

המיזם המשותף

לתוכן יהודי והסיפור
העברי על המסך

משרד
החינוך וההשכלה
עליונה

מיסודן של
קרן אבי חי וקרן גשר
לקולנוע רב תרבותי

הסטודיו לפיתוח

מאגר סיפורים

ברכי ליפשיץ

במאית.

בשנה האחרונה עובדת על הצגות ילדים ב"בית אבי-חי" ("הכוח של נוח", "סיפור נודד", סדרת הצגות "אגדות הלבנה").
לומדת לתואר שני בתכנית לחקר הביצוע בחוג לתיאטרון באוניברסיטת ת"א.
בעבר ריכזה את תכנית בית המדרש למספרי סיפורים ב"אלול".
פיתחה וניהלה תכנית לפיתוח פרויקטים ב Paideia-המכון האירופאי, ללימודי יהדות בשוודיה, המיועדת ליזמי פרויקטים של תרבות יהודית באירופה.

פלימו והשטן

פלימו היה רגיל לומר בכל יום: חץ בעיניו של השטן.
יום אחד ערב יום הכיפורים היה, נדמה לו (השטן) כעני, בא וקרא בדלת.
הוציאו לו לחם החוצה.
אמר לו (העני לפלימו): יום כזה, כולם בפנים ואני בחוץ?
הכניסוהו, ונתנו לו לחם.
אמר לו: יום כזה כולם ישובים לשולחן ואני לבד?
הביאוהו, והושיבוהו לשולחן. היה יושב, מלא עצמו בשחין ופצעי ליחה מאוסין (רש"י), והיה עושה בהם דברים מאוסים. אמר לו: שב יפה!
אמר לו: הבו לי כוס. הביאו לו כוס, משך וירק בה את כיחו. גערו בו - ומת (או: עשה עצמו כמת). שמעו שהיו אומרים: "פלימו הרג אדם, פלימו הרג אדם!"
ברח, והחביא עצמו בבית הכסא. הלך אחריו, כשראה שהוא מצטער, גילה לו את עצמו.
אמר לו (השטן): מדוע אתה אומר כך?
אמר לו: אלא איך אומר?
אמר לו, אמור: ה' יגער בו בשטן.
(בבלי, קידושין, דף פא, עא-עב)

זה סיפור שמספר על השטן, שמגיע בערב יום כיפור לבית משפחתו של פלימו, מחופש לעני ומתלונן בפניו שגם אותו אסור לקלל. אני בוחרת להתייחס בסיפור לשטן. זו הדמות השולית בעיני, שנכנסת לתוך הבית ומאירה מזווית אחרת את כל הסעודה של יום כיפור. ועצם זה שהיא נכנסת לסיפור, היא פותחת פתאום עולם חדש, ובעיניי זה המפתח המשמעותי, דרכו ניתן להתעסק בקאנון הגדול.

ערב יום הכיפורים הוא כמעט כמו יום כיפור עצמו. זאת אומרת, יש תכונה של התקדשות סליחה והתכוונות לקראת בקשת המחילה, אוכלים בתוך הבית, ומתקדשים, ופתאום מתעמתים עם איזשהו זר שבא מבחוץ ודופק על הדלת ודורש להיות בפנים. הזר הזה מאתגר אותם ליד השולחן, כי הוא מלוכלך, הוא מתגרד, הוא שותה, הוא מלכלך את הסביבה, הוא לא מאפשר להם לשבת בנוח ולהתקדש ולאכול ולהתכונן. אנחנו הקוראים מבינים שלא מדובר בסתם עני אלא בשטן שמתחפש לעני. בעצם ה'עני' הוא הזר שמעמת אותנו עם משהו אחר. דמות השטן מגיעה לפתח הבית של פלימו בכדי להתעמת אתו. פלימו לא יודע שהוא שטן, הוא חושב שהוא זר. לאורך השנה פלימו, המארח, רגיל לקלל את השטן ולומר "חץ בעיניך השטן". בפרשנות שלי: "לעזעזל איתך השטן". בעיני זה ביטוי של זלזול בכוחו של השטן. הוא לא חושב על זה, זה כמו להגיד סתם מילים. אני חושבת שפלימו הוא אדם רגיל, הוא לא איזה מישוהו שיש בו איזו עוולה. הוא מנסה לעזור לו, למי

שהוא חושב לעני אבל בדרך הוא נוזף בו על התנהגותו וחוסר נימוסי השולחן שלו ואז יוצאת שמועה בעיר שפלימו הרג אדם. זאת אומרת, השטן מפיל אותו בפח. כשפלימו בורח ל'בית הכיסא' כלומר לשירותים, ואחרי שהשטן רואה שהוא מצטער על מותו, הוא יוצא אליו בדמותו, דמות השטן, ומוכיח אותו: 'למה אתה מדבר ככה? כל השנה אתה פוגע בי'. פלימו שואל בהצטדקות: 'איך אתה רוצה שאומר?' והשטן עונה לו: 'תגיד – הרחמן יגער בו בשטן'. תשאיר לאלוהים לגעור בי, ואתה אל תלכלך עלי.

אני קוראת את הסיפור כחוויה שמערערת את המשפחה הבורגנית וכמערערת את הדמות של השטן. השטן הוא בד"כ התגלמות הרוע והלכלוך ודרך הסיפור אנחנו נחשפים לנקודת מבט שונה, שגורמת לנו להסתכל אחרת על השטן. אולי כעל "הומלס" שנכנס אלינו הביתה ומערער על המוכר, אולי על אותה בורגנות מוכרת ותמימה. אני מחפשת לקחת דמויות שהן דמויות שוליים, שבד"כ לא מקבלות במה, ודרך להסתכל על ההיסטוריה שלנו, על התרבות שלנו והפריזמה הזו היא מגוונת מאוד.

זו יכולה להיות דמות שולית של אישה שחיה במאה ה-17 שמספרת את הסיפור של שבתי צבי, מעיניים של אישה, ואלו יכולים להיות דתן ואבירם- שוטרים עבריים במצרים, שמספרים את סיפור ישראל במצרים מהזווית המורכבת והייחודית שלהם וזה יכול להיות השטן, שדרכו מסופר גם סיפור על מעמדות חברתיים.

אודי לאון: לפי הפרשנות המסורתית פלימו לא היה איש מן המניין וגם לא סתם בעל בית. הוא היה רב חשוב מאוד, אפר לומר 'גדול הדור'. זו אינה פרשנות הכרחית, אפשר לבקר אותה אבל לדעתי העובדה הזו הופכת את הסיפור הזה לדרמטי. העוצמה הדרמטית של הסיפור היא שלא מדובר בסתם אדם אלא במישהו הוא לפחות צדיק בעיני עצמו. כשאדם מקלל כל היום, וגם אם זה את השטן, אז הוא הופך 'מנופח', רואה את עצמו כצדיק שיש לו FIGHT עם השטן. והחץ הזה שהוא שולח לשטן הופך לבומרנג. אותו איש גדול שיש לפני רגע בתוך חדר הסעודה החגיגית עם משפחתו באווירה המתקדשת של ערב יום כיפור, מוצא את עצמו בסוף הסיפור עלוב נפש, נאלץ להסתתר בשירותים, ועוד להתחנן על נפשו בפני השטן בעצמו.

שמואל פאסט: נדמה לי שאדמיאל קוסמן פירש את הסיפור הזה ולקחו אותו למשפחה הבורגנית-דתית בתל אביב, השבעה, המוגנת והבטוחה בעצמה. ופתאום בערב יום כיפור נכנס 'הזר' שמערער אותה. העני הזה הוא לא נחמד. הוא לא 'עני מחמד'.

בחרתי בשני נושאים – אחד גדול ואחד קטן, שהם יותר מכוונים ליצירה דוקומנטרית. נושא ראשון הוא סיפור תנועת השבתאות והגלגולים שלה. תנועת השבתאות צמחה במאה ה-17 על ידי הדמות המעניינת של שבתי צבי, שבסופו של דבר מתאסלם, אבל מה שמעניין, וגם הפך להיות מושא למחקר בשנים האחרונות, היא אותה קבוצה שלאחר ההתאסלמות של שבתי צבי מתאסלמת גם. הקבוצה הזו היא בעצם כת שבתאית, או גלגול של תנועת השבתאות, ומתגוררת עד היום בטורקיה. בפי הטורקים מכונה בכינוי הגנאי ה'דונמה', שזה בטורקית הפוכים עם קונוטציה הומוסקסואלית. הם מכנים את עצמם 'המאמינים'. הם תופשים את עצמם בין יהדות לאיסלאם ולא מותירים להתחתן עם בני שתי הדתות. זו קהילה, שבמשך הרבה שנים התגוררה בעיקר בסלוניקי, ובמסגרת מעברי האוכלוסין של ראשית המאה העשרים, היגרה לתורכיה המודרנית, וכיום נמצאת גם איזמיר וגם באיסטנבול. יש הערכות על 40 אלף, אולי 10,000 שהם ממש פעילים בתוך הקהילה, שפועלת עד היום, ויש המון שמועות מכל מיני סוגים. למשל שאם ארדואן היום תוקף את המשטר הקודם של אטאטורק, זה בגלל שהוא למד אצל אנשים מה'דונמה' בבית ספר. הסבירות נמוכה, אבל הוא 'בא מסלוניקי ויש לו עיניים כחולות', אז הוא בטח 'דונמה', ובכל מקרה ברור שהוא מסתובב בחברה של המאמינים. חלק מהאליטה הפוליטית והאינטלקטואלית של תורכיה הכאמליסטית הם אנשים שבאים מה'דונמה', ויש בשנים האחרונות כל מיני ניסיונות להתחמק מזה, כלומר, אנשים 'מאמינים' שמנסים לצאת מהקבוצה ולחזור ליהדות, או שמנסים לקבל איזה גוון אסלאמי ברור יותר. יש לזה גם הקשר של כיצד במדינת ישראל מתייחסים לסיפור, כיצד בתורכיה מתייחסים לסיפור, כיצד מהגרים תורכים מתייחסים לזה בארצות-הברית, איך בסלוניקי משמרים. כלומר, יש כאן סיפור מאוד מעניין. לדעתי, הוא לא קיבל שום חשיפה קולנועית.

יאיר ליפשיץ: בתיאטרון יש הרבה מחזות על תקופת השבתאות למשל: מונדי וביסטריצקי, חיים הזז, דוד פינסקי ומרטין שרמן. יש פה חומר טוב גם לסדרה דרמטית מהסוג של האפוס המשפחתי, של משפחה שמתפזרת באמריקה ובארץ, ומפה ומשם, כאילו 'מישל עזרא ספרא ובניו', כזה גדול.

נושא קצת פחות דרמטי אבל מעניין לחקירה הוא הירידה הדמוגרפית של יהודים בארצות האסלאם. ב-1950 היו כמיליון יהודים בארצות האסלאם והיום יש אולי 80 אלף וגם הם בתהליכי דעיכה. נכון להיום, המקומות המרכזיים שנשארו זה בתורכיה ובאיראן, ויש קצת במרוקו, אבל במרוקו זה 3,000 אנשים שרוב הזמן חיים בצרפת ונודדים על הקו. בתימן נשארו בין 230-254 יהודים, ו-8 בבגדד. אפילו בכווית נותרו יהודים.

אני חושב שאפשר לעסוק בשתי שאלות שהנתון הזה מעלה: האחת, למה ואיך החלה התנועה הדמוגרפית הזו של יהודי ארצות האסלאם, והשאלה השנייה היא הנרטיב: הבחירה לספר את הסיפור דווקא מעיניים של המוסלמים. בשנים האחרונות יש סרטים של יוצרים מוסלמים שמתחילים לדבר על זה. למשל, במרוקו, אני מכיר כמה סרטים כאלה, שמדברים ממש על חלל שנותר עם היעלמם של 250 אלף יהודים, מה זה משאיר, מה אנחנו זוכרים, מחפשים את החברים שלנו שנעלמו.

יש קבוצה במרוקו שמקיימת את טקס ה'מימונות'. אין יהודים, אבל הם עושים מימונות. זה משהו חדש. חלק מהם אמריקאים, מרוקאים וחלק במרוקו עצמה. במדינת ישראל מתעורר תהליך של בניית זיכרון מחדש, וזה נכון לגבי הרבה קבוצות בחברה הישראלית: היחס לגבי יהודי המזרח ככלל, היחס לפליטים, הפליטות הפלסטיניות מול הפליטות הישראליות, סוגיית תשלומי שילומים לפליטים, מצבם, הפחות מדובר של יהודי ארצות המזרח שהיו בארצות הכיבוש הנאצי, תשלומים מהנאצים במלחמת העולם השנייה ליהודים שהיו במרוקו, תוניסיה וכל מיני מקומות, שהכניסו חלק מהתוניסאים וחלק לא הכניסו ושאלת מי כלול בהגדרה של ניצולי שואה ועוד. הייתי בוחר לטפל בנושא מבחינה קולנועית דרך דמויות של יהודים שנשארו בארצות האסלאם וקשרו עצמם ללאומיות הערבית ו/או דרך מוסלמים, שכניהם.

ירון לונדון: זה נושא פנטסטי לטיפול באופן דוקומנטארי. מדובר בנושא רחב יריעה וצריך לראות איך מצמצמים אותה. הייתי בוחר להתמקד בכמה דמויות שיכולות לייצג את התופעות האלה בלי להפליג למחקרים היסטוריים שיכולים לבוא רק בספר מחקרי. אני חושב על 10 דמויות כאלה, שעל בסיס של מונולוגים אתה יכול לספר סיפור. דמויות שיתעמתו עם עצמן על רקע של הזמן. אנשים שיספרו את סיפורם האישי על רקע אירועים היסטוריים שקרו במרחב הגאוגרפי שהזכרת, למשל המעבר ממרוקו הערבית לצרפתית דרך ההשפעות של חדירת התנועה הציונית לשם.

חוקר ומרצה בתחומי דתות העולם, העידן החדש והיהדות.
פעיל חברתי למען חופש דת ובעל בלוג "לולאת האל".

טייל וחי בהודו, שם למד את המסורות הדתיות המקומיות.

סיים תואר ראשון בהצטיינות בחוג לפילוסופיה ובהצטיינות יתרה
בתוכנית למצטיינים באוניברסיטת חיפה.
בעל תואר שני בהצטיינות בחוג למדע הדתות באוניברסיטה העברית.

לימד תנ"ך ותרבות ישראל בחטיבת הביניים של בית הספר
הריאלי העברי בחיפה, וב'אסכולות' מטעם האוניברסיטה הפתוחה.

החל משנת 2010 מרצה בבית הספר לפילוסופיה באוניברסיטת תל אביב
על נושאי תרבות העידן החדש והופעותיה ביהדות זמננו,
ומלמד בישיבה החילונית בירושלים.

יש לי כמה וכמה סיפורים סביב דמויות מרתקות, שאני חושב שיכולים להיות מעניינים, כולם היסטוריים. ראשית, סיפורו של שלמה מיימון. יש לנו אוטוביוגרפיה, שמעלה את הדילמה הקלאסית של חילון מול דת, מסורת מול חדשנות. הנאורות והחיים החדשים בברלין קורצים לו, ליהודי המזרח אירופאי, שחותן בגיל 14 והוא יוצא למין מסע של יציאה בשאלה, היתפסות לרוחות הנעורות. מיימון הקרוי על שם הרמב"ם (ר' משה בן מיימון), מגיע לברלין, הופך לתלמידו של קאנט, עד כדי כך שקאנט נותן לו שטר חתום, שהוא היחיד שהבין את הפילוסופיה שלו לעומקה, אבל הוא מרגיש חוסר תמידי. הוא לומד קצת אצל משה מנדלסון, מתפרנס מהוראה של ילדי עשירים פה ושם, לא מצליח למצוא את מקומו, ובסופו של דבר מת אומלל, עני ודחוי.

הסיפור עצמו הוא סיפור יפהפה, דרמטי, אבל כמובן שהוא מעלה דברים הרבה יותר מהותיים גם בשבילנו, לזמננו, של ערכים מתנגשים, כמו מסורת מול חידוש, דת מול חילון, הרצון למצוא משמעות אחרת, לא במסורת אלא באיזשהו אתוס של נאורות, של אנשים שצמחו מתוך המסורת ועכשיו עוסקים בפילוסופיה הקאנטינית, והמתח שיש בין זה לבין החיים הקהילתיים. המתח הזה, מבחינת מיימון מפרק את המרקם הקהילתי, ואת המשמעות של זה לגביו.

הדמות הבאה היא דמותו של הרב שלמה מולכו. מולכו נולד והוטבל בשם דיוגו פירש בליסבון, פורטוגל, למשפחת אנוסים. בעקבות היכרות שלו עם דמות יהודייה בחצר המלך הוא שב ליהדות, משנה את שמו ואף מל את עצמו. בעקבות המעשה נאלץ לברוח מפורטוגל והוא עובר גלגולים שונים, ביניהם גם התקרבות לעולם הקבלה ואפילו מפרסם חיבורים חשובים בתחום. מולכו הוא סוג של דמות קטנה-גדולה. מדובר בדרמה היסטורית. הוא פונה לאפיפיור בניסיון לשכנע אותו להקים צבא של אנוסים בכדי להילחם באימפריה העות'מאנית, והוא יושב בשערי רומא, כניסיון להגשים את הסיפור התלמודי על המשיח בשערי רומא. בסופו של דבר מועלה על המוקד באיטליה כאשר הוא מותח את הגבולות ומעלה את חמתה של הכנסייה הקתולית. החוקרים חלוקים על שאלת משיחיותו של מולכו, יש שטוענים שעצם השם שבחר לעצמו מרמז על המלכות שביקש, ויש את הטוענים שמדובר בדמות טראגית שהקדימה את זמנה, שכן את הרעיונות שלו, שנראו אז מופרכים הפכו מאוחר יותר בהיסטוריה לריאליים.

דמות מרתקת נוספת היא אתי הילסום. הילסום, יהודייה הולנדית כותבת יומן באמסטרדם הכבושה בידי הנאצים, סוג של אנה פרנק הנשכחת והמושכחת. היא מחברת יומנים בזמן המלחמה שראו אור בעברית תחת השם: "חיים כרותים" ומאוחר יותר "השמים שבתוכי".

היא בת 20 ומשהו, אינטלקטואלית סקרנית. צמחה בתוך משפחה יהודית מתבוללת אבל בעקבות חברות שלה עם יהודי אינטלקטואלי אחר, תלמיד של יונג, היא הופכת למאמינה ומפתחת גישה רוחנית ואופטימית כלפי

העולם והזולת. מעניין שהיא מנהלת רומן עם גבר נשוי תוך כדי, ויש לה את ההתחבטויות ואת הדילמות הכרוכות בחיים כאלה.

הדמות של הילסום היא יחידה במינה, היא עוברת תהליך רוחני מרתק ומקסים בתוך כל המציאות הבלתי אפשרית הזאת. בהתחלה היא מתחבאת באיזו דירה, ובסוף היא מחליטה לצאת מיוזמתה. היא לא מסכימה שאחרים יישלחו לאושוויץ, כשהיא נותרת במקום מסתור, והיא מחליטה לצאת יחד איתם לאושוויץ. אם אינני טועה, בדרך לאיזשהו מחנה, היא זורקת מתוך הרכבת פתק שכתוב עליו משהו בסגנון 'יצאנו אל המחנה בשירה'. לכל אורך היומן שלה רואים את הרוח, המצד אחד מאוד מעמיקה, רגישה, בוחנת וספקנית שלה, ומצד שני מאוד אופטימית בצורה חסרת הסבר ורוחנית. יש לה קשר חילוני לגמרי, לא יהודי בכל מובן מסורתי, עם האלוהות, עם האמת הגדולה. היא נרצחת באושוויץ.

סימון וייל, היא דמות אינטלקטואלית נשית נוספת מעניינת. בת למשפחה יהודייה, חונכה כאגנוסטית. בשהותה באסיזי, באיטליה היא חווה חוויות נוצריות מיסטיות אבל ככל הנראה מסרבת להתנצר. יהיה מאתגר לפתח סיפור מהדמות שלה ולעשות עליה סרט, אבל יש פרטים מרתקים וצבעוניים בחיים שלה. כיהודייה שנמשכה למיסטיקה, נצרות ובודהיזם. בזמן מלחמת העולם השנייה היא מגיעה לבריטניה ומשם פועלת בארגון מחתרת צרפת החופשית. הבריאות שלה רופפת והיא בכל זאת בוחרת לצום במשך זמן כדי להזדהות עם האנשים שסובלים. אני חושב שהיא אמרה פעם שאם הכנסייה הקתולית לא הייתה בעצמה מלאה כל-כך הרבה חטאים, היא הייתה מצטרפת אליה ואולי זה הדבר היחיד שעצר אותה. הפילוסופיה שלה מאוד נוצרית. היא מאוד מעניינת, אבל פה אני חושב שיש סיפור פחות דרמטי מאשר בדמות של אתי הילסום.

סיפור נוסף או יותר נכון רקע לסיפור נוסף שעוסק בבני אדם והפולמוס ביניהם, זה סוף תקופת המכבים, במלחמת הורקנוס באריסטובולוס. אחים יורשים ממלכה, ממלכת ישראל העצמאית השנייה, והם מצליחים להרוס הכל. זה סיפור נהדר, כמובן, וגם שוב, מתכתב עם הזמן שלנו. הרי אפשר בקלות להכניס כל מיני רמזים, או אילוזיות, איך מלחמת האחים של אז קשורה לזמננו, ואיך הם החריבו את הממלכה שלהם וכו'.

הסיפור האחרון, והוא הכי יקר ללבי, מובא מהספר 'הבית אשר נחרב' של ראובן נמדר, שעדיין לא סיימתי לקרוא. הספר מתאר את אנדרו כהן, אקדמאי מצליח, פרופסור לתרבות השוואתית, שחי בניו-יורק. אדם מבריק, מצליח ומעורה בחיי הבוהמה והאמנות הגבוהה והאינטלקטואלית בעיר, שנתקף חזיונות בקשר לבית המקדש. אנדרו הוא כהן, ופתאום קולות מן העבר תוקפים אותו, היכלות בשמיים נפתחים מעליו, סולמות, עבודת הקרבנות קוראת לו בצורה מאוד בלתי אמצעית ופנימית. משהו קורה לו. משהו שקושר אותו אל העבר המאוד רחוק, שהוא כמובן לא חלק ממנו, מהחיים הפרטיים שלו, בשום צורה, הוא כמובן חילוני.

עוד לא קראתי את הסוף. אבל מה שמצא חן בעיני זה הנגיעה במשהו ה'אחר'. זה לא רק קרבה לדת מבחינה תרבותית-קהילתית-מסורתית או אפילו אמונית, זה משהו מעבר לזה, שהוא הממד המיסטי והרוחני, משהו שתוקף אותך בצורה הרבה יותר עמוקה, ובצורה שאתה הרבה יותר חשוף אליה ולא יכול להתנגד לה, מין קול מן העבר ששובה אותך. זאת אומרת, אתה לא חוזר בתשובה כי יש לך איזה חור בלב מבחינה קהילתית או רגשית.

שמואל פאוסט: הספר מתכתב עם חורבן מנהטן בפיגוע התאומים והקשר בין חורבן בית המקדש לחורבן הבית הפרטי, המשפחתי. יש לו עוצמה אדירה, בשילוב בין תרבות עברית וגם גלותית, כי הוא לא כותב מנקודת מבט ציונית אלא כאפשרות של מימוש יהודי בגלות, ב-ה' הידיעה של ה-גלות, בניו-יורק, במנהטן. אבל הפרופסור הזה לתרבות השוואתית אנדרו כהן, המאוד מעודכן ו-sophisticated, לא יכול להימלט מה'כהן' הזה שהוא פתאום רואה בין רחובות 33 והשביעי. הסופר שזר בתוך כל זה, המצאה שלו, שהיא בעצם עלילה בלשון חז"לית של איזה עימות של כהנים קדומים מבית המקדש עצמו, סדר העבודה שהוא המציא. זה סיפור פנימי שהוא המציא, שמפענח את הסיפור הכללי של אותו אנדרו כהן ומסביב לזה עוד פרשנויות, שחלקן הן קבליות, שער הגלגולים, חיים ויטאל, זו יצירת מופת שזורה בסיפור עלילתי, רומן, שאתה יכול לקרוא אותו במטוס בדרך לניו-יורק.

ד"ר שמואל פאוסט

חוקר ספרות חז"ל.
עורך מדור הספרים במוסף "שבת" של "מקור ראשון".
מרצה לספרות, אגדה ומדרש במרכז 'יעקב הרצוג' בעין צורים.
מנחה סדנאות כתיבה.

ב 2010 קיבל תואר דוקטור מטעם אוניברסיטת בר-אילן,
על מחקר שכתרתו "תופעת הביקורת במעשי חכמים מן התלמוד הבבלי"
שנעשה במסגרת התוכנית הבינתחומית לפרשנות ולתרבות.

בשנת 2011 יצא לאור ספרו 'אגדתא', סיפורי הדרמה התלמודית בהוצאת דביר.

ישבו רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון,
וישב יהודה בן גרים גביהו.

פתח רבי יהודה ואמר:

כמה נאים מעשיהן של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות.
רבי יוסי שתק.

נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר:

כל מה שתקנו - לא תקנו אלא לצורך עצמן,

קנו שווקין - להושיב בהן זונות,

מרחצאות - לעדן בהן עצמן,

גשרים - ליטול מהן מכס.

הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות. (לשלטון הרומי)

אמרו: [הרומאים] יהודה שעילה - יתעלה,

יוסי ששתק - יגלה לציפורי,

שמעון שגינה - ייהרג.

הלך הוא (רשב"י) ובנו, וברחו אל בית המדרש.

כל יום היתה מביאה להם אישתו לחם וכד של מים והיו אוכלים.

כשנתחזקה הגזירה, אמר לבנו:

נשים דעתן קלה עליהן,

שמא יצערו (יענו) אותה ותגלה להם.

הלכו והתחבאו במערה.

התרחש נס ונברא להם חרוב ומעין.

והיו פושטים בגדיהם,

והיו יושבים עד צוואריהם בחול,

כל היום היו לומדים,

ובשעות התפילה התלבשו והתפללו.

ולאחר מכן פושטים בגדיהם כדי שלא יתבלו.

ישבו תריסר שנים במערה.
בא אליהו ונעמד בפתח המערה
אמר: מי יודיע לבר-יוחאי שמת הקיסר ובטלה
גזרתו?

יצאו.

ראו אנשים חורשים וזורעים.

אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה!

כל מקום שנותנין עיניהן - מיד נשרף.

יצאה בת קול ואמרה להם:

להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם!

תלמוד בבלי, מסכת שבת, דף לג, עמוד ב

הסיפור הראשון שבחרתי להביא הוא הסיפור הידוע על רבי שמעון בן יוחאי, על ההתנגדות שלו לרומים, על האופן שבו הגיבור הזה, שבמונחים רומנטיים גרמניים הוא הגאון המורד, שמייצג בחייו את המתח שבין טבע ותרבות, שבורח אל המערה, שחי שם עירום בתוך החול וניזון ממעיין וחרוב, והוא מורד בכל המוסכמות, ועיניו שורפות את כל התרבות, את כל מי שעושה את הדברים הפשוטים בעולם: חרישה וזריעה ובנייה וכן הלאה. האתוס היהודי הפך את הסיפור הזה למכונן וגם אותו עצמו לדמות נערצת, לדמות של 'רשב"י-רבי שמעון בן יוחאי. בעוד שהסיפור, התלמודי מאוד מבקר אותו: אלוהים עצמו קורא לו לחזור למערה ולהפסיק להחריב את עולמו. כלומר, הטקסט התלמודי מבקר את רשב"י, שבשל לימוד התורה שעסק בו במשך 12 שנה, מרגיש עצמו שנחשף לאמת הבלעדית ורואה בזבוז בעוסקים במלאכות היום-יום הפשוטות: 'אתם עוזבים חיי

עולם בשביל לעסוק בחיי שעה? להתפרנס מיגיע כפים, לבנות בית או לנטוע עוד איזה עץ בעולם נחשב סתמי בעיניו, אחרי שנחשף לאור הגדול.

הביקורת האלוהית לפי הסיפור התלמודי לא מאחרת לבוא. הוא חוטף מכה מבת קול של אלוהים, שמצווה עליו לחזור למערה. קורא לו להיכנס למערה, הפעם לא כאקט של בריחה, אלא כעונש. הסיפור מתקשר גם ליחס לתרבות בכלל, כי הרי ההתנגדות של רשב"י הייתה לרומאים, ולשווקים והמרצאות שהם בנו, וכל הקדמה שהתרבות הרומית הביאה לעולם, היא פוליטית, והוא מהותית-קיומית, מזלזל בעולם הזה. והסיפור, כנראה, בא להוכיח אותו על פניו ולהראות לו משהו אחר.

אדפטציות בלי סוף לאקטואליה מכל סוג שהוא וכל רגע בהיסטוריה, אבל בעיקר על פרה-פוזיציה מהותית מול העולם, וזה גם מול המודרנה. בעצם, האימפריה המודרנית מציעה פה מודרנה, אז הוא מתכחש לה, וכאילו אנשים נתלים בשולי גלימתו, כאילו הוא הרומנטיקן שמתנגד למודרנה, אבל התלמוד די נותן לו סטירה על העניין הזה.

אם הסיפור הוא פלשתיני, אז רומי היא ישראל. אם הסיפור הוא עולם שלישי, אז רומי היא העולם המערבי. מגדלי מנהטן והגשרים, אם תרצו. אדפטציות, יכולות לקחת לכל כיוון. יש דמות מרכזית, שהיא דמות חזקה מאוד, יש פה אפילו קצת עניין שוביניסטי, שאפשר להתנפל עליו ביחס לאשתו של רבי שמעון, שמסייעת לו ולבנו להסתתר, עד שהם אומרים 'שלא יצערו אותה' כי 'נשים דעתן קלה עליהן', מפה בא המשפט הזה, נשים דעתן קלה עליהן, שמא יצערו אותה ותגלה אותנו, ואז הם בורחים למערה, שגם היא לא תדע, שגם האמא לא תדע. שרה גיבורת ניל"י, שהתורכים מענים אותה, שלא יענו אותה והיא תגלה.

הסיפור הבא שבחרתי, הוא הסיפור המפורסם על 'קמצא ובר קמצא'.

היה אדם אחד, שהיה לו חבר ושמו קמצא, והיה לו שונא ושמו בר קמצא. עשה (אותו האיש) סעודה. אמר לשמשו: לך הבא לי את קמצא (ידידי). הלך (בטעות) והביא את בר קמצא (שהיה שונאו של אותו האיש). בא (אותו האיש לסעודה) ומצא את בר קמצא יושב. אמר לו (אותו האיש): הלא אני ואתה שונאים. מה אתה עושה כאן? קום וצא! אמר לו (בר קמצא): הואיל וכבר באתי הנח לי, ואתן לך את דמי אכילתי ושתייתי. ענה לו: לא! אמר לו: אתן לך חצי מעלות הסעודה. ענה לו: לא! אמר לו: אתן לך את עלות הסעודה כולה. ענה לו: לא! אחזו בעל הסעודה בידו והוציאו. אמר (בר קמצא): כיוון שהיו חכמים בסעודה ולא מחו בבעל הסעודה, סימן שנוח להם המעשה. אלך ואלשין עליהם לפני לקיסר. הלך ואמר לקיסר: מרדו בך היהודים! אמר לו (הקיסר): מי אמר? (הצג הוכחה). אמר לו: שלח להם (לחכמי היהודים) קורבן, וראה אם יקריבו אותו. שלח בידו עגל משובח. (במהלך הדרך) הטיל (בר קמצא) מום בנבי השפתיים (של הקורבן), ויש אומרים בדוקין שבעין, מקום שעל פי דין ישראל נחשב כמום ואילו אצל הגויים אינו נחשב מום. חשבו חכמים שבמקדש להקריב (בכל זאת) את הקורבן, משום שלום המלכות. אמר להם רבי זכריה בן אבקולס: (אם נקריבו), יאמרו אנשים כי אנו מקריבים בעלי מומין על המזבח! חשבו להרוג [את בר קמצא] כדי שלא ילך וילשין. אמר להם רבי זכריה: אנשים יאמרו (או עלולים לחשוב ש)מי שמטיל מומים בקורבן דינו מוות. אמר רבי יוחנן: ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליטנו מארצנו.

קמצא ובר קמצא (בבלי, מסכת גיטין)

הסיפור הוא על 'בעל הבית' העשיר שמבקש ממשרתו להזמין לסעודה את חברו קמצא ובמקום המשרת מביא את שונאו בר קמצא. זאת קומדיה של טעויות עם הרבה משמעויות. המסר הביקורתי הוא בעצם נגד ההקפדה. נגד ההקפדה של בעל הסעודה על זהות האורחים והאסתטיקה, שמזכיר קצת את הסיפור של פלימו הסעודה, ומי יהיו האורחים, כשלפתע נכנס מישוה שהוא לא הזמין, ואחר-כך יש את ההקפדה של הנעלב עצמו, זה שזרקו אותו מאולם האירועים, והוא עד כדי כך מקפיד, שהוא לא יכול להתכנס לעלבון הפרטי שלו, אלא הוא יילך לקיסר וילשין על כל היהודים, כל הקהילה תסבול וכל העולם יסבול, כי יהיה חורבן הבית אשר נחרב עוד מעט כתוצאה מההלשנה שלו לקיסר, ואחר-כך באופן כמעט מפתיע, אולי לא מפתיע למי שמכיר את הסיפורים התלמודיים, אבל כמעט מפתיע, הוא עד היום מפתיע ישיבות חרדיות מסוימות, המסר האחרון של רבי יוחנן שמסכם שם את הסיפור, שהוא נגד ההקפדה של הרב עצמו, שמקפיד על קוצו של יוד בהלכה, ולא מבין שעכשיו זה עת להיות גמיש וכן הלאה. אז יש פה, אני חושב, גם כן כמה וכמה מוטיבים מאוד חזקים.

סיפור נוסף הוא על הביקור של משה רבנו בבית מדרשו של ר' עקיבא :

אמר רב : בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו : רבש"ע מי מעכב על ידך? אמר לו : אדם אחד יש שעתידי להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות.

אמר לפניו : רבש"ע הראהו לי. אמר לו : חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים. תשש כחו. כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו : רבי, מנין לך? אמר להן : הלכה למשה מסיני. נתיישבה דעתו.

חזר ובא לפני הקב"ה, אמר לפניו : רבנו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על-ידי?!

אמר לו : שתוק, כך עלה במחשבה לפני.

אמר לפניו : רבנו של עולם, הראיתני תורתו הראני שכרו!

אמר לו : חזור לאחורך. חזר לאחוריו, ראה ששוקלין בשרו במקולין. אמר לפניו : רבש"ע זו תורה וזו שכרה?!

א"ל : שתוק כך עלה במחשבה לפני.

(מנחות כט ע"ב)

אני רואה את זה כסיפור על תולדות התורה שבעל פה. הראייה הזאת של משה היא מרתקת. יש פה גם את העוצמות המאוד אנושיות האלה, הרצון לראות את העתיד, הרצון להיחשף למה שיהיה אחריי ולמה שהשארתי אחריי, מצד שני איזו ענווה מאוד גדולה, כי הוא אומר – אם יש משהו כזה שאפשר לתת את התורה על ידו, למה לתת אותה על ידי? וכל העניין הבין דורי הזה ביניהם. וגם אי הידיעה או אי ההבנה של ההיגיון האלוהי, למשל יוכי ברנדייס שלקחה את זה לשואה, ודרשה מזה : 'זו תורה וזה שכרה'? זה הגמול? זה מה שקורה? זה ההיסטוריה? למה אתה עושה את זה לנו? למה אתה עושה את זה להם? למה אתה עושה את זה לו? שתוק. פעמיים תשובתו של אלוהים – שתוק. כך עלה במחשבה.

יש פה פירוק גם של אתוס, שכאילו אנחנו בעצם היום, כשאנחנו לובשים פראק שחור, אנחנו נראים בדיוק כמו משה רבנו, מדברים אותה שפה, יכולים לדון על אותה הלכה. אין לו מושג, למשה רבנו, מה ההלכות האלה שהמצאתם עכשיו, איך אתם מתנהגים בשבת – לא עלה על דעתי מעולם. אז יש פה התמודדות דתית-היסטורית-הלכתית.

ירון לונדון: אני פעם השתמשתי בסיפור הזה כפשוטו, משה רבנו לא מבין את מה שאומרים בישיבה, מפני ששפתו איננה שפת לשון חכמים. 3,000 שנה מבדילים בין שניהם, הוא פשוט לא מבין את העברית שלהם. לא את משמעות דבריהם, את העברית שלהם הוא לא מבין. השתתפתי באיזה כנס של ועד ידידי האקדמיה ללשון, והייתי צריך לומר משהו, אמרתי – הנה, הסיפור הזה, וטראו, אני מפרש אותו כפשוטו, הנביאים לא הכירו את לשון חכמים, למשל, ונגיד, חכמי ימי הביניים לא היו מבינים את לשוננו. אני יודע, אני דופק את הסיפור ואת המשמעות העמוקה שלו, סתם, זה עניין בלשני.

עוד סיפור שלא צריך יחסי ציבור, הוא סיפור ההוצאה להורג של ר' עקיבא. יש מחקר מרתק עכשיו של התהוות הסיפורים האלה של עמרם טרופר, שמרכיב פאזל שלם מהמון מקורות שהתכנסו בסוף להמציא את הסיפור הזה ולברוא על-ידי זה את האתוס האדיר הזה של מוות על קידוש השם. אגב קולנוע, משהו שנחרת לי בזיכרון מגיל 5 או 6, או משהו כזה, איזה סרט מלחמה, אני חושב, שההורים שלי ראו, ונדמה לי שקראו לו 'נורמנדי', או משהו כמו 'D-Day', ולמרות שהייתי מאוד קטן אז, יש סצנה אחת שזכורה לי היטב : בין המון החיילים המסתערים ונורים ונפגעים, ביניהם נמצא מפקד הכיתה אולי, או המחלקה, או משהו כזה, שנפגע ונופל, ואז בשניות האחרונות הוא אומר 'שמע ישראל', זה ממש מגיל ילדות זה נחרת לי נורא חזק. עכשיו, אני

לא יודע מה זה הסרט הזה, מי היה השחקן, מי היוצר שלו, אבל היוצר שלו בא מרבי עקיבא, כמובן, שזמן קריאת שמע הגיע, ואז אומרים קריאת שמע, זה המילים האחרונות, קידוש השם. אז זה סיפור עם עוצמה, ויש לו כל-כך הרבה מקורות שהוא יונק מהם, שאפשר לשלב את כולם יחד. יש סיפור מקביל הרי בתלמוד הירושלמי, הסיפור בתלמוד בבלי, מהשילוב שלהם יחד אפשר לעשות עיבוד משותף, הוא בונה פה משהו שהוא, שוב, אני לא יודע איך הוא עובר מסך, הוא מאוד-מאוד דתי, אבל אם חייבים לעקר אותו ממשמעות דתית, הוא בוודאי בעל משמעות היסטורית-תרבותית חזקה.

והאחרון הוא מין קיבוץ של סיפורים, מה שנקרא 'יציאתו של רבן יוחנן בן זכאי מירושלים', שבונה את אגדת היסוד הזה, ששוב, בהקשר אקטואלי פוליטי, מה שעשה עם זה בני לאו וכן הלאה, זה ברור, כלומר, העמדה מול רבי עקיבא, שהזכרנו אותו עכשיו, ראש המורדים, זה שתומך במרידה, המתניות, הפייסנות של רבי יוחנן בן זכאי להוציא את המקסימום מהמצב, לא להתנצח, להתנגד לבריונים הקנאים, שבסופו של דבר מאיימים עלינו בעצמם וביאיו עלינו את החורבן.

הערה שהיא עקרונית וחשובה בעיני על הסיפורים התלמודיים, היא שהם כמעט בורחים מהסטים הגדולים ומתמקדים באיזה סיפור אישי, אנושי קטן, והוא בדרך כלל דיאלוג בין שניים לכל היותר. הסיפור כמעט תמיד יתרחש בחלל קטן אחד: בחדר, במשרד, במערה ותמיד יהיה סיפור אנושי.

יאיר ליפשיץ: אם אפשר רגע להביא את הזווית התיאטרונית, כי הסיפורים האלה, סיפורי החורבן היום הם לחם חוקו של התיאטרון העברי במאה השנים האחרונות. גם על העזיבה של רבן יוחנן בן זכאי יש כמה וכמה מחזות וגם מלחמות היהודים של יוספוס פלביוס, זה חוזר שוב ושוב. אני חושב שמה שקורה הרבה פעמים בתיאטרון, בגלל שהתיאטרון המודרני פחות מחויב ליצירת אשליה מלאה, אז אין בעיה שרבן יוחנן בן זכאי יהיה לבוש בחליפות והוא בכלל לא יצטרך להתמודד עם השאלה האם הוא דמות מודרנית שעכשיו חוזרת אחורה, האם הוא מהדהד לעבר וכו'. כשרואים את היצירות שנעשו לאורך השנים, הסצינה היא עתיקה ומודרנית בו זמנית, כמו שאפשר להעלות את שייקספיר בחליפות עכשוויות ולא מסתבכים עם זה. ברור שהקולנוע והטלוויזיה האסתטיקה שלהם היא אחרת, זה מעניין לחשוב על ניו מדיה בהקשר הזה, למשל על מה שגילי טיימור עשתה ב'טיטוס', שזו היתה מין אסתטיקה שהיא גם מודרנית וגם רומית בו-זמנית. היא יותר מאתגרת, ברור שהיא לא מוכרת בקלות, אבל אני חושב שיכול להיות שצריך פשוט לחשוב פה על משהו שהוא לא נדרש לאיזה עולם סגור, ריאליסטי. 'טיטוס' הוא מחזה שייקספירי, שמבוסס על האימפריה הרומית וברמה של עיצוב התלבושות, הן היו גם רומיות וגם מודרניות לגמרי, ושתייהן היו שם בו-זמנית.

ירון לונדון: סיטואציה כמו 'מוצב המזח', זוכרים את הסיפור? במלחמת יום הכיפורים, המוצב הדרומי ביותר שלנו בתעלת סואץ הוקף כולו על-ידי כוחות של הארמיה השלישית המצרית והם היו בקשר רדיו עם המטה, האוגדה במתלה, והיה שם רופא שמעט יותר מבוגר מהמפקד, היו שם 40 חיילים בערך, והוא שואל האם להיכנע או לא. ואני הייתי שם. הייתי במטה במתלה. האנשים מתים, אין לי יותר פלאזמה, האנשים נפגעים, והשאלה האם להיכנע. ואיש מהמפקדים הבכירים איננו נותן להם תשובה – האם להיכנע או לא – חוץ מאדם אחד, שהיה יועץ באוגדה, זה היה צ'יץ', שלמה להט, שלא היה אז בעל תפקיד רשמי, הוא היה יועץ, ואמר – חייל ישראלי לא נסוג לעולם, שימותו, שיילחמו עד הסוף. הוא היה היחיד. לא הייתי בטוח שאני שומע את זה, כי הזיכרון מתבלה במשך השנים. הוא היה שכן שלי, צ'יץ', ולימים שאלתי אותו אם הוא אמנם אמר את זה. אז הוא ענה – 'כן, אמרתי את זה, וככה אני חושב'. הוא אמר את זה שנים אחר-כך. נניח שבמבצר הזה, בעוז הזה, יושבים כמה אנשים, שלאחד קוראים עקיבא, ולאחד קוראים יוחנן, ונמצאים חיילים, ואחד הוא הרופא, והרופא מטרנו היא להציל חיים, והוא אומר – אין לי. המפקד לא יודע מה לעשות. הוא אומר – לפי איזה אתוס אני פועל? לפי אתוס שתפקידי להציל את חיי חיילי, או לפי זה שאני צריך פה להצדיק את ההיסטוריה היהודית? ואז השאלה שלו היא תמיד – מה אני מועיל בזה שאני ממשיך לאחוז? האם אתם תגיעו אלי? יש סיכוי שתגיעו אלי למוצב? אומרים לו – אנחנו מנסים להגיע, ושורפים טנקים אחרי טנקים, ואנחנו לא מצליחים להגיע אליך, כנראה שגם לא נצליח. אז הוא אומר – אז אם ככה, מה אתם עושים? אז גנרל אחד אומר – אתה מרתק אליך אש של האויב, ואתה מונע לחץ מגזרה אחרת בתעלה. יש הדיאלוגים האמיתיים של מה שם שקרה שם.

נניח שאנחנו מכניסים את המצור על ירושלים לתוך המוצב, לתוך מוצב המזח, ובעצם הם אומרים את כל הטקסטים שנאמרים בזה, אפילו עם רמזים לשון קצת ארכאית. מבחינה דרמטית, אני הרווחתי מוצב מופגז, יש לי את כל התיאור על המצור בירושלים, בלי לשחזר את ירושלים בקטן ולעשות מרכבות רומאיות, יש לי הכל בפנים, חדר אחד, מבחוץ הדים, מדי פעם מתפוצץ פגז, מישוהו יוצא ונהרג – זה כל מה שאני צריך מבחינה קולנועית, יש לי את כל המתח. זה לא צריך להיות סיפור על מוצב המזח, זה יהיה סיפור על מוצב. מוצב נצור. אם אתה תאמר – זה היה מוצב המזח, יגידו – סליחה, אני הייתי במוצב המזח. אין טעם. אבל אם אתה אומר – יש סיטואציה דמיונית, ישראל בסכנת כיבוש, ויש סיטואציה, ולא אומרים לך איפה זה בדיוק קורה, אבל זה היה אפשרי, זה היה אפשרי בגוש עציון, זה היה אפשרי במצור על ירושלים של 48, נניח, ואז אתה בעצם עושה את כל הסיפור באופן כזה שיוכל להתחבר ישירות אל לבו של הצופה.

רעיון נוסף שחשבתי עליו פתאם קשור בסיפור משפחתי. הדוד של החותנת שלי, היה מנהל המשרד הארצישראלי בבודפשט. שמו היה משה מיקלוש קראוס. אותו קראוס, נציג 'המזרחי', שנקלע להיות בשנות ה-40 הקריטיות האלה, בבודפשט מנהל המשרד הארצישראלי, טיפל בהצלתם של יהודים. החוקרים טוענים, וזה התפרסם בגלובס לפני כמה שנים, שהוא הציל קרוב ל-100 אלף יהודים יחד עם קרל לוץ הדיפלומט השווייצרי המפורסם ואחרים. הוא פעל ב'בית הזכוכית' (שהיום משמש כמוזיאון) ושכר עוד הרבה בתי הגנה כאלה ליהודים. הוא בעיקר עשה כל מיני מניפולציות מתמטיות ודיפלומטיות, שההונגרים הצליחו להוציא מהנאצים 6,000-7,000 אישורי יציאה כאלה שהם נתינים זרים, כביכול, הם לא נתינים של בודפשט. הוא הצליח פעם אחת להתחכם שבעצם זה עבור כל תעודה כזאת לבית אב ולא לאדם פרטי, ולכן זה הפך ל-40 אלף, ועוד כהנה פעולות. מה שיש לנו במשפחה זה מכתב הוקרה מממשלת שווייץ על הצלתם של 30 אלף יהודים. זה נע בין 30 ל-90 וכמה אלף יהודים. הוא כמובן היה שם עם רז'ה קסטנר, הוא העיד במשפט קסטנר נגד קסטנר. היה

תיעוב מוחלט ביניהם, הוא כל ימי חייו הלא ארוכים טען נגדו. יש לו סיפורים שנוגעים בכל דבר, מחנה סנש, ובכל דבר שאפשר היה להציל, ואיך קסטנר עצר את ההצלה הזאת אם לא היה לו רווח פוליטי או אחר בעניין הזה. האיש נשכח והושכח. הוא לא נמצא בשום מקום. לפני כמה זמן הייתי במוזיאון ליהדות הונגריה בצפת, שיש קיר של פעולות ההצלה, אז קסטנר מופיע בכל מקום, ואין זכר לקראוס. בשנים שהוא היה בארץ והיה איזה פקיד זוטר, אז הזהירו אותו מבן גוריון. ופעם אחת ה-ש.ב. נכנס ולקחו לו מסמכים מהבית והפכו לו, והזהירו אותו לא ללכת אף-פעם בצד של הכביש. הטענה הייתה, שהידע שלו על מה שהיה שם מאיים על מפא"י. יש עוד כמה דברים, שהמשפחה לא בטוחה שהיא רוצה לחשוף, על חיי נישואיו ושמת ערירי ועל קשרים מצוינים שהוא טווה בתוך הממשלה ההונגרית ומול כל הדמויות שהוא עמד. אני חושב שאין סיפור הצלה בקנה המידה הזה בתולדות השואה. סיפור שהושכח כל כך, כנראה מסיבות פוליטיות. הוא לא היה במפלגה הנכונה, כך שזה סיפור שהוא בוער בעצם ב-DNA ובאקטואליה שלנו של כל הצמתים – של ימין, שמאל, דתי, חילוני, שואה, שואת יהודי הונגריה, גם ככה אין לה רייטינג מאוד גבוה עד לאחרונה, לעומת שואת יהודי פולין. בכל אופן אם יום אחד הוא יוכל להתגלגל מסיפור כתוב למשהו ויזואלי, אז זה יעשה שירות מאוד גדול.

יאייר להמן

שחקן, יוצר ומחזאי
בוגר הסטודיו למשחק בהנהלת ניסן נתיב בירושלים.

השתתף בפסטיבל "הרמת מסך 2005" ובפסטיבל חיפה להצגות ילדים ונוער.

חבר בתיאטרון האינקובטור, המציג את "מעשה כשפים" המבוססת על כתבי שלום עליכם ו"אהבה בבקשה" המבוססת על כתבי צ'יכוב.

אני מאמין שלו: "אדם ללא אמונה – הוא כמו דג ללא אופניים"

בחרתי להתייחס לשתי דמויות. הראשונה היא הדמות המרתקת של אברהם אבינו. אפשר לקחת אותה לכל ז'אנר קולנועי, אני לקחתי משום מה לקומדיה.

יש פה הצעות לחמש סצנות מתוך הסרט: פנים, יום, חנות אלילים בחרן, אברהם זקן בן 89. עדיין גר עם ההורים ועובד איתם בעסק המשפחתי, בחנות לחפצי אמנות נוי ועבודה זרה. כשאף-אחד לא רואה הוא שובר פסלים להנאתו. חוץ, לילה, שממה, אברהם שוכב על גבו, מעשן, מביט בשמים, אינספור כוכבים מרהיבים מקשטים את שמי הלילה, אברהם מחליט לנסות לספור אותם בכל זאת. חוץ, יום, מדבר, אברהם נמצא ליד האוהל, מסביב הכל שממה, לידו מונחת סכין מגואלת בדם, יש גם דם על ידיו, בתחתוניו, כי הרגע הוא חתך שם לבד, אשתו שרה מציצה מהאוהל, מפצירה בו שייכנס, לפחות שישב בצל – 'אתה תחסוף מכת שמש' – הוא גוער בה ומצווה עליה להיכנס חזרה, לפתע הוא הוזה, על אחת הדיונות הרחוקות הוא רואה שלוש דמויות מתהלכות וכו'. פנים, יום, אוהל, אברהם מצווה על עבדו הנאמן ללכת לחרן כדי למצוא אישה ראויה לבנו, העבד ממחר למלא את מצוות אדונו, אולם רגע לפני שהוא יוצא לדרך אברהם מצווה עליו לשים את ידו תחת ירכו שלו, של אדונו. חוץ, יום, שדה פתוח, אברהם עומד ליד מערה ומתמקח עם עפרון החתי, לבסוף משלם לו, כעבור כ-3,000 שנה חברון מאז ולתמיד.

בחירה אחת היא לקחת את הסיפור ואת השמות של אברהם לכיוון המשעשע. אבל אם אתה באמת רוצה לדבר על הדמות של אברהם אבינו אז אולי כדאי לנתח מראש, מי קהל היעד, מה המטרה של הסרט, האם מיועד לנוער, לצרכי לחינוך, זה דברים שאני חושב שחשוב לברר קודם ואז להביא אל המסך, או לא. אברהם אבינו הוא דמות, המונותיאיסט הראשון, ודמות שנמצאת בתרבות של כל הדתות המונותיאסטיות, ואם אתה רוצה לעשות את זה, אני יכול לכתוב את זה אחרת בצורה דרמטית הוליוודית, יהיו לך פה סצנות מפוארות של מלחמות ותרבויות מתנגשות.

ירון לונדון: אני הייתי מפקיע את הדמות של אברהם אבינו מההקשר ההיסטורי גאוגרפי שלה. מייצר דמות של אברהם אבינו בן ימינו. תהפוך אותו לוודי אלן. וודי אלן שמדבר עם אלוהים. שאלוהים נותן לו הוראות. שאלוהים מעמיד אותו בפני דילמות, למשל שהוא מודיע לו שהוא הולך להחרیب את מנהטן, כי נמאס לו מכל הפורנוגרפיה והקפיטליזם הזה, ואברהם משכנע אותו אחרת.

סיפור נוסף שהבאתי של רבי נחמן. לאחרונה באופן מפתיע נחשפתי לטקסטים שלו, שממש בצורה לא מוצדקת המקבצים למיניהם מנסים לנכס לעצמם, ויש שם סיפורים מדהימים. נחשפתי לסיפור כזה, והבאתי פה דוגמה אחת מתוך שבעת הקבצנים. בסיפור שבעה קבצנים, שכל אחד עם איזה מום אחר, יש שם איזה סיפור על חתן וכלה שהלכו לאיבוד, לא משנה, אבל בתוך הסיפור הזה כל קבצן מספר איזה סיפור. אז יש פה איזה קבצן עקום הצוואר, שבעצם אומר שהוא כמעט לא יכול לדבר, אבל הוא בעצם כן מדבר, והוא מספר להם בקול-לא-קול שלו את הסיפור הזה

יש שתי מדינות, רחוקות הן זו מזו אלף פרסאות, ובשתי המדינות כשנעשה לילה אין יכולים לישון. כי כשנעשה לילה, אזי מתחילים הכל ליילל בקול יללה, אנשים, נשים וטף. כי בלילה הם שומעים קול יללה, ומחמת זה הכל מייללים. אם היתה מונחת שם אבן, היתה נימוחה. במדינה זו שומעים כל לילה מייללים וכן במדינה האחרת, אף כי שתי המדינות רחוקות הן זו מזו אלף פרסאות. מדוע יש שתי ציפורים, אחד זכר ואחת נקבה, ורק זוג אחד בעולם, ואבדה הנקבה, והוא הלך וחיפש אותה, והיא חיפשה אותו, והיו מחפשים הרבה זה את זה, עד שנטעו. סוג של רומיאו ויוליה כזה שיכול להיות פה. ראו שאינם יכולים למצוא זה את זה ונשארו עומדים ועשו להם קנים. זה הציפור עשה לו קן סמוך למדינה אחת משתי המדינות הנ"ל, וכן היא עשתה לה גם כן קן סמוך למדינה השנייה. כשמיגיע לילה, אזי אלו בני הזוג הציפורים מתחילים כל אחד ליילל יללה גדולה מאוד, כי כל אחד מיילל על בן זוגו, וזהו קול היללה שנשמע באלו שתי המדינות, ומחמתה אין יכולים לישון. מי יכול לתקן זאת? אני יכול לתקן זאת. כי אני יכול לעשות ולכוון כל הקולות שבעולם. גם יכול אני להשליך קולות, דהיינו, שבכאן, שבמקום שאני מוציא קול, לא יהא הקול נשמע כלל וברחוק יהיה נשמע, ועל כן אני יכול להשליך את הקול של הציפורה שיגיע סמוך למקום הציפור וכן להשליך את קול הציפור שיגיע סמוך למקום הציפורה.

אודי לאון: אני כבר שנים חושב לעשות סיפורי ר' נחמן. הבעיה העיקרית היא שבמדיהם הקולנועית ניתן לעשות אותם רק באנימציה. אני חושב שהדרמה של ר' נחמן היא דרמה חזקה ולכן חשבתי על משהו בסגנון ארי פולמן, כלומר לספר את הסיפור הדרמטי, שדווקא לא מסופר מנקודת מבטו של ר' נחמן אלא מנקודת מבטו של תלמידו ר' נתן, שהעלה על הכתב את כל מה שאמר ר' נחמן. כלומר הרעיון שלי הוא לייצר עלילה שהיא כביכול ריאליסטית, או לפחות דרמטית רגשית, שהיא לא פנטסטית, אלא הסיפור של ר' נחמן, שהיא דמות אניגמטית ומעניינת.

מנהל תחום תכניות מועדפות וגיוון חברתי-תרבותי בשידורי קשת.
הפיק וערך את סדרות הדרמה "מעורב ירושלמי" ו"עבודה ערבית"; העלה את תכנית התחקירים ה"משמר האזרחי" (אורלי וילנאי וגיא מרוז); ערך והגיש את סדרת התכניות "ריב אחים".

החל את דרכו המקצועית כעורך תוכן בחברת "הפקות ירושלים", שעיקר עיסוקה היה תרגום ערכי היהדות לשפת הטלוויזיה.

ניהל את בית הספר לקולנוע ולטלוויזיה "מעלה" בירושלים.
הקים וניהל את "קרן גשר לקולנוע רב-תרבותי".

היה מיוזמי הסרט "אושפיזין" וטיפח יוצרים צעירים מהפריפריה, ובהם:
היוצר דוד גברו וסרטו "סיסאי", רונן עמר וסרטו "פיצה משפחית",
"רוח קדים" של דוד בן שטרית, פרויקט "דרמות מן השורש"
ופרויקט "יוצרים תקווה" ב"רשת".

שותף לעשרות סרטי דרמה ותעודה.
יוזם ויוצר "סוגייה"- פלטפורמת מדיה חדשה לדיון בנושאים עכשוויים
בדרך של שיח ומחלוקת ובשימוש בטקסטים יהודים ולא יהודים.

לי יש בעיה, כי אני שרוף ושחוק. זאת אומרת, אני 30 שנה עוסק בזה. זה פחות או יותר לא כל מפעל החיים שלי, אבל חלק גדול ממפעל החיים שלי, ולכן יש לזה יתרונות, כמובן, שהייתי שם, ואני יותר עשיר אני חושב בניסיון, אבל יש לזה חסרונות גם של הזקן שכבר ראה הכל, וכבר יודע מה לא עובד ומה כן עובד ואיך עובד. אז אני מסייג את הדברים שלי, כי אני באמת חושב שאני כבר הגעתי לשלב הזה של הזקן, במובן הרע של המילה. במובן הטוב הגעתי כבר לפני כן, אבל במובן הרע אני עכשיו נמצא. למשל, כל העניין הזה, בשבילי דרמות היסטוריות מיד היו פסולות. כי אמרתי – קולנוע ישראלי לא יכול לעשות דרמות היסטוריות. למרות שתמיד רציתי לעשות שבתי צבי, רמב"ם, בואו נלך אפילו לדמויות קצת יותר מוכרות, שאנשים שמעו עליהן, שהם יודעים עליהן משהו, אז הדרמה של הרמב"ם, של הרמב"ן, כל החבר'ה האלה, גירוש ספרד, רבי יוסף קארו, האר"י, יש פה דמויות שבאמת כל אחת מהן יכולה בקלות ליצור סרט. זאת אומרת, עם כל הכבוד לאנגלים עם השייקספיר הפחות או יותר היחיד שלהם, הספרות היהודית – גם בגלל עומקה ורוחבה – היא כזאת שצריך רק לזרוק אבן ואתה מוצא משהו. הבעיה היא, שלאן שלא תזרוק את האבן, זה תמיד יילך למקום ההיסטורי, ולכן אני מיד הלכתי אחורה, למעט הרעיון הזה הספציפי שהיה לי עם רבי נחמן, כי זה באמת משהו שיכולתי לעשות באופן מצומצם. היום גם אפשר לצלם יחסית במעט כסף במזרח אירופה, אז אתה יכול לעשות איזה בקתה קטנה עם רבי נחמן ותלמידיו ומשהו כזה, בלי להשקיע במשהו היסטורי, ושם יש כפרים שנשארו אותו דבר, אז זה לא כל-כך מסובך. בעיה שנייה זה שיש לי רתיעה אוטומטית מכל ניסיון להיות ססיל ב. דה-מיל. לא רק בגלל תקציבים. ממש לא. אלא אני רואה בזה כמעט עבודה זרה. זאת אומרת, הטקסט הקלאסי היהודי, בוודאי התנ"כי, אבל אני אומר את זה גם על חז"ל, הוא קדוש. כלומר, הוא ברמה כזאת, שברגע שאתה עושה את התרגום שלו לגלבויות וכו', ואתה מנסה לספר את הסיפור ההיסטורי – הקטנת אותו מיד. ברגע שאני צריך להכניס את משה רבנו לדמות שחקן מסוים אני מצמצם אותו. נניח שלמשה רבנו היו בעיות עם אשתו, עם אחיו, עם אחר, זה לא שאין לו ממד אנושי, להיפך, גדולתו של התנ"ך זה שהוא מספר סיפורים מאוד אנושיים, אבל גדולתו היא גם שהוא לוקח דמויות כל-כך גדולות מהחיים. המתח הזה שבין דוד המלך הנוראי, הרוצח והזונה וכל הדברים האלה, לבין דוד המלך של ספר תהילים, של המשיח, אז המתח הזה הוא בלתי נסבל, ולכן גם אם היו לי את התקציבים ללכת לדרמה היסטורית נוסח טיטוס או דרמות יותר גרועות מטיטוס שנעשו, אני לא הייתי הולך לשם.

מה בכל זאת כן? המודל שלי תמיד היה קישלובסקי וקאלו. כלומר לקחת את החומרים הכי קלאסיים אבל לנטוע אותם בהווה עכשווית. יש איזו טרילוגיה שאנחנו עושים עכשיו ביחד עם קרן אביחי ועם רשימה ארוכה של מיטב יוצרי הקולנוע בארץ. תהליך היצירה כלל לימוד מדרשי של סיפורי בראשית, על הדמויות הקלאסיות

והמוכרות יותר ובעצם לייצר סביבן מדרש מודרני? יש לנו כבר שני סרטים שהם בתהליך הפקה ועדיין לא מצאנו את השלישי.

הסיפור השלישי הוא על יצחק, רבקה, יעקב, עשיו, רחל ולאה. זו שישייה מדהימה מבחינה משפחתית. המשפחה הכי לא מתפקדת בעולם. יצחק ורבקה כלל לא מתקשרים אחד עם השני. יחסי יעקב ועשיו קשים ומורכבים מהתחלה, מחמיר עם גניבת הבכורה. רחל ולאה הן אחיות צרות. כלומר אנחנו מחפשים לעשות משהו עם המשושה הזה. צריך כמובן לבחור 4 מתוך ה-6, אבל זה הכיוון. היה איזה רעיון להשתמש במושג עולים משנות ה-50 אולי בצפון על גבול מטולה, של קהילה כורדית, שעלתה עם מנהיגות של דמות כמו אברהם, שהוביל אותם לשם. והדור של יצחק, שלא באמת מצליח לרשת את מקומו ואז מתחילים מאבקי ירושה בין יעקב לעשיו. וכל זה על רקע קריסת החזון הציוני. בכל מקרה אנחנו מחפשים פיתוח לרעיון הזה.

ירון לונדון: מה עם הסיפור של תמר אשת ער? זה בעיני אחד הסיפורים הנפלאים ביותר של ספר בראשית. בזמנו כתבתי תסריט, ואפילו אבן המפיק, רצה לגייס לזה כסף, ואז הכסף היה בצרפת, אז שיניתי את התסריט, כדי שהכוכב יוכל להיות צרפתי. הסיפור הוא על יהודי שהגיע ארצה בעלייה של שנות ה-50 לאותו מושב שעליו אתה מדבר עליו, אבל אני עשיתי אותו באזור ירושלים. יש לו 3 ילדים, ער, אונן, שלה, והוא פטריארך בעל יד קשה מאוד, הוא בעצם הבוס של המושב ולאט-לאט הוא מרחיב את עסקיו גם לעסקים פלייליים באזור. בעצם הופך לראש מאפיה כזה. אבל כמו הרבה מאוד פושעים בסדר גודל כזה הוא מלא חן וקסם וכוח גברי חייתי, מאוד מושך וכובש. אשתו בת שוע חולה, ובנו רוצה להשתמט, להתחמק מאוכפו של האיש הכריזמטי הזה ובורח לפריז ומסתופף שם בחוגים של פילוסופים ואמנים ומחפש את דרכו, והוא איש מאוד רך. הוא מתאהב שם בבחורה קתולית יפהפייה, מאוד קרה ומנוכרת, אחרת לגמרי. הוא מביא אותה לארץ, ומיד ניצת משהו בינה לבין האבא של בעלה, האבא הזה הרבה יותר מושך, הרבה יותר גברי, וגם האקזוטיקה של הדמות הזאת מושכת את הבחורה הזאת, שהיא ממשפחה מאוד שמרנית, קתולית. כדי לפנות את הדרך לאבא, ער נהרג במלחמת יום הכיפורים. כדי לשמור את האישה הזאת בקרבתו, הדרך היחידה היא לחתן אותה עם אח אחר. מפה מתפתחת הפרשה.

יעל משאלי

סופרת ישראלית.
נולדה וגדלה בבני ברק.

כתבה שלושה ספרי ילדים :

"כל אחד והמשפחה שלו" "תומר, המלאך של אמא", ו"סבתא של שבת"

ערכה את ספר העיון "פרקי אמהות", וכתבה את "כרת", "שעשני כרצוני" "אישה אל אחותה" ו"בניין שלם - כניסות א-ה".
ספרה החדש "רק בוקר קיץ, לכאורה" רואה אור בימים אלה.

זכתה בפרס היצירה לסופרים עבריים ע"ש לוי אשכול תשס"ז.
נשואה ואם לשבעה, סבתא לחמישה, גרה בשוהם.

כיוון שאני לא יוצרת סרטים, אלא מגיעה מעולם של סיפורים ותיווך סיפורים לקהל השומעים, הכיוונים שחשבתי עליהם הם כלליים יותר ואני מודה שלא הספקתי להעמיק בהם.

הקו המנחה שלי היה לחשוב על סימני דרך לאורך ההיסטוריה היהודית, שאנחנו מחשיבים כנושאים משמעותיים שראוי לטפל בהם. הנושא הראשון שחשבתי עליו הוא דווקא הציווי "לך לך" שמקבל אברהם אבינו ולחשוב באיזה אופן מתורגם "לך לך" לימינו. באותו אופן, מהי יציאת מצרים המודרנית וכדו'. כלומר באיזה אופן אנחנו יכולים לתרגם אירועים או סיפורים מכוננים מההיסטוריה שלנו ולעשות אותם רלוונטיים להיום. הייתי גם מתעסקת בשאלות כמו : מה מעצב יותר את הזהות שלנו החורבן או דווקא תקופת תור הזהב. מהו נחשב היום לעולם החכמים : האקדמיה/ההייטק או עולם בית המדרש. איך דברים שבעבר נחשבו למנועים של היהדות, מתורגמים תרבותית לימינו. אני חושבת שיש מתחים שמעניין לעסוק בהם למשל המתח הזה שבין גלות לארץ ישראל, התלמוד הבבלי לעומת התלמוד הארץ ישראלי, מה הסיפורים ההם שהיום אנחנו יכולים להשתמש בהם ואותם להפוך לסיפורים, סרטים, סדרות משמעותיות. לכאן הגעתי.

מרצה בכיר בחוג לאומנות התיאטרון באוניברסיטת תל אביב.
חוקר את הזיקות בין התרבות היהודית לאמנויות המופע.

ספרו "לשון הקודש, גירסת הקומדיה - דרמות אינטרסקסטואליות על במת 'צחות בדיחותא דקידושין'", ראה אור בסדרת "פרשנות ותרבות", בהוצאת אוניברסיטת בר אילן.

ספרו "מסורת מגולמת בגוף" עתיד לצאת לאור בהוצאת אוניברסיטת בן גוריון.

הטקסט הראשון שרציתי להציע זה מגילת רות, גם בגלל שכל טקסט מהמקורות היהודיים, שיש בו דמויות נשים מורכבות ומרכזיות אז צריך לקחת אותו בשתי ידיים. אבל מה שבעיקר מעניין אותי זה שזה טקסט, שלמרות שיש לו השלכות לאומיות מאוד גדולות הוא טקסט מאוד קאמרי ומינורי: 4 דמויות בסך הכל מחזיקות את הסיפור הזה, אפילו 3. רוב ההתרחשויות שם מתרחשות דווקא במחוות קטנות בין בני אדם ולא באיזה סיפור גדול כזה, אלא ממש משפחתי. אני חושב שהוא גם נוגע בשאלות ששווה להציף אותן היום מחדש: עובדים זרים, הגירה, מתחים כלכליים, חסרי בית, זהות. זאת אומרת, יש פה המון דברים שמתרחשים בתוך הקשר משפחתי, כביכול מאוד קטן, אבל בגלל שיש למגילת רות הזהוד הרבה יותר רחב בהקשר הלאומי, אז איכשהו המתח הזה יכול לעבוד מעניין.

הטקסט השני שלי הוא פחות מוכר, ומבוסס על הספר האוטוביוגרפי מהמאה ה-17 "חיי יהודה" המיוחס לרב מוונציה, המוכר כר' אריה יהודה ממודינה. האמת שזה פשוט סיפור טוב. מדובר באחד הרבנים החשובים בוונציה שהוא גם מכור להימורים. הוא מאוד צעיר, כשהוא אמור להתחתן עם מישהי בשם אסתר, שבכלל נמצאת על ערש דווי והוא כותב על זה מאוד יפה:

"ובהגיע תור הנישואים אשר היה י"ג סיון שנת ש"נ ואכתוב לאבי אדוני שהיה אז בבולוניה ויבוא ויקרא לאוהבי וקרובי ונלך תיכף אחר השבועות כולנו שמחים וטובי לב לוונציה, ובהגיענו שם מצאנו הכלה במיטה. והכל אומרים – אין רע כי אם מעט שלשול, ורפואה תהיה לה. ומיום ליום גבר עליה החולי, עד כי נטתה למות, ולבה כלב האריה ולא נבהלה. וביום מותה קראה לי, ותחבק ותנשק לי ותאמר: "ידעתי, כי זה עזות מצח, אמנם האלוקים יודע, כי שנה אחת של שידוכין לא נגענו זה את זה אפילו באצבע קטנה, ועתה בפרק המיתה רשות מוות נתון לי. לא זכיתי להיות אשתך, מה אעשה וכך נגזר במרום, יעשה השם כרצונו."

והיא מתה. ובעיניי זה רגע יפהפה כשהיא אומרת לו – לא נגענו אחד בשני שנה, אני הולכת למות היום, אני מחבבת ומנשקת אותך, מותר לי. היא מתה, הוא מתחתן עם אחותה, ונישואיו הופכים למאוד אומללים. יש להם שלושה בנים, שתי בנות, בן אחד. הסיפור כתוב מדהים בעברית. הוא עד לרצח של בנו במלחמה של כנופיות יהודיות בוונציה, והוא מתאר אותו. יש שם ריב כנופיות יהודיות, הוא ממש מאשים אנשים ספציפיים בשם, והוא רואה את זה, הם קוראים לבן שלו, הבן שלו יוצא, הוא חולף על פניו, הם דוקרים אותו, והוא רואה אותו נדקר. בן אח עוסק באלכימיה, ומת תוך כדי שמשבש ניסוי שלו באלכימיה. בן אחר גולה לברזיל, אולי בגלל מערכת יחסים הומוסקסואלית עם המורה שלו, לא ברור, והוא מתאר את הכל. זה פשוט טקסט בתוך הסיפורים שחשבתי ששווה שיכירו, הוא כתוב בעברית נפלאה, הוא לא חוסך כלום, אשתו נכנסת לדיכאון אחר-כך, על רקע המצב המשפחתי הזה והם ממררים אחד את חיי השני.

וכך הוא מתאר את הרצח:

"והנה ליל ביעור חמץ, שהיה ליל ביאת יום שישי, נועדו יחד שני האחים, ימח שמם, הנ"ל והממזר יצחק בן הספניוליטה", (הבן של הספרדית), "ועוד חבורה, וירגל אחרי יצחק הממזר, ובעוד הלך בבית הלונטיני, ובעת ממש אשר הגעתי שם, כי הוגד לי, והלכתי לבקשו להביאו הבית, יצאו מן המחבוא, ועשו עצמם כאילו רוצים להכות אחר, והממזר קרא לו ואמר – רד, כי רעיד נלחמים. בא לעזרתם. והנמהר" (שזה הבן שלו), "ירד במרוצה ועבר לפני, שלא הכרתיו, ותיכף לצאתו סבבוהו, הכוהו על ראשו חבורות בלי דם, ובגורנו דקירת חרב רומח, עד שהלך מאיתם צועק – אבי, אבי, כי אנוכי מת, והדם שותת ויוצא כמעין, ולא יכול לבוא הביתה".

יש קטע אחר, שבו הוא כבר זקן מדי, והוא לא יכול לעלות במדרגות, אז הם צריכים לשכור דירה אחרת, והוא קורא לדירה הקטנה הזאת מערת המכפלה, כי הוא משלם על זה כפול שניים בשכירות. זה טקסט מאוד יפה גם בעברית שלו וגם בריאליזם שלו, זו דרמה היסטורית, הוא מתאר חיים, הוא לא מייפה את עצמו למרות שהוא רב חשוב, הוא כל הזמן אומר איך הוא לא מצליח להתפרנס, כמה כסף הוא מפסיד מהימורים, למה הוא לא מצליח להיגמל, איך אשתו ממררת את חייו. אני פשוט חושב שזה סיפור טוב, אני לא יודע להגיד מה לעשות איתו. אני חושב שיש משהו חזק, וזה גם על קליגר שהזכרנו קודם, האוטוביוגרפיות האלה מאוד מתארות את החיים היהודיים אחרת מאיך שמפנטזים אותם היום.

הגרעין של הסיפור הזה והיופי שבו הוא שיש בו דמות, שמצד אחד יש לה תפקיד רבני, יש לה תפקיד ציבורי, יש לה תפקיד הלכתי, והוא כותב בצורה מאוד ישרה לא רק על החיים המסובכים הפרטיים שלו, שזה אני חושב מעניין, אלא גם על המאבק המתמיד, נראה לי, בין סוג הפרסונה שהחיים הציבוריים דורשים ממנו וסוג הנוכחות שלו בעולם הקהילתי לבין מאבקים מאוד לא רק יומיומיים אלא גם מאוד ארציים ואפילו אפלים ברגעים מסוימים. ומה שיפה בעיניי כדמות זה שהוא לא מייפה את זה. הוא כותב את חייו וזה מה שהוא מראה לנו.

ירון לונדון: זה סיפור מאוד יפה. לא נוכל לעשות מזה סדרה דרמטית היסטורית, אבל אם נעביר את זה לחדר הזה, יש בחור אחד אינטלקטואל, שמספר לנו סיפור על סופר יהודי בן המאה השבע-עשרה ואתה מחליט לעשות מזה מחזה. ואז כל הסיפור מתנהל בשני מישורים, אחד מהם מאפשר לנו ראשית כל לדלג על פרקים שלמים, שלא נוכל לספר אותם, החיוניים למהלך העלילה, אבל זה יכול לספר התסריטאי, יכול לספר השחקן שיוצא אל הקהל ומספר להם, התפאורה היא תפאורת קרטון כמעט, ונציה מצוירת ביד אמון, אבל היא לא ונציה האמיתית, היא לא ונציה ריאלית, יש לנו קוליסות פרימיטיביות מקרטון. זאת אומרת, הכל משוחק בשני ממדים – ממד הפנטזיה וממד הריאליה. הריאליה מסבירה את הפנטזיה, ומהפנטזיה אנחנו יכולים לעשות גם המון הומור. בצורה כזאת, אם זה תיאטרון, המהמר יכול להיות קריקטורה של מהמר, הוא יכול להיות אולטרה מהמר, הוא יאופיין כמהמר כמו בקומדיה דליארטה, על-ידי הצעדים הראשונים שלו, אתה יודע שהוא משחק בקוביות ויזרוק, ואז אנחנו פותרים גם את הבעייה התקציבית וגם את המעבר הלשוני בין השפה של מודינה במאה ה-17 לשפה שלנו.

סיפור נוסף של רבי נחמן מברסלב, פחות מוכר, זה מעשה במלך וקיסר, שהוא בעיניי הקומדיה השייקספירית הטובה ביותר שנכתבה בתרבות היהודית. בגדול, מלך וקיסר מבטיחים לחתן את הבן והבת שלהם כשהם ייוולדו. הם נולדים, לא מחתנים אותם, הם כן נפגשים, הם מתאהבים, מפרידים ביניהם, ואז רוב העלילה מתמקדת בה, היא ניצלת משני גברים שרוצים להתחתן איתה, יחד עם 11 נערותיה פוגשת 12 שודדי ים שחוטפים אותן, הן מתחתנות עם שודדי הים, רוצחות את שודדי הים, מתחזות לשודדי ים גברים, ואז כשהיא בתחפושת של גבר, יש מלכה שמתאהבת בה, והיא מתחתנת עם המלכה הזאת, עד שבסוף מסדרים את הכל, הנישואים היחידים שנשארים זה הנישואים הלסביים. בסוף מחזירים אותה לגבר, אבל היא לא בורחת, היא מתחתנת איתה כאישה נשואה לגבר, היא מתחתנת עם מלכה, והם נשארים נשואים עד שכעבור זמן זה מסודר. שוב, זה פשוט סיפור נורא טוב מבחינה עלילתית, אני לא יכול לדבר על המשמעויות הרוחניות, קבליות, מיסטיות של הסיפור הזה, כי אני לא מבין אותם, אבל תחפושות, שודדי ים, נישואים לסביים בתחפושת- נראה לי שזה יכול לעבוד. אם רוצים כזה סוג של קולנוע, אז אני חושב ששם הפוטנציאל.

והאחרון, אני אציג אותו בקצרה, כי זה עלה בעצם ממה שמנשה אמר קודם ואמרו לי כן להציג אותו, זה הספר תרפי"ט של הלל כהן, שיצא ממש לאחרונה שעוסק במאורעות תרפי"ט. כשקראתי אותו, חשבתי קולנוע או סדרת טלוויזיה – כל פרק מבוסס בלוקיישן אחר: תל אביב, ירושלים, חברון, צפת, יכול להיות שיש שם משהו שפספסתי, מוצא.

מה שמאוד יפה בסיפור הזה, אני חושב שהוא ממש יכול לעבוד מבחינה קולנועית, כי בכל פרק הוא מתמקד במקום אחר או בדמות אחרת. אנחנו נפגשים עם ההיסטוריה של כל דמות, ודווקא מאירועים מאוד קטנים נוצרת תמונה מאוד עשירה של יחסי יהודים-ערביים, בין אשכנזים למזרחים, בתוך האירועים האלה של תרפ"ט וזה כתוב בצורה מאוד פרגמאטית בספר, כשקראתי אותו, ראיתי בעיני רוחי סצנות.

שמואל פאוסט: לי יש רעיון, שרציתי להציע לאודי ולשאול אם ניתן לתרגם לסרט והוא מסע המושבות של הרב קוק, מפגשים שהתקיימו או לא התקיימו עם החלוצים, החלפת הבגדים, הריקודים.

החל את מסלול עבודתו המקצועית כשדרן רדיו בקול ישראל, והיה שליח רשות השידור בפריז. בתחילת שנות השבעים החל להגיש תוכניות אירוח ותעודה מגוונות בטלוויזיה הישראלית, אשר תרמו במהלך השנים לעיצוב השיח הציבורי ועמדו במרכז ההווה התרבותית בישראל. בשנות ה-80 נמנה עם הכותבים הקבועים של הירחון מוניטין וכן כתב בעיתון "חדשות" וכן ב"ידיעות אחרונות". שימש כמנחה לצד מוטי קירשנבאום בתוכנית אקטואליה היומית "לונדון את קירשנבאום" בערוץ 10. לונדון הוא הדמות הבדינית הראשית ברומן של ידידו גדעון סאמט "להרוס את נדב", אשר יצא לאור בשנת 2008. בשנת 2009 הנחה סדרה תיעודית בשם "לונדון פינת בן יהודה", העוסקת בשפה העברית, שהוכתרה כ"הסדרה התיעודית הטובה ביותר לשנת 2009" על ידי חברי האקדמיה לטלוויזיה ולקולנוע, ובנוסף, זכתה בתואר זהה על ידי פורום היוצרים הדוקומנטאריים. הסדרה שודרה בערוץ yes דוקו ומאוחר יותר בערוץ 10. בשנת 2011 יצר והגיש סדרה תיעודית נוספת בת 4 חלקים, "העם הנבחר", העוסקת בסמלי מיתוס בחברה הישראלית. הסדרה שודרה בערוץ 8 בהוט ובהמשך בערוץ 10 תחת השם "הצבר". החל משנת 2013 מגיש לונדון את התוכנית "מה זה מוזה" בחינוכית 23.

יש לי המון רעיונות וזה כנראה מפני שאני הכי זקן בחבורה, אני עוסק הרבה שנים בעיתונות. לפני שאביא את הרעיונות שלי, אני רוצה לומר שמה שהתעורר פה מעלה בדעתי סדרה שלמה. חשבתי על הדרך שהצעתי לטפל בסיפור הזה של מודינה. הייתה פעם סדרה של תוכניות ב-BBC, שקראו לה "Blame Shakespeare". במאי ומומחה לשייקספיר, אינני זוכר מי זה היה, בשותפות עם חבורה מובחרת מאוד של שחקני עילית של תיאטרון השייקספירי האנגלי, נפגשים באולם התעמלות, ובעזרת חרב מקרטון, כתר מקרטון וגלימה, הם מתרגלים משחק של סצנות מתוך שייקספיר, בהדרכתו- 'בואו נשחק את זה כאהבה', 'בואו נשחק את זה עכשיו כאהבה שמתחתיה טמונה טינה עתיקה', 'עכשיו אתה תהיה הפסיבי והיא האקטיבית' וכדו'. זה היה מרתק לראות את עבודת השחקן, עבודת הבמאי והעבודה על הטקסט. עכשיו, בואו ניקח טקסטים כאלה, טקסטים מהמקורות, ננסה להמחזי אותם, דיאלוגים נגיד בין רבי עקיבא למישהו אחר. זאת הסדרה שאני מציע לקחת משייקספיר. מה הרעיון פה? אני נמלט מכל הבעיות התיאטרליות שהצבענו עליהן, באיזה סגנון אנחנו משחקים, באיזו שפה אנחנו משחקים. אנחנו לוקחים מראש את הסיפור המדרשי, והופכים אותו בעזרת הבמאי או המורה לתיאטרון הזה, אנחנו הופכים אותו לדרמה מודרנית. בואו נראה מה אנחנו יכולים לעשות עם זה. ובזה משתתפים מיטב השחקנים של ישראל.

רוב הרעיונות שהעלנו פה עסקו בחיים על חוד התער, או ביהודים שוליים, יהודים בין זהויות, וזה תמיד הסיפור המרתק, כמו למשל מימון ודומיו. בעצם אלו הדמויות המרתקות ביותר, ואני מכיר כמה סיפורים כאלה מהיסטוריה בת זמננו. אחד מהם הוא פריץ הבר.

פריץ הבר היה חתן פרס נובל לכימיה בשנת 1918. הוא היה יהודי גרמני. התחנך בהיידלברג ובברלין, שם קנה את הדוקטורט שלו בכימיה והפך עד מהרה לאחד מהכימאים הגדולים של גרמניה. בשלב מסוים כאשר דרכו נחסמה בגלל יהדותו הוא הפך ללותראני, אבל רק כלפי חוץ. לא הייתה לזה שום משמעות דתית. הוא התחתן עם אישה יהודייה, שגם היא הייתה כימאית חשובה, שויתרה על הקריירה שלה בעטיו. הוא המציא את

ההמצאה הכימית שיש לה המשמעות הגדולה ביותר על הזנת העולם עד היום, את האמוניה, את הזבל הכימי, הוא המציא את הזבל הסינטטי, הוא גילה את התהליך המסוים שבאמצעות קירור ולחץ מפיקים אמוניה. בעצם מאות מיליוני אנשים בעולם של ימינו חבים לו את בטנם המלאה, אולי את חייהם. הוא המציא את הדשן הכימי.

הוא היה פטריוט גרמני, מהסוג היהודי הגרמני המתבולל. ערב מלחמת העולם הראשונה הוא המציא, אללי, את הנשק הכימי, את הגזים הכימיים, בהתחלה את גז הכלור, שבוסס גם כן על אמוניה, כלומר את התהליך הזה שבאמצעותו מייצרים. עשרות מיליוני אנגלים וצרפתים וגרמנים חבים לו את מותם. אגב, הבר בעצמו אומר את זה יותר מאוחר. כאשר הוא עבד על ההמצאה, אשתו, שהייתה כאמור כימאית, מנסה למנוע ממנו לעבוד, היא מצאה בזה פסול מוסרי והיה לה על זה ויכוח חריף אתו. היא תפסה את העניין, היא לקחה את אקדח השירות שלו מימי הצבא, הוא היה כבר מבוגר בדרגת סרן, והיא ירתה בעצמה כנראה מאשמה. הותירו ילד בן 14, הרמן שמו היה.

ביום שהתאבדה, הוא נסע לחזית להמשיך בשליחות שלו בשירות הקיזור. לא התעכב רגע אחד לשמוע או לדאוג לגורל הילד. אחרי המלחמה הוא הפך מוקצה בעיני נגיד שדרות המדע באנגליה, למשל ארנסט רתרפורד, שהיה כימאי ניו זילנדי מאוד ידוע, גם כן זכה בפרס נובל, לא רצה ללחוץ את ידו, והוא עבד בשירות גרמניה בגרמניה עד 1933. ב-33' הוא הבין לאן הרוח נושבת, ונסע לשווייץ ולאנגליה ולכל מיני מקומות אחרים. ואז פנה אליו חיים ויצמן, והציע לו לנהל את המחלקה הכימית במכון זיו. ויצמן, האיש שבעצמו תרם למכונת המלחמה האנגלית במלחמת העולם הראשונה מפני שהוא המציא את האצטון, את התפוקה מהתירס, מציג לקולגה שלו לבוא להיות במכון ויצמן, והאיש הזה שהתנצר, שהרג מיליוני אנשים. האיש הזה השנוי במחלוקת כל-כך קיבל את הצעתו. הוא היה כבר בן 64, הבסיס שלו היה בשווייץ, הוא חזר לשווייץ כנראה כדי להיערך. אגב, הוא היה אנטי ציוני לגמרי, אנטישמי כמעט, הבר, כשהגיע לשווייץ מת מהתקף לב.

הבן שלו הרמן היה היסטוריון, שעסק בחקר הדברים שעשה אביו, התאבד ב-7-1946.

חשבתי שזה שווה גם כמובן סרט דוקומנטארי, ויש מספיק חומרים דוקומנטאריים לספר את הסיפור, אבל גם לדרמה. האיש הזה שכל חייו, מצד אחד הציל מאות מיליוני אנשים ומצד שני הרג מיליוני אנשים. מבחינה מוסרית, המשפט של האיש הזה בעיני עצמו, בעיני ארנסט רתרפורד או בעיני אחרים, כמו למשל ויצמן והפגישה ביניהם. זאת אומרת, יש פה חומר, לדעתי, פנטסטי, שהוא גם סיפור יהודי פנטסטי. זאת אומרת, הזהות המסוכסכת של האיש הזה.

סיפור שני שנתקלתי בו בעקבות עיון, בשבועות האחרונים, בספר נפלא של של אן אפלבאום, שהיא היסטוריונית, מלמדת בקולג' בלונדון והיא גם כותבת מאמרים בניו יורק טיימס, ספר נהדר על האופן שבו האימפריה הקומוניסטית פירקה את המשטרים במזרח אירופה אחרי מלחמת העולם השנייה, איך המנגנון הקומוניסטי השתלט על הונגריה, פולניה, מזרח גרמניה וכו'. החלק הראשון של הספר עוסק בקונפליקטים שעולים מיד אחרי מלחמת העולם השנייה, בין היתר ההגליות העצומות, מלחמות בין שבטים שאני אפילו לא זכרתי אותם. למשל, בין מערב אוקראינה לבין מזרח פולין היו חילופי אוכלוסיה של מאות מיליוני אנשים שרצחו זה את זה, פולנים ואוקראינים, היסטוריה של מאות שנים של קונפליקט, וכל מיני סיפורים כאלה. בין השאר מוזכר שם איש אחד יהודי, כנראה פולני, שעבר לרוסיה בתקופת המלחמה, והתחנך במכון להכשרת סוכנים, מרגלים וכו' באופה, ברוסיה. עם כיבוש פולין הוא מתמנה לקולונל בק"ב, יהודי. הוא הופך למפקד מחנה מעצר או מחנה שבויים או מחנה ריכוז של גולים גרמנים אתניים, שלא זכרו בכלל שהם גרמניים, אבל כיוון שהיה נוח בתקופת מלחמת העולם השנייה לכיבוש הגרמני להיות גרמני, אז אם היה לך שם אייזר, למרות שאתה כבר רוסי 400 שנה, אמרת שאתה גרמני. אז הייתה שם קבוצה של, נדמה לי, גרמנים מאזור שלזיה, עם ילדיהם וטפם וכו'. עכשיו, הוא התייחס אליהם כמו מפקד מחנה ריכוז גרמני- הוא הרג אותם, היכה אותם ועינה אותם. כנראה משפחתו הושמדה בשואה, ובסופו של דבר פרצה שם מגפת טיפוס בגלל

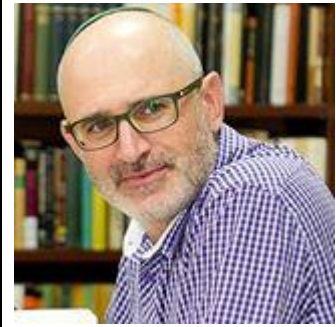
הזנחה. מתו 800 עצורים, והוא נשאר בפולין, אני חושב. בשלב מסוים, ב-74' או 75' התובע הכללי של פולין מגיש נגדו תביעה על פשעים נגד האנושות וב-80' הוא בורח לישראל. עכשיו, הוא היה קומוניסט, הוא היה אנטי ציוני. הוא ברח לישראל (מתוקף חוק השבות), וזה התפרסם בעיתונים.

ישראל אמרה 'קיבלנו אותו'. ממשלת פולין דרשה את הסגרתו. ממשלת ישראל אמרה בתגובה 'אתם מתנפלים על המעונה הזה, על היהודי הנרדף הזה, במקום לתת לו פרס, וכו'". זה סיפור מדהים, שמגלם בתוכו את היחס שלנו להמון דברים: לערכים אנושיים, מיהו יהודי, מהו חוק השבות, לשם מה. זאת אומרת, סיפור זהות ממדרגה ראשונה בעיניי, אבל זה סיפור דוקומנטארי שלדעתי הוא פנטאסטי. צריך לנסוע לפולין, לבדוק את המסמכים, וקל לעשות אותו. אפשר גם לעשות מהסיפור דרמת בית משפט. לדעתי הסיפור מתאים לדוקומנטארי.

הסיפור השלישי מבוסס על הספר החדש והמקסים, כתוב בעט הנפלאה של דורית רביניאן. זה סיפור על משכילה או אינטלקטואלית ישראלית, ממוצא מזרחי, כנראה, שעושה עבודת מחקר בניו-יורק, מתאהבת בצייר פלשתינאי שחי בניו-יורק, שמשפחתו מתגוררת במרחק של 40-50 קילומטר מתל-אביב, מהמקום שבו היא גרה. בעצם זה סיפור אהבתם תחת הלחץ המתמיד של ההזדהות שלה עם הוריה- עם ה'מה יגידו'! האם אהבה כזאת, רומיאו ויוליה, תיתכן בתנאים שלנו? זה כתוב נורא יפה, ולדעתי יש שם תמונות קולנועיות יוצאות מן הכלל בעיניי. אז זה עוד רעיון אחד.

רעיון אחר מבוסס גם על ספר, שמתאר את המשא ומתן החשאי בין ז'בוטינסקי לבן גוריון ב-1934 בלונדון. זו פרשה היסטורית ידועה. הספר עצמו כתוב בצורה לא מוצלחת אבל הסיפור מרתק. שני המנהיגים האלה, שלכאורה תהום כרויה ביניהם, ואשר בניגוד לדעת תנועותיהם, בעיקר ותנועת העבודה שלא מתירה לבן גוריון בכלל להיפגש עם ז'בוטינסקי בתקופת המתיחות הקשה ביותר ביישוב, אחרי רצח ארלוזורוב נפגשים בלונדון. במשך כמה שבועות נועדים ומנסים למצוא פשרה בין התנועות. הסיפור המצחיק שהיו מספרים במשפחה שלי, שבן גוריון וז'בוטינסקי ישנים בחדר אחד במלון. ז'בוטינסקי קם וסוגר את החלון כי קר לו. בן גוריון קם ופותח את החלון. בבוקר מתעוררים ואומרים שאין לו זכות להיות, לחלון. אז זה הסיפור. יש לנו תיעוד של מה שהיה שם. זה לדעתי מחזה קאמרי יוצא מן הכלל, אם אתה מוסיף עוד כמה אלמנטים – יש לנו הכל שם.

מה רעיון אחרון שאני לא יודע מה לעשות איתו, אבל זה באמת משהו היולי, איזשהו סרט שיעסוק בהולדתו ובגרותו וזקנתו ומותו של המשיח. המשיח. ה-משיח. איך הוא נולד על חורבות הבית השני, ואיך הוא ממשיך להתקיים בדמיונו של יהודה עציון. כל הרעיון הזה, הרעיון היהודי הנפלא הזה של ציפייה, שאתה יודע שהמשיח לא יבוא מחר, כנראה, ואתה מאמין שהוא כן יבוא, כי עליך להאמין שהוא בא יבוא. מבחינה פסיכולוגית זו בעיניי יצירה מופלאה. אבל לא מצאתי אף פעם שמישהו כתב על תולדותיו של המשיח, סיפור חייו. כאילו המשיח הוא אדם – נולדתי בחורבות של בית המקדש. אולי עוד קודם, אני לא יודע. אפילו מנוסח כמונולוג של משיח, אבל אז זה יותר מתאים לתיאטרון. תראו, אני צריך להיפגש עם יהודה עציון עכשיו, הוא לקח עלי בעלות ורוצה לפוצץ את מסגד עומר.

רכש את השכלתו הספרותית עוד כשקרא את סיפורי חסמב"ה כילד. מהר מאוד הצטרפו גיבורי הפנתיאון היווני לירון זהבי וחבורתו, ודמויות כמו הרה, זאוס, אתנה, ואודיסאוס במערת הקיקלופ היו לו מאז לבני לווייה קבועים. בישיבה בה למד גילה את עולם הפרשנות שמעסיק אותו עד היום. באוניברסיטת בר אילן למד פסיכולוגיה וספרות, ובין עולמו האפל של פרויד לעולמו העשיר של יונג, הפליג גם לארצות רחוקות בעקבותיהם של שייקספיר, ודוסטויבסקי; התענג על ביאליק ואלתרמן, וצלל בעקבות יונה פרנקל למעמקי הסיפור התלמודי. עם סיום הדוקטורט הצטרף לצוות ההקמה של מוסף התרבות של "מקור ראשון", שם כתב, בין השאר, טור שבועי על סופרים מפורסמים כמו דיקנס, המינגוויי ובורכס. בעשור האחרון לימד במכללת אורות ובמכללת הרצוג קורסים בספרות חז"ל ובספרות פנטסיה ושימש כדיקן עמיתים במכון מנדל למנהיגות, שם לימד קורסים על ספרות המופת המערבית ועל הסיפור היהודי-ישראלי. מרצה בבמות ציבוריות שונות, כמו חוג פרשת השבוע של מרכז מורשת בגין בירושלים.

מיתוסים תמיד העסיקו אותי. נראה לי שחשוב ונכון להתמודד עם מיתוסים של עם, מבלי להתבטל או לטבוע לתוכם. דרך שאני מציע היא לקחת את הסיפור כאפשרות לתרגם למציאות העכשווית שלי, ולא כהתרפקות נוסטלגית. סיפורי המקרא, הם תמיד סיפורים טובים וגדולים ואני רוצה לחזור אליהם, אבל אם אני מתחיל לדמיין את זה, כהפקה היסטורית, אני מיד נבהל. אני לא רוצה הפקות היסטוריות עם תפאורה ופרשים ערבים שמגיעים לאברהם אבינו ופאר מזרחי באוהל שלו. זה נשמע לי אידיאלי וזה נשמע לי מרחיק לכת. הייתי מעז להתנסות בסיפורי אבות. בעיקר סיפורי אבות, התנסויות מאוד מאוד אנושיות, טלטלות, נפילות, עליות, לימודים קטנים, למשל יוסף ואחיו שזכו להמון שחזורים, אבל אני חושב שלא הייתי רוצה לעשות אותם כמו אז, אלא הייתי רוצה לספר סיפורים עכשוויים.

ניקח לדוגמה סיפור חז"ל, שמאוד אהוב עלי והוא סיפורו של רב יוחנן וריש לקיש. התעסקו בו המון, אני יודע. הוא סיפור בעיני של המושג שבשפה הדתית נקרא 'חזרה בתשובה'. זה מושג מאוד בעייתי, לא הייתי רוצה לקחת אותו כמות שהוא. מבחינתי חזרה בתשובה היא היכולת של אדם להתחדש, דבר ראשון, ודבר שני בעיקר היא השאלה של הקשר בין העבר שלו לבין הפאזה החדשה שלו. זו שאלה שכל אדם שואל, אבל יש אנשים שעוברים את זה בצורה יותר חריפה.

אני חושב שהסיפור של ריש לקיש ורבי יוחנן הוא דרמה אנושית שיושבת בדיוק על התפר הזה. רבי יוחנן רוצה את ריש לקיש כ'חוזר בתשובה', דהיינו כדמות חדשה, הוא רוצה אותו כאדם אחר, הוא רוצה כבריה חדשה, לכן הוא גם רוצה שהוא ייצא מהמים והוא לא ייקח חזרה את הכלים שלו. הוא הרי משאיר את הבגדים, גם השריון והנשק של השודד בגדה השנייה, והוא קורא לו לא לקחת אותם. ריש לקיש רוצה לחזור לקחת אותם, ורב יוחנן אומר לו אל תיקח אותם, כמו אומר אני רוצה אותך חדש, אתה אדם אחר. אני חושב שריש לקיש רוצה להביא איתו את העבר, הוא רוצה לקחת משהו ממה שהוא היה, הוא לא רוצה להמשיך את העבר כמו שהיה, הוא רוצה לייצר הווה אחר, אבל הוא רוצה לשמר בתוכו חלק מהעוצמות והכוחות שיובילו אותו לאיפה שהוא היה לפני-כן. זה סוג של דילמה, שאני חושב שהיא מרתקת, בעיניי היא מאוד יהודית, היא שאלה מאוד טובה, מה אני עושה עם העבר.

ירון לונדון: אני רוצה לעשות משהו קצת וולגרי ולתרגם את זה לכרוניקה היומיומית. מה שעלה בדעתי זה קצת נלוז למשל עברייך מפרדס כץ, שהחליט לעבוד בבית החולים רעות לשיקום ביד אליהו, ומישהו מהחולים שם המשותקים מזהה אותו – זה אתה המנוול שדפק לי את הראש בפטיש כשניסית לשדוד את חנות התכשיטים שלי, אני אספר לכולם מי אתה, אל תדחוף לי את עגלת הנכים ותביא אותי לפיזיותרפיה, כי אני יודע בדיוק מי אתה, ואני מפחד ממך, אני רוצה שתלך.

יש עוד ז'אנר של סיפורים שאני קורא לו 'עופות חול'. סיפורים על ניצולי שואה, שמגיעים לארץ אחרי מסע הישרדות מאוד קשה וצומחים פה מחדש. שמעתי בדיוק לאחרונה על ספר, שנכתב על בחור בשם אליק, ניצול שואה, שהתגייס לשב"כ, והיה טייס. שמעתי על הסיפור ברדיו, ולא הספקתי אפילו לראות את הספר, אבל זה נשמע כמו סיפור גדול. זאת אומרת, יש לי תחושה שהרבה פעמים שרדו אנשים שבאמת למדו לשרוד בצורה כמעט חייתית, אבל את אותה אנרגיה כמעט חייתית הם הביאו לכאן, אל המדינה ולייצר ממנה שוב אנרגיה חיובית. זה שוב סיפור של מסע, שמתאר את המרת האנרגיה ממצב אחד למצב אחר.

ירון לונדון: אולי אבא קובנר היא הארכיטיפ של התופעה הזו והתיעוד הנפלא של זה באוטוביוגרפיה שלו ובכתביו. פעיל בשומר הצעיר בפולין. חוזה את הסוף המר והראשון ששולח את הכרוז לקהילות השומר הצעיר, ואומר – זה השמדה. הופך בהמשך למג"ד של קבוצת פרטיזנים יהודים במחנות בליטא, ומנסה לנקום בגרמניה להרעיל את הבארות. הוא הופך לקצין התרבות המפורסם של חטיבת גבעתי ומתנסח באופן מיליטנטי כלפי האויב: 'לדרוס את הצוררים, להרוג אותם, לרצוח אותם, לכתוש אותם, לחתוך אותם לחתיכות'.

והיחס הבלתי מתפשר שמגלה כלפי לחימה עד המוות, והביקורת נגד עזיבת יישובים בימי מלחמת השחרור. ההשתלבות שלו בתנועת 'ארץ ישראל השלימה' אגב חייו בקיבוץ של השומר הצעיר. בנו, הצייר מיכאל, ששירת בסיירת מטכ"ל, הופך לרדיקלים בתנועת 'שלום עכשיו'. אחר עוזב את הארץ ומפלל שבניו לא ישובו אליה. בקיצור יש פה סיפור של דמות מרתקת.

אגב, יש פרויקט של המחלקה ליספרות עם ישראל' באוניברסיטת בר אילן שנקראת תמטולוגיה. הפרויקט התמטולוגי הוא פרויקט שלא מספיק מכירים אותו כי הוא מאוד לא סקסי בסופו של דבר בתצורה הסופית שלו, כי הוא מאוד אקדמי. זה פרויקט שמחפש גלגולי סיפורים בספרות היהודית. במסורת היהודית מסתבר, להרבה מאוד סיפורים יש למעלה מ-100-120 גרסאות. הם פשוט אוספים את זה וכותבים על זה מאמרים. זה מקום מצוין להתחיל לגשש, אם רוצים לפתח משהו סביב תמה, הם ממש נותנים את התמה הפשוטה, את השלד, ואז אתה יכול למצוא המון גרסאות שלו. למשל על הדמות של ברוריה, אשתו של רבי מאיר, יש עשרות גרסאות. היא חוזרת לתחייה ברומנים ביידיש, מחזות, סיפורים שנעלמים לפעמים, מודחקים, מושתקים, עולים, וצפים עם שינויים והתאמות.

למשל מישהי כתבה מאסטר או דוקטורט אפילו על אשת פוטיפר ויוסף, יש למעלה מ-100 גרסאות של הסיפור הזה מהמקרא ועד ימינו. זה מדהים. ואז אתה יכול גם למצוא את הגרסה שלך, או לייצר את הגרסה שלך, שהיא כבר הופכת לחוליה בשרשרת. זה פרויקט מדהים אבל בלי יחסי ציבור טובים.

יוצרת עצמאית של תיאטרון בובות ודימויים, בובנאית ומעצבת לבמה. מלמדת אמנות הסיפור, תיאטרון בובות ומטאפורות ויזואליות במסגרות שונות: ביה"ס לבובות ודרמה במכללת לוינסקי, מרכז הבובות חולון, ביה"ס למשחק גודמן באר שבע, בית אריאלה, סטייג' ועוד.

בוגרת מצטיינת של ביה"ס לתיאטרון חזותי, ירושלים. יוצרת המופעים: "פרנהיים", "איך בטעות" מאת קבוצת "דדלוס"; "אשת"; "נמר חברבורות- קרקס בקצה בוגרשוב", אשר הופיעו בארץ ובחו"ל וזכו לפרסים שונים.

ביימה את ההצגות "חייל הבדיל האיתן" - תיאטרון קמגולס, "מוצרט הקטן" - תיאטרון אגדית, ו"דודי שמחה" - מדיטק

מלמדת זו השנה השנייה בבית מדרש "אלול"

שני סיפורים, שיש ביניהם איזושהו קשר בסופו של דבר. בשנת 1922 מגיע לארץ יהודי אמיד אחד מדטרויט, שנקרא מאיר גצל שפירא עם אשתו סוניה, שהוא מאוד אוהב. הוא בא לארץ בכדי לבדוק אפשרויות להשקעה. הם מגיעים בספינה דרך מיצרי גיברלטר, לישראל הצעירה מאוד, שעוד היתה פלשתינה בכלל, ועיקר עניינם בתל אביב, העיר החדשה שקמה מן החולות. ישר הוא קונה שטח אדמה בדרום תל אביב ומקים שם שכונה שלימים תיקרא שכונת שפירא. אבל הוא חומד עוד איזה שטח קטן, שנמצא ממש ליד הדרך הראשית, שלימים תהפוך להיות רחוב קינג ג'ורג', זו שהובילה לכפר הערבי סומייל, זה שלימים ייקרא רחוב אבן גבירול. שם הוא קונה שטח קטן של אדמה, ועל חשבונו, הוא כובש את האדמה ובונה שני רחובות, שניהם ללא מוצא. הוא רוצה מאוד להראות לסוניה אשתו כמה שהוא אוהב אותה ואיך שהוא משקיע בה. הוא מקים שם בשני הרחובות האלה, בתים בסגנון האקלקטי, ובכניסה לאחד הרחובות היותר ראשיים מבין השניים הקטנים, הוא בונה בתים שנראים כמו הצריחים, שהם ראו בדרך בגיברלטר. כל האזור שם מלא בערבים, וסוניה מודיעה שהיא לא מוכנה לחיות שם, אז הוא שם שם שער בכניסה. היא ממש לא היתה בעניין, גם לא היה נראה לה כל ביטויי האהבה האלה, ולכן הוא עושה למענה עוד הפתעה.

בתוך כמה ימים הוא גם הביא לה לשם אריה עם עיניים אדומות כאלה, שיגן בלילה ממי שיכול להיות, ולא רק זה, מה שעוד הוא עשה למען סוניה, הוא ריצף את כל הדרך משני הרחובות הקטנים האלה ועד רחוב אלנבי כדי שהיא לא תצטרך לשקוע בחולות.

האריה לא הרשים אותה. אבל גולת הכותרת הייתה, כשהוא החליט לקרוא לשני הרחובות על שמותיהם, להראות לה, שם שלט – רחוב שפירא ורחוב סוניה שפירא והכל נהדר. באותה תקופה מאיר דיזנגוף היה ראש העירייה. עברו שם נציגים מהעירייה וראו את השלטים 'רחוב שפירא' ו'רחוב סוניה שפירא'. זה לא עבר דרך ועדת השמות ואין דבר כזה, ודיזנגוף מיד הורה להוריד את השלטים. אז מאיר גצל שפירא מאוד התקומם כנגד העניין הזה, הרי על חשבונו הוא כבש פה את הדרך, על חשבונו הוא בנה פה שכונה. החזיר את השלטים. כבר למחרת הורידו לו את השלטים. אז הוא שם את השלטים עוד פעם, למחרת הורידו את השלטים. וככה

היה דו שיח של הורדת ותליית השלטים מחדש במשך איזה שבוע, עד ששפירא הזה כבר התעצבן לגמרי והלך בחרי אף אל בית העירייה הישן, שהיה אז ברחוב ביאליק בקצה, ונכנס למשרד של דיזנגוף כדי לדבר איתו על העניין ועל זה שהוא במו כספו עשה את זה וכו'. מספרים שעד למטה שמעו את הצעקות של שניהם, אבל זה לא עזר לו, ודיזנגוף לא נעתר. דיזנגוף כל-כך כעס על זה שהוא חושב שהוא יכול בכסף שלו לקנות שמות של רחובות, ואין דבר כזה, ולא יעשו דבר כזה בעיר מתוקנת, ובתור עונש הוא אמר לו שהרחובות האלה יקבלו שמות שהם יישארו אלמונים לעד, ולכן קוראים להם עד היום סמטה אלמונית וסמטה פלונית. אגב, סוניה עזבה אותו לטובת מאהב.

ירון לונדון: אפשר לתרגם למערבון. הדמויות והעלילה מתאימים למערבון. יש גם את דיזנגוף בתור השריף. המאבק הוא שפירא-דיזנגוף. אז הדמות המשנית הזאת, דיזנגוף, צריכה להיות בעל משקל והוא היה כזה. אגב, הוא רכב על סוס. הוא לא ירד מהסוס. לנוף יש משמעות פה, זו תל אביב שנוסדה רק 13 שנה קודם, ביחד עם דגניה ב-11-1909. וזאת עדיין עיר קטנה, ב-1923. אני מניח שהיו בתל-אביב אז 80 אלף תושבים, אולי פחות אפילו. קיימים 'הגימנסיה הרצלייה' ו'שדרות רוטשילד' ו'אחד העם'. רחוב קינג ג'ורג' מתחיל לפלוש. מסביב חולות וכפרים ערביים. יש לתל אביב פטרוך חזק מאוד. הוא ממייסדיה. דיזנגוף, הוא חשוב מאוד לחיי העיר. בכלל לעירייה יש משמעות עצומה בעיצוב חיי העירה, החלטות מתקבלות איך צריכה להיראות העיר, איך צריכה להיראות גינה, איפה מותר לחרוג, איזו מין עיר אנחנו רוצים, ומופיע פתאום לתוך העיר הזאת, שיש בה בורגנות נאמר מאוד דלה, השפירא הזה-יהודי אמריקאי עם מלא כסף, שהוא גם רומנטיקן. עכשיו, הנוף הוא מאוד יפה, השאלה איך משחזרים את זה, כמובן, אנחנו אין לנו כמעט אפשרויות לעשות את זה בקולנוע.

שורי דרוקר: ב-CG.

ירון לונדון: סרט תקופה זה כמעט בלתי אפשרי.

חיים ויצמן: אולי אנימציה.

הסיפור השני הוא עצוב. זה הסיפור שזכה לכינוי "ברית הדמים". למי שלא מכיר בזמן מלחמת לבנון הראשונה ביום השלישי ללחימה 8, ביוני 1982 נהרג יובל הראל, בן מרים ויחזקאל, חייל בחיל השריון, מפגיעת טיל נגד טנקים במחנה הפליטים עין אל-חילוה שליד צידון. חבריו של יובל הראל, בן חיה ויוסף, שקראו את מודעות ההרוגים בקצין העיר, חשבו בטעות כי מדובר בחברם, וסיפרו לחיה ויוסף כי בנם נהרג. לאחר בירורים נוכחה המשפחה לדעת כי יובל עדיין בין החיים. ב 10-ביוני נהרג בקרב בלבנון גם יובל הראל, בנם של חיה ויוסף, חייל בגדוד 50 של הנח"ל המוצנח. כאשר הגיעו חיילים ממוקד קצין העיר לביתם של חיה ויוסף הראל והודיעו להורים על מות בנם, סירבו תחילה ההורים להאמין, והסבירו כי ישנו עוד יובל הראל, בן מרים ויחזקאל, שנהרג; אך לצערם, הידיעה על מות בנם הייתה נכונה. שני החיילים משכונת תלפיות שבירושלים, בעלי השם הזהה, נקברו בסמוך זה לזה, באותה השורה בבית הקברות הצבאי בהר הרצל.

חיים ויצמן: הסיפור כואב אבל אין בו קונפליקט, ובלי קונפליקט אי אפשר לעשות סרט. אם יש קונפליקט, אז זה נמצא בקצין העיר, או ביחידה, באנשים שאולי צריכים לבשר. לצערי, אני מביא סיפור אבל כאב שכול, הרגע הזה שמודיעים זה רגע של אי אמונה, זה מאוד חזק, אבל זה לא סיפור. הסיפור הוא של האדם שצריך לבוא להגיד לך.

הרב שלמה וילק

משמש כרב קהילת עמק רפאים בירושלים וכראש הישיבה הגבוהה או"ת מחנים.
הרב וילק בעל תואר שני בתלמוד מאוניברסיטת בר אילן, ומלמד מחשבת ישראל, קבלה והלכה.
למד בישיבת קרני שומרון ובכולל לדיינות ע"ש הארי פישל.
כיהן כשליח במשך שנים בטורנטו.
משנתו הייחודית לתלמידיו משלבת בין עולם מדעי הרוח הטבע והתורה

אני בא מתוך העולם שלי, שהרבה שנים אני מרגיש שיש כשל חמור במדיה הישראלית בהצגה של השדה החינוכי. אני חושב שהסיפור היהודי, שאני מצוי בו כבר הרבה מאוד שנים, הוא הסיפור של רב ותלמיד, או תלמיד ותלמיד בחברותא, אבל באופן כללי זה הסיפור של בית הספר, של הלמידה, שהוא עתיק מאוד. הוא, אני חושב, הגורם המעצב ביותר של התרבות הישראלית היהודית אי פעם, לפי התנ"ך הוא הסיבה לבחירתו של עם ישראל, בגלל שאב יודע לחנך את בנו ממש מאברהם אבינו "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו אחריו". זה לא בגלל המונותאיזם נבחר עם ישראל, היו עוד מונותאיסטים, רק בגלל שהוא יודע ללמד הלאה את המסורת. והקולנוע בעולם יודע להציג את דמות המורה הרבה פעמים בצורה הרואית. יש אינספור סרטים ובהמון שפות, זו יכולה להיות מורה למוסיקה וזה יכול להיות למחול, וזה יכול להיות 'ללכת שבי אחריו', הקלאסי האמריקאי-Dead Poets Society. בישראל, למעט תוכניות דוקומנטריות, דמותו של המורה או שהיא לא מוצגת או שמוצגת בצורת קריקטורה. לפעמים הוא גם שוכב עם התלמידה שלו בכל מיני מקומות. אני חושב שזה לא טוב. כמו נושא המשפחה, דרך אגב, שלא טוב, זו שאלה אחרת בכלל. וממילא אני חושב שאני הייתי בוחר את הסיפור על הלמידה – מורה ותלמיד, או מורה ותלמידים או שני תלמידים, אני בחרתי סיפור אחד, הדפסתי אותו. הסיפור של עידו (חברוני) הוא חלק מרצף סיפורים של רב אחד מיתולוגי, שהוא רבי יוחנן. אני לא אעבור על הסיפורים עכשיו, אני אתאר אותם בקצרה, את חלקם ודאי מכירים. רבי יוחנן הוא גדול אמוראי ארץ ישראל, הוא 80 שנה משמש בתפקידו כראש הישיבה, יש לו מאות תלמידים, הוא חי בתקופה, הרגועה יותר יחסית למה שהיה בארץ ישראל בזמן השלטון הרומי. חווה טרגדיה אישית כאשר מאבד את עשרת בניו. הוא בוחר לשמור אחת מעצמותיו של הבן העשירי, והתלמוד מספר שכשהלך לנחם אבלים היה מציג אותה כדי להעמיד בפרופורציות את האבד של המנוחמים. יש לו גישה חינוכית מאוד מעניינת, התלמוד מציין לפחות 3 תלמידים שתוך כדי המאבק הלימודי איתם הוא מביא למותם, לא באליונות אלא באהבה שפשוט לקחה מהם את נשמת אפם. ריש לקיש הוא אחד מהם. השני הוא רב כהנא והשלישי הוא תלמיד עלום שנתן בו עיניו ועשה אותו גל של עצמות. וזה כיוון שחלקו עליו, כי הם צחקו עליו, כי הם העזו לחלוק על דעתו. וכשריש לקיש מת, אז ר' יוחנן מתגעגע למישהו שיחלוק על דעתו.

זו הדמות של רבי יוחנן. היא דמות ארוטית בצורה בלתי רגילה. הוא איש שמתואר מאוד מאוד ארוטית, אתם יכולים לקרוא את זה, אולי כדאי לראות את הראשון אפילו, רק תראו את זה: 'מי שרוצה לראות ולהבין מה

היה יופיו ופניו הקורנים של רבי יוחנן, שייקח כוס כסף כאשר היא יוצאת מבית היוצר, וכולה מלובנת באש, ימלא אותה בגרעיני רימון אדמדם ויעטר את שפתה סביב בעלי ורדים אדומים ויניח אותם בין הצל לשמש, וככה מעין יופיו של רבי יוחנן. מסופר שהיה יושב בפתח המקווה, כדי שנשים שטובלות שם יראו אותו דבר ראשון כשהן יוצאות מהמקווה, כדי שייולדו להן ילדים יפים כמוהו ולומדי תורה כמותו. אבל קודם כל יפים כמוהו.

עוד מסופר שכשרבי אלעזר בן פדת, היה על ערש דווי, נכנס לבקרו רבי יוחנן. רבי אלעזר התחיל לבכות. אז הוא שואל אותו – למה אתה בוכה? מה, אתה בוכה על זה שלא למדת תורה מספיק? אל תדאג, למדת, יש לך עולם הבא, לא צריך לבכות, גם אם תמות, אתה מסודר. אז ר' אלעזר עונה לו- מה פתאום? אני בכלל לא בוכה על עצמי, אני בוכה עליך שיום אחד תמות, והיופי שלך יתבלה בעפר. אולי סוג של עקיצה. ואז רבי יוחנן אומר לו - זה באמת סיבה טובה לבכות, ובוכים שניהם. ואז נתן ר' יוחנן את זרועו, ריפא אותו והקים אותו לתחייה. כך מתאר הסיפור.

הוא נמצא גם ביחסים, נקרא להם ארוטיים עם תלמידים שלו, לא בסיטואציות שבעטיין היינו שולחים אותו היום לפורום 'תקנה', אלא בסיטואציות גופניות מאוד חזקות. רב כהנא הוא אחד ה-trouble maker-ים של התלמוד. ממש trouble maker רציני, והוא חולק עליו. בעיקר תלמידיו מתאפיינים בזה, שהוא נותן להם מקום להתווכח איתו. בית המדרש שלו בנוי בצורה כזאת, שרבי יוחנן יושב על 7 כרים והתלמידים יושבים על הרצפה בשורות, וככל שאתה שואל שאלה יותר טובה אתה מתקדם בשורות, עד שאתה מגיע לפני הרב. ורב כהנא שואל שאלה, ואז הוא מתקדם שורה ומתקדם שורה, בסוף הוא יושב מקדימה וממשיך לשאול. וכל שאלה שהתלמיד שואל והרב לא יודע תשובה, מורידים לו כרית אחת ממה שהוא יושב עליה, והסיפור מסתיים בזה שבסוף שניהם יושבים על הרצפה, פנים אל פנים. כך התנהל בית המדרש שלו. רבי יוחנן כבר מבוגר, והעיניים שלו קצת כהות, אז הוא מבקש שירימו לו את העפעפיים לראות מי זה התלמיד החצוף הזה, והוא רואה את רב כהנא. ורב כהנא יש לו כנראה שפה שסועה, התלמיד מזהה אותו כמו הג'וקר ב'האביר האפל', הוא נראה כאילו הוא מחייך ומגחך, ורבי יוחנן מתעצבן והורג אותו. ממש 'נתן בו עיניו', והורג אותו במקום. אחר-כך קוברים אותו במערה. במערה כבר יש תיאורים שהם בגדר מיתולוגיה. מסביב המערה יושב הנחש שבולע את זנבו, האורובורוס המצרי מהמיתולוגיה המצרית, ורבי יוחנן מנסה להיכנס, ולא נותנים לו להיכנס. הוא אומר – הרב רוצה להיכנס לתלמיד, והוא לא נכנס. עד שבסוף הוא אומר – יבוא התלמיד אצל הרב, הנחש פותח את דלתו ונותן לרב יוחנן להיכנס למערת הקבורה. ושם הוא מתחנן שיחזור איתו אל ארץ החיים, הוא מוכן להחיות מתים, ורב כהנא אומר – רק אם אתה מבטיח לי, שאני לא אמות לנצח. הוא לא מוכן לתת לו הבטחה כזאת.

אגב, התלמוד מספר על רב כהנא שהסתתר מתחת למיטתו של רב אחר שלו, הרב הקודם שלו, כשהוא מקיים יחסים עם אשתו, בשביל לדעת איך רב מקיים יחסים עם אשתו, ומתחת למיטה הוא רואה שרבו ככה גונח, רב בבבל, גונח תוך כדי יחסים, והוא צועק מתחת למיטה – אתה נשמע כאילו יש לך אוכל רותח בפה. והרב

מסתכל למטה ואומר – כהנא, לא הגזמת? ואז הוא אומר – תורה היא וללמוד אני צריך. זה אותו רב כהנא של רבי יוחנן.

ר' יוחנן מצוטט הכי הרבה פעמים בתלמוד. יש לו תזה אחת בסיסית שהולכת איתו לאורך כל הדרך, בעיקר על היחס בין התורה לחיים, שקשורה לאסכולה הקיצונית כביכול, של רבי שמעון בר יוחאי ורבי עקיבא, המאופיינת ע"י צדיקות טהורה, בלי מגע עם החיים, רק תורה ורק עולם רוחני בלי מגע עם החיים. כך שבתור דמות הוא בעצם נלחם בעצמו, ביצרים שלו, במקום שהוא נמצא כל הזמן, מודע ליופיו החזק.

אפשר לקחת את הסיפור הזה לכל מיני מקומות. אני מחפש את הסיפור הזה של סימביוטיקה בין רב ותלמיד שאחוזים זה בזה לחיים ולמוות. כי בסוף הסיפור שרבי יוחנן הורג את ריש לקיש, הוא הולך בעקבותיו אל הקבר ומת. הוא לא מסוגל בלי התלמיד שלו. הוא הרג את תלמידו, וריש לקיש מהקבר מושך אותו גם אל הקבר ובסוף שניהם מתים. כך נגמר הסיפור, בסוף ימיו של רבי יוחנן, שהוא מרוב עצב על זה שתלמידו מת, הוא מת בעצמו.

עכשיו, אלו שלוש דמויות, הגמרא מספרת עוד תיאורים למיניהם על הדמויות הללו, שהן דמויות מוחלטות, הן דמויות באמת מיתיות נורא ארציות במובן הזה, זו לא מיתולוגיה במובן של האלים שעושים דברים נפלאים.

אין ספק שיש כאן מערכות יחסים מאוד עמוקות מבחינה פסיכולוגית. הרב מוטי אלון, זו הדוגמה שלי. אני הכרתי אותו טוב. אני לא מדבר איתו כבר שנים, מאז שכל האירוע הזה קרה. הוא היה שכן שלי, היינו רבנים בשני בתי כנסת סמוכים וחברים. כולם חשבו שיש לו נטיות הומוסקסואליות, כמי שלימד בנים ובנות, ולימדתי הרבה מאוד שנים, לדעתי זה בכלל לא קשור לזה, זה קשור לדבקות הזאת בתלמיד שלך, שמוטי אלון הצטיין בה כל-כך, היא לא ידעה את הגבולות. זו לא שאלה מינית או של נטיה הומוסקסואלית, כמו הצורך הזה לחבק את התלמיד שלך, לנחם אותו, ובסוף הוא נחם אותו, תלמיד שבא עם תשוקה הומוסקסואלית זה עורר במוטי אלון, בעיניי, את ההזדהות עם התלמיד והחזרה לתוך התלמיד.

אני ראיתי אותו עם תלמידים שלו ועד עכשיו, שיודעים מה שהוא עשה, והתלמידים יודעים, הם לא מסוגלים להתנתק ממנו. הוא עובר כמו אדמו"ר היום, מחבקים אותו מנשקים אותו תלמידים, שהם בעצמם נמצאים ביחסים הומו-ארוטיים בלי קשר להומוסקסואליות בכלל. אני לא אגע בתלמידה שלי אף-פעם, ומאז מוטי אלון, אשתי אסרה עלי לגעת גם בבנים, אבל אתה יכול להבין את זה, יש לך השתוקקות כזו לנחם, לחבק. בנות שניגשו אלי, כשלימדתי בבתי ספר לבנות, עד היום, הן אומרות- אני כל-כך רוצה לחבק אותך. בנות שאומרות את זה לרב. אתה מגיע לאיזו נקודה כל-כך אינטימית בלימוד, שזה עובר בקלות את הגבול.

אני לא רוצה להתמקד בעניין המיני, אלא בכלל בטיב היחסים, ב-24/7 הזה של התמסרות מוחלטת של מדורת השבט. על היחסים הקנאה והטינה לתלמיד המזהיר שמערער על מעמדך. והמוות. ומצד שני, הגעגוע לערער על מעמדך.

השאלה איך הסיפור צריך להיגמר. הוא יכול להיגמר בטון רע. אני חושב שבסופו של דבר, ההיסטוריה הרי משנה סופים, כלומר, גם כשרב ותלמיד מתים שניהם בעקבות טרגדיה, אנחנו יוצרים אתוס של מורה ותלמיד זה עד המוות. הרי הגעגועים שבדור הקודם, אני קורא את הספרים של הדור לפניי, אתה רואה איזה געגועים למורים של פעם, זה כל-כך מלא בספרות העברית, שהוא נעלם היום.

ירון לונדון: זו תמה נהדרת בעיניי. באמת. זה כל-כך יפה, שאני חשבתי בהתחלה – למה לנו

ללכת למודרנה? בואו את זה, כי פה הממד הזה של האגדה, שממית אותם בעיניו, שאי-אפשר

להעביר את זה ללשון מודרנית כמעט. מה, הוא יהרוג אותו? אבל הוא מייחל למותו, אולי

הסיפור הוא טרגי .

מרצה ופובליציסט

גדל בפרדס כץ וברמת גן ובהיותו בן תשע עבר עם משפחתו לצפון תל אביב. למד בחוג לפילוסופיה ובמכון להיסטוריה ולפילוסופיה של המדעים באוניברסיטת תל אביב. לימד במוסדות שונים: במכללה למנהל, בצלאל, קמרה אובסקורה, אוניברסיטת בן-גוריון ובית הספר לאמנויות מנשר. ספרים מפרי עטו: "אמיליה ומלח הארץ", "בנגאזי ברגן בלזן" ועוד. נשוי בשנית ליעל ויסבורד-סוכרי, משפטנית העובדת בשיווק והוא אב לארבעה ילדים.

אני רוצה לדבר על קבוצה של יצירות שהן בעלות אוריינטציה למה שנקרא 'מזרחיות', שמאחר והקורפוס גם של הספרות העברית הוא דל בסיפורים שקשורים בבני עדות המזרח לדאבונני הרב, למרות שמדובר באוכלוסייה שמהווה למעלה מ-50 אחוז מהאוכלוסייה היהודית בישראל דהיום, אבל בתוך הקורפוס הספרותי היא קיימת בצורה מאוד מאוד דלילה, וכאשר הדבר הזה בא לידי ביטוי בקולנוע ובתיאטרון, אז הדמויות המזרחיות באופן קונסיסטנטי מוצגות בצורה מאוד מאוד נלעגת, מסלאח שבת, שהפך אותנו לנבערי דעת ומטומטמים, אני גדלתי בבית של אמא שמדברת 6 שפות, 5 על בוריין, אני לא חושב שהדמויות שם מייצגות את המשפחה שלי, וזה דבר שחורה לי מאוד. ולכן, כאשר את אמרת את זה, אני אמרתי שאני אנקוב ביצירות שהן מזרחיות, שיכולות לעשות תיקון קטנטן מסוים לעוול ההיסטורי המתמשך הזה. לא צריך להיות מזרחי, כדי להכיר בעוול הזה. אשתי אשכנזייה טהורה טוענת שהעוול הזה הוא מובהק.

שלוש יצירות מזרחיות שאני אדבר עליהן, שאני חושב שהן חשובות. יצירה אחת היא רומן של אלברט סוויסה, שנקרא 'עקוד' שיצא בישראל ב-1990. ספר מצוין בעיני על מזרחי שגדל בירושלים, שמתאר באופן נפלא את החיים של מזרחי בישיבה, שהיא אשכנזית. 20 שנה לא נגעתי בספר הזה, ואני רק זוכר את הכישרון הפיוטי של אלברט, שאני היום חבר שלו. אני חושב שזה ספר יוצא דופן. אלברט סוויסה הוא סופר נפלא, שכתב רק ספר אחד, הוא יצא אצל מנחם ב'ספריה החדשה', ומאז אלברט לא רצה לכתוב יותר מסיבותיו שלו. הספר השני, שנקרא 'בעין החתול' של פרופסור חביבה פדיה, שהיא אישה מדהימה, הוא אוסף של סיפורי נשים מהפריפריה הדרומית, נשים מזרחיות, קשות יום, והיחס שלהן לחיים. הספר השלישי שהוא שלי, שאתם לא חייבים לבחור אותו אולי כי יש איזו אי תקינות שאני מציין ספר שלי, אבל עליו אני יכול להרחיב את הדיבור, זה נקרא 'אמיליה ומלח הארץ'. הוא באמת סוג מסוים של תיקון עוול. הדמויות המזרחיות תמיד משורטטות בספרות העברית באופן נלעג. אני יכול לתת לכם אינספור דמויות, מיעקב שבתאי אצל רחל פקידת הבנק, ובטח אצל עמוס עוז.

ב'אמיליה ומלח הארץ', שנלמד בהרבה מאוד חוגים בארץ, זו פעם ראשונה בספרות העברית שעומדת במרכז העלילה אישה מזרחית מבוגרת שהיא אולטרה פמיניסטי, שהיא במקרה סבתא שלי. אני כתבתי את הרומן, כך שהוא משלב מציאות ודמיון, ואותה סבתא שלי היא אנטיטטית לדימוי הרווח של האישה המזרחית בספרות העברית, שמה שמאפיין אותה בדרך כלל זו חמימות והעובדה שהיא עושה ילדים או העובדה שהיא מבשלת במטבח כל היום. זאת אומרת, מפקיעים ממנה את האנושיות שלה, הופכים אותה לאיזה מין חפץ שמשחקים איתו, זה מה שהיא יודעת לעשות, זה התחומים שלה – לבשל, להביא ילדים לעולם ולדאוג לפולקלור. ואני שרטטתי שם דמות שהיא מזרחית ועדיין אנטיטטית לדבר הזה, כלומר היא אולטרה אינטליגנטית, היא שולטת בהרבה שפות, יש לה חשיבה אבסטרקטית מאוד מפותחת, היא מאוד מאוד אנליטית, ומעל הכל, היא ניצולת שואה. וזה דבר שבאמת הרבה מאוד אנשים, ככל שהשנים חולפות, הספר הזה יותר זכה לביקורות אדירות מההתחלה, אבל עורר התנגדויות גדולות מאוד. לא התנגדויות, אבל אי נוחות. לא ידעו איך 'לאכול אותו'. ספר מאוד יהודי, לדעתי. הוא יצא גם בחו"ל, בישראל הוא יצא בשלהי 2002. חלק מהמבקרים, אלה בעלי האופקים הרחבים, גמרו עליו את ההלל, והיו אנשים שהתרגזו ולא ידעו באמת איך להתעסק עם זה. אני חושב שהחברה הישראלית עברה הבשלה תודעתית בשנים האחרונות באשר לעניין הזה, והיא הופכת להיות יותר ויותר טולרנטית כלפי ביקורת. אני מדבר אפילו על חלק מההגמוניה האשכנזית. הספר הזה מספר את הסיפור שלי, של מי שגדל בשכונה קשה מאוד – פרדס כץ עד גיל 9, שהוא עובר לצפון תל-אביב עם ההורים שלו, וכל החברים שהוא גדל איתם עבריינים. עכשיו, אני אומר לכם את זה off the record, שאני חד משמעית, ללא כחל ושרק, במאה אחוז הייתי הופך להיות פושע אם הייתי נשאר בפרדס כץ. אם סבתא שלי לא היתה דוחפת אותי החוצה מפרדס כץ, הייתי הופך לעבריין. עכשיו, אותו בחור שיוצא משם, היחסים שלו עם סבתא שלו, שהיא אישה יהודיה ערבייה, או יהודיה ממוצא צפון אפריקאי, לא ניכנס רגע לטרמינולוגיה, היא כל הזמן מרגישה תחושה מאוד מאוד קשה, ניצולת שואה, מגיעה לישראל. סבתא שלי רכשה את ההשכלה שלה עם מורים פרטיים, כי היא היתה ב-upper class של יהודי בנגאזי, היא גם דיברה איטלקית. סבא שלי היה גם אמיד, והוא היה נוסע בין איטליה לבין צפון אפריקה, והיו לה מורים פרטיים כל הזמן.

יכולת למצוא אותה בארץ אומרת משפטים מאוד מאוד קשים, שבין השאר עוררו את הביקורת על הספר, למשל 'ברגן בלזן הייתה קייטנה לעומת מה שיש לי בישראל', או שהיא משתוקקת להתערות כאן, ולא מצליחה. והנכד שלה גדל עם אשכנזים בצפון תל אביב, הוא רוצה להתערות בתוך החברה הישראלית, ולא מצליח לעשות את זה, מצד אחד, כי היא לוחצת עליו, אומרת לו – תשמע, לא יקבלו אותנו כאן לעולם, זה לא המקום שלנו, זה הארץ שלהם, זה לא שלנו, אתה צריך ללכת. ואותו נכד עובר תחנות חיים, מבית הספר בתל אביב, שגם הוא גדל עם האשכנזים, עד לתיכון, עד לצבא, וכל הזמן העניין הלעומתי של המזרחיות שלו בקרב אשכנזים ממוטט אותו, והוא לא רוצה להישבר, הוא לא רוצה ללכת שבי אחרי ההבטחות של סבתא שלו, שאומרת לו – תעזוב. הוא מרגיש שהוא רוצה להיות נדבך אינטגרטיבי של המקום הזה, ויש פה כל הזמן קונפליקטים פנימיים בין הקולות של החברים האשכנזים שקוראים לו להתערות בחברה הישראלית לבין

הקול של סבתא שלו שאומרת לו – זה משחק אבוד, המרידה שלך תהיה בזה שאתה תנטוש את זה, זו המדינה שלהם, היא לא שלנו, אנחנו צריכים לחזור לצפון אפריקה, והיא מתענגת על היחסים שהיו בין היהודים לערבים, נוטה לאידיאליזציה לפעמים.

היא חשבה שיקבלו אותה. היא, דרך אגב, ביקשה ממני שלאחר מותה אקבור אותה בבנגאזי. היא אומרת לי משפט, שהוא משפט אלמותי בספר – אדם צריך להיקבר איפה שהוא חי, לא איפה שהוא מת. ואני כאילו הייתי בתור ילד אמור לקחת אותה לבנגאזי מכאן. עכשיו, מה, אני רוצה להיות בישראל, אני ישראלי, מה את רוצה ממני? ואני מפתח כלפיה איבה, זה מעורר בי אנטגוניזם, מצד שני, היא סבתא שלי, ואני מעריץ אותה באיזשהו אופן, כי היא מאוד מאוד חכמה ומאוד מקורית, אבל אני רוצה להתערות בחברה הישראלית וזה קשה.

אתם צריכים להבין שבניגוד ליהודים האשכנזים, אצל היהודים המזרחיים אין דבר כזה אתיאטיסטיים, אין אצלנו אתיאטיסטיים. אני, שהמומחית שלי זה ויטגנשטיין והיידגר, ואני שולט בהם בצורה טוטאלית, ואני קורא ואני מלמד אותם שנים, אני יכול לצאת ממקום ולנשק את המזוזה. זה משהו שקשור באקט, שלחברים שלי- אשכנזיים- חילוניים, יכול להיראות הזוי. אבל זה משהו שהוטמע בי בגיל כל-כך צעיר, שאני לא יכול להתנתק מזה, זה החיים שלי, זו המסורת שלי. עכשיו, הילד הזה בשלב מסוים שמרגיש שהוא מנודה מישראל, אבל לא רוצה להיות עם סבתא שלו, וכשהוא עומד על דעתו כבר בגיל 20 ומשהו הוא הופך להיות לאגנוסטיקן, אבל חסרה לו החמימות שהדת מספקת, אז הוא נכנס ללמוד בישיבה בפרדס כץ, בני ברק, בקרית הרצוג, שזו "שכונה", ונשאר רק לקבל את החמימות, להרגיש תחושת שייכות של זהות יהודית, במקום שמתנכר לו על רקע המוצא האתני שלו. בעצם סבתא שלו רוצה לקחת אותו מהישראליות שהוא כל-כך רוצה, ויש שם תחנות שלמות, זה מאוד ויזואלי במובן הזה – יש את בית הספר, התיכון, את הצבא והאוניברסיטה. באוניברסיטה הוא מקנא בערבים, כי ברור להם שהם לא במשחק. אבל היהודים המזרחיים הם כאילו במשחק באופן פורמאלי, בפועל הם לא. יש שם פרק שנקרא 'נומרוס קלזואוס' ואני אותו תלמיד, הוא גם מצטיין בחוג לפילוסופיה אבל לא יכול להרגיש שייך, כי זה לא המקום שלו, הוא לא מרגיש שייך, והערבים מבינים שהוא אמור להיות שייך, אבל הוא בעצם לא. וככה יש את כל התחנות. בסוף יש סוג מסוים של reconciliation עם הדבר הזה, זה לא נגמר בצורה רעה, ואני חושב שיום אחד הייתי רוצה שיסריטו את הדבר הזה. אני חושב שצריך לעשות תיקון. כי לא כל המזרחיים שיש כאן הם נבערים מדעת או אלימים ווולגריים. יש פה מזרחיים שהם משכילים, ויש פה נשים מזרחיות שהן חזקות, שהן עמוקות, שהן שכלתניות, שהן חושבות מחשבה אולטרה רציונאלית, ואני חושב שאם הדבר הזה יוסרט, יהיה תיקון לדימוי המזרחי, כפי הוא נובע מתוך הסיפור.

ירון לונדון: אני חושב שהעניין לא טופל בכלל. אני לא זוכר אף סרט אחד או סדרה בטלוויזיה שנגעה באופן כזה בקונפליקט. הייתי רוצה שנדבר קצת על האופן שבו אתה מתמצת את זה לכלל עלילה, או אולי סדרה. אם אתם מתכוונים לסיפור כולו – זה מצריך סדרה, נכון? ואז צריך ליצור יסודות של מתח בכל פרק. זה צריך להיגמר באיזשהו מקום, באיזה שיא שאנחנו נרצה לראות את הפרק שיוקרן בשבוע הבא בשעה 10 בערב. אלה חוקי המשחק. אתה צריך לחשוב על זה במונחים כאלה.

חיים ויצמן: אפשר לעשות סדרה על שכונה או עיירת פיתוח, אתה לוקח קבוצה של משפחות, ואתה מספר בכל פרק על משפחה אחרת, כשהסיפורים כאילו משולבים זה בזה, ובסוף כל סיפור יש את הקוץ שמתחיל את הסיפור הבא, אני חושב שזה יכול להיות משהו גדול, ואפשר לכלול את הסבתא שלך.

שלמה וילק: יש איזה כשל פנימי, איזה מין 'מילכוד 22', משום שהשאלה מה אתה מתכוון, מה אפשר להציג? הרי אתה תציג את הגיבור הזה לעומת כל האחרים, כלומר, זה ינציח בצורה מסוימת את הסטיגמה ולא יוצאים ממנה, משום שיש מישהו שהצליח למרות הכל. זאת אומרת, זה יכול לייצר את ההאשמה הציונית, זה יכול להיות הרבה מאוד דברים, אבל סיפור חיים כזה לא משנה דמות.

ירון לונדון: אבל הגיבור מאוד מוצא חן בעיניי, מפני שהוא גיבור מורכב, הוא לא גיבור סטריאוטיפי.

ד"ר סטיבן חזן ארנוף

מנהל תרבות, קהילה וחברה במרכז האקדמי שלם.
בעל תואר דוקטור בתחום פרשנות המדרש ופרשנות המקרא מבית המדרש לרבנים באמריקה (JTS), בו היה עמית מחקר ע"ש וקסנר.
שימש עמית מחקר מטעם "תקווה" בבית הספר לימודי משפטים באוניברסיטת ניו יורק (NYU) ועמית מנדל במכון מנדל למנהיגות.
שימש כמנכ"ל "14th Street Y", מרכז קהילתי באיסט וילג' ניו יורק, שתרם ביותר לחיי הקהילה של יהודים בצפון אמריקה.
עבד כמנהל-מייסד של "LABA" מעבדה לתרבות יהודית חדשה.
עורך אחראי ב-"ZEEK", כתב עת למחשבה ותרבות יהודית – תפקיד שעליו הוענק לו פרס רוקוור למצוינות בתחום העיתונות היהודית – וניהל את תחום הרישיות וניהול תוכניות האמנים במרכז מקור-שטיינהרדט במוסד לתרבות ולקהילה "92nd Street Y".
ארנוף מפרסם ומרצה על אמנות, מוסיקה, דת וחיים יהודיים.
בין המוסדות בהם לימד ופיתח תוכניות לימודים מצויים מכון ברנדייס-ברדין, בית המדרש לרבנים באמריקה ומכון פרדס ללימודי יהדות.
כתב על ברוס ספרינגסטין והתנ"ך בספר "Reading the Boss: Interdisciplinary Approaches to the Works of Bruce Springsteen" (הוצאת לקסינגטון) ועל בוב דילן והדת בספר "Dylan at Play" (הוצאת קיימברידג' סקולרס).
בימים אלה הוא משלים את ספרו על דת, מיתוס ומוסיקת פופ.

בניסיון שלי כיוצר עבדתי הרבה שנים בתחום של מוסיקה לפני שעברתי לחינוך וכתיבה. מצאתי את עצמי בבית מדרש באלול, שזה מין מקום שלומדים לפי חתך של נושאים. שנה אחת למדנו על יום הכיפורים, ושם הכרתי את ספר יונה, מדרשי יצירתי, וכשהגיע השלב להחליט מה לעשות עם זה, החלטנו ללכת על קליפים ולא על פיציר, כי בכלל לא היה לי את הניסיון וגם התעניינו באנימציה, ומבחינה תקציבית, מבחינה יצירתית, זה היה הכי נכון ללכת על קליפים. זה היה לפני די הרבה זמן, אבל עד היום כשאני בעולם של טקסט והדרכת המון אמנים בעולם הטקסטואלי. אני חושב שאנחנו חיים בתקופה של חוסר יכולת להתרכז, חוסר ריכוז של הקהל שלנו, זה עולם של קליפים, שהוא עולם מאוד חשוב, בשיתוף והבאה של מידע לציבור. אני לא מציע פיציר על ספר יונה, אבל מצאתי שם חומר מאוד מאוד עשיר, עולם תנ"כי בממשק עם עולם עכשווי. הייתי אומר, שדווקא העולם הטכנולוגי הישראלי, זה עולם מאוד מאוד עשיר, ולפני כמה חודשים החברה של יוני בלוד, שהוא זמר בעצמו, הפיקו קליפ לשיר של בוב דילן Like a Rolling Stone. עכשיו, השיר של דילן יצא לפני 50 שנה. ככה זה 70 או משהו ערוצים, כל אחד בוחר, choose your own adventure, זה השיר שמוקדן, או ששומעים את הפסקול וזה בעצם הכבלים, כל ערוץ זה מציאות אחרת ששרה את אותו השיר, והשיר ככה ברצף, ויש איזה מיליון ומשהו קומבינציות אפשריות, יותר, ביליון, לא יודע. אני רואה בזה את המפגש בין

הטכנולוגיה והקהל, שקשה לו להתרכז אולי, אנחנו מדברים על הקהל שהוא הקהל שרואה את רוב העולם בדברים כאלה, ואיך במקרה הזה לקחו מין טקסט אגדי, שבעצם אנחנו מדברים על יסודות הרוק אנד רול ויסודות של הפואטיקה המודרנית או הפוסט מודרנית, ואיכשהו מפגישים את הדבר הזה עם הטכנולוגיה כיצירה שהיא מחדשת ומתחדשת תוך כדי המפגש. אז מבחינתי, מה שאני רואה בדוגמה הזאת, והרפלקסיה המאוד קצרה שלי על הכוח של סוג של בית מדרש, של מפגש של אמנים- יוצרים רציניים עם טקסטים במעגל אינטימי, זה בשבילי סוג של שחזור או מגע במקום יצירתי יהודי מאוד מאוד נכון ונגיש, שזה באמת בית המדרש, האסוציאטיביות, השימוש בזיכרון, שיטות זיכרון, השימוש בנושאים והחלל היצירתי שהנושא יוצר בשביל היוצרים, שאנחנו חושבים מבחינה פרגמטית על התקציבים שנדרשים בשביל פיצ'ר והקהל שמשתמש ביכולת הצפייה שלו בחתיכות מאוד מצומצמות, שזה הלהיטים הקטנים שנוגעים באנשים. דיברנו על רגש עכשיו, דיברנו על העולם של רגש, כאילו השאלה של Like a Rolling Stone, השאלה של שנות ה-60 והלאה – How does it feel? כאילו, זאת מין רומנטיקה של לפני 100 שנים, המשוררים הגדולים של התקופה הרומנטית והקול של בוב דילן, שאיך שהוא זה שמפגיש בין העולם המיתולוגי והעולם המודרני של מוסיקה, וכאן יש ישראלי אחד שבא, או חבר'ה ישראלים שבאים, ואומרים – יש לנו טכנולוגיה בשביל זה, יש לנו משהו שמעשיר את כל החוויה. אז מבחינתי אחד הדברים ששווה עליו זה איך הטכנולוגיה הבית מדרשית, הטקסטואלית, האסוציאטיבית מעשירה את החוויה היצירתית, ושלא תמיד צריכים לחשוב על קפיצות ענקיות מבחינת היצירה כדי ליצור יצירות שנוגעות באנשים ועם הרציונל שלנו בשביל כל העניין הזה, אם זה בא מקרן אבי חי, הם רוצים או אנחנו רוצים ככה בשיתוף פעולה שיש איתם את המגע הרגשי האמיתי האותנטי עם הנרטיב והבן-אדם ואת המפגש הזה. אז כאן קצת קצת פרגמטיות, קצת מחשבה חינוכית וגם מחשבה לעתיד. אני חושב שהפלטפורמה זה הרבה מה שנקרא – Do it yourself. הבת שלי בת 15, שמעה על תחרות ולנברג החליטה להלחין שיר, והקליטה אותו, וזכתה בפרס. עכשיו, אנחנו עולים חדשים, רק שנה בארץ, היא כתבה את זה באנגלית, והיא עשתה את הכל לבד בחדר שלה עם המחשב. זה שיר מרגש, והיא שולחת את זה למשפחת ולנברג. זו דוגמה קטנטנה של החוויה, אבל ככה היא חיה, עם המכשירים ופה עם החבר'ה שלה הם יוצרים כל הזמן. אז כשמדברים על מה הפלטפורמה, הפלטפורמה בידינו, אני מדבר על זה literally, והחשיבה שלנו על יצירה בזהות, הכל משתנה כל-כך מהר, שלא ניתקע באיזה heaven's gate, כאילו שנשקיע מיליונים במשהו שכבר מת, כשזה מגיע לקהל שכבר לא שם, ואני מה זה בעד, אני חולה קולנוע.

ירון לונדון: זאת אומרת, טכניקות ויראליות. אולי במקום, אחת המלגות שלכם צריכה להיות לא לתסריטאי אחד אלא ל-10 יוצרים של קליפים ויראליים שעוסקים בזהות יהודית.

סופר ומתרגם ירושלמי.
 ספרים מפרי עטו: אוטוביוגרפיה על שרות המילואים שלו,
Company C: An American's Life as a Citizen-Soldier in Israel
 ספר מסע על החלק הישראלי של השבר הסורי-אפריקאי—
 הערבה, בקעת הירדן, והכינרת,
A Crack in the Earth: A Journey Up Israel's Rift Valley
 בעל מדור סיפורי חודשי, "Necessary Stories", בדו-שבועון
Jerusalem Report
 תרגם לאנגלית ספרים, מאמרים, וסיפורים רבים מאת סופרים
 וחוקרים ישראלים מובילים, ביניהם שלמה אבינרי, דוד גרוסמן,
 הלל כהן, עמוס עוז, ותום שגב.
 עבד ככתב בישראל לשבועון *The Chronicle of Higher Education*
 וכתב-העת המדעי *Nature*.
 חיים עלה ארצה ב-1978 מארה"ב. הוא נשוי לאילנה ואב למזמור
 (27, אנימטורית), עשור (26, קצין ובקרום סטודנט), נאות ז"ל
 שנפל לפני 3 שנים בעת שירותו בחטיבת "גולני", ומשגב (20),
 חיילת בגדוד "קרקלי".
 חבר פעיל ב-"קהילת ידידיה" בשכונת בקעה בירושלים, השואפת
 לשלב נאמנות להלכה ומקורות היהדות עם ערכי דמוקרטיה,
 שוויון, וצדק חברתי.
 מידע נוסף באתר האינטרנט של חיים,
<http://southjerusalem.com>.

ערכתי רשימה של בעיקר סיפורים שהכרתי מספרים שתרגמתי. פשוט כי זה היה נגיש, וזה סיפורים שאני מכיר. אני מתרגם כמעט אך ורק ספרי עיון, לא רומנים, ויש שם אוצר שלם של דברים, שאני חושב שאף-אחד לא שם לב אליהם. אז אני אתחיל ברשימה של דמויות וסיפורים שאני חושב שאפשר לעבוד איתם.

אישה צעירה חילונית, בשנות ה-90 המוקדמות של המאה הקודמת, מתחילה לגלות עניין בדת. ההסתייגות שלה מהדת נובעת בעיקר בגלל הדמוי של האישה הדתית, היא לא מוכנה להיות אמא שמגדלת בנים, היא רוצה להיות אשת מקצוע, אבל היא נמשכת לדת בגלל שיש לה חברות דתיות, שאותן היא פוגשות בצבא והיא רואה שיש שם בכל זאת איזה משהו אינטלקטואלי מאוד מאוד מרתק, גם חיי משפחה מאוד יפים, כל מה שאנשים אומרים על דתיים וכו'. היא נרשמת לאוניברסיטת בר אילן והיא מתחילה ללמוד גם מקצוע וגם בבית המדרש בבר אילן, ושם היא פוגשת נשים שבאו מרקע דתי, שמאתגרות את הקהילה שלהן על-ידי זה שהן לומדות גמרא, והיא הופכת למין פמיניסטית דתית, ואז מתוך הקהילה הזאת שהיא התחברה אליה בא יגאל עמיר, רוצח את ראש הממשלה, והיא במשבר זהות – האם כל מה שהיא ראתה לנכון וטוב ומרתק בחיים האלה הוא שקר עכשיו? הסיפור הזה מבוסס על הספר של תמר לב-און, אנתרופולוגית באוניברסיטה העברית, שישבה בבית מדרש בבר אילן במשך שנה וכתבה, יש בספר מין ביוגרפיות של כמה צעירות שלמדו שם, בתקופת רצח רבין. סיפורים מרתקים. אני לקחתי דמות אחת, אבל יש כמה וכמה דמויות שם, שלדעתי כל אחת מהן יכולה לתאר מורכבות של דמויות שנאמנות לקהילה מסוימת, אבל מאתגרות אותה. זה רעיון אחד. אגב, יש לה ספר אחר שנקרא 'מקומות שמורים' על פרדס כץ, על נשים ספרדיות בפרדס כץ, חלק מהן חרדיות, חלק מהן מסורתיות, חלק מהן חילוניות, גם ספר מרתק. הנושא שלה זה אוריינות של נשים.

רעיון אחר הוא לקומדיה. איש מרוקאי עולה לארץ בעליה הגדולה, פה אני מספר סיפור שמתכתב עם סלאח שבתי, הוא בא ממרוקו, מהאזור הכפרי של מרוקו, החוויה הקהילתית הדתית שלו היא לא מה שמוכר לנו כיהדות, השיא של השנה זה עליה לרגל, הילולה לצדיק, לקבר של צדיק, הקדוש של הכפר שלהם ושל הרבה כפרים מסביב שנמצא על איזה הר בהרי האטלס. בשבילו כילד זו חוויה יותר גדולה מפסח, מיום כיפור. הוא מגיע לצפת, מתחיל באוהל, הוא מקבל עבודה בקרן קימת בנטיעת עצים וזה, וחסר לו משהו בחיים שלו. הדת שהילדים שלו פוגשים בבית הספר הממלכתי-דתי בצפת נראית לו ללא נשמה. בכל החוויה הדתית החברתית שהוא הכיר במרוקו חסר לו הקדוש שלו. ואז לילה אחד הקדוש בא אליו בחלום, ואומר לו- אני החלטתי שבגלל שכל הבנים שלי עזבו אותי, ואני לבד שם בהרים, אני החלטתי לעבור לארץ ישראל, ואני עכשיו גר אצלך בחדר של הבן, ואתה תגיד עכשיו לכל המרוקאים בארץ שאני פה. האיש הזה מפנה את החדר. יש לו דירת 3 חדרים בשיכון. הוא מפנה חדר אחד לקדוש, 7 ילדים בחדר השני. הוא מפיץ כרזות לכל בתי הכנסת המרוקאים בארץ, ואומר – הקדוש אצלי. אנשים מתחילים לעלות לרגל. בקיצור, זה סיפור אמיתי. זה סיפור שנמצא בספר של עוד אנתרופולוג, יורם בילו, 'שושבינים קדושים', והמקום הזה עדיין נמצא, והסוף של הסיפור הוא אולי החלק היפה, זה שכמובן אחרי השלום וכשהגיעו לקיום יחסים גם עם מרוקו עוד פעם אז כמובן יהודים יכלו לעלות חזרה לקבר הקדוש, והיום בקבר הקדוש בנו מין בית כנסת שם, ובתוך בית הכנסת יש תמונה של החדר בצפת.

יהודה וורצל: זו קומדיה?

חיים ויצמן: אני חושב שזו קומדיה. קומדיה רצינית. כל קומדיה היא רצינית.

ירון לונדון: אם יוסי סוכרי היה שומע את הסיפור של, היה אומר-אתה עוד פעם מנציח את הדמות של המזרחי.

חיים ויצמן: לא חושב. להיפך. צריך להבין שיש פה משהו חתרני, הבן-אדם בא לארץ, הוא אומר – אני לא מוותר, אני לא מפנים את הדתיות, אני עומד על שלי, אני מביא את מרוקו לפה.

הסיפור האחרון הוא מלפני קום המדינה. אנחנו יודעים שהיה המופתי שהוביל את ההתנגדות לציונות, בספר של הלל כהן 'צבא הצללים' שזכיתי לתרגם, הוא מספר סיפור מורכב על פלשתינים ששיתפו פעולה עם הציונות, ושם יש דמות, ואני לוקח דמות אחת כדוגמה, פרחי נשאשיבי, שהיה ממשפחת נשאשיבי, שהיו אופוזיציה למופתי, והפרחי הזה לא היה ציוני, הוא לא אהב את הציונים, אבל הוא גם היה ריאליסט, הוא חשב שהסיפור נגמר, אין מה לעשות, תהיה מדינה יהודית, צריכים איכשהו להסתדר עם העובדה הזאת, והוא חשב שהמופתי מביא את העם שלו לאסון, והוא מקבל משכורת מהסוכנות היהודית לכתוב מאמרים בעיתונות הערבית, ובאיזשהו שלב הוא גם מקים כוח צבאי שנלחם יחד עם ההגנה ועם הבריטים נגד המרד הערבי ב-36. עוד פעם, פה יש הזדמנות לקחת משהו שאני חושב ששני הצדדים רואים כפשטני, איש שמצד אחד רואים אותו כבוגד גמור עד היום הזה, ומהצד השני הוא כאילו 'הערבי הטוב' שעזר לנו, להראות דמות מורכבת שנמצאת בפני דילמה מאוד מאוד קשה ומנסה להתמודד איתה עם הטוב ועם הרע שיוצא מזה.

נולדה וגדלה באשדוד למשפחת הרבסט. בגיל 10 עברה משפחתה לירושלים. למדה בתיכון הדתי לבנות "פלך" בניהולה של פרופ' אליס שלוי ושירתה כמורה חיילת בקריית שמונה. בעלת תואר ראשון במדעי היהדות באוניברסיטת בר-אילן ותואר שני בתלמוד באוניברסיטת תל אביב. שימשה כמחנכת בתיכון פלך וריכזה את לימודי התלמוד וההלכה במוסד. כתבה תוכניות לימוד לבגרות בתלמוד ועסקה בהנחיית מורים להוראת תושב"ע והלכה. עמדה בראש מדרשת לינדנבאום - מדרשת ברוריה וכראש תוכנית ההלכה במקום. ממקימי פורם "תקנה" לטיפול בתלונות ביחס להטרדות מיניות בציבור הדתי-לאומי. חברה בוועד המנהל של בית ספר מעלה ושותפה לפעילות הארגון החברתי "מעגלי צדק". באוקטובר 2013 מונתה לחברה בוועדת סל התרופות, כעוסקת בתחום האתיקה וההלכה. מלמדת מקורות חז"ל, תלמוד והלכה במסגרות שונות. נשואה ואם לחמישה, מתגוררת בתקוע.	
--	---

המכנה המשותף של כל המקורות שבחרתי הוא שהם מעלים נושאים אוניברסאליים, שעשויים לדבר לכל אדם בכל מקום. ציר אחד שחשבתי ללכת עליו הוא לבחון שני ערכים קוטביים כמו שקר ואמת ואיך באים לידי ביטוי במקורות שונים מתקופות שונות וממרחבים גיאוגרפיים תרבותיים מגוונים. רובם מהתלמוד וספרות המדרש ואחד, מתוך ספרות השו"ת (אאלות ותשובות) מימי הביניים, שמעלים סיטואציות מגוונות מחיי זוגיות, יחסי הורים-ילדים ומשפחה בכלל. סיפורים שכבר בקריאתם אפשר לחוש בדרמה. הם עצמם סרט.

הסיפור הראשון לקוח מהתלמוד ומספר סיפור משפחתי, שמתפרש למעשה על שלושה דורות במשפחה אחת. זה סיפור על שחזור של יחסים ועולם ערכי בעייתי שמועבר, מנסה להיתקן, מתקלקל ומשוחזר מדור לדור. הסיפור הוא על תלמיד חכם עצום מסוף התקופה של תנאים של חכמי המשנה ושמו ר' חייא, שיש לו אחיין, שהוא גם התלמיד שלו ושמו רב. ביניהם מערכת יחסים מאוד מיוחדת. בין ר' חייא לאשתו, שעברה טרגדיות קשות יחסים מורכבים ועדינים. רב מתבונן בדודו- רבו ובוחן את יחסו עם אשתו. (אגב, הקרבה הזו בין תלמיד למורה היא דבר שכיח בימי המשנה והתלמוד, עד כדי להיכנס מתחת למיטה של הרב בכדי ללמוד אם צריך, כמו בסיפור של רב כהנא. זו אינטימיות שהיום אנחנו לא יכולים לדמיין). בשלב מסוים מחליט רב לעזוב לבבל והוא נפרד מדודו-ר' חייא. ר' חייא בוחר להיפרד מאחיינו במילים: 'הרחמן יצילך מדבר קשה ממוות'. שואל האחיין יש משהו שיותר קשה ממוות? והדוד עונה לו: 'כן, מוצא אני מר ממוות את האישה'.

אגב, למרות האמירה הקשה הזו מתואר בתלמוד שר' חייא היה קונה בשוק מתנות לאשתו ואף היה מבקש מהמוכר שיעטוף יפה. כשתהה על זה האחיין שלו, ענה לו: אתה לא מבין כלום, דיינו שמגדלות את בנינו ומצילות אותנו מן היצר הרע. קושי של אישה, שיושבת בבית, מגדלת ילדים, זה דבר שאתה לא מסוגל להתחבר אליו, גם אם נראה לכם, התלמידים, שהיא עושה לי את המוות, אני רוצה למצוא דרכים לרכך, ולתת לה הרגשה טובה.

רב היה נפרד מדודו ורבו - ר' חייא, בחוזרו מא"י לבבל.

אמר ליה : רחמנא ליצלך ממידי דקשה ממותא [אמר לו : ה' יצילך מדבר שקשה ממוות] !

ומי איכא מידי דקשה ממותא [והאם יש דבר שקשה ממוות] ?

נפק דק ואשכח [יצא, דקדק במקראות ומצא] (קהלת, ז' כו') : 'וימוצא אָני מִרַּמְּנוֹת אֶת הָאִשָּׁה'.

רב הוה קא מצערא ליה דביתהו [רב היתה מצערת אותו אשתו] : כי אמר לה : 'עבידי לי טלופחי' - עבדא ליה חימצי,

[כאשר היה אומר לה : 'עשי לי עדשים' היתה עושה לו חומצה], 'חימצי' - עבדא ליה טלופחי [עשי לי חומצה],

היתה עושה לו עדשים].

כי גדל חייא בריה, אפיך לה. [כאשר גדל ר' חייא בנו, היה הופך לה] אמר ליה : איעליא לך אמך !

[אמר לו רב לבנו : השתפרה לך אמך] אמר ליה : אנא הוא דקא אפיכנא לה [אמר לו בנו :

אני הוא שהפכתי לה את בקשתך].

אמר ליה, היינו דקא אמרי אינשי [אמר רב לבנו : זהו מה שאומרים האנשים] : דנפיק מינך טעמא מלפך,

[זה שיוצא ממך מלמד אותך דעת] **[רש"י :** פעמים שהבן מחכים את אביו, אני היה לי לעשות כן]. את לא תעביד הכי !

[אתה אל תעשה כך] שנאמר [ירמיהו, ט' ד'] : '[וְאִישׁ בְּרָעָהוּ יִהְיֶה וְאִמָּתוֹ לֹא יִדְּבֹרָן] לְמַדּוֹ לְשׁוֹנִם דְּבָר שְׁקֵר הָעֵדָה נִלְאוּ'.

כשרב בוגר בבבל, מסתבר שיחסיו עם אשתו גם הם לא סוגה בשושנים, מכל מיני סיבות. אני מודה שהמקורות היהודיים הם לא פמיניסטיים במיוחד, אפילו בעייתיים. מסתבר שאשתו של רב פשוט ממררת לו את החיים, והוא כבר מכיר את זה מדודו ולא יודע איך להתמודד. מה שעצוב הוא שהבן של רב קולט שהקשר בין ההורים על הפנים, והוא שואף לתקן אותו ולקרב ביניהם, אבל יודע שבשיחות נפש איתם זה לא יעבוד והוא מחליט להתערב ולשחק עם האמת. למשל כשרב יוצא מהבית בבוקר, הוא מבקש שאשתו תכין את התבשיל האהוב עליו. הבן, שכבר ער לכך שאמו עושה דווקא ומבשלת ההיפך ממה שביקש, מעביר לאמו מידע הפוך. הוא בעצם מתחיל לתווך בין הוריו, וכך יוצא שבכל ערב רב מוצא על שולחנו את התבשיל שהוא ביקש. זה לא קרה קודם לכן, ולכן הוא חוקר ומגלה שבנו פשוט שיקר, ואז הוא מבקש שיפסיק ומצווה 'מדבר שקר תרחק'.

חשוב להבין שר' חייא הוא מגדולי התנאי. רב, שהוא אחיינו-תלמידו מקבל ממנו מושג על דרכי תקשורת בין בני זוג, ועל דרכי התמודדות עם איבה בקשר זוגי, כמו המתנה העטופה בשוק אבל הוא לא מפנים את זה, ואז בעצם מתערב ונכנס הבן שלו לתמונה בכדי לנסות לתקן ומבין שהוא לא יכול.

כשעוברים לסיפור הזוגיות של הבן של רב, מתגלה תמונה עוד יותר קשה. האישה שלו נכנסת להיריון פעמיים עם זוג עוברים. עובר אחד נולד בחודש השביעי להיריון והעובר השני בחודש התשיעי. אחרי שהיא עוברת פעמיים את הגיהנום הזה, פעם עם תאומים בנים ופעם עם תאומות בנות (על פי כל פוסקי ההלכה, כשלזוג יש שני בנים ושתי בנות, הם קיימו את כל המצוות שקשורות בהבאת ילדים לעולם) היא מחליטה לעולם לא עוד. והיא עושה שני ניסיונות, ניסיון ראשון לגרום לבעלה להתגרש ממנה, שגם זה מסופר בתלמוד, זה לא הולך, והניסיון השני, תגידו לי אם זה לא תסריט, היא מתחפשת ומתלבשת כאחד מגדולי הדור דווקא, נכנסת לחדר שלו, ושואלת אותו – אישה מצווה על פרייה ורבייה או לא?

בלי קשר לעובדה שהיא כבר קיימה את המצווה יש לה אמירה נשית נוקבת – תמשיכו להתפלפל לכם פה בבית מדרש בעניינים, ולא תראו את הקושי העצום של נשים. והוא עונה לה – לא בפסקנות, מה שבדרך כלל לרב

אסור לעשות. אני אף-פעם לא משיבה ככה. אם שואלים אותי שאלה הלכתית, אני מנסה קודם לברר למה היא בכלל נשאלת, כי זה ברור שהרבה פעמים השאלה היא פרי של מצוקה. אבל הוא לא שואל, אלא עונה 'לא' בלקוניות. משם אשתו הולכת לאישה המומחית בדבר ומבקשת ממנה כוס של עיקרים. כוס של עיקרים היא תמהיל של צמחים ומים ולמעשה משמשת אמצעי מניעה להריון. היו נשים מומחיות שידעו להכין את התמהיל ולהגביל את זמן השפעתו לשנה או שנתיים או לצמיתות, מבלי לפגוע ברחם. היא מבקשת את התמהיל שימנע ממנה להיכנס להריון שוב. רק בדיעבד היא מעדכנת את רב חייא בעלה, שאגב, לא ברור מה בדיוק היא מספרת לו, אם זו היא האישה שהייתה אצלו בלשכה, או שעובדתית היא מספרת לו – 'תקשיב, חביבי, נקשרו החצוצרות'. והתגובה שלו, שהיינו מצפים, על אף שבתלמוד אין הרבה תיאורים כאלה, למעט אמפתיה- 'אם היית נותנת לי רק עוד הריון אחד'.

הסיפור הוא עוד הרבה יותר ארוך. אם רק רוצים לקחת את הצוות הזה של הדוד והאחיין, זה לא נושא לסרט, זה נושא לסדרה. באמת. יש שם כל-כך הרבה חומרים. יש פה מופת של זוגיות, ופיתוח תקשורת בין בני זוג, ואמת ושקר, והנושא ההלכתי המאוד מורכב שמפני דרכי שלום מותר לשקר, השאלה אם אתה הופך את השקר לסיסטמה. כל המוקדים האלה, אני פחות מבינה בקולנוע, אבל אני שמתי פה מקורות שלדעתי אם תסריטאי קורא אותם ומבין אותם, הוא יכול להפליג.

מבחינת 'התסריט' אפשר לבחור סמכות רוחנית שהיא לא רב. זה גם יכול להיות מרצה באוניברסיטה. אבל יש משהו משמעותי ביחסים המשפחתיים. ובעיקר ביחסי דוד-אחיין, כיוון שהם מאפשרים את ההצצה ואת היכולת לשאול שאלות אינטימיות, שלרוב לא נשאלות ביחסי בן-הורה.

יאיר רווה: אני חושב שיש פה פוטנציאל למשהו שהוא רב דמויות ורב עלילות, שכל אחד מתייחס לציר שבין אמת ושקר באופן אחר. במקרה אחד רק מצווה 'מדבר שקר תרחק' ובמקום אחר ממליצים 'שקר גם תשקר'. אם מסתכלים על זה מכל הכיוונים הדרמטיים האפשריים, אז יש פה אפשרות לקחת כמה תלמידים, כמה דורות, כמה בני משפחה, או כמה דמויות כנהוג בדרמה הקולנועית של ימינו של רב עלילה, שכל אחד מטפל במצוקות הזוגיות שלו בדרך אחרת ביחס לאמת. אחד באמת מוחלטת עם הסבל שבא עם זה

אגב בתלמוד מופיע תאור שרבא, שהוא אחד מגדולי-גדולי חכמי תקופת התלמוד קובע 'אין אמת בעולם'. עזבו, אין אמת. אדם לא מסוגל לא לשקר. כל הזמן אנחנו משייפים ומשנים את האמת כך שתתאים לנו.

יאיר רווה: בעולם הפוסט-מודרני אין אמת- אנחנו חיים בעולם שבו אין אמת, שבו הכל תקף, והכל לגיטימי, ולכל אחד יש את האמת שלו, ודיר בלק שאתה מטיל ספק באמת שלי.

מקור נוסף מתקופה מאוחרת יותר וממרחב גאוגרפי ותרבותי אחר לקוח מתשובה שכתב הרב יאיר חיים בכרך, מאשכנז בסוף המאה ה-17. בסיפור הזה יש את התשובה היהודית לרומיאו ויוליה. מדובר בתשובה הלכתית לגמרי בשו"ת חוות יאיר. ושם מובא סיפור על בחורה צעירה, שחלתה במגפה השחורה שזו מחלה מאוד מדבקת. אבא שלה שהוא איש מאוד עשיר, מכריז ומבטיח לתת אותה לאישה למי שיהיה מוכן לטפל בה. מגיע משרת מדלת העם, יהודי, שאומר – אני מוכן לטפל בה. והוא מטפל בה באהבה ובמסירות. זה תיאור נורא נוגע ללב גם באופן שבו זה כתוב בהצגת השאלה. היא מחלימה, מה שמאוד נדיר במגפה השחורה, אבל אז הוא נדבק, והיא מטפלת בו, והם נקשרים קשר נפשי עמוק אחד לשני, והוא מחלים, והוא בא אל האבא ומבקש שיקיים את הבטחתו. האב מסרב בטענה שזו הבטחה מכורח ולא מסכים לתת לו אותה לאישה. אבל אז הבחורה נכנסת לתמונה, ואנחנו מדברים על המאה השבע-עשרה ומודיעה לאביה שהיא איתו תחתן, גם כי נתת הבטחה, אבל גם ואולי בעיקר כי אני אוהבת אותו, הוא אדם מסור, נאמן, ערכי, נקשרתי אליו. והאב מאיים שינשל מהירושה, ואז הם ניגשים לרב. והרב, על בסיס סיפור תלמודי מאוד מורכב, 'חולדה ובור' שעיקרו חובת המבטיח לקיים הבטחתו, פוסק 'החוות יאיר', שאוי ואבוי לאבא אם לא ייתן באמת את בתו לאותו משרת צעיר. זו בעיניי סוג של איזו דרמה שכוללת: מגפה שחורה, פחד, הינתקות, חיים, מוות, מילה של כבוד. אם הולכים על הציר שבין אמת לשקר, ואתה נותן מילה ואחר-כך חוזר בך, זה לא בדיוק שקר, אבל זה בוודאי לא לדבוק באמת.

יאיר רוה: זו חולשתו של הקולנוע התיעודי, להביא את הסיפור הלא יאמן, אבל לא להגיד לנו מה מסתתר מאחורי זה.

ירון לונדון: זה סיפור פנטסטי, הוא קישט הוליוודי כזה לגמרי, ויש פה דילמה פנטסטית, אני יודע? איידס. היה הסרט הדוקומנטרי שעשתה כתבת בערוץ 10 על ננס, חולה עצמות, ספר במקצועו, שאיכשהו הזדמנה לשכונה שלהם נערה ממוצא קצת יהודי, רוסי, בילדותה היא ברחה מהבית, בבית היתה איזו מצוקה, והיא סיפרה שהוא אנס אותה, או התעלל בה מינית. היא היתה אז בת 12-13, והוא נידון למאסר של 4 שנים. ואז היא התבגרה בינתיים וסיפרה שהיא העלילה עליו, לא היו דברים מעולם, והוא יצא מבית סוהר והם התחתנו. המשפחה כולה עומדת, הוא גמד, והיא נערה מאוד יפה. נולדו להם ילדים, הוא כמעט לא יכול להגיע לכתף של ילדיו כבר. סיפור פנטסטי בעיניי. הוא מחל. עכשיו, מאחורי זה מה מסתתר? השד יודע. אנחנו לא יודעים בדיוק מה מסתתר מאחורי זה, אבל ככה למראית עין זה הסיפור שמסופר, זה מה שרואים.

מקור אחרון מתחום אחר לגמרי לקוח מסוגיה שמתחילה במשנה שאומרת, שלא כדאי שאדם יתייחד עם שתי נשים, ולמה? כי הן 'קלות דעת' והוא יכול לחגוג עם שתיהן באותו לילה. ההנחה המובלעת והביקורתית היא

כלפי האישה שמאפשרת זאת. הדבר המדהים הוא שבכל הפרק אחר כך אין וּלו סיפור אחד על "אישה בעייתית" כזו. לעומת זאת, הפרק מלא סיפורים של גדולי החכמים שמספרים ביושר על איך שמעו וכמעט לא כבשו את יצרם. אחד הסיפורים יוצאי הדופן הוא על שביות שהגיעו למקום שנקרא נהרדעא. יש יחס מאוד מאוד עדין לשביות יהודיות, שהיו אצל הגויים מתוך הנחה שהן ודאי נאנסו בשבי, ועיסוק בשאלה האם חוזרות לבעליהן? לא חוזרות? וכאן ובמחוז היהודי המאוד גדול ונחשב, בנהרדעא פוּדים אותן ומביאים אותן לתקופת החלמה, אולי עד שיעבירו אותן למקומות שלהן באמת. מביאים אותן לביתו של אדם אמין וחסיד בשם רב עמרם חסידא, שם בטוחים שהן תקבלנה מזון, אוכל, מים, שתייה, ואף-אחד לא יעז לגעת בהן. ומושיבים אותן בעליית הגג, שאליה אפשר להגיע רק עם סולם שצריכים 10 אנשים לשאת אותו, כי הוא כל-כך כבד בכוונה. אלא שאותו רב, שביתו נבחר בקפידה, מספר ביושר על כך שהפתח למעלה פתוח, ובכל פעם שעוברת שם אחת השביות, מרוב שהיא יפה, נופל אור על כל הבית, והיצר הרע שלו גורם לכך שהוא לא יכול לעמוד בזה, והוא לבדו אוחז בסולם, אותו סולם שצריך 10 אנשים כדי להחזיקו מרוב כובדו, ומניח אותו על הפתח כדי לעלות ולהיות עם אחת או יותר, והוא מרגיש שהוא לא מסוגל לעמוד בזה. וכשהוא באמצע הסולם הוא פשוט מתחיל לצרוח – 'שריפה בביתו של רב עמרם, שריפה בביתו של רב עמרם'. מגיעים אנשים מכל האזור כמובן, רואים שהכל בסדר, לא קצר חשמלי ולא שום דבר. רואים אותו עומד באמצע הסולם, הם מיד מבינים, והם אומרים לו – 'ביישתנו, שמנו אותן אצלך, כי זה המקום הכי בטוח בכל האזור, אז אתה בדרך למעלה?' והוא עונה 'מוטב שתתביישו פה, אני אמרתי בלבי', כלומר אני עושה הכל כולל הכל כדי להינצל מהיצר, זה שאני צריך להיראות, ב'מערומי' לפניכם, תרתי משמע, זה מחיר עצום שאני משלם, אבל הסכמתי לשלם את המחיר, כי ידעתי שלבד אני לא אצליח למנוע את מה שאני הולך לעשות.

אבי זעירא: אני רוצה להגיד שלי עלו שתי תמונות מהתמונה הזאת. האחת, שזה כמובן סמל קלאסי ארוטי של סולם יצוק חזק, שצריך להיכנס לתוך פתח, זה כבר 'משל למה הדבר דומה'. והתמונה השניה יכולה להיות התמונה התחתית של השמלה של מרילין מונרו, שהרי היא עומדת מתחת לפתח, ובעצם עכשיו אנחנו נמצאים בתת מודע של כל הגברים שמתים לראות מה קורה מתחת לשמלה של מרילין מונרו.

יאיר רוה

מבקר קולנוע ותסריטאי ישראלי, חבר המועצה הישראלית לקולנוע. נולד וגדל בראשון לציון. החל את דרכו כמבקר הקולנוע של מקומוני רשת "שוקן" צומת השרון" ו"ערים". עבר לתפקידי עריכה וכתביה ב"זמן תל אביב", "תרבות מעריב" ו"סופשבוע". ב"זמן תל אביב" החל לכתוב בינואר 1996 את מדור הקולנוע "סינמסקופ", שאותו ממשיך עד היום. שימש גם כעורך התרבות, סגן עורך המגזין ועורך מוסף עכבר העיר בעיתון "העיר". נכון ל-2013 כותב רוה ב"פנאי פלוס", "ב"דיעות אחרונות" וב"עלמה". מפעיל בלוג קולנוע בשם "סינמסקופ". מלמד קולנוע ב"סם שפיגל, מעלה ואוה"י תל אביב

כתב מספר תסריטים, בהם "ברונו" בערוץ השני, בכיכוב שלמה ברבא, "מותה של רקדנית דיסקו", דרמה לערוץ שלוש עם ברבא ו"נמוך, סרט תיעודי בבימוי עידן אלטרמן. הוא אחד מיוצרי סדרת הדרמה "קטמנדו" ששודרה בערוץ 2 ב-2012. ביים את הסרט התיעודי "שרון עמרני, זכרו את השם" שהוקרן בבכורה בפסטיבל חיפה 2010.

אני רוצה להפוך את המושג הזה 'קולנוע יהודי' לז'אנר. זה לא קולנוע שעוסק ביהודים, אלא זה קולנוע שיש לו איזשהו סוג של ערכים אסתטיים שהם שונים מקולנוע שהוא לא יהודי. אני רוצה שיהיה את הקולנוע של העולם ושהיה קולנוע יהודי, שיש לו מאפיינים אחרים. אני לא יודע להגדיר את המאפיינים האלה, אני רק מרגיש באופן אינטואיטיבי, שזה משהו שצריך לקרות. זו המחשבה שלי כי קראתי את סיפורי המעשיות של רבי נחמן. סיפורי המעשיות של רבי נחמן, שהוא סיפר לפני 200 שנה באוקראינה מבוססים על-פי רוב מאגדות פולקלור שהוא שמע באזור, וניכס אותם, כדי להפוך אותם למשלים. לפעמים משלי מוסר, לפעמים כלימוד תורה בעקיפין לתלמידיו, כשהבין שתורה הם לא יכולים ללמוד, שזה בדיוק מה שקולנוע עושה. כשהבין בארה"ב שאי-אפשר ללמד את הקהל, מוסר, ניתן להם קולנוע, שזה הבסיס של הקולנוע ההוליוודי. המצאת הקולנוע ההוליוודי באה מהמקום המוסרני קצת, שביקש להנחיל מוסר פרוטסטנטי, שנוצר בסופו של דבר, על-ידי יהודים, כך נולד הקולנוע. ומה שמעניין אצל רבי נחמן, שהוא לוקח סיפורים, שחלקם נורא מוכרים לנו 'מעשה בבן מלך ובן שפחה' שהתחלפו, שזה נורא דומה ל'בן המלך והעני' של מרק טווין, שמן הסתם גם הוא גנב סיפור-עם שהוא שמע באזור ועיבד את זה לצרכיו.

אבל אני רוצה להביא ממש את הפתיחה, זה די קצר, של סיפור שנקרא 'מאבידת בת מלך', כדי שאני אנסה להסביר דרכו מה מדבר על אסתטיקה יהודית, אסתטיקה דרמטית יהודית. דרך אגב, במקור הוא סיפר את זה ביידיש. עכשיו, יש לי פה את המקור ביידיש, אני יכול לעבור ליידיש זה התרגום בעברית, שהוא תרגום של רבי נתן, תלמידו, והוא מראש מתורגם לא טוב, מילה במילה מהיידיש, כדי שזכור שביידיש זה נשמע יותר טוב :

'מעשה מאבידת בת מלך' שזה הסיפור הראשון שהוא סיפר, מתחיל ככה : מעשה במלך אחד, שהיו לו 6 בנים ובת אחת, ואותה הבת היתה חשובה בעיניו מאוד והיה מחבבה ביותר והיה משעשע עמה מאוד.

פעם אחת היה מתוועד עמה ביחד באיזה יום ונעשה ברוגז עליה ונזרקה מפיו דיבור – שהלא-טוב ייקח אותך (דער ניט גוטער זאל דיר נעמען). בלילה הלכה לחדרה, ובבוקר לא ידעו היכן היא. והיה אביה מצער מאד והלך לבקשה אנה ואנה. עמד השני למלכות, מחמת שראה שהמלך מצטער מאד, וביקש שיתנו לו משרת וסוס ומעות על הוצאות, והלך לבקשה, והיה מבקשה מאד זמן מרובה מאד עד שמצאה. בסוגריים מוסיף רבי נתן באותיות קטנות – עתה מספר איך בקשה עד שמצאה.

כלומר, הסיפור מתחיל בסופו. הסיפור מתחיל בזה שהוא אומר – בת המלך נעלמה, בא השני למלכות אמר למלך – תן לי את הדברים שאני צריך, אני אלך למצוא אותה, הלך ומצא אותה. עכשיו, המשך הסיפור זה איך הוא מצא אותה. כלומר, חוזרים אחורנית בזמן. אבל בעצם הוא נותן לנו את סוף הסיפור בתחילתו. להבדיל ממה שאנחנו מכירים אצל Story Teller מקצועי, שמולו אנחנו מצפים במתח, כוססים ציפורניים, לדעת מה יקרה בסוף. זה מלמד אותנו קודם כל, שמה קורה הלאה, זה לא הדבר החשוב בסיפור, אלא מה התהליך שעוברת הדמות, או מהם המבחנים שעוברת הדמות, זה מה שחשוב.

זה הזכיר לי שגם הפתיחה של ספר הכוזרי היא בדיוק כזאת, שהוא מתחיל עוד בהקדמה של רבי יהודה הלוי, כשהוא מספר על זה שמלך הכוזרי שמע בחלומו שכוונתו רצויה אצל הבורא אך מעשיו אינם רצויים:

הוא היה משתדל מאוד בתורת הכוזר, עד שהיה משמש בהורדת ההיכל והקורבנות בעצמו בלב שלם, וכל אשר היה משתדל במעשים ההם, היה המלאך בא אליו ואומר בלילה – כוונתך רצויה ומעשך איננו רצוי – וגרם לו זה לחקור על האמונות והדתות והתייחד בסוף הוא ועם רב מהכוזרים.

ככה נפתח הספר הזה, ואז מתחילות כל החקירות. בעצם, אנחנו יודעים כבר בפסקה הראשונה מה יהיה סופו של התהליך, ואנחנו לא מחכים, וזה חוזר כמה פעמים בסיפורים של רבי נחמן. כלומר, אנחנו רגילים שדרמה בנויה על-פי העקרונות האריסטוטליאניים – התחלה, אמצע, סוף, שלוש מערכות, יש לנו את המבנים שהם מבנים שהם כבר חלק אינהרנטי מהאופן שבו אנחנו מצפים לקבל דרמה כי ככה לימדו אותנו ועל זה גדלנו. בא רבי נחמן, במידה רבה אומר לנו – רגע, יש דרך אחרת לספר סיפור, יש סוג אחר של אסתטיקה דרמטית. ואני אומר – האם אפשר למצוא דרך בקולנוע הישראלי, לספר סיפור באופן יהודי ולא דווקא לספר סיפור על יהודים.

לצורך העניין, אני חושב שהז'אנר הכי יהודי שאני רואה בקולנוע הוא ז'אנר המדע הבדיוני. כשאני רואה סרט מדע בדיוני, אני אומר – יש פה איזשהו סוג של רעיון יהודי, רעיון מדרשי, רעיון תלמודי, רעיון הלכתי. כי למשל בגמרא בחקירה הלכתית, כשחכמים מבקשים לבדוק את הסיטואציה ההלכתית הם יציירו לנו ציור, שאנחנו מבינים חד משמעית שאין סיכוי שאי פעם יתקיים במציאות, אבל עדיין הם רוצים להבין מה אם הייתה סיטואציה שבה המצב הזה יתקיים, שבה דברים שהם לא רלוונטיים לימינו היו קורים, ועם זה הם מתמודדים. זה בדיוק מה שעושים סרטי המדע הבדיוני או סרטי הפנטזיה, הם לוקחים אותנו למקום שנמצא מחוץ למציאות של ימינו, שבו הכל יכול לקרות – בעתיד, בכוכב אחר, בממד אחר, בעולם אחר –אייזק אסימוב עשה את זה הכי טוב מכולם, הוא הכי מפורסם, ופיליפ ק. דיק המשיך את דרכו, שבה הוא שואל את השאלה הראשונה של מה זה בן-אדם? What's human? מה זה אנושי? כמה אחוז מרכיבי הגוף צריכים להיות דיגיטליים בשביל שנוכל להתחיל להגיד – אתה כבר לא אנושי? והאם יכול לבוא רובוט, באופן שזה רלוונטי בארצות הברית לתנועת שוויון הזכויות, יבוא רובוט או הרבה רובוטים ויגידו – אנחנו רוצים שוויון זכויות – האם אנחנו יכולים לדון בשוויון זכויות אצל רובוטים? פתאום הוא שואל שאלה מוסרית על-ידי זה שהוא מרחיק את זה למקום שבו אנחנו אומרים – רגע, זה בכלל לא רלוונטי. ואנחנו יכולים, ואני חושב שכדי לקחת

רעיונות תלמודיים, הלכתיים, מוסריים, אפשר לקחת את זה למקומות עתידיים. אני מאוד רוצה לראות סרט עתידי ישראלי, שמתרחש בעוד 2,000 שנה, במציאות שבה יש בית מקדש וטבעונים, אני רוצה שתנועת הטבעונות תחיה במקביל בסיטואציה דרמטית עם עולם שבו יש בית מקדש והקרבת קורבנות, ואני רוצה לראות מה יקרה. ואם רוצים שזה יהיה, אז אולי צריך להרחיק את זה, בוא נעשה את זה על כוכב אחר, בממד אחר.

הכוח, אגב נמצא אצל הצופה, וכשאני רואה סרט כמו 'Inception', אז אני מפעיל עליו קריאה יהודית, כי ככה אני רואה את זה. אני מפעיל את זה. ויותר מזה, אני אפילו הולך וחוקר הלאה, ואני אומר – רגע, רגע, התסריטאי שעבד איתו הוא תסריטאי יהודי, שאני יודע שהוא לומד קבלה.

כשאני מלמד תסריטאות, זה על פי פורמט מסודר שיש שלוש מערכות, שבונות את הדרמה, הנושאת סיבה ותוצאה. אצל רבי נחמן אין סיבה ותוצאה, וזה מפוזר, וצריך לעקוב אחרי זה, וצריך לפצח את זה איכשהו, וזה קולנוע שהוא קצת יותר אוונגרדי. אם מתרגמים את זה למשהו קולנועי, למשהו דרמטי, זה משהו שהוא אוונגרדי. עכשיו, אני מודה שאת סיפורי המעשיות לא הצלחתי לפצח לבד כקורא, הייתי צריך הדרכה, הייתי צריך מישוהו שייתן לי את המפתח, כי יש פה כל מיני מראי מקום שאני לא זיהיתי מסיפורי הזוהר וכמובן מחז"ל, שכשהוא מדבר בהתחלה על מלך אחד שהיו לו שישה בנים ובת אחת, לא עלה לי ישר שזה שישה ימי המעשה והשבת, או הנפש, או שבע המידות בקבלה, של הספירות, או הנושא של הנשמה שאובדת מאביה, מצור מחצבתה. כל הרמזים האלה שמשובצים בסיפור, אני לא ראיתי בהתחלה. רק אחרי שקיבלתי הדרכה, זה עזר לי למצוא איזושהו סוג של משמעות נוספת.

באופן כללי, יש שני מודלים שאני מאוד אוהב, שאני קורא להם קולנוע יהודי, אחד באמת של לקחת טקסט יהודי, מדמוני עשה את זה ב'מקום בגן עדן', לקח איזושהו סוג של מדרש והוסיף על זה מדרש משלו.

אני לא הולך לספר סיפור כמו שסיפרו עד עכשיו, כי זה בא ממסורות שהן זרות לנו, ואני רוצה למצוא את הנוסח האחר. עכשיו, למצוא סדר בהתפרעויות, אבל שזה יהיה אחר מהדבר הזה. כשאנחנו מדברים על קולנוע יהודי, אותי תמיד מדאיג שקולנוע יהודי, המשמעות של זה זה קולנוע על יהודים, וזה בעיניי לא מספיק.

"הערת שולים" היא דוגמה טובה לקולנוע יהודי בעיני, ולא בגלל שזה סרט על יהודים אלא בגלל השפה והאופן שבו מסופר הסיפור. שלושה רעיונות כאלה שהבאתי. האחד מבוסס על הספר 'סודו של הרבי', של דוקטור יחיאל הררי, שמדבר על הרבי מלובביץ'. יש שם פרק אחד בחייו של הרבי, שהוא מאוד מסתורי, הוא לא פתור, צריך להיכנס לשם קשור בשנה הראשונה אחרי פטירתו של האדמו"ר הקודם מחב"ד. בשנת 1950, אם אני זוכר נכון, נפטר חותנו של הרבי מלובביץ', מורו וחמיו, ומיד מציעים לתלמידו המובהק לרשת את מקומו בתור האדמו"ר, והוא מסרב. ודוקטור הררי מתאר את זה די בצורה תמציתית, והוא מדלג על דברים, ויש שם מקום א' לחקור, וב' לפנטז, שקורים שני דברים – אחד, מאבק ירושה בין אחיו של האדמו"ר לבין תלמידו האהוב, שנישא לבתו, ולוקח שנה, זה תחום בשנה, מבחינת מסגרת זמן דרמטית זה שנה בדיוק, זה י" בשבט, שבו

האדמו"ר נפטר, ושנה אחר-כך הרבי מלובביץ' מסכים ועולה על כסא האדמו"רות. ובשנה הזאת יש גם מאבקי כוחות, וגם הרבי, לימים הרבי מלובביץ', נעלם, הוא יוצא לאיזשהו מקום, לא מוצאים אותו, לא יודעים איפה הוא, הוא הולך לעשות את חשבונות הנפש שלו באירופה, לבדוק. עכשיו, יש כל מיני וריאציות, לא מצאתי סיפור אחד אמין שיכול להגיד מה בדיוק קרה. לי זה הזכיר עלילה של סרט שהיה בשנות ה-70, שנקרא 'אגתה' שחוקר לאן נעלמה אגתה כריסטי, השבוע הזה שאיש לא יודע לאן נעלמו עקבותיה, והסרט נותן פנטזיה שהופכת את זה למין סיפור על אגתה כריסטי על לאן היא נעלמה. אז מין סיפור כזה – לאן נעלם הרבי, שבסופו של דבר הוא מחליט כן, וממשיך את דרכו של חמיו באחד לאחד, וממשיך ממש את השיחה שניתנה שנה אחר-כך. זה סיפור אחד שמרתק אותי, שלאן הולך רב.

אני חושב שהוא הלך לחקור את עולמו. עכשיו, בפנטזיה שלי זה שהוא הלך לבדוק את האופציה הלא חסידית, לראות איך נראה העולם, הוא למד הנדסה, הוא מהנדס דגול, חסידיו נותנים לו קרדיטים על המצאות הנדסיות רבות, וברעיון שלי הוא הולך ומסתכל על העולם, פשוט מתבונן על העולם, לא על העולם היהודי, העולם הזה של פאריז, העולם של ברלין של אחרי המלחמה, העולם הזה של פתאום אירופה השופעת, שמציבה את האלטרנטיבה לעולם היהודי.

ירון לונדון: השנה האבודה של האדמו"ר. מאוד יפה.

מלכה פיוטרקובסקי: זה גם מתקשר באופן עמוק למה שהוא אחר-כך מנחיל לחסידיו, על החובה להשתלב, ללמוד מן העולם, זה משהו חריג.

יונדב קופלן: "חכמה בגויים תאמין" – הוא רוצה לבדוק על מה מדובר. איזו חכמה יש בגויים? חכמה בגויים תאמין – אז בוא נבדוק איזה חכמה יש בגויים. סקרנות אמיתית על מה שקורה בעולם הגדול, הוא יודע שזה הציאנס האחרון שלו, היחיד שלו.

ירון לונדון: לפני שטרומפלדור חזר לרוסיה, היה במגדל עם קבוצה של קנאים. ויש סיפור שאחת מנשות הקבוצה שלו כשל כוחה, והיא עזבה את הקבוצה ועקרה לירושלים. הם חיו עירומים ויחפים, חיים פשוט מזעזעים. טרומפלדור שהיה איש חזק נורא, חשב שצריך להשיב אותה למגדל, וצריך לאמץ אותה ולהחזיר אותה. הוא שלח שניים מחבריו לירושלים. הם הלכו ברגל, ממגדל דרך שכם, גינין ברגל עד ירושלים רק כדי לחזור ולומר שהיא היא לא רוצה לבוא.

הרעיון הזה, שבשנה הזו זה למעשה ההזדמנות האחרונה, זו בעצם הבנה מאוחרת, כשהוא כבר מחליט בינו לבין עצמו להסכים, ואז הוא אומר – זה הגלויות האחרונות שלי מאירופה, והביקור האחרון שלי בחנות מזכרות. אבל לפני זה באמת ההתלבטות – האם אני רוצה לקחת את זה? כלומר, זה גם להיכנס למחלוקת, כי לכאורה אולי לאח מגיע יותר, ויש שם באמת איזשהו סוג של סכסוך. הרעיון של הסרט לאן הולך הרבי, לפני

שהופך להיות אדמו"ר חסידי, לאן הוא נעלם בהתבודדות שלו, שזה סוג של סרט מסע רוחני, ובסופו של דבר הוא יגיע לזה שהוא ינהיג את עדתו ויהפוך באמת לאיש שהיה, מפורסם ומקובל.

אני מאוד אוהב את הסיפורים, בגלל שזה גם מתקשר למקום שבוא אני נמצא, את האנשים האלה שמשוטטים בין הקווים, שהם לא יודעים איפה הם, שהם צריכים להחליט, אז יש כמה אנשים כאלה, אז אני אתן עוד דוגמה לאנשים כאלה.

הרעיון הבא שהבאתי, מתכתב לדעתי עם הרעיון הקודם, לפני 100 שנה התקיים בארץ ישראל דבר שנקרא 'מסע המושבות'. הרב קוק והרב זוננפלד יוצאים לסרט מסע. החלום שלי זה לעשות סרט מסע בישראל. אמנם אי-אפשר לעשות סרט מסע בישראל, כי אתה גומר את כל המדינה בזמן אמת של הסרט. זה לא כמו לצאת למסע כמו באמריקה, שם אפשר ללכת לאיבוד.

אז הנה הפתרון, בכרכרה מירושלים לגליל לפני 100 שנה זה ארך 10 ימים וזה כבר סיפור. אתה יכול ללכת לאיבוד, אתה יכול למות בדרך, לא ימצאו אותך.

יונדב קופלן: גם אמיר גלבוע וגם אבות ישורון נחתו בארץ, ולפני כל דבר חרשו את הארץ ברגל ואחר כך התמקמו.

וב'מסע המושבות', מעבר לכרוניקה שמדי פעם שמעתי על התחנות, יש בו קודם כל מפגש דרמטי נפלא בין שתי הדמויות האלה של הרב קוק והרב זוננפלד. שתי דמויות, שזה כל-כך רלוונטי לימינו, שני צדדים של היהדות החרדית, ההלכתית, האיש המאוד המאוד קפדני והמחמיר והאיש של הציונות. לצורך העניין הם חב"דניקים, והם יוצאים למסע החזרה בתשובה בעצם והולכים למושבות שהתרחקו מהדת בשביל לבדוק מה שלומם הרוחני וקצת להגיד להם, 'תעשו איתנו שבת'.

היופי פה זה המפגש בין שלוש הקבוצות, שני סוגים של חרדים עם הקיבוצניקים החילוניים, שעזבו בית דתי. כלומר בשבילם, אלה אבא או סבא שלהם שבאים אליהם. זה בדיוק לפני 100 שנה, זה 1914. ערב מלחמת העולם הראשונה. לדעתי, יוחנן צבי שהוא ממש מומחה בתחום, הוציא ספר ממש עכשיו על זה. זה סרט תקופתי, אבל זה לא נורא.

מלכה פיוטרקובסקי: התגובות למסע הזה הן לא פחות מרתקות. בעיקר ההבנה שכלום לא השתנה, במובן שמי שמנסה להבין את הראש של מי שאיננו שומר מצוות, אחת דתו – להימחק. הרב קוק נפטר פיזית מסרטן, היה לו גידול, אבל הוא זה ברור שהוא נפטר משברון לב. פשוט התעללו בו החרדים.

הסיפור האחרון הוא ברמת הכותרת, כי לא ערכתי על זה תחקיר, והוא סיפור החברות בין הרב הלל צייטלין ויוסף חיים ברנר. זה סיפור נפלא בעיניי של מישחו שגדל בבית חב"די, יצא בשאלה, התחבר עם הציונים, התיידד ידידות עזה עם יוסף חיים ברנר שעלה ארצה. אחד עלה ארצה, אחד נשאר בגולה, זה נרצח ביפו, זה נרצח בגטו ורשה. זאת אומרת, אתה לא יכול לברוח, לא משנה, זה עטור ציצית ותפילין נרצח בגטו ורשה, זה נמצאה גופתו בין כתביו, ביפו.

עד כמה שהבנתי, בעקבות הרצח של ברנר, צייטלין התחיל את מסעו חזרה אל עולם התורה ונהיה רב גדול וספריו מרתקים לקריאה, גם אפילו מסכת המכתבים ביניהם, כשהוא בישראל, והוא נהיה ממש חילוני. אני חייב להגיד שאני מדמיין את זה כהצגה קודם כל, בעיקר כי זה בנוי על חליפת המכתבים והדיאלוגים ביניהם.

יליד מלבורן, אוסטרליה.
בן למשפחה חסידית. עלה ארצה עם משפחתו ב-1970.
למד בישיבות חב"ד שונות ובישיבת ירושלים לצעירים.
החל לכתוב שירה מגיל צעיר, והושפע מיצירתה של זלדה.
את מחזור השירים הראשון שלו 'עיר ימים ספורים' נכתב בעקבות שהותו בעיר ימית בשבועות שלפני פינויה.
היה מקושר לזמן מה לחבורת השירה הדתית 'משיב הרוח'.
חתן פרס ראש הממשלה, תשנ"ו.
מהמשוררים הדתיים הראשונים ורואה כרבותיו את הרבנים עדין שטיינזלץ ויצחק גינזבורג המזוהים עם חסידות חב"ד.
נשוי ליונה ולזוג ארבעה ילדים.

אני הבאתי את חוני המעגל, אחרי שנחשפתי לקטע מרגש ביותר של חנוך לוין, 'דודי חוני', כתוב באהבה רבה. הסיפור של חנוך לוין שמפגין בקיאות רבה מאוד בסיפורי התלמוד של חוני עצמו ושל נכדיו, שאף הם שייכים למסורת של מורידי הגשמים בדרך נסית ובדרך מאוד מעניינת. הוא גם מבטא אהבה עזה ל'שיר השירים', וכל הקטע הזה שהוא כולו רצוף אהבה לחוני דודי, עטוף במטבעות לשון יפות, שהוא לקח משיר השירים.

חנוך לוין / דודי חוני (1966)

דודי חוני שכב לישון מתחת לחרוב והתעורר מקץ 2000 שנה מתחת ללוח-מודעות. גם אלה שחשבוהו למת כבר היו מתים מזמן. קם דור שלא חשב עליו כלל.

ימינו, ימי שיר-השירים, הניצנים נראו בארץ, כמו שנאמר בפזמונים הפופולאריים.

כל שד – עופר, כל אף – מגדל. דודי חוני היה אדם תמים. הוא נייער את העשבים מכותנתו והלך אל הרחוב למכור את מעגליו. והימים, ימי שיר-השירים; חינוניות מנומשות טופפות לאיטן כשהן נשענות על חמודים מתולתלים וצוואריהן מכוסים פרוות שועלים קטנים. דודי חוני, היה אדם בלתי מציאותי; הוא חשב למכור מעגלים בעולם ישר-זווית. היתה זו שטות. כמובן, הימים, ימי שיר-השירים, מה תעשה שולמית ספורטיבית במעגלי זקן עיקש? הימים נפלו זה אחר זה כמו חרוזים. שרדו בחיים רק אלה שידעו לפזם. הם הרנינו לך את ימותיך באבי-אבך. אני ידעתי שדודי חוני לא יוכל לשיר. הוא היה זקן. 2000 שנים הופכות כל אדם לספקן. כששמע אותם שרים שהם חבצלות-השרון ושושני-העמקים, שעניהם קיונים ולחיהם כערוגות-בושם, חיך ולא האמין.

אלוהיו שלו לא דיבר חלקקות כאלה אפילו כשהיה מרוצה. הרבה חורבן ראה מכדי שיתפתה להאמין שקורות בתיים עשויות ארזים.

ראיתיו בפעם האחרונה לפני חודש. בטרם יצא, השליך אל האש את מגילת-היוחסין שלו, מגילה עתיקה ומתפוררת. בין דודי חוני לבין ברטה קיש היתה רשימה ארוכה של מחשבי-קיצין מבולבלים אך נקיי-זרע. לא היה סיכוי שיהיה המשך, הימים ימי שיר-השירים, כל הפקחים הם ממזרים. ראיתי אותו יורד לכיכר העיר ומתמוטט בתוך המון רב של ששים מלכות, שמונים פילגשים ועלמות לאין-מספר.

מכרים סיפרו לי שהמשיך ללכת ולצייר את עיגוליו. בשדרה אחת התקלסו בו הילדים והוא גער בהם שלא יבלבלו לו את העיגולים. שולמית אחת שארבה לו בסתר חדר-המדרגות, פירשה את דבריו באופן מסולף וטילפנה למשטרה. מצאוהו השומרים הסובבים בעיר, היכוהו, פצעוהו.

השבעתי אתכן, בנות-ירושלים, אם תמצאו את דודי, מה תגידו לו?

זו חגיגה לשונית ממש מה שהוא עשה פה. הוא רקח מרקחת של גבוה ונמוך, קודש וחול, הוא עשה פה את המעשים הכי נפלאים שאפשר לעשות בספרות עברית של ימינו, שזה לחבר את כל משלבי הלשון המקסימה הזאת, להתיך אותם ביחד, משפטים שזורמים בצורה טבעית ביותר, ישן-ישן וחדש-חדש פה משמשים בערבוביה מוצלחת. עכשיו, השורה התחתונה – 'אם תמצאו את דודי מה תגידו לו?'

מעגלים, כן, 'חוני המעגל' 'חשב במקום מעגלים בעולם ישר זוית'. זה עוד לפני העידן הדיגיטלי והמחשבים שחונך בקושי הכיר, איך נמכור משם את המעגלים של חוני. עכשיו, זו בדיוק השאלה שאני מפנה אל עצמי ואל עצמנו עכשיו – אם תמצאו את דודי חוני, איש המעגלים, האיש המסתורי הזה, שעג עוגה וישב בתוכה ותיקשר עם השמים בדרך נסית, ואחר-כך לבסוף שאל את עצמו למות, שאל את נפשו למות מסיבות שאנחנו רוצים לדבר עליהם עכשיו – איך? מה נגיד לו? מה יש לו להגיד לנו? אז ככה הוא חותם את השאלה שלו – אם תמצאו את דודי חוני, מה תגידו לו? מה הרלוונטיות שלו אליכם? האם אתם מעניינים אותו?

יש לי שתי תהיות, תהייה ובקשה, אני תוהה בקול האם יש סיכוי לסיפור טוב, תמים, סיפור פשוט, להיות קולנוע, או שסיפור חייב להיות קונטיבי מאוד, עם יסוד טרגי שאפשר להכיל אותו? התשובה כאילו מובנת מאליה, אני ממש רוצה להאמין, לפחות לצורך העניין, שאפשר לקחת חומרים שהזינו אותי בילדותי הקדומה, כמו סיפורי חוני המעגל למשל, ולראות אותם על המסך בתרגומים, שזה הנושא שאני מביא אותו היום, בתקווה שהאיכויות המיתיות שלו והסמלים הכמעט ארכיטיפים ממש, יאתגרו את רכיבי הזהות והצופה ימצא את עצמו שרוי באיזו עבודה פנימית של מיון, חיבורים, הצפה של חיבורים זהותיים בעקבות סיפור פשוט ותמים.

ירון לונדון: מהמדרשים שאני קראתי, כל חוני מתפרש אחרת.

נכון. אני מדבר על אחד מהם.

מלכה פיוטרקובסקי: אבל אפילו הקונפליקט הדרמטי של הפעלת האדם את האל, אמרת קודם דיאלוג-מונולוג, הקדוש-ברוך-הוא כן עובד אצלי, לא עובד אצלי, אנחנו עושים תפילות עכשיו לחטופים, זה קונפליקט בסיסי בעולמו של אדם מאמין.

היו לו שני נכדים לחוני, בן בתו ובן בנו, אחד חנן הנחבא ואחד אבא חלקיה, ושניהם חזו אמנות אביהם, וגם הם יודעים להוריד גשם כשצריך בשיטות שונות ומגוונות, וחז"ל מתחקים אחר אופיים ואחר הליכות המשפחות שלהם, והכל מתועד לפרטי פרטים. יש פה לאט-לאט סיפור של משפחה, שאליה פונים כשיש בצורת כבר כמה דורות, והם עושים את זה בדרכים מעניינות ביותר.

בתוך הסיפור היסודי, הגרעיני, אני מצביע על שלושה אלמנטים שאני חושב שהם מעניינים מאוד וזכאים לפיתוח מכל מיני סוגים. הראשון זה המשפט הזה שהוא אומר לנוטע החרובים, חוני אומר לו – אני רואה שאתה נוטע חרובים, אתה חושב שאתה תזכה לאכול מהם פעם? אומר לו – לא. אם כן, מה אתה נוטע חרובים? חרובים זה 70 שנה עד שצומח. אז הוא אומר לו – כן, עולם מלא בחרובים מצאתי, כפי ששתלו לי אבותיי, כך שותל אני גם לבניי. זה מה שנקרא עמותת 'הדורות הבאים' בכנסת. עולה מחשבה אקולוגית ומחשבה ירוקה, ומחשבה שיש בה אחריות לסביבה, יש בה עניין חקלאי מאוד תמים, ויש בה עניין של אנושיות ושל הרגשה שאתה חוליה בתוך שרשרת – אני בן של, ואני גם אבא של, אני נכד של, אני גם אהפוך להיות סבא של, ובתוך הדבר הזה אני מרגיש אחריות על החרובים. חרובים הוא באמת פרי שלא חי חיי שעה,

הוא ארוך טווח, הוא לא קצר טווח. אחר-כך הוא נפרד מנוטע החרובים, עובר לסצנה הבאה, לתמונה הבאה בסיפור. ישב חוני, אכל פתו, באה לו שינה. תרגום חופשי שלי מארמית, בטח יש תרגומים יותר טובים. נרדם. הקיפה אותו שן סלע, נעלם מן העין, ישן 70 שנה. ממש סוריאליזם. כאשר קם, ראה אותו אדם שמלקט מן החרובים. אמר לו – אתה הוא ששתלת את העץ הזה? אמר לו – בן בנו אני. אמר לו – נמצא מכאן שישנתי 70 שנה. ראה את חמורו שנולדו לו עדרים של חמורים. השלב השלישי בסיפור והאחרון – הלך לביתו, אמר להם לבני הבית – בנו של חוני המעגל עדיין חי? אמרו לו – בנו איננו עוד, בן בנו ישנו. אמר להם – אני חוני המעגל. לא האמינו לו. הלך לבית המדרש. שמע את החכמים שאומרים – מאירות הלכותינו כמו בשנות חוני המעגל, שכאשר נכנס לבית המדרש כל קושיה שהייתה להם לחכמים היה פותר להם אותה. אמר להם – אני הוא. לא האמינו לו ולא עשו לו הכבוד הראוי לו. חלשה דעתו, ביקש רחמים ומת. אמר רבא – זהו שאומרים אנשים **או חברותא או מיתותא**. זה היסוד השלישי, שנראה לי ענק בעידן של מימוש עצמי, קטן-מרכז. פתאום התזכורת הקריטית הזאת על הקריטיות של דיאלוג, של חברותא, הוא לבד מול המשפחה, מול עמיתיו לבית המדרש, בכל מקום הוא קלט שהוא נחת פעם שלישית בעצם, פעם ראשונה בעיגול שלו כשהוא הוריד גשם, אחר כך כשהקיפה אותו שן סלע, שזו מין הקפה נוספת, עגולה כזאת, ועכשיו הוא נקלע לבדידות קיומית, לא בתוך עוגה, ולא בתוך שן הסלע, הוא באמת לבד בפעם האחרונה, ושואל את נפשו למות.

אני רוצה להתמקד מכל הדברים האלה בעניין אחד, שהוא נראה לי חשוב ומהותי, עבורי הוא ממש מלא משמעות, ומאוד מעניין אותי מה ארי חושב על זה. השאלה של 70 שנה, מקביל קצת ל-70 שנה של גידול החרובים, אבל גם כן כמובן אנלוגי קודם כל ל-70 שנות הגלות של בבל, היינו כחולמים. אלה 70 שנה של התנתקות מתודעת הקשר כלשהי, מתודעת הקשר היסטורי, מהמציאות שסביבי, מוכר מאוד לרבים מאוד בינינו בכל מיני שלבים בחיים של תקופה של הפסקה ופאזזה ויצאתי מעצמי והייתי בנתק. נגיד, הבן שלי כעת בהודו 7 חודשים, והוא התחלף כולו, אנחנו מרגישים ורואים את זה דרך הוואטסאפ, הוא נהיה אדם אחר, אני לא יודע מה יהיה איתו כשהוא יחזור. לא 70 שנה, 7 חודשים, עוד היד נטויה, הוא עוד לא כל כך ממחר לחזור. זו חרדה אמיתית למי שיש לו ילד בהודו. עכשיו הוא בקשמיר, אומר לי – יש פה רק סונים ושיעים, אל תדאג, אבא. המגע בין חוני והמשפחה שלו או בין חוני לבית המדרש זהו מפגש שהוא מוכר היום לרבים רבים בתוכנו. אני מתכוון לדבר מאוד מסוים – חוני הוא איש זקן, שמייצג מסורת, שלתלמידי חכמים הם הלכות מאירות, הוא גם יודע להוריד גשם, יש לו ערוץ פתוח ללמעלה. הוא נקלע לתוך סביבה מודרנית באופן יחסי מהעולם שהוא בא ממנו. הם לא מזהים איש את רעהו. חוני לא קולט – אתה שתלת? והחמורים האלה? הוא בדיסאוריינטציה פתאום. העולם שלו לא רלוונטי. ההלכות שלו מצוטטות בבית המדרש, אבל שום דבר לא נקשר בין ההלכות האלה ובינו. אף הם בני משפחתו ואנשי בית המדרש מסתכלים על הזקן התימהוני הזה, שטוען שהוא ישן 70 שנה – אנחנו לא יודעים איך 'לאכול אותך', סליחה, תחזור לעוגה, תחזור לעיגול שלך, תחזור. זהו מפגש של דתיים וחילוניים, זהו מפגש בין דורות של זקנים וצעירים. 70 השנים האלה הם 70 שנות נתק, שאני מצפה מקולנוען צעיר שיבוא ויספר עליהם.

ירון לונדון: זה משיק לרעיון, לתביעה שלך לקולנוע פנטסטי, ולדעתי הדרך לבטא את זה היא בקולנוע מצויר.

יאיר רוה: למשל. היום האפשרויות הדיגיטליות הן כאלה שהקולנוע יכול להיות ריאליסטי לחלוטין.

יונדב קופלן: ראיתי את סרט האנימציה 'מלך היהודים' על ביאליק, זו אנימציה נהדרת.

ירון לונדון: היא פשוטה מאוד, אבל אני מתכוון לסרט כמו שעושים היום סרטים דוקומנטאריים עשירים, שהוא מתפלל לגשם ואז יורד, והעולם מוצף, וגם מלא הומור, וכשהוא בא לפתע, כשהוא בא לבית הכנסת והילדים משחקים בוואטסאפ, הוא לא מבין שום דבר. זה יופי של סיפור.

מלכה פיוטרקובסקי: אני חושבת שיש פה עוד רובד אפילו, שבסוף הם לא מאוד שונים ממנו, הדימויים שלהם לעולם בהיר בבית מדרש זה ימיו של חוני, ששם כל ההלכות היו ברורות, הנכדים שלו עושים בעצם בסוף מה שהוא עשה, הם גם יכולים להוריד גשם, כשאתה מוריד את הקליפות, נכון, יש פער דורות, וכו'.

יאיר רוה: צריך להזכיר שהרעיון הזה ממשיך הלאה, של האדם שנרדם תחת העץ ל-70 שנה, הוא מופיע אצל רבי נחמן ב'מעשה מאבדת בת מלך'. אצל רבי נחמן השימוש ב-70 שנה, אתה משתמש בזה כשימוש דורי, אצל רבי נחמן אני מזהה את זה כשימוש פנימי של אדם שישן את שנות ימיו, 70 שנה, ואם בגבורות 80 שנה. וזה גם האמירה שהיא כל-כך מודרנית של רבי נחמן, שאתם מעבירים את חייכם בשינה, אתם הולכים את ימיכם בשינה, you're sleepwalking, ככה אתם מתנהלים בעולם, אתם מתפקדים, אתה עושים, אתם עושים וואטסאפ וכל זה. הוא אמר את זה לחסידיו החרדיים, הוא לא אמר את זה לנו, החילוניים.

עכשיו, יש ראש גשר בין התרבותי שבטי לבין הרוחני, וזה הדגש שאני הייתי שמח על סרט כזה, זה סרט פסיכולוגיסטי. אפילו במגמה תרפויטית. לישון. כי אם הייתי תסריטאי, הייתי פותח – מהם החלומות שלו למשל בתוך 70 שנה של שינה.

ארי אלון:

הנחת העבודה שלי, שהסיפור על חוני הבבלי וחוני הירושלמי הם שני סיפורים מנוגדים לגמרי. יתרה מזאת, מי שכתב את הסיפור הבבלי קורא אותו נגד הסיפור בירושלמי. הסיפור בירושלמי, שלא הבאת אותו פה, זה סיפור אידילי. זאת אומרת, זה חוני שנרדם. אגב, 70 שנה, כי זה בדיוק הזמן המיתי, לפחות, לא יודע אם היסטורית, שבין חורבן הבית הראשון לבניית הבית השני. אז הסיפור בירושלמי הוא שחוני ביום האחרון של בית המקדש הראשון הלך בירושלים, והיה גשם, והוא העסיק כנראה פועלים ערביים שם בשטח, ואז ירד גשם, אז הוא נכנס למערה ונרדם ל-70 שנה. כשהוא מתעורר, והוא מסתובב, ושואלים אותו מי זה. זאת אומרת, יש רעש, יש המולה גדולה, חגיגות, ואומרים לו – מה, אתה לא יודע? אז הוא אומר לו – לא. אז הוא אומר – בונים את בית המקדש. וחוני המוס כי הוא תופס שהקודם נחרב בכלל. ואז הוא בא, ואומרים לו – מי אתה? הם תופסים שהוא לא מכאן. אז הוא אומר – אני חוני. אז הם עונים – חוני? שהיה? אתה חוני? בוא נבחן אותך, יש מבחן חוני, ברגע שחוני היה נכנס לבית המקדש, בית המקדש היה מאיר. אגב, זה אותו אפקט כמו באור בעלייה של השביות, ואותו אפקט של רבי יוחנן ביופיו, זה אפקט מאוד ידוע, שלא חומא ביופיה.

ואז לפי הקריאה שלי את הסיפור מהתלמוד הירושלמי חוני בא ואומר – מה הבעיה? והוא נכנס ומאיר את כל המקדש. אומרים לו – אתה חוני, וחגיגות שלמות, וכל החסידים מספרים סיפורים עד היום, על הרבי הזה, ועל הרבי הזה, והוא קרא אפילו על עצמו שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים, וזה חלון של 70 שנה. זה הסיפור האידילי.

אגב, אם רוצים לנתח מבחינה פסיכולוגית אז הכותרת של סיפור חוני מהתלמוד הבבלי, היא: 'דיכאון האינסופי של חוני הבבלי'. יש פה דיכאון, יש פה אינסופיות, שזה ישר לגמרי כבר מסביר לך את כל העניין הזה של הזמניות.

מלכה פיוטרקובסקי: אפשר לחזק את הדברים שאתה אומר, מהסיכום של רבא את הסיפור בבבלי שהוא ביקש את נפשו למות כי הוא אמר או חברותא או מיתותא. מה זה חברותא אמיתית באמת? זה כשאני מקשה עליך, וכשהוא מקשה. הוא אומר – אם זה לא קיים, אז מוות.

ארי אלון: הירושלמי משווק סיפור על צדיק שחזר אחרי 70 שנה וזה נקלט הרבה יותר. זה כל-כך נקלט, שמסרבים, מסרבים עד הרגע הזה לראות כך את חוני השני, ומפרשים אותו כל פעם בצורה אידילית אחרת. זה בדיוק העניין. אגב, אני לחלוטין לא חושב שזה יהודי או לא יהודי. זה שטויות בשבילי. זה טקסט, זה "אוף" ברודווי. אתה לוקח את הדבר הכי ברודווי, הכי הוליווד, עם החומרים האלו, זאת האמנות של הסיפור הזה,

ואתה קורא נגד זה. עכשיו, האם אנחנו רוצים לתת את זה לתסריטאים או לא? אני לא יודע. האם זה יעבור את אחוז החסימה של האינטליגנציה הישראלית או העולמית? לא יודע. אבל תרשו לי להיות זה שמציג את העניין הזה כאן לפחות. זה לדעתי יכול להיות מודל של תסריט. זה הדקונסטרוקציה, זה דרידה קלאסי, אתה כותב את התסריט האידילי, את חוני הירושלמי, ומישהו תוך כדי בונה כך הלאה.

יאיר רווה: קודם כל, זה קיים בקולנוע. האחים כהן עושים את זה כל הזמן. האחים כהן כל הזמן מציגים סיפור ואת האופציה של הסיפור, כאילו שיש כל הזמן את הנרטולוג שבוחר לך כל הזמן את האופציות, ואתה שואל את עצמך – מה האמת, מה קרה, מה באמת קרה.

ארי אלון: וזה המבחן. אני מאמין, שאם יש יוצר כזה שמסוגל לעשות את זה, והוא מסוגל גם ליצור משהו הכי קיטשי ובו זמנית להכניס את העניין הזה, זה המודל. שוב, אני יודע שזה אפשרי. יתרה מזאת, זה חינוך לשפה

"יהדות שכולה אגדה דומה לברזל שהכניסוהו לאור ולא הכניסוהו לצונן.
שאיפה שבלב, רצון טוב, התעוררות הרוח, חובה פנימית - כל הדברים הללו יפים
ומועילים כשיש בסופם עשיה, עשיה קשה כברזל, חובה אכזרית".

ח.נ ביאליק / הלכה ואגדה

אני רוצה להביא את דבר ההווה. לגבי השאלה של קולנוע יהודי ומהו יהודי, אז אני בצד של ברדיצ'בסקי, של יהודים קודמים ליהדות, ואני אומר את זה מהעמדה שמה שאני מרגיש כציוני שחסר הוא איך הופכים יהודי הווה לגיבורי תרבות. הציונות השכילה לייצר גיבורי תרבות עם הרבה פאתוס, בעיקר דרך עניינים של חיל, אבל כל יתר מקצועות החיים נעלמו. אני אומר את זה, כיוון שאני עוסק הרבה בחיבור שבין יהדות וציונות. אני קורא לזה שאלת המקף – זהות יהודית-ציונית – ואני מגלה, שככל שאני קורא יותר ועוסק יותר גם בצד הספרותי וגם בצד ההיסטורי וההגותי, אני מזהה כמה דמויות הן לא פלקטיות. ואם יש לי פה איזה wishful thinking זה באמת איך דרך קולנוע, שאני מודה שזה עולם שאני רק צורך אותו, אף-פעם לא הייתי בצד שיוצר אותו, זה כלי ענק לעשות את זה. ואני לא זוכר ואולי חכמים ממני יסרקו ב'הארד דיסק', אבל חוץ מהארי בן כנען, ואולי ההוא שהלך בשדות, אז אני לא זוכר גיבורי תרבות שהם מקור להשראה או מלהזדהות.

אני מחפש גיבור היסטורי או דמות פיקטיבית. זה בדיוק המסלול שאני מנסה, לחשוב עליו. אני מרשה לעצמי להגיד שאני בא מתוך איזושהי אג'נדה, כי גם הדוגמאות שעלו פה הלכו הרבה שנים אחורה, הכי מאוחרת היתה מלפני 200 שנה, וכמובן חוני וכדומה, ואני הייתי רוצה להתמקד באזור חיוג הזה של ה-100-120 שנה האחרונות.

רעיון אחד, זה לעשות כמעשה ביאליק. ביאליק כותב את 'מגילת עורפה', שמספרת את הסיפור של הדמות השולית ההיא שלא הלכה איתנו. הרי המצלמה היהודית נודדת עם רות, ולא מספרת את הסיפור של עורפה, ומה שנקרא ואידך זיל גמור. ניסיתי לחשוב על דוגמאות קונקרטיות, עדיין אין, אבל למשל הייתי עושה מין מחשבה כזאת, למצוא צומת שבו יש דמות, שלו היה משהו, יש שם איזה אח שנפרד, יש שם איזו פרידה, יש שם איזה בן שלא נולד, יש שם משהו, ולספר את הסיפור הזה, שזה לרוב אליבא דברדיצ'בסקי זה הסיפורים הלא מסופרים. ברדיצ'בסקי, מפעל החיים שלו היה דווקא לא להראות את המיניסטרים, אלא להראות את הסיפורים המדוכאים.

הכוונה שלי היא לספר, דרך משהו שהוא פיקטיבי, לספר איזו עלילה, או לספר איזו זווית, איזו סמטה צדדית בתוך הסיפור הציוני, שהיא מן הסתם לא מסופרת או לא סופרה. למשל חיים הזז, אחד שמזמן אבד עליו

הכלתו, הוא היה בין הראשונים שכתבו רומנים שלמים על התימנים, בתקופה שאף-אחד לא הכיר בהם. אז אני אומר, זו דוגמה איך להכניס לפנתיאון דמויות שהן לא אלים. אני עסוק הרבה שנים ועכשיו גם ביתר שאת בסיפור מאוד קצר, שכל מי שעוסק בהתמודדות עם זהות יהודית וישראלית אמור להכיר או לעסוק בו, זה סיפור שנקרא 'הדרשה', שבעיני הוא סיפור מכונן. אפשר, כמו גויאבה, לאהוב או לשנוא אותו, אבל אי-אפשר להבין, לדעתי, ישראליות מהי, בלי לעבור דרך 'יודקה'.

יודקה, כשמו כן הוא, זה היהודי הזה עם הטוויסט הקיבוצניקי, הוא היהודי החדש, או עולה או חלוץ שהגיע מרוסיה, והוא כבד פה, מה שאמור להדהד לנו את ידידנו משה, והוא למעשה חלומי הרטוב של כל סדרן עבודה בקיבוץ, כי הוא לא מתווכח עם אף-אחד, והוא עובד כל הימים, ושומר בלילות. התקופה היא די ברורה שזה ימי טרום המדינה, תחילת שנות ה-40. ופתאום פעם אחת, הוא נכנס כנראה למועדון או לחדר האוכל (אין את השם המפורש לכל אורך הסיפור לא את הקיבוץ ולא את המילה חדר אוכל, אבל אנחנו יכולים להבין את ההקשר ואומר – אני דורש לדבר. ואז כולם המומים, כי זה מישו ש-מה פתאום אתה מדבר? זה אחד שכוחו בעשייה, כמו כל ציוני טוב. מסדרים לו שולחן כזה כמו של צביקה הדר כזה ב'כוכב נולד' איזו חבורה של חברי ההגנה, שזו האליטה שיושבת באותה תקופה, ויש שם את 'צביקה הדר', שזה יושב ראש הוועדה, ואומר לחבר יודקה – דבר. ובעצם כל העלילה, שכנעט אין ממנה בכלל, מתפתחת סביב הדברים שנושא יודקה. החבר יודקה נותן דרשה, שמה יהיה הפשט של הדרשה? הפשט הוא הסיפור ההיסטורי, יש שם story, בהיסטוריה זה הסיפור של העם היהודי, והוא נותן את המבט שלו על ההיסטוריה, ומחלץ ממנה הרבה תובנות, שקשורות בעצם לשאלה עד היום שאני חושב שאנחנו מתווכחים עליה של בעצם מהי יהדות ומהי ציונות ואיך הן משוחחות אלה עם אלה.

בלי להיכנס לתכנים ולנרטיב עצמו, לכו קראו, זה סיפור שנחשב קצר, בכל מיני מעגלים הוא כבר נחשב ארוך, אבל אז הוא היה נחשב סיפור קצר. התובנה שלי על 'יודקה', חוץ מזה שהוא סיפור מכונן, ויודקה זו דמות מומצאת, למרות שיש לזה גרעין היסטורי, זה חבר קיבוץ גבת, אבל לא ניכנס לזה, הוא דמות בדיונית, שמספרת את הסיפור שהחברה הישראלית מדחיקה אותו. זאת אומרת, אני חש שיש היום מגננה, זאת אומרת, השיח של קולנוע יהודי שרץ לקבל בעיניי, סליחה על הביטוי, גושפנקות מכל מיני ספרים עתיקים, לא מביא בחשבון את הסיפור שהודחק פה בתוך השיח הציוני, שעלה מתוך ביקורת גדולה על הדברים הללו, ולא לעשות את זה כדי להחזיר חזרה דבר שאיננו, אלא בעצם להראות את השיחה המורכבת, ואנחנו עוסקים פה בשאלת זהות, העמדה שממנה אני עוסק בסיפור כמחנך, של הסיפור שלנו כציונים, אתה לא יכול לעסוק בזהות הזאת מתוך רומנטיזציה, לפעמים אפילו אינפנטיליזציה של העבר. זאת אומרת, הכל כנס לכיוונה של מדינת ישראל, היו כל מיני עיכובים בדרך, אבל בעצם כולנו כבר ידענו את התשובה – הנה, אז כמו שאמרתי קודם בדוגמה שלנו זה הציונות, אז היה איזה רמב"ן אחד עם מצוות יישוב הארץ, והכוזרי, והרב קוק, כל מיני כאלה שנותנים גושפנקות לאנשים עם כיפות, ובעצם היה פה סיפור של שבר, ואני חושב שהזהות הציונית באה לפתור בעיית שבר אחת של היהודים ויצרה בעיית שבר אחרת שלנו היום. אני חושב שזה הדבר שמפעיל אותי,

איך לעשות את זה לא דרך פלקטיות, ולא להגיד – החילונים ניצחו או הדתיים ניצחו, אלא להראות שאלה ואלה, אלה מתוך בורות, אני מדבר על הצד החילוני, ואלה מתוך, בעיניי, סוג של איזה העלמת עין מכוונת של מחנכים דתיים, שלא מביאים את הסיפור של הזהות הציונית, לא כתאריכים אלא כשאלות מהות, לא מביאים את זה, אין העמדה של הדברים האלה. ובעצם על-ידי זה שאני עושה כביש עוקף לסיפורים המכוננים, שתיכף אני אגיד מהם חוץ מיודקה, אני הולך למקום הרומנטי, האידילי, שבו ברור שיש קשר בין ציונות לחסידות, שיש קשר בין ציונות לסיפורי חז"ל. עכשיו, זה כביש עוקף ריאליה. זה יוצר רומנטיזציה, ובעיניי לא סתם הרבה פוסט ציוניים גם נדבקו לפרד"ס של היהדות ב-20, 30 שנה האחרונות, כי זה פותר אותם משאלת הזהות הציונית, בוודאי הם מרגישים מספיק יהודים בשביל לעשות את זה. אני לא מדבר על כאלה שהתנתקו לגמרי אל האוניברסליזם של האינטרנט.

למה אני אומר את זה? המקום שאני גיליתי, ולי הוא היה חדש, כי פרד"ס היהדות שאני גיליתי זה דרך מפעל החיים של ארי, ואח שלי מוטי, ועוד אנשים, גדלתי ישר לתוך הסיפור של היהדות. באתי מבית מפא"יניקי, שכונת פועלים, אבל אף-אחד לא סיפר לי את הסיפור הציוני. זאת אומרת, היום אני מוצא את עצמי במהלך הפוך שאומר – היום זה כבר לא מהפכה לדבר על יהדות, זה אבל כשמאלימים/כשמעלימים – או ב-א' או ב-ע' – את הסיפור הציוני, אנחנו מגיעים למחשבת גולה. זה לדעתי מה שקורה. בגלל זה גם שאלתי את השאלה הפותחת, כי לא רציתי להיות באיזו עמדת המוכיח בשער. הייתי רוצה שהשאלות האלה יהיו גם דרך המשקפיים הציוניים.

אני רוצה להראות איך אני קושר לנושא גיבורי תרבות. אני נחשפתי לעולם של ביאליק, וברדיצ'בסקי, ואחד העם, ושופמן וכל החברים הללו, וזיהיתי שם את השבר, וזה מה שחיבר אותי. היום, כשאני מלמד, אני מוצא את ההזדהויות עם חבריה שאין להם לא את היהדות ולא את הציונות ואת היכולת שלהם להתחבר לשבר הזה של הזהות. מה שחשוב בעיני הוא קודם כל ההכרה שיש שבר, היכולת לראות את זה, אבל גם הדבר הנוסף, שזה היום בעולמנו הפוסט מודרני, אני גם רוצה לדבר על התקווה, ועל מה שיש לעשות עם השבר הזה, ואז התחלתי לחשוב על כמה דברים, ובזה אני אסיים.

האחד, זה באמת לייצר איזה משהו בדיוני כמו סיפור מגילת עורפה. פשוט לפתח את הדמות שלה לכדי סרט. הסיפור השני, הוא לקחת את יודקה, לספר את הדרמה שקורית שם, ולהראות את קווי האופי שבעצם הספרות העברית, שהיא זאת שבעיקר מביאה את השאלות האלה, שהביאו בסופו של דבר ליצירתו של יודקה כזה, יודקה הוא תוצר של איזה 50-60 שנות ביקורת גולה ולהראות את זה דרך הסיפורים האלה. זאת אומרת, אני לא יכול שלא להבין את יודקה דרך סיפורי השבר של ברדיצ'בסקי, אי אפשר לראות את זה בלי לראות את ברנר, יש שם ממש קטעים שלמים שרואים אותו שהוא עשה copy paste בנאום שלו מ'הערכת עצמנו בשלושה כרכים' של ברנר, ממש אפשר לראות את הדבר הזה, ובעיניי השיח הרב טקסטואלי, שכמובן שכשאתה הולך לברנר ולברדיצ'בסקי אתה לא יכול שלא להבין עם איזה טקסטים קדומים הם משוחחים. זאת אומרת, אם הוא היה יכול מבחינה ויזואלית קולנועית, שלי אין השפה הזאת, להראות, (אני כן יכול להראות את זה

טקסטואלית, אני לא יודע איך להראות את זה ויזואלית), להראות איך יודקה כזה, שעל פניו מישוהו קורא אותו, אולי איזה מין קיבוצניק, שרק תן לו כל היום לא יודע מה לעבוד וזה, שהוא תוצר של שיחה יהודית-ציונית ארוכה, נורא כואבת, אבל עם תשובה, עם אמירה ברורה מה כן צריך להיות פה, ולהראות איך הוא משוחח דרך תחנות שלפחות אני יודע שהן ספרותיות, אני לא יודע איך אפשר להראות אותן קולנועיות, בתוך ההתפתחות של הסיפור הציוני. בעיניי זה מעשה ענק, כי זה גם להימנע מאיזו מין לאומנות כזאת, ואיזה מין לא יודע מה, ומצד שני להגיד שאנחנו קוראים את היהדות שלנו דרך הציונות שלנו, שזה מדרש שהיום כמעט לא עושים, אלא אם כן אתה בעמדה מתנחלת. זה סיפור שאני חב לו הרבה לבנייה שלי כאדם יהודי-ציוני, והייתי רוצה להנחיל אותו הלאה.

אני מאוד רוצה להחזיר את הקול של ברנר. אני אומר שברגע שמבינים את הסוד, כאילו באים ואומרים – אהה, הוא קיבוצניק – אז אתה רואה, אתה מפיל את האסימונים, והדברים נחשמים. אני מדבר היום, כשאני

יונדב קופלן: יודקה הוא רומן בלי עלילה, אבל מאחוריו המון סיפורי חיים בעצם, שצריך רק לדמיין אותם או לאתר מכמה וכמה ביוגרפיות. אני חושב שהרעיון שלך הוא גדול. אני חושב שהאמירות החצי מופשטות שלו מגובות בעלילות חיים, מגובות על-ידי כל מיני סיטואציות במשפחה שלו, ברבותיו, 2-3 דורות אחורה.

יאיר רוה: קודם כל, צריך להסביר, היתה סדרה שנקראת 'קסם הנעורים', סדרה איטלקית של 6 שעות שעוברת באיטליה דור אחרי דור אחרי דור אחרי דור, ואתה רואה את זה, שאתה מכיר את כל הדמויות, ואתה עובר קדימה בזמן, ואתה רואה איך הזמנים משתנים וההיסטוריה עוברת. ופה יש באמת את השכבות או הטבעות של העץ בתולדות היהדות / ציונות של ה-100 השנים האחרונות, ההתנדדות הקוטבית היא כל-כך חזקה – כן יהדות לא יהדות, כן ציונות לא ציונות, סוג של יהדות, עם זקן, בלי זקן, הגרפיקה של פני היהודים 4 דורות אחורנית היא כל-כך קוטבית, שיש פה חומר שיכול להחזיק מין סוג של או סרט אפי, או מיני סדרה כזאת שחוצה מאה שנים.

ירון לונדון: כשאנחנו מפריזים קצת ביכולות הכלכליות שלנו ובתנופה, אז אין לי טענות, מוכרחים להעז, אבל פה מדובר על סיפורה של הציונות דרך סיפורם של כמה משפחות. זו משימה קולנועית.

יאיר רוה: זה לא דווקא ציונות. הציונות היא אפיק אחד מתוך זה. יכול להיות שחלק מהמשפחה נשאר שם, כי הוא נשאר חרדי, ולא עלה בשום פנים לארץ, ונכחד בשואה או התבולל.

ירון לונדון: טוב, צריך לרשום את זה בפנינו. יש למישהו רעיון איך להתמודד עם זה?

מביא את הסיפור – אהה, טוב, אז הייתה איזו כת כזאת שקוראים להם קיבוצניקים, הם לא מייצגים כבר שום דבר, זה לא רלוונטי הסיפור. זה לא שאני עובד בקהלים של אלפים, אבל במקומות שבהם אני מדבר את זה, בצבא, בתנועות נוער.

יש לי עוד שני רעיונות. רעיון אחד הוא להתמודד עם סמל מאוד ישראלי ודרכו לספר את הסיפור, זאת אומרת, לא עם דמות. ואז חשבתי לקחת המכולת, או הצרכנייה, כפי שקראו לה, באופן שבו יעקב שבתאי התמודד אתו וגם כי זה סמל לשכונת עובדים מפא"יניקית, והגלגול של הסמל הזה שיצרה הישראליות, שאנחנו גם יודעים בגדול מה סופה, אפרופו כל הדיונים שיש היום בעיריית תל-אביב, ודרכו להראות את הסיפורים שקורים בצרכנייה. אם הולכים ברוחו של יעקב שבתאי, שבעצם מראה שמפא"י נפלה, עוד בצרכנייה. סבתא שלי בקרית חיים גם קראה לזה גם צרכנייה.

ארי אלון: הייתה הצגה כזאת, נדמה לי, של הלל מיטלפונקט על המכולת. זה נקרא 'המכולת'.
מזמן. אני לא ראיתי אותה.

אז אני מכוון לדעת גדולים. וההצעה האחרונה היא, סליחה שאני, ככה, ממליץ על האזור שלי, אני מאוד גאה לחיות היום בעמק חרוד, כשעמק חרוד הייחודיות שלו, אני למדתי שם עם עזריה אלון כשהוא עוד חי, אז כשהוא עשה לנו סיורים בעמק, אז שאלתי אותו – למה אתה עושה רק עד עפולה? זאת אומרת, הזרחנו עד הגבול. הוא אומר – מה זאת אומרת? העמק נגמר בעפולה. אז זאת גאוונה, כן, העמק נגמר בעפולה. אבל מעבר לאמירה הזאת, אז יש משהו שהוא מאוד ייחודי לאזור הזה, שאני חושב שהוא יכול לקחת עליו הרבה יוצרים, שיש שם דחיסות, לדעתי, שאין אותה לא ביהודה ושומרון מהצד המקראי של המפה, ואין אותה בחצר כנרת מהצד הציוני של המפה, שבתא שטח מאוד יפה יש דחיסות של אתרים חלוציים ומקראיים, כשהדבר היפה, שאנחנו עושים את זה כסיורים, זה לחלץ את הסיפור שהם מייצרים ואיזו תודעה הם מייצרים. זאת אומרת, אתה יכול לבד לספר את הסיפור של המקרא, אתה יכול לספר לבד את הסיפור של החלוצים, ואנחנו יודעים שהחבר'ה שהתיישבו שם באו לספר סיפור, שמנסה לשזור את עצמו, וזה לא רק איזה קונקטורה של חנקין שלקח את גוש נוריס. אני אומר, יכול להיות שזה אזור שיכול לספר סיפור שמתמודד בדיוק על שאלת המקף, שאותי לפחות מאוד מעסיקה, על יהדות וציונות, בין אם זה על-ידי דמויות אמיתיות שפעלו שם, בין אם זה לקחת את הדמויות ההרואיות שפעלו שם, או את הדמות הטרגית של שאול. אפשר לספר את זה דרך הרבה מקומות, ולראות איך גיאוגרפיה יוצרת ביוגרפיה.

אלון נולד בירושלים למשפחה דתית-לאומית .
 בנו של השופט פרופ' מנחם אלון, ואחיהם של השופט ספי אלון,
 השר וחבר הכנסת לשעבר הרב בנימין אלון והרב מרדכי אלון.
 למד במדרשיית נעם בפרדס חנה, ולאחר שירותו בצה"ל יצא
 בשאלה וחדל לקיים אורח חיים דתי.
 למד מחשבת ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים. עבודת
 התיזה שלו לתואר שני עסקה ב"סימבוליזציה של מרכיבי
 העלילה בספור התלמודי" (1982).

באמצע שנות ה-70 של המאה ה-20 היה בין מייסדי "הסמינר
 היהודי-ציוני" באורנים (כיום "המדרשה באורנים"), אחד
 המוסדות הראשונים בארץ שפעלו לפיתוח לימודי יהדות מתוך
 השקפה שאינה דתית. עסק בהדרכת אנשי חינוך ובפיתוח
 תוכניות לימודים ברוח הסמינר.

במהלך עבודתו כמורה ומחנך הוציא אלון מספר חוברות לימוד
 בנושאים שונים מתולדות הציונות ומדרשים אודות פרשת
 השבוע בו מגיש אלון את פרשנות מסורתית למקורות חז"ל עם
 טקסטים מודרניים, ופרסם מאמרים ומסות רבים.
 עוסק בהוראת מחשבת ישראל, מדרש, תלמוד, אגדה וספרות .

מלמד בישיבה החילונית" בינה, "סמינר אפעל, מרכז חינוך ליאו
 באק ובמכון שלום הרטמן, בו הוא משמש כעמית מחקר .
 לימד בעבר בסמינר הקיבוצים, גבעת חביבה, מכללת אילת, בית
 מורשה בירושלים, קולות, בית המדרש לרבנים באמריקה ובית
 המדרש לרבנים ליהדות מתחדשת בפילדלפיה.

שמו של קורס הקיץ שאני אעביר הוא 'המנוחה שכתב את סיפורי התלמוד', ותת הכותרת: סדרת דרמה
 תלמודית על רבנים יצריים. זאת תת הכותרת. עשרת מפגשי הקורס מציגים את עשרת הפרקים הראשונים של
 סדרת דרמה תלמודית בת 40 פרקים. בכל מפגש יוצג אחד מסיפורי המחאה התלמודיים הגדולים. יש פה
 רשימה של כל מיני סיפורים. אני החלטתי, שכשאני אגיע לאלף אני מפסיק. מה שאני קורא סיפורים. אני
 מתווכח עם יונה פרנקל זכרוננו לברכה ואחרים. יש יותר. עכשיו, יש פה את הרשימה של הסיפורים, אני לא
 אלאה אתכם, של ה-10 הראשונים, זה מתוך 40. יש לי ויכוח עדיין עם דינה, אני רוצה שזה יהיה 40, כמו עונות
 – עונה ראשונה, עונה שנייה, וכך הלאה. אבל אני מעוניין ב'מנוחה שכתב את סיפורי התלמוד', ואני אקרא לכם
 רק את שני המשפטים האחרונים. הטענה שלי, שכל הסיפורים האלה על תלמיד חכם יצרי ויצירתי, הם לא
 סיפורים היסטוריים, הם נוצרו כולם, ולא ניכנס כרגע לעניין, בתקופת הסתמאים, אחרי תקופת הסתמאים,
 חלק לא מכירים את המושגים האלו, אבל יש לי פה איזושהי פנטזיה, שהיא לא רחוקה מתזות מדעיות
 שקיימות, שהתלמוד נכתב כמו שהזוהר נכתב, כלומר, אם מדובר באחד שכתב את זה, או חבורה שכתבה את
 זה. אם זו חבורה, אני מעוניין להיכנס לחבורה הזאת שכתבה את התלמוד, להסתובב איתה. אגב, ככה הייתי
 עושה סרט על הזוהר גם כן, בכלל לא מעניין אותי רבי שמעון בר יוחאי ההיסטורי וכל החבר'ה האלה. מעניינת
 אותי החבורה הזאת, שמסתובבת שם בספרד במאה השלושה עשרה, לא חשוב כרגע, ונכנסת כל פעם, זו סדנה,
 הם כל פעם נכנסים לדמות אחרת. המטרה שאני רוצה היא ככה, יש פה איזו חבורה, נגיד 3-4, שהם כל פעם
 מחליטים – אנחנו נכנסים לדמות אחרת. הם מחליטים – עכשיו אנחנו נהיה, ואני בכוונה לחצות

דמויות היסטוריות לגמרי, ראש הישיבה הוא דוד המלך, בכוונה אני אומר את זה, ואני יודע מה? הרב שלו זה עירא היאירי, בלי שהוא יודע בכלל מי זה. אחר-כך הם קופצים והם מחליפים תפקידים, הם מורידים תחפשות, ואז הוא הופך להיות רבי יוחנן וריש לקיש. אחר-כך הנשים שם. אחר-כך הוא הופך להיות רבי חייא. זאת אומרת, אני מציג את זה כסדרה. ואני מכניס כמובן גם אותי או אותנו, את המציאות שלנו. אבל סיפורי התלמוד ככה זה מין אוסף מרתק, שהוא חלק מאיזושהי סדנת דרמה של יוצרים שהמציאו אותם יש מאין. סליחה, לא מאין, אלא על סמך כנראה, דמויות היסטוריות, שלאחד קראו רבי עקיבא, שאין לנו מושג קלוש מי הוא היה בכלל, ממש כמו שאין לנו מושג קלוש מי זה היה דוד, וכך הלאה. זאת אומרת, הכניסה לראש של החבורה הזאת. כלומר, נגיד סתם הצעה, נגיד על הזוהר, אני מעוניין פשוט להיכנס לראש של די לאון וגייקטיליה, שאגב, אין סיכוי, זאת שערורייה, אין סיכוי שייקראו רחוב בארץ על-שם משה די לאון. אין סיכוי. כי זה מאיים על זה קנאי האלוהי רבי שמעון בר יוחאי. זו שערורייה. עכשיו, זאת חבורה מדהימה. לא חשוב, החוקר גרשום שלום אומר שהוא כתב, ואחרים אומרים שהוא חלק. אני רוצה להבין את החבורה הזאת.

יש לכם פה אוסף שלם של סיפורים, שברגע שאתה עושה את המפנה, ואתה מבין שזה לא היסטורי או פסאודו היסטורי, אלא זה שייקספיר, אתה כותב סרט על האיש שנקרא שייקספיר, או על אגתה כריסטי, לא חשוב, או על דמויות שהזכרנו כרגע, אתה מפיך פה דברים אחרים לגמרי, אתה מבין שהם תסריטאים במלוא מובן המילה, הם יוצרים במלוא מובן המילה, הם המציאו, כלומר, המהפכה של ביקורת המקרא שאני מאמין בה באמונה מוחלטת, שהכל פה הוא פסאודו אפיגרפיה. זה נכון לגבי תהילים. אגב, יש פה אלמנטים חינוכיים לא רגילים. פה אני אומר כרגע, זו לא המהפכה הציונית, זו המהפכה החילונית, זו המהפכה ששמה את הדברים, שמתמקדת במספרים, ביוצרים, ולא בגיבורים, ואז אתה נכנס לתוך הדמויות האלו ומספר את הסיפור שלהם דרך האופן שבו הם ראו את הגיבורים, אז זה הבבואה הרוסית, זה התכסות עצמית.

אז פה יש לי הנחת עבודה שאמרתי אותה כמה פעמים, זאת גם הכותרת, שזה העוצמות הגדולות של התלמוד הבבלי ושל הזוהר, שמדובר פה באוונגרד שהוא הולך נגד הזרם, by definition. כלומר, מי שלא יכול להרשות לעצמו לקבל את זה, לא יכול לראות את זה. עכשיו, זאת ההנחה. יש פה אוונגרד שהולך נגד הזרם, והוא לא שוחט פרות קדושות רק כדי לשחוט פרות קדושות, הוא רוצה לשרוד, הוא מנודה, אבל המנודה נשאר חלק מהקהילה, והוא בעצם רואה את הדברים האלו כמו מצורע, שבעצם כולנו כאלה, או חלק מאיתנו כאלה.

ירון לונדון: אני הצעתי לקחת את הגרסה הנאיבית, את הגרסה של

התלמוד הירושלמי ולעשות ממנה סרט מצויר, שנותן דמיון משולח לאמנים, עולמות צונחים, עננים צועקים, סיפור, ובסוף מגיע כמובן לקונפליקט של הזקן עם המודרנה, שזה נחמד מאוד, ובסוף אולי לטובת הסוף האופטימי שכל סרט אוהב, הצעירים מחבקים את הזקן ואומרים לו, אני יודע? – הוא לא מת, אצלנו הוא לא ימות, למדנו ממך המון, רבינו. נגיד ככה.

ארי אלון: מסתובב שם כל הזמן מישוהו שפשוט קורא נגד הסיפור.

ירון לונדון: אני הייתי הולך על חוני, הייתי הולך על הסיפור שלו, סיפור אגדה גמור טוב, חיובי,

יפה. מה אתה היית עושה?

אחד הסיפורים היפים, שהרבה מביאים אותו כמבוא להלכה ואגדה, סיפור שקורה בין רבי אבהו ורבי חייא בר אבא. אני אספר אותו בצורה קולנועית. שני רבנים גדולים הולכים יחד לכינוס גדול, conference גדול, פתוח לקהל, הקהל כזה, יש שני מרצים שבאים, שני רבנים שבאים, ומתכנסים בשני אולמות ענקיים. אחד דורש בהלכה, לאחד קוראים רבי חייא בר אבא ולאחד קוראים רבי אבהו. אגב, זאת חוויה של כל מי שעובר את ההקהל. פתאום אתה רואה לאט-לאט תנועה של כל הקהל עוזב את רבי חייא בר אבא, ועובר לרבי אבהו, מול העיניים שלו. עכשיו, נגמר הדבר הזה, הם חוזרים יחד במונית, כל הדרך מתל חי, או משדה בוקר ביחד. רבי חייא בר אבא במצב של חלשה דעתו מוחלטת, הוא בדיכאון מוחלט. רבי אבהו מנסה להרגיע אותו כל הזמן. בנקודה הזו מסתבר, וזה חלק מהסיפור, שהם צמד, הם כל יום נפגשים, הם כל יום נמצאים ביחד. בשלב מסוים רבי אבהו מנסה להרגיע את רבי חייא בר אבא או ליישב את דעתו, כי הוא מבין, שכמו רבי יוחנן, זאת אומרת, חלשה דעתו, הוא יכול להרוג אותו, הוא יכול להתפוצץ, הוא יכול לספר עליו כל מיני סיפורים. לא ברור לו למה עזבו אותו, אז הוא מרגיע אותו ואומר לו- תשמע, למה הדבר דומה? לשני סוחרים, שני רוכלים, אחד מוכר דיסקית, פיצ'פקס, סכינים, חוט ומחט, והשני מוכר יהלומים, מיני זהב, משהו כזה. על מי קופצים כולם? כאילו הוא אומר – תשמע, ברור שיבואו אלי, שאני האקורדיוניסט סך הכל, אני המוסיקה הזאת של מעליות. מתגלה לנו אינפורמציה נוספת, והיא שכל יום רבי חייא בר אבא מלווה את רבי אבהו לביתו, שזה קוד מאוד מאוד משמעותי בהיררכיה – מי שמלווה את מי הוא יותר חשוב. איך מתרגמים את זה היום? גם את זה אפשר לתרגם. אבל הוא עושה את זה בגלל יקרא דבי קיסר, בגלל שרבי אבהו הוא סלב, הוא מקורב למלכות, הוא לא רק סלב, הוא היהודי החשוב ביותר. אז בגלל זה. אבל בעצם יש פה הבלעה שרבי חייא בר אבא הוא בעצם תלמיד חכם יותר גדול. עכשיו, זה המתח בין השניים. בקיצור, השאלה היא למה עזבו כולם? רבי אבהו מנסה להעביר את זה לא לבעיה של בני האדם, אלא לבעיה של הטקסט, של הז'אנר – עזבו בגלל

שאתה לימדת בשמעתתא ואני לימדתי באגדתא. כולם תרגמו – אתה עבדת על הלכה, והלכה זה לא מעניין, זה אפור, זה שטויות, ואני באגדה. אבל הסיפור הוא אחר לגמרי. יש ביניהם מתחים איומים, שהם כן עולים דרך המספרים ואותם אתה צריך להבנות. למשל, רבי אבהו הוא מאוד כריזמטי, הוא יפהפה, הוא יותר יפה מרבי יוחנן, שהוא מלך היופי של כל הזמנים. רבי חייא בר אבא הוא תלמיד חכם אבל מאוד מאוד לא יודע לעבוד עם קהל גדול. זה קורה בקיסריה, אתה מצלם את זה בקיסריה, כל קיסריה יודעת כל יום שרבי חייא בר אבא מלווה את רבי אבהו, אבל כולם יודעים שזה לא בגלל שהוא יותר חכם ממנו, אלא בגלל שהוא יותר מכובד ממנו. אותו יום רבי אבהו חורג מגדרו ומלווה את רבי חייא בר אבא, וכולם רואים את זה בסרט, ואפילו לא התיישרה דעתו. כלומר, הוא עדיין כועס עליו ורותח. עכשיו, למה אני אומר? כי הסיפור הזה הוא בדיוק אותו סיפור של רבי יוחנן וריש לקיש, אני מדבר על סיפורים מוכרים, הפיצוץ קיים פה, יש פה מתח לא רגיל בין השניים.

ירון לונדון: אני מתלבט בשאלה איך מעלים את הרעיון.

מלכה פיוטרקובסקי: זה סיפור על רייטינג.

ירון לונדון: אני מבין על מה זה. את הנמשל אני מבין. עכשיו צריך לחבר את המשל. איך לחבר את המשל – בסדר, חשבתי שאפשר יהיה למצוא פתרון.

ארי אלון: השאלה אם אתה צריך את המוצר המוגמר. אני חושב שיש הרבה אפשרויות לנמשל.

ירון לונדון:

יש לי כמה סיפורים. הראשון הוא על יהודי אחד, ושמו ירחמיאל לוקאצ'ר נולד כנראה ברוסיה בסביבות 1880 נשלח לארץ, והוא אפילו למד במחזור הראשון של גימנסיה הרצליה. הצטרף להגנה, ואח"כ לשומר. הוא היה איש יפה מאוד, חסון מאוד, ללא חת אבל פרחח לא קטן. בעקבות מאורעות 20-21, הוא רוצח קצין משטרה ערבי ביפו, שאותו הוא מאשים בשותפות לפשיטה על מעון העולים ביפו, שבמהלכה נרצחו 16 איש. לאחר מכן, הוא הצטרף לגדוד העבודה, שהיו בו גם אנשי השומר, השומר, שהיו מהעלייה השנייה. בשלב מסוים הארגון הצבאי, שבתוך גדוד העבודה שולח אותו לגרמניה להשתלם, ושם הוא פוגש קומוניסט יהודי, שמגייר אותו לקומוניזם. הוא הופך לקומוניסט ומגיע לארץ בחזרה והוא כבר חבר ב-פ.ק.פ. במפלגה הקומוניסטית הארצישראלית. בסביבות שנות ה-30 הראשונות האנגלים מגרשים אותו מהארץ, כמו רבים אחרים, שגירשו אותם מהארץ בעקבות המאורעות בכותל, ואותו בעקבות קומוניזם וכדומה. והוא נוסע לאירופה, כנראה

לרוסיה, והופך שם למרגל למען הקומינטרן. יש לו אישה, ויש לו גם ילד והם נוסעים איתו. עקבותיו נעלמים בתקופת מלחמת העולם השנייה, ולא יודעים מה עלה בגורלו.

בעלייה הגדולה של שנות ה-80, העלייה הגדולה מרוסיה, מגיעים האישה והבן. הבן אפילו נשאר בארץ, נשאר אצל משפחה מאומצת. האישה שם. ואז משהו מפיץ באיזה ביטאון בעמק הירדן שראו את ירחמיאל לוקאצ'ר חוזר והוא מסתובב בארץ כמשולח זקן פרוע וסנדלים, וכשמזהים אותו, הוא צריך להיות כבן 90 כבר. אבל הפושע חוזר בתשובה, הקומוניסט הבין, רוסיה התפרקה או עומדת להתפרק, והוא חוזר לארץ. לוקאצ'ר חוזר. ושדרן טלוויזיה אחד, לא שנון במיוחד, לא חשדן במיוחד, ששמו ירון לונדון, נדלק מהסיפור, כי אמא שלו הייתה בגדוד העבודה, ועשה על זה תוכנית שלמה – האם לוקאצ'ר הגיע? ורות לוביץ', למשל, החברה הכי זקנה של המפלגה הקומוניסטית אומרת – אין שום ספק שהוא הגיע, אבל הוא שייך למסורת של המחתרות בתקופות שנות ה-30 וה-40, ויש לו גם טראומה ממלחמת העולם השנייה, והוא לא מוכן לגלות את עצמו, הוא מסתובב פה כמו איזה אליהו הנביא ולא מגלה את עצמו. וירון לונדון נוסע לבית אשתו בטבעון, ואשתו לא יודעת מה לומר בדיוק, היא לא ראתה אותו. בסוף התברר שאיזה בדאי אחד מעמק הירדן הפריח את השמועה הזאת. הוא כנראה מת במלחמת העולם השנייה, הוא איננו, אבל מה שהיה מעניין זה איך אנשים כמוני ואחרים ניווטו לאגדה הזאת, מפני שהיא, ככה אני מסביר את זה, א', היא הגישה לציונות מנחה, כלומר, 'חוטא' חוזר בתשובה, מי שבגד בציונות, והלך לקומוניזם וכו', הנה אנחנו רואים שאפילו הוא הקומוניסט הזה הלוהב התחרט וקיבל את המנה שלו. הוא חזר ארצה, הוא הגיע לארץ, נחלץ מעבר למסך הברזל, הוא האמין בו כל-כך בקומוניזם, שעונשו היה הסוף שלו – נכלא בכלא לוביאנקה, וגם ישב באמת כמה שנים, ובסוף, מה הסוף? הציונות ניצחה, הוא מגיע לארץ. וזאת הסיבה גם, שהסיפור הזה התקבל בשמחה כל-כך גדולה. זה היה בשנות ה-80. אבל הסיפור של לוקאצ'ר, המסתורין של לוקאצ'ר, הביוגרפיה של לוקאצ'ר היא ביוגרפיה מדהימה. אתם יכולים למצוא אותה גם בויקיפדיה. אז זה סיפור אחד.

סיפור אחר זה אחרי הקונגרס של אוגנדה הוחלט לשלוח משלחת למה שנקרא אוגנדה, בעצם הם היו בקניה, אתם יודעים. ויש סצנה, שכתב עליה היסטוריון מחיפה, מאוניברסיטת חיפה, שכחתי את שמו, על הסיפור הזה. נשלחים 3 אנשים לתור את הארץ ולבדוק אם היא מתאימה להתיישבות יהודים, ולהגיש את הדין וחשבון שלהם לקונגרס הציוני. בשלושה יש נחום וילבושביץ, שהוא אחיה של מניה שוחט, הוא מראשוני התעשיינים בארץ, תעשיין השמן ואיש מאוד מעשי, ואיש העלייה השנייה, וקצין בריטי אחד, ומלומד גרמני, לא אנטישמי, שמלמד בקהיר. הם שלושתם באים לחבל הארץ השומם הזה, שהיום כאמור הוא בקניה, משלחת מטעם הקונגרס הציוני לבדוק את אוגנדה. אני לא רוצה להמשיך הלאה. עכשיו, תארו לעצמך, הוא אחר כך חוזר לארץ, וילבושביץ, שהיה אגב טריטוריאליסט, הוא דגל בהתיישבות באוגנדה, אבל הוא מבין ששם לא יתיישבו יהודים, הוא גם מסביר את זה וכותב ביומנים שלו למה לא. הוא מגיש דין וחשבון. מה שמצחיק נורא זה הדו-שיח שמתקיים בין שלושת האנשים האלה בישימון של קניה. אתה שומע קולות של אריות, הם פוחדים, בעיקר וילבושביץ פוחד פחד מוות לצאת מהאוהל בכלל. תוך יום בכלל הם מאבדים זה

את זה. רוב הזמן הולך על חיפושים והם מחפשים איפה זה. זה ממש מחזה של בקת. אתה רואה במה שטוחה לגמרי, אין בה כלום – ג'אן, ירחמיאל, באיזו שממה, אתה שומע אריה, ועכשיו הם מתווכחים על ציונות כל הזמן, כל הזמן הם מתווכחים – מה נוכל לחרוש פה, מה נוכל לזרוע פה, וזה, והנה הבריטים הולכים לסלול את מסילת הברזל לאורך מזרח אפריקה, מוציאים מפות, וכולם עם כובע שעם כזה בריטי. זה סרט מינורי מאוד, כולם כותבים כל הזמן, מביטים במשקפות. חוזים בג'ירפות, אריות וחיות אחרות. זה גם קומי, אבל גם כל הסיפור הציוני ישנו שם. זה סיפור נהדר.

רעיון נוסף, מבוסס על דמות נוספת מימי העלייה השנייה, והיא יחיאל מיכל הלפרין, שהתפרסם במיוחד כאשר דן בן אמוץ עשה חיקוי שלו בתוכנית 'שלושה בסירה אחת', ואחר-כך אני חושב חיים חפר ודן בן אמוץ ציטטו את זה ב'ילקוט הכזבים' שלהם, על יחיאל הלפרין, שנכנס לכלוב של אריה בקרקס ביפו, והוא רצה להוכיח שהוא יהודי גאה חדש נורא, זקוף קומה, ועשה לאריה חרר, חרר, והאריה נבהל. משהו כזה. זה היה הסיפור על יחיאל מיכל.

אותו יחיאל מיכל היה בן של רב מאוד מאוד עשיר, נגיד יהודי בפינסקר אני חושב, והוא עלה ארצה בעליה הראשונה, יחיאל מיכל, והיה טיפוס מורד כזה, והסיפור הגדול עליו היה למשל, שבחגיגות בנס ציונה ב-1886 או 7' הוא התפרץ לתוך המדורה רכוב על סוס עם דגל מחנה יהודה, משהו כזה, ותקע אותו באדמה, קיבל את מאיר רוטשילד שאז סייר שם.

היה לו רעיון, הרעיון שלו היה להכליא יהודים, גיבורים יהודים, עם נשים בדואיות, כדי להקים פה גזע חסון, כמו שמכליאים פרות – האחת נותנת הרבה חלב, השנייה חסינה מיתושים, וביחד אתה יוצר גזע מקומי בלאדי, שיכול לעמוד בכל הסבל.

אחר-כך הוא קנה את אדמות נס ציונה מלרר, שקנה את זה מאיזה ערבי אחד, ועלה על הגבעה, כשהוא רצה לחלק את זה בין האיכרים, הוא קונה בכסף שלו, מחלק את האדמה, והוא הכניס רגב עפר, אדמה, לפה שלו וצעק – 'ינעמו לי רגבי אדמתי', או משהו כזה, איזה פסוק, אני לא זוכר מאיפה. הוא איבד את כל כספו. ואחר-כך חזר בחזרה לרוסיה. ושם מסופרים להם סיפורים, למשל, שהוא ראה בית זונות, שכל הזונות בו יהודיות, אז הוא בכלל רצה לפדות את הזונות מהסרסור, הן נישקו לו את כף היד, לקחו לו את הכסף, ואחר-כך עשו סיבוב מסביב לבית, וחזרו, להמשיך לעבוד. הוא חזר ארצה ערב מלחמת העולם הראשונה. בנו הבכור התעתמן, כלומר, הפך לאזרח עותומאני, ונהרג בקרב של עלי מונטר בעזה על-ידי התותחים של הגנרל אלנבי, כי הוא היה תורכי.

הסיפור השני הוא על חבר של הורי, אדם ושמו ירמיהו הלפרין, שהיה גבר יפה תואר, עם שיער לבן כזה. הלפרין היה שלישי של ז'בוטינסקי ב-1921, נדמה לי, וגורש מהארץ. הוא נסע לאנגליה, שם למד ספנות ועוטר ברישיון להשיט יכטות, ואחר-כך פתח בנמל צ'יוויטווקיה ליד רומא את בית הספר הימי של האצ"ל, מסתבר שהיה מוסד כזה. הייתה לו אפילו ספינה שקראו לה שרה א', שרה אהרונסון, שבה ז'בוטינסקי נסע במשט

הגדול שלו לדרום אפריקה, ושם גייר את כל היהודים הדרום אפריקאיים לרביזיוניסטיים, ושם למדו להיות ספנים וגם שולי ספוגים. זה היה ענף שהם חשבו לבסס בארץ – שליית ספוגים, רק שאין פה ספוגים. במלחמת העולם השנייה הוא היה קצין בספינה נורבגית, ואחר-כך חזר ארצה. היה לו פה עוגן על היד, וזה היה דבר פנטסטי, עוגן. אני זוכר אותו מגיל 6 בערך, הוא היה חבר טוב של אבא שלי, והוא היה מספר לי סיפורים. בין היתר, הוא היה מספר לי על מסעותיו באיי האוקיינוס השקט, הוא גילה שם באיזה אי שבט יהודי שנוהם תפילות באיזו עברית נוהמת כזאת, וכל מיני סיפורים אחרים. הוא, אגב מעולם לא הפליג באוקיינוס השקט. עכשיו, הוא רצה להיות רב חובל, והגיע לו גם לפי כל הדרגות שלו, בצי הסוחר הישראלי, ב'צים', אבל לטענתו בן גוריון לא נתן לו, כי הוא רביזיוניסט, הוא פחד שהוא יפליג לים ויניף נס מרד, ויפלוש לחיפה, או משהו כזה. אבל האמת היא, שחבר אחר של אבא שלי, אהרונצ'יק בראל, שהיה מציל בחוף גורדון בתל אביב, הסביר לו שכל ספינה שהזויליק הזה ייקח, תטבע מיד כשהיא תצא מהנמל, כי אין שום סיכוי שהשלומיאל הזה יידע להשיט אותה. אבל הלפרין הסתובב בתל אביב עם בגדים לבנים ועם כובע של גנרל. הוא היה חבר בהתחלה ב'חירות', אבל בגין הדיח אותו, כי הוא היה שייך לפלג היותר ז'בוטינסקאי של הרביזיוניסטיים. הגיוב האחרון, שהוא קיבל, היה להקים מוזיאון של פאונה ופלורה באילת. הייתי אז בן 8 או 9 והדרך לאילת הייתה דרך מעלה העקרבים, ארכה אז 14 שעות. הלפרין לא ידע כלום על זואולוגיה או באיכטולוגיה, מדע הדגים, אז הוא עשה את כל מה שאפשר במפרץ, זאת אומרת, שבר שדרות שלמות של אלמוגים, והביא עצי אלמוגים שלמים, אפילו בבית שלו בתל אביב היו במרפסת. איש לא ידע אז מה זה אקולוגיה, לא ידע מה זה שמירת טבע, אז יכולת למצוא שם אצלו קונכיות ענקיות, פוחלצים של דגים, כל מיני, שום קשר אין לזה לזואולוגיה או למדע הטבע, אבל היה מוזיאון ימי באילת, היום הוא כבר איננו, אני חושב. ואז הוא מת, ונשארה אישה, לא היו להם ילדים, אז חשבתי על תולדות חייו של יחיאל מיכל. יחיאל מיכל, האבא, בסופו של דבר, כשהוא חזר לארץ, היה פועל, שמר בבנינים, הלך יחף, לא היה לו לחם לאכול, היה חבר טוב מאוד של י"ל גורדון, סופו היה שהוא כתב מחזות כאלה על תפארת תקומת ישראל, ובסוף מת יחף ואביון וקבור בבית הקברות היפה בראש פינה, יחיאל מיכל הלפרין. הדמות הזאת, המטורף הזה, זה מטורף ציוני, היו כאלו המון, אלו שנשארו, אותם 5,000-6,000 אנשי העלייה השנייה שנשארו בארץ, אתה מנתח אותם אחד-אחד, אין שם אדם אחד שהוא נורמטיבי, אוסף של משוגעים, מניה שוחט, האחים שלה, וירמיהו הלפרין, פשוט פסיכים. כל מי שאתה לוקח, ברנר, כל אחד מהם הוא סיפור מדהים. אז חשבתי שאולי אפשר היה, להתחיל בכלוב של האריות, זה הכי יפה. כנראה שזה גם נכון הסיפור על הכלוב. אבל איך עושים מזה סיפור?

יאיר רווה: להתחיל בבית של ההורים שלך, כשאתה בן 6, פוגש את האיש עם העוגן.

סיפורי חוני המעגל – ונכדיו

חנוך לוין / דודי חוני

דודי חוני שכב לישון מתחת לחרוב והתעורר מקץ 2000 שנה מתחת ללוח-מודעות. גם אלה שחשבוהו למת כבר היו מתים מזמן. קם דור שלא חשב עליו כלל.

ימינו, ימי שיר-השירים, הניצנים נראו בארץ, כמו שנאמר בפזמונים הפופולאריים.

כל שד – עופר, כל אף – מגדל. דודי חוני היה אדם תמים. הוא נייער את העשבים מכותנתו והלך אל הרחוב למכור את מעגליו. והימים, ימי שיר-השירים; חניניות מנומשות טופפות לאיטן כשהן נשענות על חמודים מתולתלים וצוואריהן מכוסים פרוות שועלים קטנים. דודי חוני, היה אדם בלתי מציאותי; הוא חשב למכור מעגלים בעולם ישר-זווית. היתה זו שטות.

כמובן, הימים, ימי שיר-השירים, מה תעשה שולמית ספורטיבית במעגלי זקן עיקש? הימים נפלו זה אחר זה כמו חרוזים. שרדו בחיים רק אלה שידעו לפזם. הם הרנינו לך את ימותיך באבי-אביך. אני ידעתי שדודי חוני לא יוכל לשיר. הוא היה זקן. 2000 שנים הופכות כל אדם לספקן. כששמע אותם שרים שהם חבצלות-השרון ושושני-העמקים, שעיניהם פיונים ולחייהם כערוגות-בושם, חיך ולא האמין.

אלוהיו שלו לא דיבר חלקלקות כאלה אפילו כשהיה מרוצה. הרבה חורבן ראה מכדי שיתפתה להאמין שקורות בתייהם עשויות ארזים.

ראיתיו בפעם האחרונה לפני חודש. בטרם יצא, השליך אל האש את מגילת-היוחסין שלו, מגילה עתיקה ומתפוררת. בין דודי חוני לבין ברטה קיש היתה רשימה ארוכה של מחשבי-קיצין מבולבלים אך נקיי-זרע. לא היה סיכוי שיהיה המשך, הימים ימי שיר-השירים, כל הפקחים הם ממזרים. ראיתי אותו יורד לכיכר העיר ומתמוטט בתוך המון רב של ששים מלכות, שמונים פילגשים ועלמות לאין-מספר.

מכרים סיפרו לי שהמשיך ללכת ולצייר את עיגוליו. בשדרה אחת התקלסו בו הילדים והוא גער בהם שלא יבלבלו לו את העיגולים. שולמית אחת שארבה לו בסתר חדר-המדרגות, פירשה את דבריו באופן מסולף וטילפנה למשטרה. מצאוהו השומרים הסובבים בעיר, היכוהו, פצעוהו.

השבעתי אתכן, בנות-ירושלים, אם תמצאו את דודי, מה תגידו לו?

1966

*

תנו רבנן: פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים. שלחו לחוני המעגל: התפלל וירדו גשמים! התפלל ולא ירדו גשמים. עג עוגה ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא, שנאמר חבקוק ב, א על משמרתִי אֶעֱמְדָה וְאֶתִּיצְבָה עַל מִצּוֹר וְאֶצְפֶּה לְרֵאוֹת מֶה יִדְבָּר בִּי וּמָה אֶשִׁיב עַל תּוֹכְחָתִי. אמר לפניו: רבונו של עולם! בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך. נשבע אני בשמך הגדול שאיני זז מכאן עד שתרחם על בניך. התחילו גשמים מנטפין. אמרו לו תלמידיו: רבי, ראינוך ולא נמות [כלומר, ראינו אותך עושה גדולות אבל אין הדבר מועיל לנו שלא נמות]; כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא להתיר שבועתך. אמר: לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומעורות. ירדו בזעף, עד שכל טפה וטפה כמלוא פי חבית [...] אמרו לו תלמידיו: רבי, ראינוך ולא נמות; כמדומין אנו שאין גשמים יורדין אלא לאבד העולם! אמר לפניו: לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה. ירדו כתיקנן, עד שעלו כל העם להר הבית מפני הגשמים. אמרו לו: רבי, כשם שהתפללת שירדו כך התפלל וילכו להם. אמר להם: כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה [...] אמר לפניו: רבונו של עולם, עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינן יכולין לעמוד לא ברוב טובה ולא ברוב פורענות. כעסת עליהם, אינן יכולין לעמוד;

השפעת עליהם טובה, אינן יכולין לעמוד; יהי רצון מלפניך שיפסקו הגשמים ויהא רוח בעולם. מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים וזרחה החמה ויצאו העם לשדה והביאו להם כמהין ופטירות.

אמר רבי יוחנן: כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על מקרא זה תהילים קכ, א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ פְּחֻלָּמִים; אמר: האם יש מי שישן שבעים שנה? ואיך אפשר לדמות את גלות בבל [שהיתה של שבעים שנה] לחלום? יום אחד הלך בדרך, ראה אדם אחד שנוטע עץ חרוב. אמר לו: עץ זה, עד כמה שנים הוא טוען פירות? אמר לו: עד שבעים שנה. אמר לו: האם פשוט לך שאתה חי שבעים שנה? אמר לו אותו אדם: **עולם מלא בחרובים מצאתי. כפי ששתלו לי אבותי, כך שותל אני גם לבני.**

ישב חוני, אכל פיתו, באה לו שינה, ונרדם. הקיפה אותו שן סלע, נעלם מן העין, וישן שבעים שנה. כאשר קם, ראה אדם אחד שמלקט מן החרובים. אמר לו: אתה הוא ששתלת את העץ הזה? אמר לו: בן-בנו אני. אמר לו: **נמצא מכאן שישנתי שבעים שנה.** ראה את חמורו, שנולדו לו עדרים עדרים של חמורים. הלך לביתו. אמר להם לבני הבית: בנו של חוני המעגל עדיין חי? אמרו לו בנו איננו עוד, בן בנו ישנו. אמר להם אני חוני המעגל. לא האמינו לו.

הלך לבית המדרש. שמע את החכמים שאומרים: מאירות הלכותינו כמו בשנות חוני המעגל, שכאשר היה נכנס לבית המדרש כל קושיא שהיתה להם לחכמים היה פותר להם. אמר להם אני הוא, ולא האמינו לו ולא עשו לו כבוד כראוי לו. חלשה דעתו, ביקש רחמים, ומת.

אמר רבא: זהו שאומרים אנשים **או חברותא או מיתותא.**

אבא חלקיה, בן-בנו של חוני המעגל היה, וכאשר הוצרך העולם לגשם היו שולחים החכמים אצלו והיה מבקש רחמים ובא גשם.

פעם אחת הוצרך העולם לגשם. שלחו לו צמד חכמים שיבקש רחמים שיבוא גשם. הלכו לביתו ולא מצאוהו. הלכו בשדה ומצאוהו שהיה עודד. נתנו לו שלום ולא הסביר להם פנים בהשבת שלום. בערב, כאשר אסף עצים להסקה, הניח את העצים ואת המעדר על כתפו האחת, והגלימה על כתפו האחרת. כל הדרך לא נעל נעליים. כאשר הגיע למים נעל נעליו. כאשר הגיע למקום קוצים הרים את בגדיו. כאשר הגיע לעיר יצאה אשתו לקראתו כשהיא מקושטת. כאשר הגיע לביתו נכנסה אשתו בתחילה ואחר כך נכנס הוא, ואחר כך נכנסו החכמים.

ישב ובצע הפת ולא אמר להם בואו ואכלו. חילק לחם לילדים – לגדול פרוסה אחת ולקטן שתיים. לחש לה לאשתו: יודע אני שהחכמים משום הגשם באו. נעלה לגג ונבקש רחמים. אולי יתרצה הקב"ה ויביא מטר ולא נחזיק טובה לנפשנו, שלא יראה שאנחנו שגרמנו לכך.

עלו לגג, עמד הוא בפינה זו והיא בפינה אחרת. **קדמו ועלו עננים מאותה פינה שעמדה בה אשתו.** כאשר ירדו אמר לחכמים: מדוע באו חכמים אלי? אמרו לו: שלחו אותנו רבותינו לבקש רחמים על הגשם. אמר להם: ברוך המקום שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה [שהרי השמים כבר מעוננים ועומד לרדת גשם]. אמרו לו: יודעים אנו כי הגשם מחמת מר הוא בא. יסביר מר את אותם הדברים שהיו תמוהים לנו: מה טעם כאשר נתנו לו שלום לא השיב לנו בשלום? אמר להם: שכיר-יום אני, ואמרת, לא אתמהמה בשיחה ואתבטל מעבודתי.

ועוד שאלו: ומה טעם שם את העצים על כתפו האחת ואת הגלימה על כתפו האחרת? אמר להם: טלית שאולה היתה זאת; ללובשה שאילתיה ולא לשים עליהם עצים.

ועוד שאלוהו: מאיזה טעם כל הדרך לא נעל את נעליו וכאשר הגיע למים נעל נעליים? אמר להם: כל הדרך רואה אני ויכול להיזהר מן המכשולים; במים איני רואה, ולכן נעלתי נעלי שלא אנזק שם.

ומה טעם כאשר הגיע לקוצים הרים את בגדיו? אמר להם: זה הבשר, אם נשרט בקוצים, מעלה ארוכה ונרפא, אך זה הבגד אם ייקרע אינו מעלה ארוכה.

ושאלוהו עוד: מה טעם כאשר הגיע לעיר יצאה אשתו של מר כשהיא מקושטת? אמר להם: כדי שלא אתן עיני באשה אחרת בלכתי בעיר.

ומה טעם נכנסה היא בתחילה, ואחר כך נכנס מר, ואחר כך נכנסו אנחנו? אמר להם: שאין אתם בדוקים בעיני, ולא רציתי שתתיחדו עם אשה.

שאלוהו עוד: מה טעם כאשר בצע את הפת לא אמר לנו "בואו וביצער"? אמר להם: משום שלא היה די בפתי גם לאורחים, ואמרתי, אל יחזיקו לי החכמים טובה בחינם (שאני מכבד אותם בעוד שאין בלבי באמת לעשות זאת).

עוד שאלוהו: מה טעם נתן לבנו הגדול פרוסה אחת ולקטן שתיים? אמר להם: זה הגדול מצוי בביתו ואם הוא רעב הוא אוכל, וזה הקטן יושב בבית הכנסת ולומד ולכן הוא רעב יותר.

שאלוהו עוד: מה טעם קידמו ועלו עננים מאותה זווית שהיתה עומדת בה אשתו? אמר להם: משום שהאשה נמצאת בבית, ונותנת לחם לעניים, וקרובה ההנאה שהיא גורמת להם (ולכן לפי חוק "מידה כנגד מידה" תפילתה נענית תחילה), ואילו אני נותן לעניים מעות, ואין הנאה זו קרובה (שהרי העני אינו נהנה אלא עד שיקנה לחם במעות אלה).

ועוד, לפי שהיא גדולה ממני בצדקותה, שכן אותם בריונים היו בשכנותינו, **אני ביקשתי רחמים שימותו, והיא ביקשה רחמים שיחזרו בתשובה**, ואכן שבו בתשובה.

*

חנן הנחבא, בן בתו של חוני המעגל היה. כאשר הוצרך העולם לגשם היו שולחים חכמים תינוקות-של-בית-רבן אצלו, והיו תופסים אותו בשולי גלימתו, ואומרים לו: אבא אבא, תן לנו גשם! והיה אומר לפני הקב"ה: ריבונו של עולם! **עשה בשביל אלו התינוקות שלא מכירים בין אבא שנותן גשם לאבא שלא נותן גשם.** תלמוד בבלי מסכת תענית דף כג ע"א (תרגום חופשי מארמית י"ק)

הסיפור על הסיפור

מעשה בצדיק רבי ישראל מרוז'ין, שנתבקש להתפלל על בצורת קשה שהיתה בימיו. כינס את חסידיו וכה דיבר באוזניהם:

בימי הסבא הגדול, רבי ישראל בעל-שם-טוב, אם היתה צרה קשה פוקדת את עם ישראל ולא היו מועילות התפילות, היה יוצא עם תלמידיו ליער ופונה שם לאן שפונה.

כיון שהגיע למקום ידוע היה מדליק בו אש, והיו מתפללים ומנגנים ומתוועדים שם בכוונה עמוקה – והיתה באה הישועה.

לימים, שכח תלמידו, רבי יעקב-יוסף מפולנאה, את מקום הסתר ביער ההוא. אך הוא ידע להדליק את האש ואת סדר התפילה ההיא, ודי היה בכך.

לימים עוד, ה"חווה" מלובלין, שכח אמנם את התפילה, אך הוא ידע את הכוונה ודי היה בזאת.

כך נתמעטו הדורות, עד שאני – את המקום ביער איני זוכר, את האש איני יודע להצית, ואף סדר התפילה והכוונה נשתכחו ממני... כל מה שידוע אני הוא סיפור המעשה הזה, וכעת מאחר שסיפרתי לכם המעשה – השם יתברך בודאי יעזור. וכן היה.

סיפורי חוני המעגל ונכדיו [אבא חלקיה וחנון הנחבא, וחנון לוין והרבי מרוז'ין]

ליקט וערך: יונדב קפלון

yonadavk@netvision.net.il

סיפורים ותיאורים ממקורות חז"ל והפוסקים - כמקור השראה :**1. מורכבות מערכות יחסים זוגיות :****תלמוד בבלי , מסכת יבמות , דף סג' ע"א :**

רב הוה מיפטר מרבי חייא, [רב היה נפרד מדודו ורבו - ר' חייא, בחזרו מא"י לבבל].
 אמר ליה : רחמנא ליצילך ממידי דקשה ממותא [אמר לו : ה' יצילך מדבר שקשה ממוות] !
 ומי איכא מידי דקשה ממותא [והאם יש דבר שקשה ממוות] ?
 נפק דק ואשכח [יצא, דקדק במקראות ומצא] (קהלת, ד' כו') : 'ומוצא אני מר ממות את האשה'.
 רב הוה קא מצערא ליה דביתהו [רב היתה מצערת אותו אשתו] : כי אמר לה : 'עבידי לי טלופחי' - עבדא ליה חימצי,
 [כאשר היה אומר לה : 'עשי לי עדשים' היתה עושה לו חומצה], 'חימצי' - עבדא ליה טלופחי [עשי לי חומצה],
 היתה עושה לו עדשים].
 כי גדל חייא בריה, אפיך לה. [כאשר גדל ר' חייא בנו, היה הופך לה] אמר ליה : איעליא לך אמך !
 [אמר לו רב לבנו : השתפרה לך אמך] אמר ליה : אנא הוא דקא אפיכנא לה [אמר לו בנו :
 אני הוא שהפכתי לה את בקשתך].

אמר ליה, היינו דקא אמרי אינשי [אמר רב לבנו : זהו מה שאומרים האנשים] : דנפיק מינך טעמא מלפך,
 [זה שיוצא ממך מלמד אותך דעת] **רש"י :** פעמים שהבן מחכים את אביו, אני היה לי לעשות כן]. את לא תעביד הכי !
 [אתה אל תעשה כך] שנאמר (ירמיהו, ט' ד') : '[וְאִישׁ בְּרָעָהוּ יִהְיֶה לוֹ וְאָמַת לֹא יִדְבְּרוּ] לְמַדּוֹ לְשׁוֹנֵם דְּבַר שֶׁקֶר הָעֵוָה נִלְאִי'.
 [אדם אשר ירעהו יהיה לו אמת לא ידברו] למדו לשונם דבר שקר העוה נלאי].

שקר מועיל מפני השלום - תשובת הרב יהושע פפר, י"ז שבט ה'תשע"א :

השאלה : שלום כבוד הרב, אני חוזרת בתשובה ... אנחנו רוצים להתחתן, אך התערבותה של אמא שלי בחזרה בתשובה ובזוגיות
 מקשה עלינו מאוד. אני ובן זוגי רבו לפני שנה, ומאז היא לא רוצה לשמוע עליו. אמו נפטרה כשהיה בן 12 וחצי,
 והוא מאוד נפגע ממנה, ואני נקרעת, כי הכאב שלו כואב לי. הוא ראה בה דמות של אם שתהיה לו לתחליף במשפחה.
 רציתי לשאול אם לשם מעשה טוב, מותר להשתמש בשקר לבן ? ניסיתי בכל דרך לפייס בינה לבינו אך היא לא מוכנה לשמוע,
 על אף שהוא רוצה. רציתי לשלוח לכל אחד בנפרד הודעה כתובה, שתשבור את הקרח ותגרום להם לדבר בלי שידעו שזאת אני...
תשובה : הלכה פסוקה היא ש"מותר לשנות מפני השלום", כלומר, מותר לשקר בשביל להשכין שלום במקום שיש ריב ומדון,
 ותרגיל דומה למה שאת מציעה מיוחס כבר לאהרון הכהן, שכך נהג כשבא להשקיט את אש המחלוקת. לכן, אין ספק
 שאין בתוכנית שלך שום חשש הלכתי, ומצד ההלכה, תוכלי ליישם אותה בלב שלום. אולם, כמובן שאת צריכה לנקוט
 במשנה זהירות, שתצליחי להפיק את התועלת הרצויה של השכנת שלום, ולא חס וחלילה לסבך יותר את העניין,
 בכך שהצדדים יגלו שאת שלחת את ההודעות. הרעיון צודק ונכון, אבל שימי לב בזהירות לפרטי הביצוע.

תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף צז' ע"א :

אמר **רבא** : מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא [מתחילה הייתי אומר : אין אמת בעולם], **רש"י** : אין אדם בעולם שידבר אמת תמיד].
אמר לי ההוא מרבנן **ורב טבות** שמיה, ואמרי לה **רב טביומי** שמיה, דאי הווי יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדיבוריה [שאם היו נותנים לו כל [שב] חלל העולם, לא היה משנה בדבורו].

זימנא חדא איקלעי לההוא אתרא, וקושטא שמיה [פעם אחת נקלעתי לאותו מקום, ואמת שמו], ולא הווי משני בדיבוריהו [ולא היו משנים בדיבורם], ולא הווי מיית איניש מהתם בלא זימניה [ולא היה מת אדם משם בלא זמנו].
נסיבי איתתא מינהון [נשאתי אישה מהם] והווי לי תרתין בנין מינה [והיו לי שני בנים ממנה].

יומא חד הוה יתבא דביתוהו וקא חייפא רישה [יום אחד הייתה יושבת אשתו וחופפת ראשה], אתאי שיבבתה טרפא אדשא [באה שכנתה והכתה בדלת]. סבר : לאו אורח ארעא [לא דרך ארץ] (לומר לה היכן אשתו), אמר לה : ליתא הכא [אינה כאן].
שכיבו ליה תרתין בנין [מתו לו שני בנים].

אתו אינשי דאתרא לקמיה [באו אנשי המקום לפניו], אמרו ליה : מאי האי [אמרו לו : מה זה] ?
אמר להו : הכי הוה מעשה [כך היה מעשה]. אמרו ליה : במטותא מינד, פוק מאתרין, ולא תגרי בהו מותנא בהנך אינשי.
[בבקשה ממך צא ממקומנו, ולא יתגרה בהם מוות באותם אנשים (בנו)].

תלמוד בבלי, מסכת נדרים, דף סו' ע"א וע"ב :

מתני'. פותחין לאדם בכבוד עצמו ובכבוד בניו, אומרים לו : אילו היית יודע שלמחר אומרין עליך : 'כך היא ווסתו של פלוני - מגרש את נשיו', ועל בנותיך יהו אומרין : 'בנות גרושות הן, מה ראתה אמן של אלו להתגרש', ואמר : אילו הייתי יודע שכן, לא הייתי נודר - הרי זה מותר.

המשך - מסכת נדרים : קונם שאני נושא את פלונית כעורה - והרי היא נאה, שחורה - והרי היא לבנה, קצרה - והרי היא ארוכה -

מותר בה, לא מפני שהיא כעורה ונעשית נאה, שחורה ונעשית לבנה, קצרה ונעשית ארוכה, אלא, **שהנדר**

טעות.

ומעשה באחד שנדר מבת אחותו הנזירה, והכניסוה לבית ר' ישמעאל וייפיה, **רש"י** : שקישטוה והלבישוה ונראית יפה],

אמר לו ר' ישמעאל : בני, מזו נדרת ? אמר לו : לאו ! והתירה ר' ישמעאל.

באותה שעה בכה ר' ישמעאל [תוספות : מתוך רחמנות] ואמר : בנות ישראל נאות הן, אלא שהעניות מנוולתן.

וכשמת ר' ישמעאל, היו בנות ישראל נושאות קינה ואומרות : בנות ישראל על ר' ישמעאל בכינה;

וכן הוא אומר בשאול (שמואל ב', א' כד') : 'בנות יִשְׂרָאֵל אֵל שְׂאוּל בְּכִינָה [המְלִכְשֶׁם שְׁנֵי עֶם עֲדָנִים הַמְעֵלָה עָדִי זָקֵב עַל לְבוּשְׁכִי]'.
גמ'. ... תנא : שן תותבת היתה לה, ועשה לה רבי ישמעאל שן של זהב משלו.

כי שכיב רבי ישמעאל, פתח עליה ההוא ספדנא הכי : בנות ישראל על ר' ישמעאל בכינה, המלבישכן וכו'.

תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף ח' עמוד א' :

ואמר רבי אמי : בא וראה כמה גדולים בעלי אמנה, מניין ? - מחולדה ובור. **רש"י** : שהמיתו שני בני אדם, מצוי הוא באגדה :

ומה המאמין בחולדה ובור - כך, המאמין בהקדוש ברוך הוא - על אחת כמה וכמה.

ספר "הערוך", ערך 'חלד' :

מעשה בנערה שהיתה הולכת לבית אביה והיתה מקושטת בכלי כסף וזהב וגם יפת תואר, ותעת בדרך והלכה בלא יישוב. כיון שהגיע חצי היום, צמאה ולא היה לה מים, ראתה באר וחבל של דלי תלוי עליה, אחזה בחבל ונשתלשלה וירדה לבאר. לאחר ששתתה ביקשה לעלות ולא יכלה, היתה בוכת וצועקת, עבר עליה אדם אחד ושמע קולה, ועמד על הבאר והציץ בה ולא היה יכול להבחין, אמר לה : מי את, מבני אדם או מבני המזיקין ? אמרה לו : אדם אני, אמר לה : שמא מן הרוחות את ומתנכרת עלי ? אמרה לו : לאו. אמר לה : הישבעי לי שמבני אדם את, נשבעה לו. אמר לה : מה טיבך ? סיפרה לו כל המעשה.

אמר לה : אם אני מעלך תנשאי לי ? אמרה לו : הן ! העלה. כיון שהעלה - ביקש להיזקק לה מיד, אמרה לו : מאיזה עם אתה ? אמר לה : מישראל אני וממקום פלוני אני וכהן אני. אמרה לו : אף אני ממשפחת פלוני, בני אדם ידועים ונקובי שם. אמרה לו : עם קדוש כמותך שבחר בך הקב"ה וקידשך מכל ישראל אתה מבקש לעשות ככהמה, בלא כתובה ובלא קידושין ? בוא אחרי אצל אבי ואני מתארסת לך.

נתנו ברית זה לזו וזו לזה . אמר לה : מי יהיה עד ביני וביניך ? והיתה חולדה אחת עוברת כנגדן, אמרה לו : השמים וחולדה זו ובאר זה יהיו עדים שאין אנו מכזבים זה בזה !

הלכו כל אחד לדרכו, **ואותה הנערה עמדה באמונתה** וכל מי שהיה תבעה היתה ממאנת עליו, וכיון שהחזיקו בה התחילה לנהוג עצמה נכפת ומקרעת בגדיה ובגדי כל מי שהיה נוגע בה, עד שנמנעו בני אדם ממנה, **והיא היתה משמרת בריתה לאותו האיש.**

והוא - כיון שעבר מכנגד פניה, תקפו יצרו ושכח והלך לעירו ונפנה למלאכתו, ונשא אשה אחרת, ונתעברה וילדה בן זכר, וכשהגיע לשלשה חדשים חנקתו חולדה, ועוד נתעברה וילדה זכר ונפל לבור.

אמרה לו אשתו : אם כדרך כל אדם היו מתים בניך - הייתי אומרת צדוק הדין, עכשיו שמתו מיתה משונה אין זה בלא דבר ! אלא ספר לי מה מעשיר ! גילה לה כל המעשה. נתגרשה ממנו, אמרה לו : לך אצל חלקך שנתן לך הקב"ה !

הלך ושאל בעירה, אמרו לו : נכפת היא כל מי שתובע אותה כך וכך עושה לו. הלך אצל אביה פירש לו כל המעשה, אמר לו : אני מקבל כל מום שבה, העמיד עליו עדים. בא אצלה, התחילה לעשות כמנהגה. **סיפר לה מעשה חולדה ובור. אמרה לו :** **אף אני בבריתי עמדתי.** מיד נתישבה דעתן ופרו ורבו בבנים ובנכסים, ועליה אמר הכתוב : **'עֵינֵי בְּנֵי אֶרֶץ' (תהלים, ק"א ו').**

שו"ת חוות יאיר, סימן ס' :

מעשה שאירע בק"ק ווירמיישא ברעש הגדול שנת שצ"ו שסיפר לי איש ישר ונאמן שהיה בימים ההם,

שחלתה בת יחידה של אחד מן הגדולים ועשירים אשר בק"ק במגפה ... ומפני רוב הניגפים רחמנא ליצלן,

לא היה בנמצא משרתת או משרת שישמשנה בחוליה, חוץ משרתת של קצב אחד יפה תואר ובעל קומה,

שאמר לאבי הנערה : 'נפשי חשקה בבתך ונכמרו רחמי עליה, אם תתן לי תקיעת כף בתורת שבועה שאם תחיה -

תתן אותה לי לאשה - אני אשרתנה ואשמשנה בכל כחי חנם אין כסף !' ונתרצה האב ונתן לו תקיעת כף, ובבואו

אל הנערה גם היא נתנה לו תקיעת כף שתנשא לו, וכן עשה המשרתת ושרתה ושימשה באמונה.

ובמעט זמן נתרפאה ועמדה על בוריה, וחלה המשרתת גם היא בחולי הרע, ותרשתהו גם היא, כי נפשה קשורה בנפשו,

ותאהבהו מאד ויחי גם הוא. והאב העשיר חזר בו אח"כ, כי בוש שתינשא בתו למשרתת באשר בתו יחידה לו ומשכלת ומופלגת

בחכמה וביופי, ואמר שהתקיעת כף בתורת שבועה היה באונס ממנו ומבתו להצלת נפש בתו משחת !

אבל הבת עמדה באמונתה נגד רצון אביה, וגזמה שעל כל פנים תזדקק לו, הן בהיתר הן באיסור ! ואמר האב : 'אם כן לא אתן

לך אפילו פרוטה נדן רק מלבושים כל שהן סבלונות וטיב קידושין!' וכך עשה. ולקחה המשרתת חנם. ושאלני בעל שמועה הנ"ל מה

ואמרתי לו כי לפי סיפור דבריו לא היה המשרת נזדקק למיחש שאר חללים כלל, ואז הדין עם המשרת והיה ראוי לכופ האב וגם הבת,

לאשר ולקיים התקיעת כף בתורת שבועה. ... ואם ח"ו יערים בדבר - לא יצא נקי מדין שמים מלבד היא שתחוש לעונש, כמעשה דחולדה ובור. ... לכן מחויבים לקיים תקיעת כף ... ומפני שישרו דבריי הנ"ל שהשבתי לאיש שסיפר לי המאורע וקילס אותם, אמרתי להעלותם על ספר. דעת הטורד, יאיר חיים בכרך.

ספר "פתחי תשובה", על או"ח סי' קנ"ו :

וראיתי להזכיר פה על דבר אשר כל הספרי מוסר הרעישו את העולם על עוון לשון הרע, ואנכי מרעיש העולם להיפוך עוון גדול מזה,

וגם הוא מצוי יותר והוא : מניעת עצמו מלדבר במקום הנצרך להציל העשוק מיד עושק. דרך משל : במי שראה באחד שהוא אורב

על חברו בערמה על הדרך במדבר להרגו, או שראה מחתרת בלילה בביתו, או בחנותו היתכן שימנע מלהודיע לחבירו שיזהר ממנו,

משום איסור לשון הרע, הלא עונו גדול מנשוא, שעובר על 'לא תעמד על דם רעך'.

וכן בעניין ממון הוא בכלל השבת אבידה, ועתה מה לי חותר במחתרת או שרואה משרתיו גונבים אותו בסתר, או שותפו גנב דעתו בעסק,

או שחברו מטעהו במקח וממכר, או שלווה מעות והוא גברא דלא פרענא הוא, וכן בענייני שידוך והוא יודע שהוא איש רע ובליעל,

ורע להתחתן עמו - כולן בכלל השבת אבידת גופו וממונו.

ועתה איה לנו הגדר והגבול לומר : 'עד פה תדבר ולא יותר' ? והכלל בזה שהדבר מסור ללב : אם כוונתו לרעת האחד –

הוא לשון הרע, אבל אם כוונתו לטובת השני להצילו ולשמרו - הוא מצוה רבה ! ...

ועתה כמה פעמים אנו רואים תקלת חברינו בהרשת הפרוסה לרגליהם מאדם רע, וכובשים פנינו באמרינו : 'מה לנו להכניס בדבר אשר

אינו נוגע לנו' ... ובדברים אלו וכיוצא באלו, כבר אמרו חז"ל : בדבר המסור ללב נאמר - 'ויראת מאליהיך' !

ספר שו"ת חלקת יעקב, ח"ג סי' קל"ו :

רופא חרדי שאלני שאלה מעניינת, וזה לשונו : בחור אחד כבן עשרים שנה, יש לו, רחמנא ליצלן, חולאת מסוכנת (רח"ל סרטן),

ולהחולה עצמו וגם למשפחתו לא נודע כלל מזה, וכמובן שזה מחוקי הרופאים שלא לאמור זאת להקרובים, וגם לא להחולה,

בכדי שלא יכבד עליו החולאת כשיתוודע זאת להחולה, והוא נתארס לנערה בתולה ורוצה לינשא עימה,

והשאלה : אם מחויב לאמר זאת להכלה, כי לפי דעת הרופאים לא יחיה יותר משנה או שנתיים, וכמובן שאם הכלה תדע

זאת לא תינשא עמו, או 'שב ואל תעשה' עדיף ...

ולאחר העיון קצת בזה, נראה לפי עניות דעתי שמחויב הרופא לומר זאת להכלה, ובאתי בזה בשתיים :

א. רמב"ם פ"א דרוצח... ונעתק לשונו בחושן משפט, תכ"ו וזה לשונו : הרואה את חברו טובע בים... **הרי להרמב"ם ושו"ע,**

כשמחשבים עליו רעה, או טומנים לו פח וכיוצא בדברים אלו, הוא עובר על 'לא תעמד על דם רעך'... דמה לי אם אחרים

מחשבים עליו רעה מחמת רשעותם או לסיבה אחרת, עובדה היא : כשהוא ישא אותה יביא עליה רעה, בזמן קצר לאחר נישואיה

תישאר אלמנה.

ונוסף לזה : כפי שאומרים הרופאים, בזמן קצר יצטרך לקבל זרמי חשמל לרפאותו ולהקל מעליו קצת ממחלתו וכאבו ולפי דעתם,

זה קשה מאוד להוולד, אם תתעבר בינתיים, שייוולד עובר שאינו מתוקן בגופו, או בשכלו וכדומה, ואין לך רעה יותר גדולה להאישה

יותר מזה, ועוברים על : 'לא תעמד על דם רעך', אם לא יגלה אוזנה מקודם לידע מה לעשות.

ב. **יש בזה הלאו ד'לפני ענר',** וכמבואר ברמב"ם הלכות רוצח פי"ב הל' יד' וזה לשונו : וכן כלל המכשיל עיוור בדרך

והשיאו עצה שאינה הוגנת... - הרי זה עובר בלא תעשה ד'לפני ענר'... **הרי דאף בשלילה, כלומר שאינו עושה כלום,**

רק ש [הרופא] מניח לו [לחתן] לעשות ואינו מעכבו, עובר ב'לפני ענר' ! וכאמור ודאי הסברה נותנת דמחויב הרופא

לאמור לה [לכלה], שלא לעבור על 'לא תעמד', או 'לפני ענר' לכמה פוסקים, והיא בעצמה כטוב בעיניה תעשה.

כך נראה לפי עניות דעתי, וה' יתברך יצילנו משגיאות.

שו"ת הרמ"א, סימן קכה :

ואשמע אחרי קול רעש גדול, אשר העבירו קול במחנה לומר : הביטו אחרי משה [אחרי הרמ"א], במעשה הנעשה על ידי מקרוב,

שסדרתי קידושין תחת החופה בדרך הארץ, שהכל יודעין סדר הכלה למה נכנסה לחופה. והיה באישון לילה בליל שבת כשעה

ומחצה בלילה... והמעשה והסבה אשר הכריחוני לזה הוא מבואר נגלה לכל באי שער עירנו, וזה המעשה אשר נעשה :

איש היה בארץ ותם הכסף ממנו, ושדך בתו גדולה לבן זוגה הראוי לה. ויהי בימי שידוכיה, אשר ארך הזמן עד כניסתה לחופה, הלך האב לעולמו והניח חיים לכל ישראל, ונשארה הבת שכולה וגלמודה אין לה אב ואם, כי אם קרובים נעשו לה רחוקים והעלימו עיניהם ממנה,

זולתי גואל אחד - אחי אמה אשר הכניסה לביתו, כי אין לה גואל קרוב ממנו.

והיה כאשר באה בימים זמן נישואיה אשר היה ראוי לטבוח טבח והכן צרכי החופה, לא ראתה שום אחר שהתרו בו -

תמונת הנדוניה ושאר צרכים, זולתי קול אחד הבא לה שתטבול ותכין עצמה לחתונה כי יהיה לה הנדוניה.

והבתולה הנ"ל עשתה כאשר צוו עליה נשים השכינות ושמעה לקולם, גם כיסו אותה ביום ו' בהינומא כדרך הבתולות.

וכאשר נטו צללי ערב וכמעט קדש היום, שהיו לקרוביה ליתן הנדוניה קמצו ידיהם, וחסרו ממתנת ידם הראוי להם, והיה נחסר מן הנדוניה כמעט שלישי הנדוניה. גם החתן נסוג אחור ולא רצה בשום אופן לכנסה, ולא שת לבו לכל הדברים אשר דברו אליו מנהיגי העיר, שלא לבייש בת ישראל מכח כסף נמאס. ולא אבה שמוע רק כפתן חרש אטם אזנו, ולא שמע לקול מלחשים, ולא קול גערת חכם תנידנו. וע"י זה נמשך הזמן מכח קטטות ומריבות ... והצליח מעשה שטן, עד שהגיע הזמן הנ"ל שהשוו עצמן, ונתרצה החתן ליכנס לחופה,

ושלא לבייש בת ישראל הגונה, קמתי וסדרתי הקידושין בזמן הנ"ל. והנה באשר מלינים עלי,

{עיי' 'חיי אדם', סימן לח' סעיף ו' שכותב: בשעת הדחק כגון שאין החתן והכלה יכולים להשוות ביום ו' ומחמת קטט נמשך עד הלילה,

ובחור שלא קיים פריה ורביה וכבר הכינו צרכי הסעודה ויש הפסד גדול וביוש לחתן וכלה, התיר רמ"א בתשובתו להיות החופה בשבת, והוא עצמו סידר הקדושין, מפני שגדול כבוד הבריות. ואמנם במקום שאין שם כל התנאים הנזכרים - אין להתיר ופשיטא שיהיו נזהרים לכתחילה שלא יבוא לידי כך} ...

באתי להסיר תלונתן מאתי, להביא ראייה וטעמי ונימוקי עמי, ועל מה סמכתי בזה לומר: כזה ראה וקדש. ... להתיר הענין

בכהאי גוונא [במקרה כגון זה], שהיה שעת הדחק והיתה הבתולה מתביישת אם תמתין עם החופה אחר טבילתה עד לאחר השבת.

גם כי אינו מדרך המקומות לילך בהינומא עד אחר השבת, ולעשות הנישואין ביום ראשון כדרך האזרחים, שעושים נשואיהם ביום חגם.

המשך - שו"ת הרמ"א :

וכדאי הוא רבנו תם לסמוך עליו בשעת הדחק, כל שכן שהסוגיא דשמעתא מוכח כדבריו. וכן פסק בהג"ה אשר"י בשם אור זרוע, וכן כתב רבנו תם בתשובתו, והביאה הסמ"ג, כי בדוחק גדול התירו לקדש בשבת ולא היה מורה כן הלכה למעשה עכ"ל. משמע מיהו [על כל פנים], בדוחק גדול יש להתיר. ואין לך דוחק גדול מזה, שהיתה יתומה גדולה מתביישת והיה לה לקלון כל ימיה, כמעט לשנותה מכל הבתולות.

וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה {ברכות, יט' ב', מנחות, לז' ב'...} ד'לא תסור מכל הדברים אשר יורוך', בדבר הזה שאינו אלא איסור דרבנן, גזירה שמא יכתוב ... או משום דהוי כקונה קנין בשבת ...

מלבד דהוי לן למיחש בכאן שלא יתבטלו השידוכין לגמרי, ויתבטל הזיווג מכוח הקטטות והמריבות שביניהם, עד שרצו להסיר ההינומא

שעל ראש הכלה מכח ניצוח הקטטות, וגדול השלום בין איש לאשתו {חולין קמא, א'; מכות יא, א'; שבת קטז, א'}. ...

כל זה שמתי נגד עיני לסמוך על דברי רבינו תם ושאר פוסקים המתירים בשעת הדחק. ועוד אני אומר, דיש לחלק ולומר,

דבזמן הזה לכולי עלמא שרי! אמנם רבים קמים עלי וסליקו רעיוני עלי ... וכבר נתבאר שהקידושין מותרים, הוא הדין הכניסה לחופה.

...

דודאי יש להחמיר להיות זריזין קודם השבת שלא יבוא לידי כך. אבל אם כבר נעשה מה שאפשר לעשות, ונטרפה השעה עד שחשיכה,

ויש לחוש לפירוד הזיווג או לביוש הבתולה, וכיוצא בזה - הסומך להקל לא הפסיד! ויתענג לשלום בעונג שבת אחר כך. ויכולה

המצווה לכפר עליו אם כוונתו לשם שמים, ושלוש. נאום משה בן לא"א מורי ה"ר ישראל זצלה"ה, נקרא משה איסרלש מקראקא.

שיר השירים רבה (וילנא), פרשה א': נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בָּךְ, תִּמְן תִּנְיֵן - נִשָּׂא אָדָם אִשָּׁה וְשָׂהָה עִמָּה עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יִלְדָּה -
אינו רשאי ליבטל.

אמר רבי אידי : מעשה באשה אחת בצידן ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה. אתון גבי ר' שמעון בן יוחאי, בעיין למשתבא דין מדין, אמר להון : חייכון, כשם שנזדווגתם זה לזה במאכל ובמשתה – כך אין אתם מתפרשים אלא מתוך מאכל ומשתה ! הלכו בדרכיו ועשו לעצמן יום טוב ועשו סעודה גדולה ושכרתו יותר מדאי. כיוון שנתיישרה דעתו עליו, אמר לה : **בתי, ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית וטלי אותו ולכי לבית אביך.**

מה עשתה היא ? לאחר שישן, רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם : שאוהו במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא. בחצי הלילה ננער משנתיה, כיון דפג חמריה, אמר לה : בתי היכן אני נתון ? אמרה ליה : בבית אבא. אמר לה : מה לי לבית אביך ? אמרה ליה : **ולא כך אמרת לי בערב ?! כל חפץ טוב שיש בביתי, טלי אותו ולכי לבית אביך, אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך !**

הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי ועמד והתפלל עליהם ונפקדו.

שולחן ערוך, אבן העזר, א' א' ג' : מצווה על כל אדם שישא אשה בן י"ח ... ובשום עניין לא יעבור מעשרים שנה בלא אשה. ומי שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא - ב"ד כופין אותו לישא, כדי לקיים מצות פריה ורביה.

הגה : ובזמן הזה נהגו שלא לכוף על זה. וכן מי שלא קיים פריה ורביה ובא לישא אשה שאינה בת בנים, כגון עקרה וזקנה או קטנה,

משום שחושק בה, או משום ממון שלה, **אעפ"י שמדינא היה למחות בו - לא נהגו מכמה דורות לדקדק בעניין הזיווגים.** ואפילו נשא אישה ושהה עמה עשרה שנים - לא נהגו לכוף אותו לגרשה, אע"פ שלא קיים פריה ורביה וכן בשאר ענייני זיווגים. (ריב"ש סימן ט"ו)...

שו"ת הריב"ש, סימן טו' : לדייני ומנהיגי קהל תנסי"ש יצ"ו [ישמרם צורם וְיִתְּנֵם].

מליצי רַעִי, ראיתי שאלתכם, על דבר האיש אנשמואל עראמה, שרצה לישא זקנה אחת בת תשעים שנה או יותר, והיא אלמנת אנבונפוש פרג' מבלנסיא. והקהל מיחו בידו, ולא נתנו לו רשות לישאנה, לפי שאינו נושא לשם

נשואים, אלא שנתן עיניו בממון; כי הזקנה הנזכרת, יש לה כמו פ' כפולות של זהב, ועוד, שאין לו בנים.

ואנשמואל הנזכר, הטיח דברים כנגד הדיין וקצת בני הקהל, עד שהלך לאדון העיר, ואמר לו : אדוני, אלו היהודים מנעוני מלישא אשה, איני יודע על מה ועל מה. רק שטענו, לפי שהיא זקנה לא תנשא, ואין זה מחק השם יתברך, ואינו מדין תורתנו, אלא כל הרוצה ליטול, כמו שיזדמן, קטן לזקנה, וזקן לקטנה, וכך הוא מנהגנו בכל עיר ועיר.

ואתם השבתם לאדון העיר, כי לא יעשה כן בישראל, עד שלא קיים פריה ורביה; והוא עודנו מחזיק.

והסכמתם עם אדון העיר לכתוב אלי, שאודיע לכם דעתי בזה לפי הדין. זאת היא שאלתכם.

תשובה : מי שאין לו בנים, אין לו לישא אשה אלא בת בנים. ומי שיש לו בנים, וכבר קיים מצות פריה ורביה, נושא אשה אע"פ שאינה

בת בנים. ... ובודאי שאם לא קיים מצוות פריה ורביה, ואין לו אשה אחרת ראויה לבנים, ובא לישא אשה שאינה בת בנים, שורת הדין,

שבית דין מונעין אותו מלישאנה. שהרי שנינו (יבמות, סד) : נשא אשה ושהתה עמו י' שנים ... אלא, אע"פ ששניהם רוצין לעמוד יחד –

ב"ד כופין אותו להוציאה, כדי שיקיים מצות פריה ורביה באחרת. ...

אמנם, כל זה שורת הדין לפי הגמ', אבל מה נעשה שלא ראינו בימינו, ולא שמענו מכמה דורות בית דין שנזקק לזה, לכופ
ולהוציא באשה ששהתה עם בעלה עשר שנים ולא ילדה, או שהיא זקנה, ואף אם אין לו בנים. [רמ"א, אה"ע סי' א' ס"ג] ...

ולזה, אם היו ב"ד נזקקין לדקדק ע"פ שורת הדין בענייני הזוגים לכפותם, היו צריכין לכפות את כולם, ורוב הנשים הבאות בימים היו יוצאות ונוטלת כתובה ונדוניה, וליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא, [ואין כתובה (תהליך גירושין)], שלא הטילו בה קטטה] ותרבה הקטטה והמריבה.

ולזה העלימו חכמי הדורות את עיניהם בענייני הזוגין, שלא למנעם, אין צריך לומר שלא להפרידם, כל ששניהם רוצים ... ודי להם לדונם ע"פ הדין, כשיש מחלוקת בין איש לאשתו, על זה וניגשו אל המשפט ושפטום עפ"י התורה.

ולכן, בנדון שלפניכם, אם הזקנה היא נוחא לה ... שיהיה לה הבעל במקום בן, חוטרא לידה ומרה לקבורה, ומצאה זה שרוצה לישאנה מפני דוחקו, ואם אין לו בנים, אם תרצו להעלים עיניכם, כאשר נהגו בהרבה קהלות גדולות וטובות מלאות חכמים ואנשי מעשה - הרשות בידכם ! ... זהו מה שנראה לי בזה, וחתמתי שמי. אני הדורש שלומכם ובאהבתכם נאמן, העלוב יצחק ב"ר ששת זלה"ה. ...

תלמוד בבלי, מסכת יבמות, דף סג' ע"א וע"ב :

רבי חייא הוה קא מצערא ליה דביתהו [היתה מצערת אותו אשתו]. כי הוה משכח מידי [כאשר היה מוצא משהו

(יפה) בשוק], [רש"י : דבר הראוי לה], צייר ליה בסודריה ומייתי ניהלה. [היה (קונה לה אותו), צורר בסודרו ומביא לה].

אמר ליה רב : והא קא מצערא ליה למר ?! א"ל : דיינו שמגדלות בנינו, ומצילות אותנו מן החטא.

דיהודית - דביתהו דרבי חייא דהוית לה צער לידה, [רש"י : שהיתה יולדת תאומים. דאמר מר (ביבמות, דף סה:): :

יהודה וחזקיה אחי פזי וטוי אחוותא [אחיות]]

אמרה ליה [לר' חייא]: אמרה לי אם [אמי]: "קיבל ביך אבוך קידושי כי זוטרות" [רש"י : מאיש אחר ופעל זה אסור לך].
אמר לה: לאו כל כמינה דאימך דאסרת לך עילווי! [אין זה בכוחה של אמך, שתאסור אותך עליי!]

המשך - מסכת יבמות, דף סה' ע"ב : יהודה וחזקיה תאומים היו, אחד נגמרה צורתו לסוף תשעה, ואחד נגמרה צורתו לתחלת שבעה.

יהודית דביתהו דר' חייא הוה לה צער לידה, שנאי מגא ואתיא לקמיה דר' חייא,

אמרה: אתתא מפקדא אפריה ורביה? אמר לה: לא.

אזלא אשתיא סמא דעקרתא, לסוף איגלאי מילתא, [גירסה אחרת: גליא ליה, ובכ"י: איגלאי ליה]

אמר לה: איכו ילדת לי חדא כרסא אחריתא! [רש"י : ומי יתן שלא שתית, ותלדי לי עוד כרס אחד, שני בנים].

דאמר מר: יהודה וחזקיה אחי, פזי וטוי אחוותא.

שולחן ערוך, אבן העזר, סימן ה' סעיף יב' : המשקה כוס של עיקרין לאדם ... כדי לסרסו - הרי זה אסור, ואין לוקין עליו.

ואשה מותרת לשותות עיקרין כדי לסרסה עד שלא תלד.

שו"ת חקקי לב, חלק א' סימן נ' :

שאלה : ר' ירא שמים ותלמיד חכם ויש לו אישה יראת ה', ובעוונותינו הרבים חלתה האישה הנזכרת חולי ארוך, זמן רב,

למעלה מעשרים שנה שהיא נגועה ומדוכאת בייסורין, שנתקפצו אבריה ידיה ורגליה, והיא כלואה בבית - בירכתי ביתה.

והאישה הזאת סובלת הייסורין הללו במכאובים רבים עליה. וגם בעלה הנזכר קיבלם בסבר פנים יפות ייסורי אשתו, ולא עזבה

אותה מימיה אפילו רגע אחד, לאשתו הנזכרת, ואדרבה מראה לו חיבה ואהבה יתירה כדי שלא תצטער על זאת.

ועם כל זה, האישה הנזכרת מרוב צערותיה היתה מתפללת לה' שימינתה, כי טוב מותה מחייה כדי לנוח מצרתה,

ובעלה ובניה העי"א, היו מפייסים אותה ותמיד כל הימים היו מביאים לה רופאים רבים ותרופות רבות, אולי תעלה

ארוכה למחלתה, ושוכרין לה משרתת כדי לשרת אותה כדי שלא תצטער בשום דבר.

והיה היום שלא דיי לה לאישה הזאת הייסורין תדיריים קשים ומרים, שהיה לו מקודם, עוד הוסיפו צרה ייסורין רבים,

גדולים ורעים כאלה ... ואפילו הרופאים כבר נתיאשו ממנה, ובפרט מהחולאים, שהיתה גם כן חולי מעיים ...

מה עשה הקדוש ברוך הוא - הביא יסורים על חזקיהו, ואמר לו לישעיהו: לך ובקר את החולה, שנאמר (מלכים ב', כ' א') :

'פִּימִים הָיָה חֲזַקְיָהוּ לְמוֹת וַיָּבֵא אֵלָיו לְשַׁעֲיָהוּ בֶן אֲמוּץ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' צוּ לְבִיתְךָ כִּי מֵת אָתָּה

וְלֹא תִחְיֶה'. ... אמר ליה [ישעיהו לחזקיהו] : כבר נגזרה עליך גזירה [רש"י : שתמות].

אמר ליה : בן אמוץ, כלה נבואתך וצא ! כך מקובלני מבית אבי אבא :

[רש"י : דוד, שראה את המלאך וחרבו שלופה בידו, בסוף ספר שמואל (ב', כד'), ולא מנע עצמו מן הרחמים]-

אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים. אתמר נמי, רבי יוחנן ורבי (אליעזר) [אלעזר],

דאמרי תרוייהו :

אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, שנאמר (איוב, יג' טו') : 'הֵן יִקְטְלֵנִי לֹא לוֹ אֲיָחַל'.

המשך - שו"ת חקקי לב : ועתה היא מבקשת שיתפללו עליה שתמות, ובפרט מתחננת לבעלה ובניה שהמה יבקשו רחמים על ככה.

ובעלה ובניה הגם כי נלאו מחמת הייסורין שלה, עם כל זה מרוב חיבה ואהבה, היותה צדקת וחסידה - אינן שומעים לה, ואדרבה,

הם מבקשים תלמידי חכמים שילמדו בעדה לרפואתה ומרבים בצדקות ... יורנו המורה לצדקה, אם יש חשש איסור לבקש רחמים

עליה שתמות, כדי שתנח נפשה, או לא. ואם תמצוי לומר דליכא איסור, אם בעלה ובניה חסים על חייה שאינן רוצים לראות

במיתתה : האם יוכלו לבקש רחמים שלא תמות, ולא ישגיחו לה. או דילמא, כיוון דאין תקווה לחיות ע"פ הרופאים, ואין עוד

תקווה שתחיה בדרך הטבע, אם כן, אדרבה, זהו נחת רוח לה. יורינו המורה לצדקה ושכמ"ה [ושכרו כפול מן השמיים].

תשובה : הנה פשיטא ודאי דמי שמבקש רחמים ח"ו על אחר שימות בר מינן, איסור גמור הוא אפילו יהיה אויבו ומבקש

רעתו. ... נמצא מכל האמור דאסור לחשוב על אשתו כדי שימות מחמת שנאת הלב, ואם כן מכל אליו שמעינן :

דאיסור גמור לבקש רחמים על שום בריה שימות, וכל שכן על אשתו שהיא כגופו.

המשך - שו"ת חקקי לב : ברם, כל זה נראה דהיינו כשיהיה מחמת שנאה ובלתי דעתה ורצונה, אבל כשהיא אדרבה מתרצית בזה,

שאינה יכולה לסבול צערה דגופה - בכהאי גוונא אפשר לומר דמותר. ואמינא לה ממה שכתוב בכתובות,

דף קד' ע"א, שאמרו שם : ההוא יומא דנח נפשיה דרבי ...

ההוא יומא דנח נפשיה דרבי, גזרו רבנן תעניתא ובעו רחמי, ואמרי : 'כל מאן דאמר נח נפשיה דרבי - ידקר בחרב'.

סליקא אמתיה דרבי לאיגרא, אמרה : 'עליונים מבקשין את רבי והתחתונים מבקשין את רבי, יהי רצון שיכופו תחתונים את העליונים'.

כיון דחזאי כמה זימני דעייל לבית הכסא, [רש"י : דחולי מעיים הוה ליה], וחליץ תפילין ומנח להו וקמצטער,

[רש"י : וקא מצער לחלוץ ולהניח], אמרה : 'יהי רצון שיכופו עליונים את התחתונים'. ולא הוה שתקי רבנן

מלמיבעי רחמי, שקלה כוזא, שדייא מאיגרא [לארעא], אישתיקו מרחמי ונח נפשיה דרבי.

אמרו ליה רבנן לבר קפרא : זיל עיין. אזל, אשכחיה דנח נפשיה, קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחוריה,

פתח ואמר : אראלים ומצוקים אחזו בארון הקדש, נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש !

אמרו ליה : נח נפשיה ? אמר להו : אתון קאמריתו ואנא לא קאמינא.

המשך - שו"ת חקקי לב : ... הנה מבואר מסוגיא זו דאמתיה דרבי אחר שראתה לרבינו הקדוש שהיה מצטער -

ביקשה רחמים שימות.

רע לי מתי אמות / זלדה (מתוך : פנאי) : רע לי מתי אמות.

משא פבד פסילותי, ויפגוני בדבש ובמר

משא פבד הרף. עשבי הפך קל.

לשאן נשק את עיני לתקוות השמש אבז -

רוח הים, ולהבטחות נצנים.

תלמוד בבלי, מסכת נדרים, דף לט' ע"ב ודף מ' ע"א :

רב חלבו חלש, נפק אכריז רב כהנא : "רב חלבו באיש". לא איכא דקא אתי. אמר להו : לא כך היה מעשה ? - בתלמיד

אחד

מתלמידי ר' עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס ר' עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו חיה, א"ל :

רבי, החייתני ! יצא ר' עקיבא ודרש : כל מי שאין מבקר חולים - כאילו שופך דמים !

[רש"י : מפני שבני אדם שנכנסין לבקרו, עושים לו לחולה כל צרכין].

כי אתא רב דימי [מא"י לבבל] אמר : כל המבקר את החולה - גורם לו שיחיה, וכל שאינו מבקר את החולה -

גורם לו שימות. מאי גרמא ? ... אלא, כל שאין מבקר חולה - אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות.

ר"ן, שם :

אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות - נראה בעיני דהכי קאמר : פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות,

כגון שמצטער החולה בחוליו הרבה, ואי אפשר לו שיחיה, כדאמרינן בפרק 'הנושא' (כתובות, קד') : דכיון דחזאי אמתיה דרבי,

דעל כמה זימנין לבית הכסא ואנח תפילין, וקא מצטער, אמרה : 'יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים', כלומר דלימות רבי.

ומשום הכי קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפלתו אפי' לחיות, מפני שהיא תפלה יותר מועלת. ומי שאינו מבקרו אין צריך לומר

שאינו מועילו לחיות, אלא, אפי' היכא דאיכא ליה [אפילו במקום שיש לחולה] הנאה במיתה [מכך שהוא נגאל מייסוריו] -

אפי' אותה זוטרת אינו מהנהו [אפילו את אותה הנאה קטנה, אין המתעלם ממחלת רעהו מהנהו] (שהרי הוא לא מודע כלל למצבו, כך שאיננו יודע שהוא סובל, וממילא ברור שהוא לא מתפלל שייפסק סבלו).

המשך - שו"ת חקקי לב : על כל פנים נראה לעניות דעתי, דכגון דא דנידון דידן לעשות פשר דבר :

שאם היא מצטערת הרבה מאוד מהייסורין קשים ומרים, ושכל הרופאים אמרו בלאו הכי, שאין עוד תיקון לחיות ונתייאשו ממנה - נראה דאפילו הכי - לגבי בעלה ובניה וקרוביה, לא יעשו שום בקשה ותפילה שימות, אם לא יעשו תפילה ובקשה עליה כדי שיחיה, אלא יהיו ב'שב ואל תעשה'.

דאם יבקשו רחמים עליה שתמות, איכא משום שיאמרו ויחושו חס וחלילה, אחד מני אלף לחששא רחוקה, שיבקשו לקרב מיתתה,

כדי להינצל ממנה ומטירחא דידה, והוה ליה לעניין נוגעים בדבר ובפרט לבעלה, שמא חס ושלומו יהיה מקום לחוש שרוצה במיתתה

להנאתו, אף שהוא ת"ח כשר יירא שמים, וקרא כתיב (ירמיהו, י"ז) : 'אֲנִי ה' חֲקֹר לֵב בַּחֵן פְּלִיטָה ...'.

מכל מקום הישר והטוב בעיני אלהים, הוא לבל יעשו תפילה ובקשה בעדה כדי שימות. ומה גם כי אינו שורת דרך ארץ ורחמנות על

שאר בשרו - הגם כי הוא עושה לרחם עליה, הרי איכא צד לאידך גיסא. ומאמתיה דרבי יש לחלק וליישב, שאם אמרו : אנחנו כחמורים ...

בודאי בפה מלא יש לומר שאין אנחנו כאמתיה דרבי. וגם להתפלל עליה שיחיה הא נמי קשה, שסובלת ייסורין קשים ומרים ומצטערת הרבה מאוד, אלא 'שב ואל תעשה' עדיף כל, לגבי בעלה וקרוביה. ואולם אחרים שהם זרים ואין להם שום חששא

מכל החששות האמורות - אם יהיו מתפללים עליה כדי שימות ותנוח נפשה - הרשות בידם, והכל לשם שמים ובוהן לבותיהם

וכליותיהם אלהים צדיק, וכבר אמרו רבותינו ז"ל : כל דבר המסור ללב נאמר : 'וַיֵּרָאֵת מֵאֲלֹהֵיךָ'...

...

זהו מה שנראה לעניות דעתי, לכתוב בעניין זה, לפום ריהטא,

כי כשל כח הסבל ואל שדי יאמר לצרותינו די, ויצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות, כן יהי רצון אמן.

דרשתו של ר' אריה לוינ : ע"פ: שמחה רז, 'איש צדיק היה' :

באחת השבתות קר רבי איסר זלמן מלצר לבית הכנסת הסמוך לשמוע את דרשתו של ר' אריה לוינ.

ר' אריה מצא לנכון להקדיש דרשה מיוחדת לַפְּבֹד שצריך אדם לַרְכּוֹשׁ לאשתו. הוא עצמו נהג כְּבֹד רַב באשתו צפורה - חנה.

פְּשָׁשָׁה בְּמִכְאוֹכִים נָלוּהָ אליה בדרכה לרופא, וְלוֹ דִּיוּן: "רְגֵלָה שֶׁל אִשְׁתִּי כּוֹאֶבֶת לָנוּ".

בצוואתו סיפר שהכין לעצמו ולה בד לתכריכים: "קניתי שתי חתיכות בד פשתן נקיות - אחת מובחרת ביותר זכיתי בשבילה,

כי לא זכיתי לכבדה בחייה יותר מגופי..."

לאחר פטירתה, כשנסע פעם במונית, שאלו הנהג : היכן בֵּיתְךָ ? ור' אריה שתק. רק כשחזר הנהג וְשָׁאַל : היכן אתה רוצה לרדת ?

לא הִשִּׁיבוֹ. הסבר לשתיקתו נתן לאחר מכן : מאז שנפטרה רעייתי הצדקת - אין לי בית ! בדרשתו דיבר ר' אריה על חובת כל בעל

לכבד את בת זוגו. כיצד לנהוג ברעיה ? שאל, ומיד השיב : הרי היא כגופך, יש לנהוג בה כמו שהיינו נוהגים בעצמנו.

מסופר שלאחר שהצליח להשכין שלום בין בעל לאשתו, העלה הבעל תרומה לישיבה שבה לימד. ר' אריה החזיר לו את התרומה,

בצירוף מכתב : "במקום שתתרום לישיבה, מוטב שתקנה לאשתך בכסף זה בגד יפה או תכשיט". כך המשיך ר' אריה ודרש בדבר

הבאת שלום בין איש לאשתו, שהוא מן הדברים שהקרה קיימת לו לעולם הבא, ור' איסר זלמן יושב ומקשיב.

שו"ת שבות יעקב, חלק ב' סימן קיז :

שאלה : מעשה שהיה כך היה : סיעה של בני אדם שהלכו בדרך ואחד מהם אשתו עמו, והיה לעת ערב והלכו למלון אחד, סמוך ליער,

ומצאו שם אנשי בליעל רוצחנים שהמה מועדים להרוג נפשות על עסקי ממון. וכאשר ראה שצרתן צרה, שעמדו

עליהם

להרוג אותם, ולא שמעו בהתחננו עליהם על נפשותם, אז הפקירה עצמה האישה ברצון בעלה ישראל, וע"י כן

הצילה אותם.

ועכשיו בא בעלה לשאול אי אשתו מותרת לו, כיון שנעשית מצד אונס רציחה ברצונה, ואשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה,

או יקבל שכר על הפרישה, וכיצד יתנהג עמה ?

תשובה : הנה לכאורה דין זה פשוט וערוך לפנינו בתשובת מהרי"ק, סי' קס"ח, שכתב וז"ל : ... אף על גב דשפיר עבדה, להצלת עצמה,

והרבים ומקרי אנוסה לעניין זה, דלא מיענשא עליה - כיון דעשתה לשמה כמו יעל ואסתר, מכל מקום, כיון דבעילתה

היתה ברצונה נאסרה על בעלה.

ובזה נראה לעניות דעתי מיושב מה שנראה לכאורה בסוגיא דש"ס דמגילה, תרי סוגית דסתר אהדדי : דבדף ט"ו ע"א,

אית' : 'כְּאִשֶּׁר אֶבְדְּתִי אֶבְדְּתִי' כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך, שמע מינה : דמיקרי 'רצון' ונאסרה על בעלה.

ושם באותו דף ע"ב, איתא : כיון שהגיע לבית הצלמים נסתלקה ממנה שכינה, אמרה : 'אֵלִי לָמָּה עֲזַבְתָּנִי?!'

שמה אתה דן אותי מזיד כשוגג ואונס כרצון?! - הרי שמחשב הליכה זו להצלה - לאונס ! ... והעיקר כדעת מהרי"ק !

לכן נראה לי דאשה זו אסורה לבעל, אף שאין כאן נדנדוד עבירה שעשתה להצלת רבים, מכל מקום, נאסרה לבעלה, כמו יעל ואסתר.

איברא, אם ביאתה גם כן היתה באונס ממש, פשוט להיתר !

ד'אם נתפש' - מותרת, ואין מקום לבעל להחמיר על עצמו מצד החומרא וחסידות. ...

2. אתגר ההתמודדות עם היצר :

תלמוד בבלי , מסכת קידושין דף פ' עמוד ב' : מתני'. לא יתייחד אדם עם שתי נשים, אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים ! ...

פירוש ר' עובדיה מברטנורא : לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים - מפני שדעתן קלה ושתייהן נוחות להתפתות:

אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים - שהאחד בוש מחברו. ופסק ההלכה,

לא תתייחד אשה אחת עם שני אנשים, וכל שכן איש אחד עם ב' נשים.

גמ'. מ"ט ? תנא דבי אליהו : הואיל ונשים דעתן קלות {קלה} עליהן.

תלמוד בבלי , מסכת קידושין דף פא' ע"א :

הנך שבוייתא דאתאי לנהרדעא, אסקינהו לבי רב עמרם חסידא [רש"י : אסקינהו - שצוה עליהם לפדותם ונתנום בעלייתו].

אשקולו דרגא מקמייהו. בהדי דקא חלפה חדא מנייהו נפל נהורא באיפומא, שקליה רב עמרם לדרגא דלא הוּו יכלין
בי עשרה למדלייא - דלייא לחודיה.

סליק ואזיל, כי מטא לפלגא דרגא איפשא, [רש"י : אפשח - הרחיב ופיסק רגליו לעמוד במקומו בחזקה,
להתגבר על יצרו].

רמא קלא : נורא בי עמרם ! [רש"י : אמר נורא בי עמרם - הזעיק בני השכונה ליאסף ולבא,
לכבות הדליקה כדי שיחדל מיצרו שיתבייש מהן].

אתו רבנן, אמרו ליה : כסיפתינן ! אמר להו : מוטב תיכספו בי עמרם בעלמא הדין, ולא תיכספו מיניה לעלמא דאתי.
אשבעיה דינפק מיניה, נפק מיניה כי עמודא דנורא, אמר ליה : חזי, דאת נורא ואנא בישראל, ואנא עדיפנא מינך.

המשך - מסכת קידושין : רבי מאיר הוה מתלוצץ בעוברי עבירה, [רש"י : מתלוצץ בעבירה - אומר שנקל הוא
להתגבר

על יצרו אם היו רוצים].

יומא חד אידימי ליה שטן כאיתתא בהך גיסא דנהרא, לא הוה מברא,
נקט מצרא וקא עבר. כי מטא פלגא מצרא - שבקיה, [רש"י : שבקיה - היצר לרבי מאיר].
אמר : אי לאו דקא מכרזי ברקיעא הזהרו בר' מאיר ותורתו, שויתיה לדמך תרתי מעי.

3. "אין סכין מתחדדת אלא בירך של חברתה..." - 'מאבקי כח' בבית המדרש :

מקורות מלווים לסיפור : "שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו" / ש"י עגנון :

תלמוד בבלי , מסכת ברכות, דף סג' ע"ב :

ועוד פתח רבי יהודה בכבוד תורה ודרש (דברים כ"ז) : הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם. וכי אותו היום נתנה
תורה לישראל ? והלא אותו יום סוף ארבעים שנה היה ! אלא ללמדך : שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום
שנתנה מהר סיני. ... הסכת - עשו כתות כתות ועסקו בתורה, לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה.

אמר רבי חמא (אמר רבי) [מסורת הש"ס: ברבי] חנינא : מאי דכתיב (משלי כ"ז) : ברזל בברזל יחד, [רש"י : ואיש יחד פני רעהו מה ברזל זה, אחד מתחדד את חברו, כגון סכין על גבי חבירתה]. לומר לך : מה ברזל זה, אחד מתחדד את חברו - אף שני תלמידי חכמים מתחדדין זה את זה בהלכה.

אמר רבה בר בר חנה: למה נמשלו דברי תורה כאש, שנאמר (ירמיהו כ"ג) : הלא כה דברי כאש נאם ה', לומר לך :

מה אש אינו דולק יחיד - אף דברי תורה אין מתקיימין ביחיד.

בראשית רבה (וילנא), פרשה סט' : ב'. רבי חמא בר חנינא פתח (משלי כז') : ברזל בברזל יחד, אמר רבי חמא בר חנינא :

אין סכין מתחדדת אלא בדרך של חבירתה, כך אין תלמיד חכם מתחדד אלא בחבירו...

תלמוד בבלי, מסכת יבמות, דף סב' ע"ב :

דתניא, רבי יהושע אומר : נשא אדם אשה בילדותו - ישא אשה בזקנותו, היו לו בנים בילדותו - יהיו לו בנים בזקנותו,

שנא' (קהלת, י"א) : 'בְּבִקְרָךְ יָרַע אֶת יָרְעֶךָ וְלָעָרְבַּ אֶל תַּנַּח יָדְךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אִי זֶה יִקְשֶׁר הַזֶּה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנִיָּהֶם כְּאַחַד טוֹבִים' :

ר"ע אומר : למד תורה בילדותו - ילמוד תורה בזקנותו, היו לו תלמידים בילדותו - יהיו לו תלמידים בזקנותו,

שנא' : 'בְּבִקְרָךְ יָרַע אֶת יָרְעֶךָ וגו'.

אמרו : שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה,

והיה העולם שמם [רש"י : שנשתכחה תורה], עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם : ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ורבי שמעון

ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה.

תנא : כולם מתו מפסח ועד עצרת. אמר רב חמא בר אבא, ואיתימא ר' חייא בר אבין : כולם מתו מיתה רעה.

מאי היא ? א"ר נחמן : אסכרה.

קהלת רבה (וילנא), פרשה יא' : א'. [ו] 'בְּבִקְרָךְ יָרַע אֶת יָרְעֶךָ' ... ר' ישמעאל ור' עקיבא.

ר' ישמעאל אומר : אם למדת תורה בנערוּתך - למד בזקנותך, שאין אתה יודע אי זו תורה מתקיימת,

אם של נערוּתך אם של זקנותך, ואם שניהם כאחד טובים.

ורבי עקיבא אומר : שנים עשר אלפים תלמידים היו לי מגבת ועד אנטיפרס וכולן מתו בחיי בין פסח לעצרת,

ובסוף העמידו לי שבעה ואלו הן : רבי יהודה, ורבי נחמיה, ורבי מאיר, ורבי יוסי, ורבי שמעון בן יוחאי,

ורבי אליעזר - בנו של ר' יוסי הגלילי, ורבי יוחנן הסנדלר.

אמר להם : הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה - אתם לא תהיו כן !

מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה.

הרב אליעזר מלמד - אבלות בספירת העומר (מתוך 'בשבע', ר' אייר תשס"ו) :

בימי ספירת העומר מתו עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא, ובעקבות זאת נהגו ישראל

מקצת מנהגי אבלות בימים אלו. ... ואמרו חכמים שסיבת מותם היתה "מפני שלא נהגו כבוד זה בזה". ...

עוד אמרו חכמים שאמר רבי עקיבא לתלמידיו החדשים :

"בניי הראשונים לא מתו אלא משום שהיתה עיניהם צרה אלו לאלו, תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם" (ב"ר, סא' ג').

וזהו שאמר רבי עקיבא : "וְאַהֲבַת לְרֵעֵךְ כְּמוֹךְ" - זה כלל גדול", ומזה שאנו נוהגים לזכור את מיתתם ואת סיבתה -

יש לנו ללמוד כי בימים אלו במיוחד יש להרבות בכבוד שבין תלמידי חכמים מסוגים שונים.

תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא דף כג' ע"ב ודף כד' ע"א :

...דאמר רב יהודה אמר שמואל: בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במלייהו: **במסכת**, ובפוריא, ובאושפיזא.

רש"י, שם : במסכת - יש בידך מסכת פלוני סדורה בגירסא או לאו, ואף על גב שסדורה היא לו - יאמר לו לאו, ומדת ענוה היא.

בפוריא - שימשת מטתך, יאמר לאו, מדת צניעות הוא.

באושפיזא - שאלוהו על אושפיזו אם קבלו בסבר פנים יפות, ואמר לאו - מדה טובה היא, כדי שלא יקפצו בו בני

אדם

שאינן מהוגנין לבא תמיד עליו, ויכלו את ממונו.

תוספות, שם : במסכת - ואם תאמר והאמר (קדושין דף ל.). : ושננתם - שיהו דברי תורה מחודדין בפיד שאם ישאלך אדם,

אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד, ויש לומר דהיינו דוקא באדם הבא לשאול דין או הוראה או להתלמד,

אבל הכא שבא לנסותו אם יודע מותר לשנות ולומר לא למדתי זה.

המאירי, מסכת בבא מציעא דף כג' עמוד ב' :

איזהו תלמיד חכם שנחזיר לו אבדה בטביעות עינא בלא סימן ? זה שהוא עם חכמתו בעל מדות.

וסימן מובהק במדות תלמיד חכם : כל שאינו משנה בדבורו , ויש דברים ששנוי דברים אינה פוגמתו ומהם : כל שיש בשנוי סרך

לאיזו מדה והוא שאמרו : במסכתא , בפוריא ובאושפיזא וענינם , שאם שאלוהו באיזו מסכתא הוא עוסק , ויודע בעצמו שאינו בקי בה , ומתירא שמא יקיפוהו שאלות בעניניה , אומר להם שהוא עוסק במסכתא אחרת שהוא בקי בה ביותר.

... וכן מתבאר במסכת יבמות שדרך תלמידי חכמים לשנות בהבאת שלום, ומוסיפין וגורעין כדי להכניס אהבה בין זה לזה, וכל שכיזא בזה אין שנוי שבדבורו פוגמו כלל ולא עוד אלא שזו שבהבאת שלום - מצוה:

תלמוד בבלי , מסכת קידושין דף ל' ע"א וע"ב :

... ואומר (תהלים קכז): אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער. מאי את אויבים בשער ?

אמר רבי חייא בר אבא : אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה , ואינם זוים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: (במדבר כא') את והב בסופה, אל תקרי בסופה , אלא בסופה.

רש"י , שם : נעשו אויבים - מתוך שמקשים זה לזה ואין זה מקבל דברי זה.

את והב בסופה - הכי דריש לה ספר מלחמות , מלחמה שעל ידי ספר - אהבה יש בסופה.

המאירי, שם : לעולם יהא אדם שוקד על תורתו עד שיהיו דברי תורה מסודרין בפיו , שאם אדם שואלו דבר - אל יגמגם,

אלא יאמר מיד. ... שאפילו אב ובנו רב ותלמידו שאין דרכם להתקנא זה בזה , כמו שאמרו : 'בכל אדם

מתקנא חוץ מבנו ותלמידו' - כל שהם עוסקים בתורה וחולקים - נעשו אויבים זה לזה , שגדר האהבה הוא שווי הרצון וכל

שאין שם הסכמה אחת אין כאן אהבה, ומכל מקום , אחר שאין מחלקתם לכוונת נצוח , אלא ששניהם מכונים להוציא

הדבר לאמתו - אין זזין משם עד שנעשו אוהבים זה לזה , רצה לומר שנסכמים לדעת אחת :

תלמוד בבלי , מסכת בבא מציעא דף פד' ע"א :

יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא, חזייה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה, אמר ליה: חילך לאורייתא! - אמר ליה: שופרך לנשי!

... יומא חד הוה מפלגי בי מדרשא: הסיף והסכין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי מקבלין טומאה - משעת גמר מלאכתן,

ומאימתי גמר מלאכתך? רבי יוחנן אומר: משיצרפם בכבשן, ריש לקיש אמר: משיצחצחן במים. - אמר ליה: **לסטאה בלסטיותיה ידע! ...**

אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה - ניזיל רבי אלעזר בן פדת, דמחדדין שמעתתיה. אזל יתיב קמיה, כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן,

אמר ליה: תניא דמסייעא לך. אמר: את כבר לקישא? בר לקישא, **כי הוה אמינא מילתא - הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא,**

ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא. ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא? הוה קא אזיל וקרע מאניה, וקא בכי ואמר: היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא, והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה]. בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.

תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא דף לג' עמוד א': קבעי מיניה רב חסדא מרב הונא: תלמיד וצריך לו רבו מאי?

אמר ליה: **חסדא חסדא, לא צריכנא לך, את צריכת לי עד ארבעין שנין.** איקפדי אהדדי ולא עיילי לגבי הדדי. יתיב רב חסדא ארבעין תעניתא משום דחלש דעתיה דרב הונא, יתיב רב הונא ארבעין תעניתא משום דחשדיה לרב חסדא.

תלמוד בבלי, מסכת מועד קטן דף טז' ע"א:

רבי שמעון בר רבי ובר קפרא הוו יתבי וקא גרסי, קשיא להו שמעתא. אמר ליה רבי שמעון לבר קפרא: דבר זה צריך רבי. אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון: ומה רבי אומר בדבר זה? אזל אמר ליה לאבוה. איקפד. אתא בר קפרא לאיתחזויי ליה, אמר ליה: בר קפרא, איני מכירך מעולם. ידע דנקט מילתא בדעתיה, נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין.

מתוך הסיפור "מסירות נפש" מאת י'ל'. פרץ: אין תורה... אלא מים, אבל לא כל המים יוצאים מעדן (כלומר לא כל אחד

לומד לשם שמים)...

אחד - לומד לשם תאות הניצחון - רוצה הוא להתעלות על חבריו ולנצחם, השני - אינו מתכוין אלא להשתמש בכבוד התורה... לא שיהא הוא מכבד את התורה - אלא שתהא התורה מכבדתו, השלישי - יצר הרע ממין אחר שולט בו - נפשו חשקה בחריפות השכל!

שמח הוא לא בתורת ה' אלא בתורת עצמו, בחידושי תורה שלו, בהמצאות שלו, מקבל הוא נחת מן החידושים וההמצאות שהוא מראה

בתורה ובשביל "חידוש" הוא מוכן ומזומן אפילו לגלות פנים בתורה שלא כהלכה .

ויש מגושם עוד יותר ועושה את התורה קרדום לחפור בו בזבל, כדי למצוא לו חותן למשענת, מזונות... ולאחר מאה ועשרים שנה - ירושה, ואפילו אם מתוך שלא לשמה יש שהוא בא לשמה – אף על פי כן נשאר על הנשמה רבב, זוהמה, טעם לפגם !

תלמוד בבלי, מסכת ברכות, דף סד' ע"א :

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא : **תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם**, שנאמר (ישעיהו נ"ד) : **וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך**,

אל תקרי בניך אלא בוניך, (תהלים קי"ט) שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול (תהלים קכ"ב) יהי שלום בחילך שלווה בארמנותיך ...

תלמוד בבלי, מסכת ברכות דף כח' ע"ב :

משנה. רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה. אמרו לו : מה מקום לתפלה זו ?

אמר להם : בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי.

גמרא. תנו רבנן: בכניסתו מהו אומר ? יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה ,

וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא , ולא יכשלו חברי בדבר הלכה **ואשמח בהם** .

מסכת סוטה, דף מ' ע"א : ר' אבהו ור' חייא בר' אבא איקלעו לההוא אתרא, **רבי אבהו דרש באגדתא**,

רבי חייא בר אבא דרש בשמעתא, **[רש"י :** הלכות דינין ואיסור וטהרות].

שבקוה כולי עלמא לרבי חייא בר אבא ואזול לגביה דר' אבהו, חלש דעתיה.

אמר ליה : אמשל לך משל, למה הדבר דומה ? לשני בני אדם, **אחד מוכר אבנים טובות ואחד מוכר מיני סידקית** ,

[רש"י : כלי מלאכות נשים ועניים, כגון : פלכים מחטין וצינורות]. **על מי קופצין, לא על זה שמוכר מיני סידקית !?**

[רש"י : בתמיה, מתוך שדמיהם קלים יש להם קונים הרבה. ולהפיס דעתו הוא אומר].

כל יומא הוה מלוה רבי חייא בר אבא לרבי אבהו עד אושפיזיה, משום יקרא דבי קיסר,

ההוא יומא אלויה רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיזיה, ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה.

4. היחס לבעלי מוגבלות :

מתוך דבריו של שאול ענברי, לכבוד השקת הספר שכתב: 'נגישות למקום - שו"ת בענייני מוגבלויות':

בגיל שתים עשרה, שלוש עשרה, נפלה לי הזכות שהרב גדי זצ"ל (גדי נהרג ביום השני של מלחמת לבנון הראשונה), יסעד אותי. שנתיים אלה הטביעו בי את חותמה של תורה. גדי, ללא אומר ודברים, הראה לי את הפירוש המלא של המדרגה, להיות עבד ה' מאהבה.

ביום הבשורה המרה, על נפילתו של הרב, ניסיתי לקרוע קריעה כמי שקורע על רבו המובהק. מאותה עת בוערת בי אש התורה. כל רצוני להיות עבד ה' מאהבה, משמעות דברים אלה לדקדק במצוות קלה כחמורה. ... חלק עיקרי ביהדות זה קיום מצוות, מאחר שאני מוגבל, איני יכול לקיים מצוות בדרך המקובלת, לכן התעוררו בי שאלות, כיצד עליי לעבוד את ה'. חיפשתי תשובות ולא מצאתי, לכן התחלתי ללמוד פסיקה ולכתוב תשובות בנושאים אלה.

תלמוד בבלי, מסכת חגיגה, דף ג' עמוד א':

והא הנהו תרי אילמי דהו בשבבותיה דרבי, [והרי אותם שני אילמים שהיו בשכנותו של רבי], בני בריתיה [בני בתו של] דרבי יוחנן בן גודגדא, ואמרי לה בני אחתיה [ויש אומרים בני אחותו של] דרבי יוחנן, דכל אימת דהו עייל רבי לבי מדרשא, הוּו עיילי ויתבי קמייהו ומנידי ברישיהו ומרחשין שפוותיהו. [שבכל פעם שהיה נכנס רבי לבית המדרש, היו נכנסים ויושבים לפניו (לפני חכמים), והיו מנידים בראשיהם, ומרחשין (מנענעים) בשפתותיהם], בעי רבי רחמי עלייהו ואיתסו, [וביקש רבי רחמים עליהם ונתרפאו], ואשתכח דהו גמירי הלכתא וספרא וספרי וכולה תלמודא !

[ונמצא שהיו יודעים הלכה רש"י: משניות] וסיפרא - מדרש ההלכה לספר ויקרא, וספרי -

מדרש ההלכה לספרי במדבר דברים, ואת כל התלמוד, משמע: שגם מי שאיננו יודע לדבר יכול ללמוד [!]

5. 'חידת' עיתוי המוות:

דברים רבה (וילנא), פרשה ט': א'. ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיה למות ... (דברים לא יד) ...

[אבן עזרא: קרבו ימיה למות - כי לכל אחד יש לו עתים קצובות].

תלמוד בבלי, מסכת כתובות, דף קג' ע"ב: כשחלה רבי, נכנס ר' חייא אצלו ומצאו שהוא בוכה, אמר לו:

רבי, מפני מה אתה בוכה? ... א"ל: **אנא אתורה ומצות קא בכינא !**

אמרו רבותינו : מעשה היה בימי ר' שמעון בן חלפתא שהלך לברית מילה, וסעד שם אביו של תינוק, והשקה אותן יין ישן בן ז' שנים. אמר להן : "מן היין הזה אני מיישן לשמחתו של בני !", היו סועדין עד חצי הלילה. ר' שמעון בן חלפתא, שהיה בטוח על כוחו, יצא לו בחצי הלילה לילך לעירו, מצא שם מלאך המוות בדרך וראה אותו משונה, א"ל : מי אתה ? א"ל : שלוחו של מקום ! א"ל : ומפני מה אתה משונה ? א"ל : אני !? משיחתן של בריות, שהן אומרים : 'כך וכך' אנו עתידים לעשות', ואינו יודע אימתי הוא נקרא למות. אותו האיש שהיית סועד אצלו ואמר לכם : 'מן היין הזה אני מיישן לשמחת בני', והרי הגיע פרקו ליטול אחר ל' יום.

אמר לו : הראה לי את פרקי. אמר לו : לא עליך ולא על כיוצא בך אני שולט, פעמים שהקב"ה חפץ במעשים הטובים ומוסיף בכם חיים, שנאמר (משלי, י' כו') : 'יִרְאֵת ה' תוֹסִיף יָמִים [ושנות רשעים תקצרנה]'.

רבנן אמרי : קשה לפני הקב"ה לגזור מיתה על הצדיקים, מניין ? שנאמר (תהלים, קטז' טו') : 'יָקָר בְּעֵינֵי ה' הַמִּתָּה לְחַסְדֵּיו'. ... תדע לך, כך היה צריך לומר למשה : 'הנה אתה מת' ולא אמר כך, אלא הניח אותו ותלה המיתה בימים, מניין ? ממה שקרינו בעניין (דברים, לא') : 'הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת'.

מתוך : תהלה - ש"י עגנון : זקנה אחת היתה בירושלים. זקנה נאה שכמותה לא ראייתם מימכם. **צדקת היתה וחכמה היתה**

וחיננית היתה וענוותנית היתה. אור עיניה חסד ורחמים וקמטי פניה ברכה ושלוש. אלמלא

שאר הנשים יכולות להדמות למלאכים - הייתי מדמה אותה למלאך אלקים. ...

אמרתי לה : מאחר שאת שואלת בשלום כל אדם - אשאל אני לשלומך.

ענתה ואמרה לי : ברוך הוא וברוך שמו, איני חסרה עמו כלום. הקב"ה נותן לכל בריותיו לפי מידת הצורך, ואף אני בכלל בריותיו. ביותר צריכה אני להודות לו היום שהכפיל לי מנתי.

אמרתי לה : מהי ? ענתה ואמרה לי : בכל יום אני מסיימת יום אחד של תהלים,

והיום סיימתי שני ימים של תהלים. עם שהיא מדברת נתעגמו פניה.

אמרתי לה : נסתלקה שמחתך. שהתה שעה קלה והשיבה לי : כן בני, שמחה הייתי ועכשיו איני שמחה.

עם שהיא מדברת חזרו והבהיקו פניה. הגביהה עיניה כלפי מעלה ואמרה : ברוך אלקים שהסיר יגוני מאתי.

אמרתי לה : מפני מה היית שמחה ואחר כך עצובה ועכשיו שוב את שמחה ?

...

אתה שאלת על שום מה הייתי שמחה ועל שום מה הייתי עצובה ועל שום מה שוב אני שמחה.

ודאי אתה יודע כמוני, שכל מעשיו של אדם קצובין לו משעת לידתו ועד למיתתו,

ואפילו כמה פעמים יאמר אדם תהלים. **אבל הבחירה היא בידו,** כמה מזמורים יאמר בכל יום.

יש אדם זוכה לסיים בכל יום כל הספר כולו, ויש אדם שזוכה לומר ספר אחד או יום אחד בכל יום.

אני, מנהג עשיתי לי לומר בכל יום - יום אחד. היום נמשכתי אחר המזמורים ואמרתי שני ימים.

כיוון שהרגשתי בדבר נעשיתי עצובה, שמא מיותרת אני בעולם ומבקשים להיפטר ממני, וזירזוני להשלים חוקי,

ולגמור קצבתי, והרי טוב להודות לה', ואם אני מתה - איני יכולה לומר אפילו מזמור אחד, אפילו תיבה אחת. **ראה הקב"ה**

בצערי והפליא חסדו עמי לדעת שכך רצוני יתברך. ואם חפץ ה' להמיתני מה אני שאתעצב.

מיד הסיר אלקים את יגוני מאתי. ברוך הוא וברוך שמו. **הצצתי עליה והרהרתי, מהיכן באים לידי הכנעה שכזו.**

6. תורה ועבודה - אומנות המינון :

תלמוד בבלי, מסכת תענית, דף כא' ע"א :

אילפא ורבי יוחנן הוו גרסי באורייתא, דחיקא להו מילתא טובא, אמרי : ניקום וניזיל וניעבד עיסקא,

ונקיים בנפשין **[רש"י :** כך בעצמך] (דברים, טו' ד) : 'אָפּס פּי לא יִהְיֶה בְּךָ אֲבִיוֹן'.

אזלו אותבי תותי גודא רעיעא. הוו קא כרכי ריפתא. אתו תרי מלאכי השרת, שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה :

נישדי עלייהו האי גודא ונקטלינהו, שמניחין חיי עולם הבא [רש"י : תורה] ועוסקין בחיי שעה ! [רש"י : עולם הזה, זה סחורה]

אמר ליה אידך : שבקינהו, דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא. **[רש"י :** עתיד להתגדל, ואין זמנו למות] רבי יוחנן שמע, אילפא לא שמע.

אמר ליה רבי יוחנן לאילפא : שמע מר מידי ? - אמר ליה : לא. אמר : מדשמעי אנא ואילפא לא שמע - שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא.

אמר ליה רבי יוחנן : איהדר ואוקי בנפשאי (דברים, טו' יא) : 'פִּי לֹא יִחְדָּל אֲבִיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ'. רבי יוחנן הדר, אלפא לא הדר.

עד דאתא אילפא **[רש"י :** ממקום שהלך שם לסחורה] - מליך רבי יוחנן.

[רש"י : מינוהו ראש ישיבה עליהן, מנהג הוא : מי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהן, ומעשירין אותו,

כדאמרינן לגבי כהן גדול, בסיפרא וביומא (יח, א) : 'והכהן הגדול מאחיו' - גדלוהו משל אחיו].

אמרו לו **[רש"י :** אנשי המקום לאילפא] : אי אתיב מר וגריס לא הוה מליך מר. **[רש"י :** אם היית יושב ועוסק בתורה - היינו ממליכין אותך, כמו שעשינו לרבי יוחנן,

דאילפא הוי גמיר טפי מרבי יוחנן]

אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא, אמר : אי איכא דשאיל לי, **[רש"י :** כלומר, אף על גב דעבדי עיסקא - גריסנא אנא טפי מיניה !]

במתניתא דרבי חייא אושעיא, **[רש"י :** דהוו מסדרי מתניתא על פי רבינו הקדוש, שהיה רבם],

ולא פשטינא ליה ממתניתין, **[רש"י :** דאשכחנא משנה כוותיה דההיא ברייתא],

נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא !

אתא ההוא סבא, תנא ליה : האומר : 'תנו שקל לבניי בשבת', **[רש"י :** מי שמת, והניח ממנו ביד איש נאמן, ואמר : תנו שקל,

חצי סלע, לבניי להוצאה בשבוע].

והן ראויין לתת להם סלע, **[רש"י :** שיש לו בנים הרבה, ואין מסתפקין לשבת בפחות מסלע].

נותנין להם סלע. **[רש"י :** הוה בדעתיה דלא למיתן להו אלא שקל - היה מצוה :

'אל תתנו להן אלא שקל', **והאי דקאמר :** 'תנו להן שקל',

ולא אמר : 'תנו סלע' - משום דבעי לזרוזינהו, כדאמרן

בכתובות (ע', א) : **כדי לזרון במשא ובמתן, כדי שיטרחו**

וילמדו דרך ארץ, וירויחו].

ואם אמר : 'אל תתנו להם אלא שקל !' - אין נותנין להם אלא שקל.

אם אמר : 'מתו ירשו אחרים תחתיהם', **[רש"י :** אף על גב דאמר : 'תנו שקל', ולא אמר : 'אל תתנו אלא שקל' -

גלי בדעתיה דלא בעי למיתב להו אלא שקל בשבת, כי היכי

דאי מתו - ירשו אחרים תחתיהן].

בין שאמר : 'תנו', בין שאמר : 'אל תתנו' - אין נותנין להם אלא שקל.

אמר ליה **[רש"י :** אילפא] : הא מני ? - רבי מאיר היא ! דאמר : **מצוה לקיים דברי המת.**

[רש"י : דקתני אף על גב דלא ספקי בבציר מסלע, לא יהיבין להו אלא שקל - רבי מאיר היא !

דאמר במסכת כתובות במתניתין (טו', ב) : **מצוה לקיים דברי המת, דאי לאו מצוה - מן הדין נותנין להן כל הראוי להן,**

שהרי כל הממון שלהן הוא, ואין בו לאותן אחרים כלום, אלא לאחר מיתתן, אם יש מותר - יש להן, ואם לאו - לא יטלו,

ומתוך שרוצין אנו לקיים דבריו, שירשו אחרים תחתיהם - אנו מקמצין את הממון, כדי שיהא שם מותר].

מסכת כתובות, דף סב' ע"ב :

ב. רבי חנניה בן חכינאי הוה קאזיל לבי רב בשילהי הלוליה דר"ש בן יוחאי, [רש"י : סוף ימי חופתו].

א"ל : איעכב לי עד דאתי בהדך, [רש"י : המתן לי עד שיכלו ימי חופתי ואלך עמך לבי רב].

לא איעכבא ליה. אזל יתיב תרי סרי שני בבי רב.

עד דאתי אישנתו שבילי דמתא [רש"י : שנבנו בעיר בנינים חדשים ונסתמו בה מבואות],

ולא ידע למיזל לביתיה. אזל יתיב אגודא דנהרא, שמע לההיא רביתא [רש"י : נערה, דהוה קרו לה : בת חכינאי, בת חכינאי],

מלי קולתך ותא ניזיל. אמר : שמע מינה, האי רביתא דידן, אזל בתרה.

הוה יתיבא דביתהו קא נהלה קמחא, דל עינה חזיתיה, סוי לבה [רש"י : כלומר : נדמה ללבה פתאום שזה בעלה],

פרח רוחה. אמר לפניו : רבש"ע, ענייה זו זה שכרה ?! בעא רחמי עלה וחייה.

א. רבי חמא בר ביסא אזיל יתיב תרי סרי שני בבי מדרשא. כי אתא, אמר : לא איעביד כדעביד בן חכינאי !

[רש"י : שנכנס לביתו פתאום].

ג. עייל יתיב במדרשא, שלח לביתיה.

אתא ר' אושעיא בריה יתיב קמיה, הוה קא משאיל ליה שמעתא, חזא דקא מתחדדי שמעתיה, חלש דעתיה,

אמר : אי הואי הכא - הוה לי זרע כי האי. [רש"י : אי הואי הכא - אילו הייתי כאן, כשהנחתי בני קטן
 כזה].

על לביתיה, על בריה, קם קמיה.

הוא סבר, למשאליה שמעתתא קא בעי, אמרה ליה דביתהו : מי איכא אבא דקאים מקמי ברא ?!

קרי עליה רמי בר חמא (קהלת, ד' יב') : 'וְהַחוּט הַמְּשֻׁלָּשׁ לֹא בְמִהְרָה יִנָּתֵק' - זה ר' אושעיא בנו של רבי חמא בר ביסא.

ויקרא רבה (וילנא), פרשה כא' : ח'. רבי חנניא בן חכניאי ור' שמעון בן יוחאי, הלכו ללמוד תורה אצל ר' עקיבא בבני ברק,

שהו שם י"ג שנה. רשב"י הוה משלח וידע מה בגו ביתיה, ר"ח לא הוה שלח וידע מה בגו ביתיה.

שלחה לו אשתו ואמרה לו : "בתך בגרה בא והשיאה", ואעפ"כ צפה ר"ע ברוח הקודש, וא"ל : כל מי שיש לו בת בוגרת ילך וישיאה. ידע מהו אומר, קם, נסב רשותא ואזל.

המשך - ויקרא רבה : בעי לעייל בגו ביתיה ואשכחת דפניא לזוי' אחורי. מה עבד ? אזל ויתב ליה על מליותהון דנשי, שמע קלהון

דטליותא אמרין : "בת חנינא מלוי קולתיך וסליק לך", מה עשה ? הלך אחריה עד שנכנסה לתוך ביתו.

נכנס אחריה פתאום, לא הספיקה אשתו לראותו עד שיצאת נשמתה. אמר לפניו : "רבש"ע עניה זו זו שכרה, לאחר י"ג שנה שהמתינה לי ?!" באותה שעה חזרה נפשה לגופה. **אמר רבי שמעון בן יוחאי : ד' דברים הקדוש ברוך הוא שונאן אף אני איני אוהבן : ...**

והנכנס לביתו פתאום, ואין צריך לומר לתוך ביתו של חברו. ...

7. פרנסי הציבור ומנהיגיו :

משנה , מסכת אבות , פרק ב' משנה ב' :

רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר : ... וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים, שזכות אבותם מסייעתן, וצדקתם עומדת לעד, ואתם - מעלה אני עליכם שכר הרבה, כאילו עשיתם.

ר' עובדיה מברטנורא , שם : יהיו עוסקין עמהם לשם שמים - ולא כדי ליטול עטרה לומר : 'כך וכך עשיתי בשביל הציבור'.

שזכות אבותם מסייעתן - שזכות אבותן של ציבור וצדקתן העומדת לעד, היא המסייעת אל העוסקין עמהן להוציא לאור צדקן, ולא מצד טוב השתדלותן של העוסקים.

ואתם מעלה אני עליכם שכר - **אע"פ שאין הדבר בא לידי גמר טוב מצד מעשיכם**, אלא בשביל זכות אבותם של ציבור, מעלה אני עליכם שכר, כאילו אתם עשיתם הישועה הזאת בישראל, **הואיל ואתם עוסקים לשם שמים.**

מדרש תנחומא (ורשא) , פרשת משפטים , סימן ב' :

'ואלה המשפטים', זהו שאמר הכתוב : 'מִלְךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אֶרֶץ וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת יִהְיֶה רֹסָןָה' (משלי, כט' ד'),

מלכה של תורה, במשפט שהוא עושה - מעמיד את הארץ, ואיש תרומות יהרסנה - אם משים אדם עצמו כתרומה הזו, שמושלת בזווית הבית, ואומר : 'מה לי בטורח הצבור ? מה לי בדיניהם ? מה לי לשמוע קולם ? שלום עליך נפשי !' - הרי זה מחריב את העולם, הוי 'וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת יִהְיֶה רֹסָןָה' !

מעשה ברבי אסי, כשהיה מסתלק מן העולם נכנס בן אחותו אצלו מצאו בוכה, א"ל : רבי מפני מה אתה בוכה ?

יש תורה שלא למדת ולימדת ? הרי תלמידך יושבים לפניך ! יש גמילות חסדים שלא עשית ?

ועל כל מדות שהיו בך, היית מתרחק מן הדינין, ולא נתת רשות על עצמך להתמנות על צרכי צבור (!) (?)

א"ל : בני, עליה אני בוכה ! שמא אתה דין וחשבון על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל, הוי 'וְאִישׁ תְּרוֹמוֹת יִהְיֶה רֹסָןָה'.

תלמוד בבלי, מסכת הוריות, דף י' ע"א וע"ב :

גמ'. ... תנו רבנן : 'אֲשֶׁר נָשִׂיא יִחָטָא' - פרט לחולה. משום דהוה ליה חולה אידחי ליה מנשיאותיה !? [האם משום שהוא חולה,

מודח הוא מנשיאותו !?] אמר רב אבדימי בר חמא : פרט לנשיא שנצטרע, שנאמר (מלכים ב', טו' ה') : 'וַיִּנָּגַע ה' אֶת הַמֶּלֶךְ

וַיִּהְיֶה מִצָּרַע עַד יוֹם מָוֹתוֹ וַיָּשָׁב בְּבֵית הַחֲפְשִׁית וַיּוֹתֶם בֶּן הַמֶּלֶךְ עַל הַבֵּית שֶׁפֶט אֶת עַם הָאָרֶץ'.

מדקאמר 'בְּבֵית הַחֲפְשִׁית', **מכלל דעד השתא עבד הוה** ? [מתוך תיאור הפסוק, שהמלך המצורע ישב 'בְּבֵית הַחֲפְשִׁית',

האם ניתן להבין שעד עכשיו עבד הוה היה !?]

כי הא דר' גמליאל ורבי יהושע הוו אזלי בספינתא, בהדי דר' גמליאל הוה פיתא, בהדי רבי יהושע הוה פיתא וסולתא.

שלים פיתיה דר' גמליאל סמך אסולתיה דרבי יהושע. אמר ליה : מי הוה ידעת, דהוה לן עכובא כולי האי, דאיתית סולתא ?

אמר ליה : כוכב אחד לשבעים שנה עולה ומתעה את (הספינות) [הספנים], ואמרתי : שמא יעלה ויתעה [אותנו].

אמר ליה : כל כך בידך ואתה עולה בספינה !? א"ל : **עד שאתה תמה עלי, תמה על שני תלמידים שיש לך ביבשה :**

רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא, שיודעין לשער כמה טפות יש בים, ואין להם פת לאכול ולא בגד ללבוש !

נתן [רבן גמליאל] דעתו להושיבם [את רבי אלעזר חסמא ורבי יוחנן בן גודגדא] בראש [הישיבה]. כשעלה, שלח להם ולא באו,

חזר ושלח ובאו.

אמר להם : **כמדומין אתם ששררה אני נותן לכם ? [רש"י : שלא באתם בשליחות ראשון, שהייתם בורחים**

מן הגדולה], עבדות אני נותן לכם !!! שנאמר (מלכים א', יב') : 'וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו לֵאמֹר אִם הַיּוֹם תִּהְיֶה עֶבֶד לָעָם הַזֶּה'.

8. חבלה של אדם בעצמו לצורך ? / שלא לצורך ? :

משנה , מסכת בבא קמא , פרק ח' משנה ו' :

התוקע לחבירו **[רע"ב :** שמחבר אצבעותיו בפס ידו ומכה אותו באגרוף] - נותן לו סלע **[רע"ב :** דמי בושתו] ...

פרע ראש האשה בשוק - נותן ארבע מאות זוז. **זה הכלל : הכל לפי כבודו.**

[רע"ב : כל אלו הדמים שהוזכרו במשנה אינם אלא למכובד ביותר, אבל לאדם בזוי פוחתין לו].

המשך - משנה , מסכת בבא קמא : אמר רבי עקיבא : אפילו עניים שבישראל, רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם,

שהם בני אברהם יצחק ויעקב.

ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק, באת לפני רבי עקיבא וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז.

אמר לו : רבי תן לי זמן, ונתן לו זמן. שמרה **[רע"ב :** המתין לה עד שראה אותה] עומדת על פתח חצרה,

ושבר את הכד בפניה, ובו כאיסר שמן **[רע"ב :** שמן קנוי באיסר]. גלתה את ראשה והיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה.

העמיד עליה עדים ובא לפני רבי עקיבא, אמר לו : רבי, לזו אני נותן ארבע מאות זוז ?

[רע"ב : שעל כאיסר שמן זלזלה בעצמה, לגלות ראשה ומראה היא שאינה מקפדת על הבושת]

אמר לו : לא אמרת כלום ! החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי - פטור ! אחרים שחבלו בו - חייבין !

והקוצץ נטיעותיו, אף על פי שאינו רשאי - פטור ! אחרים שקצצו את נטיעותיו - חייבים !

תלמוד בבלי , מסכת בבא קמא , דף צא' ע"ב :

וקתני : החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי - פטור ! ... ואין אדם רשאי לחבל בעצמו ? ... אמר שמואל : באשב בתענית.

... מאן תנא דשמעת ליה דאמר : אין אדם רשאי לחבל בעצמו ? ... האי תנא הוא, דתניא : אמר ר"א הקפר ברבי : מה ת"ל (במדבר, ו' יא) :

'וְכָפַר עָלָיו **[רש"י :** בנזיר כתיב] מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ' **[רש"י :** משמע שחטא בנפש אדם] ?

וכי באיזה נפש חטא זה ? אלא שציער עצמו מן היין. והלא דברים קל וחומר : ומה זה שלא ציער עצמו,

אלא מן היין - נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר **[רש"י :** המסגף עצמו בתענית] - על אחת כמה וכמה.

רמב"ם, הלכות חובל ומזיק, פרק ה' הלכה א' : אסור לאדם לחבול, בין בעצמו בין בחבירו ...

שו"ת אגרות משה, חלק חו"מ ב', סימן סה' : אם מותר לנהוג דייעט (דיאטה), כשמצטער מזה, בשביל יופי.

י"ז מנחם אב תש"ל. מע"כ ידידי הרה"ג, מהר"ר יחזקאל שרגא ווינפפלד שליט"א.

והנה בדבר הדייעט שהאדם הנוהג כמדת אכילת הדייעט, הוא מצטער יותר מצער מניעת שתיית יין, שאמר ר' אלעזר הקפר ברבי שאסור.

והגמ' בב"ק דף צ"א ע"ב, יליף מזה דאין אדם רשאי לחבול בעצמו ... הנה פשוט שאלו שנוהגין בהדייעט לרפואה שלא יחלה ולא יסתכן, ודאי שאין מה לפקפק, ולא על זה דן כתר"ה ... דלרפואה אף כשלא יהיה סכנה - הרי הצער מהמחלה, ואף רק ממה שירא שלא להתחלות -

הוא יותר צער, מהצער שלא יוכל ליהנות מהדברים שנמנע מלאכול !

ואף כשסובל קצת רעבון, דהוא רק מחליף צער קטן תחת צער גדול, שזה ודאי לא רק שמותר, אלא שמאותו הדין עצמו, דאסור לחבול

בעצמו ולהצטער - מחוייב לנהוג כהדייעט שקבעו לו הרופאים ! ורק על אלו נשים שנוהגות בדייעט רק בשביל נוי ויופי, שייך לידון

אם מותר מאחר שמצטערות. אבל עיין במה שכתבתי, בספר אגרות משה חו"מ ח"א סימן ק"ג :

שו"ת אגרות משה, חלק חו"מ א' סימן קג' : אם מותר להניח לרופאים להוציא ממנו דם להרווחת ממון. כ"ח תשרי תשכ"ג.

... אם רשאי בשביל הריוח שמשלמין בעד זה שהוא צריך להמעות.

...

הנה בב"ק דף צ"א, פליגי תנאי שר"ע דבמתני' סובר דאין אדם רשאי לחבול בעצמו ... והרמב"ם רפ"ה מחובל, פסק דאסור

לחבול בעצמו. ... וצריך לומר שביין המונע מלשתות בשביל איזה הרוחה, אינו מצטער כלל מזה, כיון דהנאתו מהריוח

גדולה מצער, דכשישתה ולא ירויח, הרי יהיה לו עוד יותר צער מזה שהפסיד הריוח שהיה יכול להשיג ע"י שלא ישתה היין ...

אבל בחבלה זו להוציא דם ע"פ השגחת הרופאים יש טעם גדול שלא לאסור ...

והרופא להקל אין למחות בו כיון שהיא סברא גדולה. ידידו, משה פיינשטיין.

דדבר פשוט שבשביל הרוחת ממון ושאר הנאות מותר להצטער במניעה משתיית יין, משום דלא נחשב זה מצטער כלל, מאחר
דהוא שמח אדרבה מהממון שמרויח ומשאר הנאות שאית לו ע"י זה, מאחר דכל הצער הוא מצד שמתאוה ליין, והרי מתאוה יותר
להרויח, כדחזינן שבשביל זה הוא נמנע מיין. והוא פשוט וברור וממש כן הוא, הנאת האשה ממה שתהיה יותר נאה ויפה, לא
מבעיא בפניות

שרוצות להנשא, אלא אפילו נשואות כדי להתחבב על בעליהן, וכדחזינן שרוצות יותר בהדייעט ולא משגיחות על שמצטערות
מזה,

בשביל הנאתם מהנוי. (ועיין עוד מה שכתבתי מזה, בתשו' להלן סי' ס"ו).

אבל היתר זה הוא מצער המניעה מדברים מתוקים, שהצער הוא רק ממניעת הנאה, שנחשב הנאה כנגד הנאה,
ובוחרת בהנאת הנוי שגדולה לה ביותר.

אבל אם בהדייעט מצטערות ברעבון - אף שהוא באופן שאין לחוש להתחלות מרעבון כזה (עיין שבת דף ל"ג ע"א),

דאיכא צער ממש בעצם לא מצד תאוה, הוא כצער דחובל בגופו ממש, שכתבתי שם שאסור להרוחת ממון

ולשאר הנאות. ולכן היה נוטה לאסור להרעוב עצמן בשביל נוי ויופי!

דאיכא לפעמים שגם רעבון נעשה מצד טוב המאכלים, שנמצא שגם צער רעבון תלוי בתאות הנאה, שלכן מאחר שבהנהגה

לפי הדייעט איכא מדת אוכל, שאין להיות בעצם צער רעבון, ואם כן הוא, רק כצער של מניעת הנאה, שאין לאסור כשהיא

נהנית בשביל זה מנוי ויופי. ולכן אף שיש טעם לאסור כשיש לה צער רעבון - אם הדייעט הוא רק לנוי ויופי,

לא בשביל בריאות הגוף - אין למחות בידן. משה פיינשטיין.

9. המורכבות הרגשית של השמירה על כבוד הורים :

'מלון הורי' - יהודה עמיחי :

עֲבַרְתִּי לֵיד בֵּית הַקְּבָרוֹת שָׁבוּ קְבוּרֵים הוֹרֵי.

אָבֶן-עֲזָרָא קָרָא לוֹ בְּשִׁירוֹ, מְלוֹן הוֹרֵי.

הוֹרֵי חֶסֶד מְמַנִּי קְאָכִים וְאֶכְזָבוֹת וְצַעַר בְּאַהֲבָה רַבָּה.

עֲכָשׁוּ כָּל אֵלֶּה נִשְׁאַרוּ לִי כְמוֹ כָּל חֶסֶדְכֶן,

וְנוֹסְפוּ לְקְאָכִים שְׁאֵנִי רוֹצֶה לְחַסּוֹף מִלְדִּי,

אֵיזֶה חֶסֶדְכֶן גָּדוֹל נִעְרַם עָלַי. אָבִי הָיָה אֵל... וְלֹא יָדַע. הוּא נָתַן לִי

אֵת עֲשָׂרַת הַדְּבָרוֹת לֹא בְּרַעַם וְלֹא בְּזַעַם, ...

אָמִי הָיְתָה נְבִיאָה וְלֹא יָדָעָה. ...

לֹא בָּאָשׁ וְלֹא בָּעֵנָן, אֲלֵא, בְּרִכּוֹת וּבְאַהֲבָה,

אָמִי הָיְתָה נְבִיאָה כְּשֶׁאָמְרָה לִי אֶת דְּבָרֵי הַיּוֹם-יּוֹם,

וְהוֹסִיף לִיטּוֹפִים, וְהוֹסִיף מִיָּלִים טוֹבוֹת. ...

פְּסוּקִים לְשִׁמּוּשׁ חֵד פְּעָמִי :

וְשָׁם אֶת כָּפוֹת יָדָיו הִפְתּוּחוֹת עַל רֹאשִׁי בְּבִרְכַּת יוֹם כִּיפּוּר.

אֵתָה תִצְטַעַר, זֶה יַעֲיִיף אוֹתְךָ, זֶה יַעֲשֶׂה לְךָ טוֹב ...

כְּבִיד, אֲהָב, לְמַעַן יֵאָרִיכוּ יָמֶיךָ עַל פְּנֵי הָאָדָמָה ...

תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף לא' ע"א :

אמר רב יהודה אמר שמואל, שאלו את ר' אליעזר : עד היכן כיבוד אב ואם ?

אמר להם : צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד, לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו, בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד ...

כי אתא רב דימי אמר : פעם אחת היה לבוש **[רש"י :** דמא בן נתינה] סירקון של זהב **[רש"י :** לבוש שקורין צינד"ר,

מרוקם חוטי זהב], והיה יושב בין גדולי רומי, ובאתה אמו וקרעתו ממנו, וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו, ולא הכלימה.

תלמוד ירושלמי, מסכת פיאה, פרק א' הלכה א' :

כיבוד אב ואם - רבי אבהו בשם רבי יוחנן : שאלו את רבי אליעזר עד היכן הוא כיבוד אב ואם ?

אמר להן : ולי אתם שואלין ?! לכו ושאלו את דמה בן נתינה !

דמה בן נתינה ראש פטרוכלי [מועצת העיר] היה, פעם אחת הית' אמו מסטרתו,

בפני כלכולי [חברי מועצת העיר] שלו, ונפל קורדקון [נעל / כפפה] שלה מידה, והושיט לה שלא תצטע'.

ר' שלמה סיריליו - לירושלמי, שם : היתה מסטרתו בידיה, ורצתה לאחר מכן להשליך עליו נעל,

והוא הרימה שלא תצטער להתכופף לשם כך.

תוספות למסכת קידושין, שם : ובאת אמו וקרעתו - יש במדרש שהיתה מטורפת מדעתה.

דברים רבה (וילנא) פרשה א' :

טו'. 'רב לכם סב את ההר הזה', הלכה : אדם מישראל שהוא זהיר בכיבוד אב ואם, מהו שכרו ?

כך שנו רבותינו : אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא : כיבוד אב ואם וכו'.

א"ר אבהו : שאלו תלמידיו את רבי אליעזר הגדול, אי זהו כיבוד אב ואם ? אמר להם : צאו וראו מה עשה דמה בן נתינה באשקלון, והיתה אמו חסרת דעת, והיתה מסטרתו בין חביריו, ולא היה אומר לה אלא : "דינך אמי"...

תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף לא' ע"ב : רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקינה, אמרה לי' : בעינא תכשיטין - עבד לה.

בעינא גברא - נייעין לך. בעינא גברא דשפיר כותך - שבקה ואזל לארעא

דישראל.

שמע דקא אזלה אבתריה, אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר לי' : מהו לצאת מארץ לחוצה לארץ ? א"ל : אסור.

לקראת אמא, מהו ? א"ל : איני יודע. [אתרח] פורתא, הדר אתא,

אמר ליה : אסי, נתרצית לצאת [רש"י : סבור היה שדעתו לחזור למקומו לבבל]. המקום יחזירך לשלום. [רש"י : עד מקומך]

אתא לקמיה דרבי אלעזר, א"ל : חס ושלום, דלמא מירתח רתח ! א"ל : מאי אמר לך ? אמר ליה : המקום יחזירך לשלום,

אמר ליה : ואם איתא דרתח לא הוה מברך לך. אדהכי והכי שמע לארונא דקאתי, אמר : אי ידעי לא נפקי.

תוספות ר"י הזקן : דשפיר - יפה, והכיר שנטרפה דעתה, וברח שלא יוכל לצאת ידי שמים.

רמב"ם, הלכות ממרים, פרק ו' הלכה י' :

מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו, משתדל לנהוג עמהם כפי דעתם עד שירוחם עליהן,

ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתטו ביותר - יניחם וילך לו ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם.

השגת הראב"ד : מי שנטרפה ... וילך לו ויצוה אחרים להנהיגם כראוי -

א"א : אין זו הוראה נכונה ! אם הוא ילך ויניח לו, למי יצוה לשמרו !? עכ"ל.

שו"ת "ציץ אליעזר", חלק י"ב, סימן נט' : ב"ה. י"א אייר, ירושלים עיה"ק תובב"א.

מי שאמו נטרפה דעתה עליה, אם הבן מותר לקשרה בחבל אל כסא כדי שלא תשתולל.

נשאלתי משוחט ובודק - תלמיד חכם אחד, היות ואמו נטרפה דעתה עליה לא עלינו, ומפריעה בצורה

חריפה סדר ושלוה הבית, אם מותר לו לקשרה בחבל אל כסא, כפי פקודת הרופא, כדי שלא תשתולל.

...

והנה, איתא בגמ' קדושין, דף ל"א ע"ב : רב אסי הוה ליה ההיא אמא זקינה ... ומפרש בתוס' ר"י הזקן שעל הש"ס,

דהכיר שנטרפה דעתה וברח שלא יוכל לצאת ידי שמים. למדנו בפשטות דכל שמכיר באביו או אמו שנטרפה דעתה, ולא יוכל

לעמוד נגדם, אין לו ברירה אחרת כדי לצאת ידי שמים, אלא לעזבם ולמוסרם בידי אחרים וללכת מהם.

וכך פוסק באמת הרמב"ם, בפ"ו מהלכות ממרים ... וכותב ה'כסף משנה' שהמקור הוא מההיא דקדושין הנ"ל. אבל הראב"ד,

משיג על הרמב"ם ... הטור ביו"ד סי' ר"מ, מעתיק דעת הרמב"ם ודעת הראב"ד, והבית יוסף סותם לפסוק, כדעת הרמב"ם.

...

והנה לפלא הדבר שהן הטור והן השו"ע, שינו בדבריהם בזה מלשונו של הרמב"ם, דברמב"ם כתוב בלשון : ויצוה לאחרים להנהיגם כראוי להם, ואילו הטור והשו"ע השמיטו תיבת 'להם', וגם שינו והעתיקו בלשון : ויצוה לאחרים לנהגם כראוי.

ולפי עניות דעתי דווקא שינוי זה הוא הקובע בכוונת דברי הרמב"ם ובישוב דבריו ... והיינו, דאין רצונו לומר בזה לצוות

לאחרים לנהגם כראוי ולספק להם כל הנצרך להם, אלא רצה לומר, שיצוה לאחרים לעשות מה שהוא לא יכול לעשות,

אע"פ שטובת העניין דורש זאת, והיינו, שיצוה לאחרים להנהיגם כראוי להם - להם בדווקא, לפי מעמדם ושטותם,

לרבות האלימות בקשירה בחבלים וכדומה, כפי הציווי הרפואי, כדי שישקטו על ידי כך וינחו מרגוזם.

ומסתברא לומר דבכהאי גוונא גם החולקים על הרמב"ם, יודו שאסור לו לבן לעצמו לנהוג במ באלימות,

אלא עליו למוסרם אצל אחרים, ורק מפני שלא פירשו כוונת הרמב"ם על בכזאת - לכן השיגו עליו.

... אבל לפי עניות דעתי, כנזכר לעיל, דכל מה שבאו כל הפוסקים הנזכרים לעיל והשיגו על הרמב"ם בזה הוא,

מפני שפירשו שכוונת הרמב"ם היא בגוונא, שצריכים לסבול מהם הרבה בגלל שטותם,

אבל בגוונא שהמזדבב שצריכים לקושרם או להכותם, בכל כגון דא, כולי עלמא יודו שלא רק שהבן

איננו מְצוּה לטפל עמם על זו הדרך, אלא גם שאסור לו לעשות זאת, אלא צריך לעזבם ולמסור אותם

בידי אחרים שינהגו אתם כפי הראוי להם - לפי שטותם ולפי הפקודה הרפואית על כך.

לכן לדעתי ברור ופשוט הדבר להלכה לנידונינו, שאסור לו לבן לקשור את אמו אל הכסא מחמת שטותה.

אלא עליו למסרה ולסדרה בידי אחרים, שינהגו איתה על זו הדרך כפי ההכרח וכפי הציווי הרפואי.

תלמוד בבלי, מסכת מועד קטן, דף יז' ע"א :

דאמטא דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול, אמרה : ליהוי ההוא גברא בשמתא,

דקעבר משום (ויקרא, יט' יד') : 'וְלִפְנֵי עֹנֵר לֹא תִתֵּן מִקְשָׁל'. דתניא : 'וְלִפְנֵי עֹנֵר לֹא תִתֵּן מִקְשָׁל' - במכה לבנו גדול הכתוב מדבר.

הרא"ש, שם : ... כשהמנדה הוא ידוע והוא חשוב, ימנע כל אדם מלשקול עצמו כנגדו, שאם הוא שווה לו בחכמה - שמא אינו

שווה לו ביראת חטא ... ועל כל זה צריך לדקדק כשירצה אחר להתירו מה שאסר חברו, והשפחה היה בה

חכמה

יתירה ויראת חטא ולא רצו לשקול עצמם כנגדה, עד שנזקקו לו גדולי הדור והתירו לו.

רמב"ם, הלכות ממרים, פרק ו' הלכות : ז' - ט' :

הלכה ז' : עד היכן הוא כיבוד אב ואם ? אפילו נטלו כיס של זהובים שלו והשליכו בפניו לים -

לא יכלימם ולא יצער בפניהם, ולא יכעוס כנגדם, אלא, יקבל גזירת הכתוב וישתוק.

ועד היכן מוראן ? אפילו היה לובש בגדים חמודות, ויושב בראש בפני הקהל, ובא אביו ואמו וקרעו בגדיו, והכוהו בראשו וירקו בפניו -

לא יכלימם אלא ישתוק, ויירא ויפחד ממלך מלכי המלכים שצוהו בכך, שאילו מלך בשר ודם גזר עליו דבר שהוא מצער יתר מזה

לא היה יכול לפרסם בדבר - קל וחומר למי שאמר והיה העולם כרצונו.

הלכה ח' : אף על פי שבכך נצטוונו, אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עמהם שלא יביאם לידי מכשול,

אלא ימחול ויתעלם, שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול.

הלכה ט' : והמכה בנו גדול מנדין אותו, שהרי הוא עובר על 'וְלִפְנֵי עֹנֵר לֹא תִתֵּן מִקְשָׁל'.

10. ספקות אמונה והרהורי כפירה :

אלישע בן אבויה :

רות רבה (לרנר), פרשה ו' :

אמרו עליו על אלישע בן אבויה, שלא היתה העזרה נעלת על אדם חכם וגבור בתורה בישראל, כמותו. וכיון שהיה מדבר

ודורש בלשכת הגזית, או בבית המדרש של טבריא - היו כל החברים עומדים על רגליהם ומאזינים לדבריו, ואח"כ באים כולם

ונושקין אותו על ראשו. אם בטבריא כך, קל וחומר בשאר מדינות ובשאר עיירות.

וכל דא מן הן אתת ליה ? [קרבו העדה : וכל זה מאין בא לו שטעה כל כך ?! שאילולי שעלה שם ספק בלבן, לא היה נוטה מדרך האמת, באשר שהיה חכם גדול]. ...

ויש אומרים : אמו כשהיתה מעוברת בו, היתה עוברת על בתי עבודה זרה, והריחה מאותו המין, והיה אותו הריח מפעפע בגופה כאירסה של חכינה.

תלמוד בבלי, מסכת חגיגה דף יד' ע"א ואילך :

'אחר' מאי ? [רש"י, שם : מפני מה בא לידי כך, ולא הגינה תורתו עליו ?] זמר יווני לא פסק מפומיה. [רש"י, שם : והיה לו להניח בשביל חורבן הבית, דכתיב : 'בִּשְׂרִיר לֹא יִשְׁתּוּ יֵינָן' (ישעיהו, כד' ט').]

ישעיהו, פרק כד' : (ד) אֲבִלָה נִבְלָה הָאָרֶץ אֲמִלָּה נִבְלָה תִּבֵּל אֲמָלְלוּ מְרוֹם עִם הָאָרֶץ:

...

(ח) נִשְׁכַּת מְשׁוֹשׁ תַּפִּים תִּדָּל נְשָׁאֹן עֲלִיזִים נִשְׁכַּת מְשׁוֹשׁ כְּנֹר:

(ט) בִּשְׂרִיר לֹא יִשְׁתּוּ יֵינָן יִמָּר שִׁכָּר לְשִׁתּוֹ:

אמרו עליו על אחר : בשעה שהיה עומד מבית המדרש - הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו.

[רש"י, שם : קודם שהפקיר עצמו לתרבות רעה, אלמא : טינא הוות בלבן].

תלמוד בבלי, מסכת חגיגה, שם :

'אחר' קיצץ בנטיעות [הגיע לידי כפירה], עליו הכתוב אומר (קהלת, ה') : 'אל תתן את פיך לַחֲטִיָּא אֶת בִּשְׁרִיף'.

מאי היא ? חזא מיטטרון דאתיהבא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל, [מה היא ? - מה היה הדבר שגרם לו לכפור ?

ראה את המלאך מיטטרון, שניתנה לו רשות,

לשבת לכתוב את זכויותיהם של ישראל]

אמר : גמירא דלמעלה [למודים אנו, שלמעלה - בעולם העליון] לא הוי לא ישיבה, ולא תחרות,

ולא עורף [רש"י : שבכל צידיהם יש להם פנים]

ולא עיפוי [עייפות],
[וכיוון שראה שיש מי שיושב, ואיננו הקב"ה, אלא מלאך עליון, אמר
:]

שמה חס ושלום שתי רשויות הן?! [שמלבד הקב"ה יש גם כוח ושלטון אחר, הממונה על העולם]

אפקוהו למיטטרון ומחיוהו שיתין פולסי דנורא. [הוציאו את מיטטרון ממקומו שבשמים, והיכוהו בשישים]

מהרש"א חידושי אגדות, שם : והכי קאמר תלמודא : מאי טעמא מחיוהו, דאילו קמת מקמיה, לא הוו צריכין להודיע לו,
שאינ יכולת במטטרון, אבל השתא דלא קמת מקמיה - **אטעיתיה דיש ב' רשויות**, וכדי להוציא מלבו של אחר, מחיוהו
למטטרון להודיע לאחר שאין יכולת כו', ומיהו [ועל כל פנים], לא חזר ממחשבתו הרעה כדמסיק.

אמרו ליה : מאי טעמא כי חזיתיה לא קמת מקמיה ? [אמרו לו למלאך : מה הטעם שכשראית את אלישע לא קמת מלפניו ?]
איתיביבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר. [בכל זאת, מכיוון שהוא נוגע בדבר - ניתנה לו רשות למחוק את זכויותיו
של אחר ולהכשילן].

יצתה בת קול ואמרה (ירמיהו, ג) : "שובו בנים שובבים - חוץ מאחר !".

ירמיהו, פרק ג' פסוק יד' : **שובו בנים שובבים** נאם ה' כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אֶתְּךָ מֵעֵיר
ושָׁנִים מִמִּשְׁפָּחָה וְהִבֵּאתִי אֶתְּכֶם צִיּוֹן:

מצודת דוד, שם : שובו בנים שובבים - אתם בנים מורדים, שובו אלי למען ארפא ואסלח על המרידה שמרדתם בי,
ואמרו : הננו באנו אליך בתשובה, כי אתה מעולם ה' אלהינו:

אמר : הואיל ואיטריד ההוא גברא מההוא עלמא - ליפוק ליתנהי בהאי עלמא.

[הואיל ונטרד (גורש) אותו אדם (אני) מהעולם ההוא, שיצא וייהנה בעולם הזה].

נפק [יצא] אחר לתרבות רעה. נפק, **אשכח** [מצא] **זונה, תבעת**. אמרה ליה : **ולאו אלישע בן אבויה את !?** -

עקר פוגלא ממישראל בשבת ויהב לה. [עקר צנון מהערוגה בשבת ונתן לה] **אמרה : אחר הוא !**

מכילתא דרבי ישמעאל, יתרו - מס' דבחדש יתרו, פרשה ה' :

'אנכי ה' אלהיך' - למה נאמר ? לפי שנגלה על הים כגבור עושה מלחמות, שנאמר (שמות, טו) : 'ה' איש מלחמה'.

נגלה על הר סיני כזקן מלא רחמים, שנאמר (שמות, כד) : 'ויראו את אלהי ישראל'...

שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם לומר : שתי רשויות הן. אלא : אנכי ה' אלהיך : אני במצרים, אני על הים, אני בסיני,

אני לשעבר, אני לעתיד לבא, אני לעולם הזה, אני לעולם הבא.

ר' נתן אומר : מכאן תשובה למינין, שאומרים שתי רשויות הן ...

שו"ת רב האי גאון (מתוך : 'אוצר הגאונים' למסכת חגיגה , ב"מ לוין, עמ' 13) :

לרבינו האי ז"ל. ודשאלתון הא דתנו רבנן : ארבעה נכנסו לפרדס ... זה הפרדס - מהו ? ..

ומהו 'קיצץ בנטיעות' ? ומה הן נטיעות אלה ? ... יפרש לנו אדונינו הלכה זו כי רבו הדעות.

תשובה : ... כי 'אחר' חשב שיש שתי רשויות, כאלו האמגושים שאומרים : הורמין ואהורמין, ומקור טוב

ומקור רע, מעין אור וחשך, לטעם זה נתכווין תנא זה, ששנה משנה זו.

תלמוד ירושלמי, מסכת חגיגה, שם :

ר"מ הוה יתיב דרש בבית מדרשא דטיבריה, עבר אלישע רביה רכיב על סוסיא ביום שובתא,

אתון ואמרון ליה : הא רבך לבר. [קרבן העדה : הרי רבך בחוץ, ש'אחר' היה רבו של ר' מאיר].

פסק ליה מן דרשה, ונפק לגביה. [קרבן העדה : ללמוד תורה ממנו].

א"ל : מה הויתה דרש יומא דין [מה היתה הדרשה שלך ביום זה ?] ? א"ל : 'וה' בְּרַךְ אֶת אֶחָרִית וגו'.

א"ל : ומה פתחת ביה ? [מה פרשת בו ?] א"ל : 'וַיִּסָּף ה' אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנָה' - שכפל לו את כל ממונו.

אמר ווי דמובדין ולא משכחין ! עקיבה רבך לא הוה דרש כן ! אלא : 'וה' בְּרַךְ אֶת אֶחָרִית אִיּוֹב מֵרֵאשִׁיתוֹ',

בזכות מצות ומעשים טובים שהיה בידו מראשיתו.

אמר ליה : ומה הויתה דריש תובן [ומה דרשת עוד] ? א"ל : 'טוב אֶחָרִית דְּכָר מֵרֵאשִׁיתוֹ'. אמר ליה : ומה פתחת ביה ?

א"ל : לאדם שהוליד בנים בנערותו ומתו, ובזקנותו ונתקיימו - הוי טוב אחרית דבר מראשיתו.

לאדם שעשה סחורה בילדותו והפסיד, ובזקנותו ונשתכר, הוי טוב אחרית דבר מראשיתו.

לאדם שלמד תורה בנערותו ושכחה, ובזקנותו וקיימה, הוי 'טוב אחרית דבר מראשיתו'.

אמר : ווי דמובדין ולא משכחין ! עקיבה רבך לא הוה דרש כן !

אלא : טוב אחרית דבר מראשיתו - בזמן שהוא טוב מראשיתו. [קרבן העדה : שמשעה הראשונה היתה הכוונה הראשונה,

ל טוב - לשם שמים, אז יש לו אחרית טוב, אבל לא בזולתו, ומייתי ראייה מאלישע].

ובי היה המעשה : [פני משה : שבתחילה היתה מחשבתו לטובה ולשם שמים, ולא כמעשה אביוה אביו, וכך היה מעשה וכו'] :

אבויה אבא מגדולי ירושלים היה, ביום שבא למוהליני, קרא לכל גדולי ירושלים והושיבן בבית אחד, ולר' אליעזר ולר' יהושע - בבית אחר. מן דאכלון ושתון, שרון מטפחין ומרקדקין, א"ר ליעזר לר' יהושע : עד דאינון עסיקין בדידון, נעסוק אנן בדידן. וישבו ונתעסקו בדברי תורה, מן התורה לנביאים, ומן הנביאים לכתובים.

וירדה אש מן השמים והקיפה אותם. אמר להן אבויה : רבותי מה באתם לשרוף את ביתי עלי !! אמרו לו : חס ושלום ! אלא יושבין היינו וחוזרין בדברי תור', מן התורה לנביאים, ומן הנביאים לכתובים, והיו הדברים שמיחים כנתינתן מסיני, והית' האש מלחכ' אותן כלחיתכן מסיני, ועיקר נתינתן מסיני לא ניתנו אלא באש : 'וההר בוער באש עד לב השמים'. אמ' להן אבויה אבא : רבותי, אם כך היא כוחה של תורה - אם נתקיים לי בן הזה לתורה אני מפרישו ! לפי שלא היתה כוונתו לשם שמים - לפיכך לא נתקיימו באותו האיש.

מקורות מתקופת השואה :

מתוך : עולם בנוי וחרב ובנוי - הרב עמיטל לנוכח זכרון השואה / משה מאיה, עמ' : 48-49 :

יש מצוקה אחרת של אדם כמוני, לחיות עם השואה ולומר : 'הצור תמים פָּעֵלוּ פִּי כָּל דֶּרֶךְו מִשְׁפָּט' (דברים, לב' ד'). זה לא פשוט, הבעיה היא לא ספקות באמונה ... ואני חייב לומר ואני אומר : 'הצור תמים פָּעֵלוּ', ולחיות עם הדבר הזה. יש רגעים של חסד שאני אומר שאני מאמין בבהירות, ויש רגעים שאני כביכול בורח ממנו אליו, אבל עומד ותוהה ... אנו עומדים דוממים לפני תופעת השואה ואין בפינו תשובה. 'וְאִמּוֹנַתְךָ בְּלִילוֹת' - זהו אחד הנסיונות שמנסה הקב"ה אותנו.

9. תהלים, פרק צב' : (ב) טוב להדלות לה' ולזמר לְשִׁמְךָ עֲלֵיוֹן : (ג) להגיד בְּבֶקֶר חֶסֶדְךָ וְאִמּוֹנַתְךָ בְּלִילוֹת :

10. רש"י, שם : ואמונתך בלילות - ובעוד צרת הגלות, להאמין בכ שתשמור הבטחתך כל זה נאה וטוב.

למרות הכל אנו ממשיכים לדבוק בקב"ה, בחינת 'ברחנו ממך אליך'. אבל תשובה - אין !

שם (עמ' 108) - הרב פרופ' אליעזר ברקוביץ' :

כשהובילו את רבי שלום אליעזר הלברשטם - הרבי מראצפירט, אל מקום ההריגה, ניגש אליו קצין אס-אס ואמר לו : "שפתותיך עדיין דובבות תפילות, עודך מאמין, כי אלוֹקִיךָ יעזור לך. כלום אינך רואה את מצב היהודים ?! אתם מוצאים

להריגה ואיש אינו עוזר לכם! האם עודך מאמין כי יש השגחה עליונה?" אמר לו הרב: "בכל לבבי ובכל נפשי אני מאמין,

כי יש בורא עולם, ויש השגחה עליונה!" (מתוך: אונגר-אדמורים שנספו בשואה, עמ': 259-260).

שאלתו של הקצין אינה חשובה פחות מתשובתו של הרב. היא צפנה בחובה את תמצית משמעותו ההיסטורית של העימות, שבין היהודי ובין הנאצי. שאלות מן הסוג הזה - וידוע לנו כי הנאצים שאלו יהודים שאלות מן הסוג הזה - מלמדות כי הגרמנים נבוכו, בשעה שעמדו לנוכח גילויים כאלה, של איתנות יהודית. בדרך כלשהיא חשו, כי זה הדבר האמיתי: אם, למרות הכל, השגחה אלוהית, אכן פועלת בתוך ההיסטוריה כי אז נחרץ גורלם. אם העם היהודי יישאר בחיים, תאבד גרמניה הנאצית! בשעתו האחרונה היה הרבי מראצפירט, בן ה-82, בטוח בעצמו ובמה שהוא מייצג בעולם, יותר מהקצין הנאצי,

שמאחוריו עמדה כל עוצמתה כובשת העולם של גרמניה הנאצית, הרב הלברשטם לא ביטא את מחשבותיו,

של רבי חסידי אחד בלבד, אלא ניסח את הכרתם של יהודים רבים מספור, מכל שכבות העם.

מתוך: עמו אנוכי בצרה - הרב פרופ' אליעזר ברקוביץ' (עמ': 119-116):

כך, על אף ביטחונם בקב"ה, התווכחו עמו יהודים במשך כל הדורות, התלוננו כביכול, על פעולתה הדלה של ההשגחה העליונה בהיסטוריה. הם נתנו בו אמון והטילו בו ספק. אך, אמונם לא החליש את ספקותיהם וספקותיהם לא ערערו את אמונם. כזה היה הביטחון שבטח אברהם באלוהים, וכזה היה ביטחונו של היהודי האותנטי בגטאות ובמחנות. בעיניו, לא היתה המפלצתיות בעלת משמעות, מפני שאלוהים הרשה שתתקיים. המפלצתיות היתה מפלצתית: האכזריות הלא-אנושית היתה עוול מתועב שאלוהים הרשה שיתקיים.

ואף על פי כן, קם היהודי האותנטי השכם בבוקר, לפני מסדר הבוקר, כדי להניח תפילין, והוא חיפש הזדמנות להתפלל וללמוד תורה, לחוג את חגי ישראל ככל שהדבר ניתן, ולהמשיך לשמור על צלם אלוהים שהוא מקודש ליהודי.

מפני שלמרות הכל, היהודי האותנטי חי בתוך הברית, מפני שאלוהים וישראל קשורים זה בזה, בהיסטוריה משותפת ארוכת שנים. מפני שהיהודי נותן אמון, ואמון הוא קשר האהבה בין שניים שמצאו זה את זה, ששייכים זה לזה. האמון אינו דוחה את השכל, אלא הוא מתגבר על הפגיעה. האמון מאשר את קיומה של הזיקה. הוא האמת של הברית בפעולתה.

... כזה היה ביטחונו של היהודי האותנטי בגטאות ובמחנות. ... המפלצתיות היתה מפלצתית: האכזריות הלא-אנושית,

היתה עוול מתועב שאלוהים הרשה שיתקיים. ואף על פי כן, קם היהודי האותנטי השכם בבוקר, לפני מסדר הבוקר,

כדי להניח תפילין, והוא חיפש הזדמנות להתפלל וללמוד תורה, לחוג את חגי ישראל ככל שהדבר ניתן, ולהמשיך לשמור על צלם אלוהים שהוא מקודש ליהודי.

מפני שלמרות הכל, היהודי האותנטי חי בתוך הברית, מפני שאלוהים וישראל קשורים זה בזה, בהיסטוריה משותפת ארוכת שנים. מפני שהיהודי נותן אמון, ואמון הוא קשר האהבה בין שניים שמצאו זה את זה, ששייכים זה לזה.

מתוך : יהודי קיומי - ראיון שערך יואב שורק עם הסופר אלי ויזל, מקור ראשון, ל' תשרי תשע"ב (28.10.11) :

אני קורא בפני ויזל קטעים משלו, כדי לשאול :

"לעולם לא אשכח את פניהם הקטנות, של הילדים שגופם היה ללפיד בוער תחת שמים מחרישים.

לעולם לא אשכח את הלהבות אשר שרפו לתמיד את אמונתי. לעולם לא אשכח את דומיית הלילה, שגזלה ממני לנצח, את התשוקה לחיות. לעולם לא אשכח את הרגעים הללו שרצחו את אלוהי ואת נשמתי ואת חלומותי שהיו למדבר שממה".

אבל אתה ממשיך לדבר איתו, להתווכח איתו. באותו ספר עצמו אתה מספר על יום כיפור שבו בחרת לאכול :

"לא היה כל טעם בצום שלי, לאחר שסירבתי להשלים עם שתיתקו של אלוהים. כיליתי את פנכת המרק שלי,

וראיתי בכל אות של מרי והתרסה כלפי שמים. כרסמתי את פרוסת לחמי ... חשתי איך נפער בעמקי לבי חלל ריק".

האמנם חלל ריק ? שנים אחר כך, אתה עצמך כותב על הצורך בתפילה :

"אפשר לחיות בלי תקווה ואולי בלי אמת - אך לא בלי תפילה, שהיא החיפוש אחר שתיהן.

התפילה פירושה דחף תנועה - כלפי פנים וכלפי חוץ. ... תפילה פירושה להיות חי, לנוע כלפי החיים".

אחרי כל זה אני שואל : למי אתה מתפלל ?

אני בא מבית מאוד דתי. ואני עומד מאחורי כל מילה שכתבתי, את הכעס שלי על היקום ועל בוראו, אני שומר בפנים, אבל אף פעם לא התגרשתי. יש לי טענות אליו, חמורות מאוד, אבל לא התגרשתי, איך אני יכול ?! אינני יכול לעשות את זה לאבא, לסבא, אנחנו מצאצאי רש"י. איך אני יכול להתגרש מאלוהים ? זו לא טענה הגיונית, זו טענה קיומית. גם ב'לילה' אני אומר את מה שאני אומר ולמחרת אני מתפלל שוב. מישוהו במחנה קנה מגוי אחד זוג תפילין, שהוגנב למחנה תמורת כמה מנות לחם. אבא ואני היינו קמים בבוקר מוקדם, והולכים להניח אצלו תפילין. אל מי ? על מה ?

'אהבה רבה אהבתנו' ? 'חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו' ? היושר הפנימי לא משלים עם זה, אבל עשינו את זה.

אביך חשב כמוד ?

בדיוק כמוני, איך אני יכול להתגרש מהקב"ה ? הטרוניה נשאת, אין בי חוצפה כלפי שמיא, זה לא.

טרוניה כלפי שמיא - כן. אם אני התפללתי באושוויץ, איך אני יכול לא להתפלל עכשיו ?

האם אני באמת מאמין שתפילותי מתקבלות ? - לא. אולי אינני ראוי, אבל אני ממשיך.

עלי מרורות, 'זכרונות' - מחנה העבודה קונין, עמוד 135 : "וחי בהם" ... אכילת טרפות :

היות שנמצאו במחנה רבנים ותלמידי חכמים, החל ויכוח, בנוגע לאכילת תבשילי הטרפות. היו שגרסו שרק אם נחלש, עד לאפיסת כוחות -

מותר יהיה לאכול מן הטרפות. לעומתם סבור הייתי שהדבר כרוך בסכנת נפשות - חייב כל אחד לאכול מיד ולא לחכות ליציאת נשמה.

כשראיתי שרבים מתלבטים, אם לאכול מן המרק הטרף, לקחתי כף מרק, ברכתי בקול רם : "שהכל נהיה בדברו", ואכלתי.

הסברתי לסובבים שמשמעותן של מילות הברכה "שהכל נהיה בדברו", שכל מה שבא עלינו, הכל מאתו יתברך,

ואנו מצווים לחיות ולקיים את נפשותינו. דבריי אכן השפיעו ורובם אכלו מן המרק.

• אם לברך בתדירות ברכה על מאכלות אסורים הנאכלים לפיקוח נפש.

נהגתי לברך על מידי דהיתירא (משהו שמותר לאכול בתוך המאכל או מים) 'שהכל', וכיונתי : שהכל - כל מה

שאירע לנו, אף גם זאת שהננו מוכרחים לאכול טרפות לקיום נפשנו – נהיה בדברו, נעשה ברצון ה'.

מכל העמים - נתן אלתרמן (1942) :

בבכות ילדינו בצל גרדומים	לעמוד יום אחד, יום אחד ויחידי,	שאתה בחרתנו מכל הילדים
את חמת העולם לא שמענו.	במקום שעומד בו שנים כמו גדי	להרג מול כסא כבודך.
כי אתה בחרתנו מכל העמים,	ילד קט, אלמוני,	ואתה את דמנו אוסף בכדים
אהבת אותנו ורצית בנו. ...	יהודי.	כי אין לו אוסף מלבדך.
...		
ובצעוד ילדינו אלי גרדומים,	עיניהם מדברות עוד דברים אחדים :	ואתה מריחו כמו ריח פרחים
ילדים יהודים, ילדים חכמים,	אלוהי האבות, ידענו,	ואתה מלקטו במטפחת,
הם יודעים כי דמם לא נחשב בדמים -	שאתה בחרתנו מכל הילדים,	ואתה תבקשנו מידי הרוצחים
הם קוראים רק לאם : 'אל תביטי'.	אהבת אותנו ורצית בנו.	ומידי השותקים גם יחד.

ר' נחמן מברסלב - מעשה מבטחון - שספֿרה רבינו הקדוש צוק"ל ליל ד' אלול תקס"ו פ"ק :

ענה ואמר עוד ספרתי מעשה מבטחון וזו היא : מלך אחד אמר בלבו : "מי ימצא שלא יהיו לו לדאוג יותר ממני, כי יש לי כל טוב

ואני מלך ומושל", והלך לחקור אחר זה. והיה הולך בלילה והיה עומד אחורי הבתים להקשיב ולשמוע את דברי העולם.

והיה שומע דאגות כל אחד, שזה אינו הולך לו כסדר בחנות, ואח"כ הלך לבית אחר ושמע שיש לו דאגה שהוא צריך להמלכות,

וכן שאר כל הדאגות של כל אחד ואחד.

אחר כך הלך וראה בית אחד נמוך, עומד בתוך הקרקע והחלונות למטה סמוכים ממש להארץ והגג נופל ונשבר.

וראה ששם יושב אחד ומנגן על הכינור, שצריך להקשיב מאוד כדי לשמוע את הקול, והוא שמח מאוד וקדירה עם משקה עומדת לפניו והמשקה היה יין ומאכלים עומדים לפניו והוא שמח מאוד מלא שמחה בלא דאגה כלל.

הלך ונכנס לתוך הבית ושאל בשלומי, והשיבו. וראה הקדירה עם המשקה לפניו והמיני מאכלים והוא רק מלא שמחה.

וכך את המלך לשותות, ושתה אל המלך והיה המלך שותה גם כן למען האהבה.

אח"כ שכב [שם המלך] לישון, וראה שהוא אך שמח בלי שום דאגה ובבוקר עמד המלך וגם הוא עמד וליוה את המלך,

ושאל המלך אותו: "מאין אתה לוקח כל זאת" ?

והשיב לו: "אני יכול לתקן כל תיקוני הדברים שנתקלקלו (שקורין נאפריווקיס) כי מלאכה שלימה איני יכול,

רק תיקוני הדברים שנתקלקלו, ואני יוצא בבוקר ואני מתקן איזה דברים וכשאני מקבץ מזה איזה סך

חמישה-שישה זהובים, אני קונה לי כל אלו הדברים של אכילה ושתיה.

כששמע המלך זאת, אמר בלבו : אקלקל לו זאת.

הלך המלך ונתן כרוז שכל מי שיהיה לו דבר לתקן לא יתן לשום אדם לתקן, רק יתקן בעצמו, או יקנה לו הדבר הזה חדשה.

בבוקר הלך לשאול אחר תיקוני הדברים ואמרו לו שגזר המלך שלא יתן לשום אדם לתקן שום דבר, וירע בעיניו אך בטח בה'.

והלך וראה גביר אחד שחוטב עצים ושאל אותו : "למה אתה חוטב עצים? האם זה כבודך?"

אמר לו : "חזרתי אחר איש שיחטוב עצים ולא מצאתי והוכרחתי לחטוב בעצמי".

אמר לו : "תן לי ואני אחטוב עִמָּךְ". ונתן לו הגביר זהב אחד, ראה שזה טוב והלך לחטוב עוד עצים עד שקיבץ ששה זהובים

וקנה שוב כל הסעודה. (ובזה הלשון אמר רבינו ז"ל: "און דִּיא סְעוּדָה אִיז גִּיוּעַן אַ סְעוּדָה").

והיה שמח, והמלך הלך שוב אחרי חלון ביתו לראות, וראה שזה יושב והמשקה והמאכלים לפניו, והוא שמח מאוד. הלך המלך ונכנס לתוך הבית וראה כנ"ל, ושכב גם כן שם כמו הלילה הראשון ובבוקר עמד האיש וליה את המלך ושאל לו:

"מאין אתה לוקח זאת כי זה צריך להוציא עליו ממון?"

והשיב לו : "דרכי היה לתקן כל הדברים שנתקלקלו, ואחר כך גזר המלך שלא לתן עוד לשום אדם לתקן,

וחטבתי עצים עד שקבצתי ממון לזה כנ"ל".

והלך המלך מאתו וגזר שלא לתן לשום אדם לחטוב עצים. ויהי כאשר בא אל האדם לחטוב עצים והשיב לו שגזר המלך גזר דין שלא לתן לשום אדם לחטוב עצים, וירע בעיניו כי אין כסף, אך בטח בה'.

והלך וראה אחד מנקה הדיר, ושאל אותו : "מי אתה שתנקה הדיר?"

השיב לו: "חזרתי ולא מצאתי מי שינקה לי והוכרחתי לנקות בעצמי",

אמר לו : "תן לי ואנקה". עמד ונקה אותה ונתן לו שני זהובים. הלך וניקה עוד דירים וקבץ שישה זהובים,

וקנה שוב כל הסעודה הנ"ל והלך לביתו (והסעודה היא סעודה) והיה שמח מאוד.

הלך המלך שוב לראות וראה שוב בכל הנ"ל, ונכנס לבית כנ"ל, והשיב לו כל הנ"ל.

הלך המלך וגזר שלא לתן לשום אדם לנקות דיר.

בבוקר הלך האיש לחזור לנקות דירים והשיבו לו שהמלך גזר על זה כנ"ל.

הלך האיש והשכיר לאיש חֵיל אצל המיניסטר שלוקח חֵיל למלך, כי יש חֵיל שלוקחין אותם בזרוע מה שמגיע לו מהמדינה,

ויש חֵיל ששוכרין אותם, והלך הוא והשכיר עצמו לאיש חֵיל והתנה עם המיניסטר שאינו משכיר עצמו לעולם כי אם לזמן,

ובכל יום ויום בבוקר יתן לו שכרו. והמיניסטר הליביש אותו תכף בבגדי אנשי חֵיל ותלה לו חרב בצדו ושלה אותו למקום שצריך.

אח"כ לעת ערב כשעשה כל פעולתו השליך הבגדים מעליו וקנה לו כל הסעודה הנ"ל, והלך לביתו,

(והסעודה היא סעודה) והיה שמח מאוד.

הלך המלך שוב לראות וראה שהכל מוכן לפניו והוא שמח מאוד כנ"ל, ונכנס לביתו ושכב כנ"ל ושאל אותו כנ"ל וסיפר לו

ככל הנ"ל. הלך המלך וקרא להמיניסטער וציוה עליו שלא ירים את ידו לשלם מהקאסע (מהקופה) לשום אדם באותו היום.

בבוקר הלך להמיניסטער שישלם לו שכרו עבור היום ולא רצה, ושאל לו: "הלא התניתי עמך שתשלם לי בכל יום?"

השיב לו שהמלך גזר שלא לשלם לשום אדם היום. וכל מה שטען עמו לא הועיל,

והשיב לו: "מוטב אשלם לך מחר בעד שני ימים, והיום אי אפשר לשלם לך".

מה עשה? הלך ושבר חתיכה מהחרב ותקן שם עץ במקומה ולא היה נראה וניכר מבחוץ כלל.

והלך והשכין אותה החתיכה וקנה שוב כל הסעודה הנ"ל (והסעודה היא סעודה).

הלך שוב המלך וראה שהשמחה בשלימות כמקודם ונכנס שוב לביתו ושכב שם כנ"ל, ושאל אותו כנ"ל, וסיפר לו ככל הנ"ל:

שהוכרח לשבור הלהב של החרב מן הקתא והשכין אותה כדי לקנות לו צרכי סעודה,

"ואחר כך כשאקבל מעות בעד אותו היום אפדה ואתקן את החרב ולא יהיה ניכר כלל,

כי אני יכול לתקן כל הדברים שנתקלקלו, (ולא יגיע שום היזק להמלך)".

הלך המלך לביתו וקרא את המיניסטער וציוה עליו באשר שיש שם חייב מיתה, בכך תקרא אותו האיש חַיִּל

ששכרת שיהיה איש חַיִּל ותצוה אותו דווקא שהוא יחתוך ראשו של החייב מיתה.

הלך המיניסטער ועשה כן, וקרא אותו ובא לפני המלך, והמלך ציוה שיתאספו כל השרים כדי לראות השחוק הזה

שנמצא איש שנעץ חתיכת עץ במקום החרב והוא בא לפני המלך ויפול לפני רגליו ושאל אותו:

"אדוני המלך, על מה נקראתי?" אמר לו: "כדי לחתוך הראש של החייב מיתה".

השיב לו והתחנן לפניו, באשר שמעולם לא שפך דם בכך יקרא אחר לזה. והמלך השיב לו שהוא דווקא מוכרח עתה לשפוך דמו.

אמר להמלך: "וכי יש פסק ברור על זה? אולי אין הדין ברור שהא חייב מיתה? ואני לא שפכתי דם מעולם, מכל שכן שאשפוך

דם שאינו ברור אם הוא חייב מיתה".

השיב לו המלך : "בוודאי הדין ברור שחייב מיתה, כי בוודאי יש פסק על זה (שקורין: דעקריט),
ואתה מוכרח שאתה דווקא תשפוך את דמו". ראה שאי אפשר לפעול אצל המלך פנה עצמו אל ה' יתברך ואמר :
"אני אל שדי אני לא שפכתי דם מעולם, ובאם זה האיש אינו חייב מיתה יהיה נעשה מהברזל עץ",
וחטף החרב ושלפה מתערה וראו הכל שהוא עץ ונעשה שם שחוק גדול. ראה המלך שהוא איש נאה כזה
ופטרו לשלום.

הסיפור היהודי – הרב והתלמיד

רבי יוחנן

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פד עמוד א

אמר רבי יוחנן: אנא אשתירי משפירי ירושלים. האי מאן דבעי מחזי שופריה דרבי יוחנן, נייתי כסא דכספא מבי סלקי, ונמלייה פרצידיא דרומנא סומקא, ונהדר ליה כלילא דוורדא סומקא לפומיה ונותביה בין שמשא לטולא, ההוא זהרורי - מעין שופריה דרבי יוחנן. איני? והאמר מר: שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרבי אבהו, שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו, שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון. ואילו רבי יוחנן לא קא חשיב ליה! - שאני רבי יוחנן, דהדרת פנים לא הויא ליה. רבי יוחנן הוה אזיל ויתיב אשערי טבילה, אמר: כי סלקן בנות ישראל מטבילת מצוה לפגעו בי, כי היכי דלהוו להו בני שפירי כוותי, גמירי אורייתא כוותי. אמרו ליה רבנן: לא מסתפי מר מעינא בישא? אמר להו: אנא מזרעא דיוסף קאטינא, דלא שלטא ביה עינא בישא. דכתיב בן פרת יוסף בן פרת עלי עין, ואמר רבי אבהו: אל תקרי עלי עין אלא עולי עין. רבי יוסי בר חנינא אמר, מהכא: וידגו לרב בקרב הארץ, מה דגים שבים מים מכסים אותם, ואין העין שולטת בהן - אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן.

תרגום: אמר רבי יוחנן: אני נותרתי מאחרוני האנשים היפים שהיו בירושלים. מי שרוצה לראות ולהבין מה היו יופיו ופניו הקורנים של רבי יוחנן, שייקח כוס כסף כאשר היא יוצאת מבית היוצר - וכולה מלובנת באש, ימלא אותה בגרעיני רימון אדמדם, ויעטר את שפתה סביב בעלי וורדים אדומים, ויניח אותה בין הצל לשמש. אותם ניצוצי זוהר שייצאו - הם מעין יופיו של רבי יוחנן. רבי יוחנן היה הולך ויושב על שערי בית הטבילה (המקווה), אמר: כאשר עולות בנות ישראל מטבילת מצווה שיראו אותי, כדי שייולדו להן בנים יפים ותלמידי חכמים כמותי. אמרו לו חכמים: האם אינך מפחד מעין הרע? אמר להם, אני מזרעו של יוסף באתי, שאין עליו עין הרע.

יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא, חזייה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה, אמר ליה: חילך לאורייתא! - אמר ליה: שופרך לנשי! - אמר ליה: אי הדרת בך - יהיבנא לך אחותי, דשפירא מינאי. קביל עליה. בעי למיהדר לאתויי מאניה - ולא מצי הדר. אקרייה ואתנייה, ושווייה גברא רבא. יומא חד הוו מפלגי בי מדרשא: הסייף והסכין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר מאימתי מקבלין טומאה - משעת גמר מלאכתן, ומאימתי גמר מלאכתן? רבי יוחנן אומר: משיצרפם בכבשן, ריש לקיש אמר: משיצחצחון במים. - אמר ליה: לסטאה בלסטיותיה ידע! - אמר ליה: ומאי אהנת לי? התם רבי קרו לי, הכא רבי קרו לי. אמר ליה: אהנאי לך דאקרבינך תחת כנפי השכינה. חלש דעתיה דרבי יוחנן, חלש ריש לקיש. אתאי אחתיה קא בכיא, אמרה ליה: עשה בשביל בני! אמר לה: עזבה יתמיך אני אחיה. - עשה בשביל אלמנותי! - אמר לה: ואלמנותיך עלי תבטחו. נח נפשיה דרבי שמעון בן לקיש, והוה קא מצטער רבי יוחנן בתריה טובא. אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה - ניזיל רבי אלעזר בן פדת, דמחדדין שמעתתיה. אזל יתיב קמיה, כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן אמר ליה: תניא דמסייעא לך. אמר: את כבר לקישא? בר לקישא, כי הוה אמינא מילתא - הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפרקינא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא. ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא? הוה קא אזיל וקרע מאניה, וקא בכי ואמר: היכא את בר לקישא, היכא את בר לקישא, והוה קא צוח עד דשף דעתיה [מיניה]. בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.

תרגום: פעם אחת היה ר' יוחנן שוחה בירדן, ראהו ריש לקיש וסבר שהוא אישה. נעץ רומחו בירדן, וקפץ אחריו. אמר לו: גבורתך לתורה. א"ל: יופיך לנשים. א"ל: אם תחזור בך, אתן לך את אחותי שהיא יפה ממני. קיבל עליו. רצה לחזור ולהביא בגדיו - ולא היה יכול (ברגע שהחליט ללמוד, נחלש). לימדו מקרא ומשנה, ועשאו

אדם גדול. יום אחד נחלקו חכמים בבית המדרש : מאימתי מקבלין הסיף והסכין והפיגיון והרומח ומגל היד ומגל הקציר טומאה? משעת גמר מלאכתם. ומאימתי גמר מלאכתם? ר' יוחנן אמר : משיצרפם בכבשן, וריש לקיש אמר : משיצחצחם במים. אמר לו ר' יוחנן לריש לקיש : לסטים במקצועו יודע ; אמר ריש לקיש : ומה הועלת לי? שם "רבי" קראו לי, וכאן "רבי" קוראים לי. אמר לו : הועלתי לך שקרבתוך תחת כנפי השכינה. חלשה דעתו של ר' יוחנן, וחלה ריש לקיש. באה אחותו (אשתו של ריש לקיש לבקש רחמים מרבי יוחנן אחיה) ובכתה, אמרה לו : עשה בשביל בני! אמר לה : "עזבה יתמך אני אחיה". - עשה בשביל אלמנותי! - אמר לה : "וואלמנותיך עלי תבטחו". מת רבי שמעון בן לקיש. היה ר' יוחנן מצטער אחריו הרבה. אמרו רבנן : מי ילך להניח דעתו? - ילך ר' אלעזר בן פדת, ששמועותיו מחודדות. בא וישב לפניו. כל מה שהיה ר' יוחנן אומר, אמר לו : תניא דמסייע לך. אמר לו ר' יוחנן : אתה כבן לקיש? בן לקיש, כשהייתי אומר דבר, היה מקשה לי עשרים וארבע קושיות, ואני תירצתי לו עשרים וארבעה תירוצים, והעניין נתרווח מאליו. ואתה אומר : תניא דמסייע לך? וכי איני יודע שיפה אמרתי? עמד וקרע בגדיו, ובכה ואמר : היכן אתה בן לקיש! היכן אתה בן לקיש! והיה צועק עד שנטרפה עליו דעתו. ביקשו עליו חכמים רחמים, ומת.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סב עמוד א

תניא, אמר רבי עקיבא : פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא, ולמדתי ממנו שלשה דברים : למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום, ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל. אמר ליה בן עזאי : עד כאן העזת פנים ברבך! - אמר ליה : תורה היא וללמוד אני צריך. תניא, בן עזאי אומר : פעם אחת נכנסתי אחר רבי עקיבא לבית הכסא, ולמדתי ממנו שלשה דברים : למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום, ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב, ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל. אמר לו רבי יהודה : עד כאן העזת פניך ברבך! - אמר לו : תורה היא וללמוד אני צריך. רב כהנא על, גנא תותיה פורייה דרב. שמעיה דשח ושחק ועשה צרכיו, אמר ליה : דמי פומיה דאבא כדלא שריף תבשילא! אמר לו : כהנא, הכא את? פוק, דלאו ארח ארעא. אמר לו : תורה היא וללמוד אני צריך.

תרגום : תניא, אמר רבי עקיבא : פעם אחת נכנסתי אחר רבי יהושע לבית הכסא, ולמדתי ממנו שלשה דברים : למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום, ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל. אמר ליה בן עזאי : עד כאן העזת פנים ברבך! - אמר ליה : תורה היא וללמוד אני צריך. תניא, בן עזאי אומר : פעם אחת נכנסתי אחר רבי עקיבא לבית הכסא, ולמדתי ממנו שלשה דברים : למדתי שאין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום, ולמדתי שאין נפרעין מעומד אלא מיושב, ולמדתי שאין מקנחין בימין אלא בשמאל. אמר לו רבי יהודה : עד כאן העזת פניך ברבך! - אמר לו : תורה היא וללמוד אני צריך. רב כהנא הלך ושכב תחת מיטתו של רב. שמע שדיבר, צחק ושימש מיטתו. אמר לו (רב כהנא לרב) : דומה פיו של אבא (רב) למישהו שפיו שרוף מאוכל רותח (כלומר שמתנשף וגונח). אמר לו רב לרב כהנא : כהנא, אתה כאן?! לך, שאין זו דרך ארץ. אמר לו : תורה היא וללמוד אני צריך.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף קיז עמוד א

ההוא גברא דהוה בעי אחוויי אתיבנא דחבריה, אתא לקמיה דרב, א"ל: לא תחוי ולא תחוי, א"ל: מחוינא ומחוינא. יתיב רב כהנא קמיה דרב, שמטיה לקועיה מיניה. קרי רב עילויה: בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר, מה תוא זה כיון שנפל במכמר אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו. א"ל רב: כהנא, עד האידינא הוּו פרסאי דלא קפדי אשפיכות דמים, והשתא איכא יוונאי דקפדו אשפיכות דמים ואמרי מרדין מרדין, קום סק לארעא דישראל, וקביל עלך דלא תקשי לרבי יוחנן שבע שנין. אזיל אשכחיה לריש לקיש דיתיב וקא מסיים מתיבתא דיומא לרבנן, אמר להו: ריש לקיש היכא? אמרו ליה: אמאי? אמר להו: האי קושיא והאי קושיא, והאי פירוקא והאי פירוקא. אמרו ליה לריש לקיש. אזל ריש לקיש א"ל לרבי יוחנן: ארי עלה מבבל, לעיין מר במתיבתא דלמחר. למחר אותבוה בדרא קמא קמיה דר' יוחנן, אמר שמעתתא ולא אקשי, שמעתתא ולא אקשי, אנחתיה אחורי שבע דרי עד דאותביה בדרא בתרא. א"ל רבי יוחנן לר"ש בן לקיש: ארי שאמרת נעשה שועל! אמר: יהא רעוא דהני שבע דרי להו חילוף שבע שנין דאמר לי רב. קם אכרעיה, א"ל: נהדר מר ברישא, אמר שמעתתא ואקשי, אוקמיה בדרא קמא, אמר שמעתתא ואקשי. ר' יוחנן הוה יתיב אשבע בסתרקי, שלפי ליה חדא בסתרקא מתותיה, אמר שמעתתא ואקשי ליה, עד דשלפי ליה כולהו בסתרקי מתותיה עד דיתיב על ארעא. רבי יוחנן גברא סבא הוה ומסרחי גביניה, אמר להו: דלו לי עיני ואחזייה, דלו ליה במכחלתא דכספא, חזא דפרטיה שפוטתיה, סבר אחוך קמחיך ביה, חלש דעתיה ונח נפשיה. למחר אמר להו רבי יוחנן לרבנן: חזיתו לבבלאה היכי עביד? אמרו ליה: דרכיה הכי. על לגבי מערתא, חזא דהוה הדרא ליה עכנא, א"ל: עכנא, עכנא, פתח פומיך ויכנס הרב אצל תלמיד, ולא פתח. יכנס חבר אצל חבר, ולא פתח. יכנס תלמיד אצל הרב, פתח ליה, בעא רחמי ואוקמיה. א"ל: אי הוה ידענא דדרכיה דמר הכי לא חלשא דעתי, השתא ליתי מר בהדן, א"ל: אי מצית למיבעי רחמי דתו לא שכיבנא אזילנא, ואי לא - לא אזילנא, הואיל וחליף שעתא חליף. תייריה, אוקמיה, שייליה כל ספיקא דהוה ליה ופשטינהו ניהליה. היינו דאמר ר' יוחנן: דילכון אמרי, דילהון היא.

תרגום: אדם אחד שהיה רוצה להראות [להלשין לגויים] על תבן של חברו. בא לפני רב. אמר לו:

לא תראה ולא תראה. אמר לו: אראה ואראה. ישב רב כהנא לפני רב, שמט את צווארו ממנו (=הרג אותו).

קרא רב עליו: 'בניך עולפו שכבו בראש כל חוצות כתוא מכמר' (ישעיהו נא), מה תוא (שור) זה כיוון שנפל במכמר (במלכודת) אין מרחמין עליו, אף ממון של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים אין מרחמין עליו. אמר לו רב: כהנא, עד עכשיו היו פרסיים שלא היו מקפידים על שפיכות דמים, ועכשיו יש יוונים שמקפידים על שפיכות דמים. קום עלה לארץ ישראל, וקבל עליך שלא תקשה לרבי יוחנן שבע שנים.

הלך, מצאו לריש לקיש שיושב ומסכם את ישיבת היום לחכמים. אמר להם: ריש לקיש היכן? אמרו לו: מדוע? אמר להם: זו קושיה וזו קושיה, וזה תירוצה וזה תירוצה. אמרו לו לריש לקיש. הלך ריש לקיש אמר לו לרבי יוחנן: ארי עלה מבבל; יעיין אדוני בישיבה של מחר. למחר הושיבו אותו בשורה הראשונה לפני ר' יוחנן. אמר ר' יוחנן שמועה ולא הקשה, שמועה ולא הקשה, הוריד אותו אחורנית שבע שורות, עד שהושיב אותו בשורה האחרונה. אמר לו ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש: ארי שאמרת נעשה שועל!

אמר: יהי רצון שאותן שבע שורות תהיינה תמורת שבע השנים שאמר לי רב. עמד על רגליו, אמר לו לר' יוחנן: שיחזור אדוני מתחילה. אמר שמועה והקשה, הושיבוהו בשורה הראשונה, אמר שמועה והקשה. ר' יוחנן היה יושב על שבעה כרים, הורידו לו כר אחד מתחתיו. אמר שמועה והקשה לו, עד שהורידו לו את כל הכרים מתחתיו עד שישב על הארץ. ר' יוחנן אדם זקן היה ונשמטו גביני עיניו. אמר להם: הגביהו לי את עיני ואראה אותו.

הרימו לו את גביניו במכחול של כסף, ראה שהיו שפתיו פרוטות. סבר שצוחק הוא עליו, חלשה דעתו [של ר' יוחנן], ומת [רב כהנא]. [למחר אמר להם ר' יוחנן לחכמים: ראיתם את הבבלי איך הוא עושה? אמרו לו: כך דרכו. נכנס לתוך המערה, ראה שהיה מסובב על ידי עכנא [נחש]. אמר לו: עכנא עכנא, פתח פיך ויכנס הרב אצל תלמיד, ולא פתח. יכנס חבר אצל חבר, ולא פתח.]

יכנס תלמיד אצל הרב, פתח לו . ביקש רחמים והקימו . אמר לו : אילו ידעתי שדרכו של אדוני כך, לא היתה נחלשת דעתי. עכשיו, שיבוא אדוני איתי . אמר לו : אם יכול אתה לבקש רחמים ששוב לא אמות - אלק, ואם לאו - לא אלק. הואיל ועברה השעה - עברה . העירו, העמידו, שאלו כל הספיקות שהיו לו ופתר אותם לו .

1. אמרו עליו על הלל, שבכל יום ויום היה משתכר בטרעפיקא, חציו נותן לשומר בית המדרש, וחציו פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להיכנס, עלה לגג נתלה וישב על פי ארובה, כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון.

כיון שעלה עמוד השחר, אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי, בכל יום הבית מאיר והיום אפל. הציצו וראו דמות אדם בארובה, עלו ומצאו עליו רום שלוש אמות שלג. פרקוהו, רחצוהו וסכוהו והושיבוהו כנגד המדורה. (בבלי, יומא לה ע"ב)

2. ישבו רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, וישב אצלם יהודה בן גרים. פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהן של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר: כל מה שתקנו - לא תקנו אלא לצורך עצמן. תקנו שווקין - להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמן, גשרים - ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות.

אמרו: יהודה שעילה - יתעלה, יוסי ששתק - יגלה לציפורי, שמעון שגינה - יהרג. הלך הוא ובנו, התחבאו בבית המדרש. כל יום היתה מביאה להם אשתו פת וקנקן מים ואכלו. כאשר גברה הגזירה, אמר לו לבנו: נשים דעתן קלה עליהן, שמא יצערו אותה ותגלה אותנו. הלכו התחבאו במערה. התרחש נס, נברא להם חרוב ומעין מים. והיו פושטים בגדיהם, והיו יושבים עד צווארם בחול. כל היום למדו, בעת תפילה התלבשו התעטפו והתפללו, ואחר פושטים בגדיהם על מנת שלא יבלו. ישבו שתיים עשרה שנים במערה.

בא אליהו ועמד בפתח המערה, אמר: מי יודיע לבר יוחאי שמת הקיסר ובטלה גזרתו? יצאו. ראו בני אדם שהיו חורשים וזורעים. אמר: מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה! כל מקום שנותנין עיניהן - מיד נשרף.

יצתה בת קול ואמרה להם: להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם! חזרו הלכו. ישבו שנים עשר חודש. אמרו: משפט רשעים בגיהנום - שנים עשר חודש. יצתה בת קול ואמרה: צאו ממערתכם! יצאו. כל מקום שהיה מכה רבי אלעזר - היה מרפא רבי שמעון. אמר לו: בני, די לעולם אני ואתה. בערב שבת ראו זקן אחד שהיה אווז שני צרורות הדסים, ורץ בין השמשות. אמרו לו: אלה למה לך? אמר להם: לכבוד שבת. - ויהא די לך באחד? - אחד כנגד זכור, ואחד כנגד שמור. אמר לו לבנו: ראה כמה חביבות מצוות על ישראל! נתיישרה דעתם.

שמע רבי פנחס בן יאיר חתנו ויצא לקראתו. הכניסו לבית המרחץ והיה מרפא את בשרו. ראה שהיו סדקים בגופו, היה בוכה, והיו נושרות דמעות עיניו, והיה מצווח. אמר לו: אוי לי שראיתך בכך! אמר לו: אשריך שראיתני בכך, שאלמלא לא ראיתני בכך - לא מצאת בי כך. שמלכתחילה כשהיה מקשה רבי שמעון בן יוחי קושיה היה מתרץ לו רבי פנחס בן יאיר שנים עשר תירוצים, בסוף כשהיה מקשה רבי פנחס בן יאיר קושיה - היה מתרץ לו רבי שמעון בן יוחי עשרים וארבעה תירוצים.

אמר: הואיל והתרחש נס - אלך ואתקן דבר, שכתוב: 'זיבא יעקב שלם' ואמר רב: שלום בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו. 'יוחן את פני העיר' - אמר רב: מטבע תיקן להם, ושמואל אמר: שווקים תיקן להם, ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תיקן להם.

אמר: יש דבר הצריך תיקון? אמרו לו: יש מקום שיש בו ספק טומאה, ויש להם צער לכהנים להקיפו. אמר: יש אדם שיודע שהוחזקה כאן טהרה? אמר לו זקן אחד: כאן קיצץ בן זכאי תורמוסי תרומה.

עשה גם הוא כך, כל מקום שהיה קשה - טיהרו, וכל מקום שהיה רפה - ציינו. אמר זקן אחד: טיהר בן יוחי בית הקברות! אמר לו: אילמלא היית עמנו, ואפילו היית עמנו ולא נמנית עמנו - יפה אתה אומר. עכשיו שהיית עמנו ונמנית עמנו, יאמרו: זונות מפרכסות זו את זו, תלמידי חכמים לא כל שכן! נתן בו עיניו ומת. יצא לשוק, ראה את יהודה בן גרים, אמר: עדיין יש לזה בעולם? נתן בו עיניו, ועשהו גל של עצמות.

(בבלי, שבת לג ע"ב-לד ע"א)

3. אמר ר' יוחנן: מאי דכתיב "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה" (משלי כח): על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים. על תרנגול ועל תרנגולת חרבה טור מלכא. על יתד של מרכבה חרבה ביתר. על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים. שאדם אחד, שהיה לו חבר קמצא ושונא בר קמצא, עשה סעודה. אמר למשרת שלו: לך הבא לי את קמצא. הלך הביא לו את בר קמצא. מצא את בר קמצא יושב לסעודה. אמר לו: מה אתה עושה כאן? עמוד וצא! אמר לו [בר קמצא]: מכיוון שבאתי, תן לי להישאר, ואשלם לך על מה שאני אוכל ושותה. אמר לו: לא. אמר לו [בר קמצא]: אשלם לך מחיר חצי מכל הסעודה. אמר לו: לא. אמר לו [בר קמצא]: אתן לך מחיר כל סעודתך! אמר לו: לא; תפסו בידו והוציאו. אמר [בר קמצא לעצמו]: מכיוון שישבו שם החכמים ולא מיחו בו – מכאן שהסכימו אותו; אלך ואלשין עליהם לפני המלך.

הלך אמר לקיסר: מרדו בך היהודים! אמר לו [הקיסר]: מי יאמר? אמר לו [בר קמצא]: שלח להם קורבן ותראה אם יקריבו אותו. שלח הקיסר אותו עגל משולש. בדרך, פגע לו בשפתיים (ויש אומרים בעפעפיים שבעין - מקום שבשבילנו מום ולהם אינו מום). חשבו חכמים להקריבו משום שלום מלכות, אמר להם רבי זכריה בן אבקולס: יאמרו בעלי מומין קרבים על המזבח! רצו להרגו, שלא ילך ויאמר. אמר להם רבי זכריה בן אבקולס: יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג! אמר רבי יוחנן: ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו. (בבלי, גיטין, נה ע"ב)

4. אמר רב: בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות, אמר לפניו: רבש"ע מי מעכב על ידך? אמר לו: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות. אמר לפניו: רבש"ע הראהו לי. אמר לו: חזור לאחורך. הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים. תשש כחו. כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו: רבי, מנין לך? אמר להן: הלכה למשה מסיני. נתיישרה דעתו. חזר ובא לפני הקב"ה, אמר לפניו: רבונו של עולם יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על-ידי?! אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני. אמר לפניו: רבונו של עולם, הראיתני תורתו הראני שכרו! אמר לו: חזור לאחורך. חזר לאחוריו, ראה ששוקלין בשרו במקולין. אמר לפניו: רבש"ע זו תורה וזו שכרה?! א"ל: שתוק כך עלה במחשבה לפני. (מנחות כט ע"ב)

5. בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים באהבה. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן. אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה: 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך' - אפילו נוטלין את נפשך. אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? אמרו, לא הספיק לגמור עד שיצתה נשמתו באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבש"ע, זו תורה וזו שכרה?! ... יצתה בת קול ואמרה לו: אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא. (בבלי, ברכות סא ע"ב)

6. אבא סיקרא ראש הבריונים של ירושלים היה, וכן אחותו של רבן יוחנן בן זכאי. שלח לו רבן יוחנן בן זכאי שליח לקרוא לו שיבוא אליו בצנעא. בא אליו, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: עד מתי אין אתם מניחים אותנו לעשות שלום עם שונאינו הרומאים, ואתם הורגים את בני העיר ברעב? אמר לו אבא סיקרא: מה אעשה? אם אומר להם איזה דבר, הם מיד יהרגו אותי. אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: מצא איזו תקנה עבורי שיניחוני לצאת מן העיר, ייתכן שאוכל לעשות הצלה מועטת.

אמר לו אבא סיקרא: עשה עצמך כאילו אתה חולה, ותגרום לכך שיתפרסם הדבר ויבואו כולם לבקרך, אחר כך תביא איזה דבר סרחון והנח אצלך, ויאמרו: "ר' יוחנן מת". ויכנסו תלמידיו, ובני אדם אחרים לא ישאוהו, שלא ירגישו בגופך שהוא קל לשאת אותו, כי הכל יודעים שהחי קל מן המת.

עשה כן. נכנס אצלו רבי אליעזר מצד אחד, ורבי יהושע מצד אחר. כשבאו לפתח העיר וביקשו לצאת, רצו הבריונים לדקרו ברומאים, כי אמרו שמא מערים הוא שהוא מת, ובאמת הוא חי. אמר להם אבא סיקרא: יאמרו הרומאים עליכם, שאפילו את רבם דקרו! רצו לדחפו, אולי יצעק. אמר להם אבא סיקרא: יאמרו הרומאים, את רבם דחפו! פתחו לו הדלת ויצא.

היו מוליכים אותו עד שהגיעו אצל אספסינוס, אמר רבן יוחנן בן זכאי: שלום עליך המלך! שלום עליך המלך! אמר לו הקיסר: אתה מתחייב שתי הריגות: אחת – עבור שאין אני מלך ואתה קראת לי מלך, שנית – אם מלך אני, למה לא באת אלי עד עתה?

אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: מה שאתה אומר שאין אתה מלך – אמת הוא שאתה עתיד להיות מלך, כי אם אין אתה מלך לא הייתה עיר הקודש ירושלים נמסרת בידך, שכתוב: "והלבנון באדיר יפול" (ישעיה י, לד), "והלבנון" – זהו בית המקדש ונקרא כך לפי שמלבין עוונותיהם של ישראל "ואדיר" – זהו מלך, כמו שכתוב (ירמיה ל, כא): "והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא". ומה שאמרת אם מלך אתה למה לא באתי אליך עד עתה, כי האנשים הרשעים שיש בינינו המה לא הניחו לי לבוא אליך.

אמר לו הקיסר: אילו חבית של דבש ודקון כרוך עליה, לא שוברים את החבית בשביל דקון? שתק רבן יוחנן. קרא עליו רב יוסף – ויש אומרים, רבי עקיבא – "משיב חכמים אחור ודעתם יסכל" (ישעיה מד, כה). כי היה לו להשיב לקיסר כך: נוטלין צבת, ומורידים את הדרקון מן החבית והורגים אותו, ואת החבית מניחים.

תוך כדי דיבור, בא שליח מרומי, ואמר לו: מת קיסר, וחשובי רומי רוצים למנות אותך להיות מלך עליהם. היה נועל מנעליו, ונעל מנעל ראשון, ורצה לנעול את המנעל השני, ולא היה המנעל עולה עליו. רצה לחלוץ ולשלוף מאתו את המנעל שעלה עליו, ולא יכל להסיר אותו. אמר: מה זה?

אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: אל תצטער על זה, כי "שמועה טובה תדשן עצם" (משלי טו, ל). ומה תקנתך? – יביאו אדם שהוא שונא לך ויעבור לפניך, ועל ידי זה תכחש העצם, כי כן כתוב: "ורוח נכאה תייבש גרם" (משלי יז, כב), ותוכל לנעול המנעל. עשה כן – ונעל המנעל. אמר לו: ומאחר שאיש חכם ונבון אתה, למה לא באת אלי עד עתה? אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: וכי לא אמרתי לך פעם אחת את הטעם? אמר לו: הרי גם אני אמרתי לך תשובה על טעמך.

אמר לו המלך: אני אלך מכאן, ואשלח איש אחד לכאן במקומי, לכן שאל ממני שאלה ואמלא שאלתך ובקשתך. אמר לו רבן יוחנן בן זכאי: תן לי יבנה וחכמיה, ושלשלת של רבן גמליאל, ורופאים שירפאו את רבי צדוק. קרא עליו רב יוסף – ויש אומרים, רבי עקיבא – את הפסוק: "משיב חכמים אחור ודעתם יסכל" (ישעיהו מד, כה), כי היה לו לבקש מלפניו שיניח כעת ולא יעשה מלחמה על ירושלים. ורבי יוחנן סבר שמא זו לא יעשה לו אספינוס ולא תהיה אפילו הצלה מועטת.

(גיטין נו:)

yaronchik4@gmail.com 050-5758-777	ירון לונדון
ari.elon120@gmail.com 050-5778616	ארי אלון
yair.raveh@gmail.com	יאיר רווה
tomerpersico@yahoo.com	תומר פרסיקו
052-5778799 avizeira@gmail.com	ד"ר אבי זעירא
yonadavk@netvision.net.il	יונדב קפלון
pmalka@zahav.net.il	מלכה פיוטרקובסקי
shfaust@gmail.com 050-8378010	ד"ר שמואל פאוסט
02-560-5569 ido@shalem.org.il	ד"ר עידו חברוני
shlomovilk@gmail.com 0508613180	רב שלמה וילק
hwatzman@gmail.com	חיים וצמן
054-3134666 yair.lipshitz@gmail.com	יאיר לפשיץ
brachil@gmail.com	ברכי ליפשיץ
stephenha@shalem.ac.il	סטיבן חזן ארנוף
basmat.hazan@gmail.com	בשמת חזן ארנוף
elit.veber@gmail.com	אלית ובר
Yossi_sucary@gmail.com	יוסי סוכרי
udi.lion@keshet-tv.com 0504507177	אודי ליאון
menashe@ybz.org.il	ד"ר מנשה ענזי